

W E L T N E R J A K A B

FORRADALOM

BOLSEVIZMUS

EMIGRÁCIÓ

BUDAPEST 1929

A S Z E R Z Ő S A J Á T K I A D Á S A

Világosság rt. Budapest. — Műszaki igazgató: Deutsch D.

Jegyzet.

A „Milliók egy miatt” megjelenése után sokan fordultak hozzám azzal a kívánsággal, hogy a forradalom, a bolsevizmus és az emigráció eseményeiről is írjam meg az előző munkához hasonlóan mindazt, amit arra érdemesnek tartok. Csak nehezen határoztam el magam ennek az újabb könyvnek a kiadására. Az egyre rosszabbodó gazdasági viszonyok miatt anyagilag is kockázatos vállalkozást jelent egy nagyobb terjedelmű könyv kiadása, de még ennél is fontosabb szempont az, hogy az adott viszonyok között a forradalom és a bolsevizmus eseményeiről lehet-e olyan módon írni, hogy az igazságot ne takarjuk el.

A jelzett aggályokkal szemben ösztönzően hatott, hogy Magyarországon a forradalmakról eddig csak egyoldalú, a munkások ellen kiélezett, gyakran hazugságoktól és rágalmaktól hemzsegő írások jelentek meg. Azok a könyvek, amelyek az októberi forradalmat és a bolsevizmust többé-kevésbé tárgyilagos formában bírálják, külföldön jelentek meg és nálunk nem szerezhetők be. Ilyenek gróf Károlyi Mihály és Jászi Oszkár munkái. A szociáldemokraták nagy táborát azonban elsősorban Garami Ernő, Böhm Vilmos és Göndör Ferenc elvtársaknak a forradalomról és a bolsevizmusról irt művei érdeklik. Garami elvtárs az októberi forradalom eseményeit írja meg nagyszerű, összefoglaló írásában, Böhm elvtárs könyve pedig, amely az adatok és okmányok valóságos kincsesháza, az októberi forradalom mellett a bolsevista

átalakulásnak, törvényalkotásnak, hadviselésnek, továbbá a szociáldemokraták és bolsevisták összetűzésének minden mozzanatát aprólékos részletességgel tárgyalja.

Főlöszleg munka volna tehát, ha én is mindenre kiterjedő figyelemmel az elmúlt évtized történelmét írnám meg. A következő írás inkább olyan területeket ölel föl, amelyekre az idézett művekben nem helyeztek súlyt, vagy olyan egyéniék, hogy ezekkel a részletekkel mások nem is foglalkozhattak. Természetesen azt sem tudtam elkerülni, hogy olyan részletekről is írjak, amelyekről föntebb jelzett művekben is szó esik. Ezeknek előrebocsátása után még csak azt kell megjegyeznem, hogy a *Népszavából* átvett idézetek túlnyomó részét én írtam.

Azt hiszem, hogy a szociáldemokrata párt tagjai és mindazok, akik ezt a világmozgalmat rokonszenvvel ígyelik, szívesen olvassák könyvemet, amelynek minden esetleges hibája mellett megvan az az érdeme, hogy sok olyan részletet örökít meg, amelyet már azért is érdemes volt kiásni a feledés kriptájából, hogy majdan a munkásmozgalom történetírói fölhasználhassák.

Budapest, 1929 december havában.

F O R R A D A L O M

Vihar van! Az erdő hatalmas fáí sírva hajlanak meg a rohanó szélben.

A természet hatalmas erői bíraskodnak és kérlelhetetlen következetességgel pusztítják el elsősorban mindazt, ami korhadt és romlott volt, de gyakran az életerős tölgyet és a nyíló virágot is!

Kérdezzétek meg a rohanó széltől, a cikázó vilámtól, a szakadó záportól, ki biztatta őket, hogy az enyészetnek adják át mindazt, ami a fiatal pezsdülő élet diadalmas előretörését megakadályozza. Von játok felelősségre az ellenállhatatlan erejű elemeket: miért gázolták le a tölgyet s az ártatlan virágot is!

A társadalmi átalakulás vihara: a forradalom. Amint a természetben a vízcseppek milliárdjainak elpárolgása sűrűsödik vészes felhővé, éppen úgy érlelődik forradalmi kitöréssé milliók szörnyű szenvedése. Mufika nélkül senyvedő ipari munkások tíezreinek, az elhelyezést hiába kereső diplomás emberek ezreinek, a földmunkások százezreinek, a pusztuló kereskedők, kisiparosok és kigazdák nagy tömegeinek embertelen kínlódása, az anyák könnye, az éhező gyermekek kenyeret kérő siralma, a kiváltságos gazdagok ridegsége és önzése, az államhatalom közömbössége és népellenes állásfoglalása érleli ellenállhatatlan erővel: *a forradalmi átalakulásokat.*

Keresik az „izgatókat”, akik a forradalmat „nya-

kunkba zúdították”. Névszerint megjelölik a forradalom „bűnöseit”. De nem kutatják és nem ismertetik a forradalmakat megelőző kor eseményeit, a világháború bűnöseiről *tudatosan* hallgatnak.

Csak korlátolt tudatlansággal, gyermekészre valló naivsággal lehet nagy, történelmi jelentőségű átalakulásokért egyes embereket felelőssé tenni. Bár eivítázhatatlan, hogy ragyogó tehetségű egyének, nagy gondolkodók kiválnak a tömegből és a közhit szerint bizonyos események az ő nevükhöz fűződnek, mégis, mindazok szemében, akik a társadalom gazdasági szerkezetét és ezzel összefüggően a politikai átalakulásokat vizsgálják, ma már kétségtelenül bizonyított dolog, hogy a társadalmi fejlődés menetét nem az egyes emberek akaratára irányítja, hogy *nem azért van hajnal, mert a kakas kukorékol*.

Minden korban keresték azokat az „izgatókat és lázítókat”, akik az adott viszonyokat nem fogadták el isteni eredetűeknek, hanem minden üldözés ellenére azt hirdették, hogy a társadalmat jobbá és szebbé lehet átalakítani, hogy az igazi cél az emberhez egyedül méltó ideál: a javak olyan elosztása, amely az emberek minél nagyobb tömegeit részesíti a jólét áldásaiban. Mindig üldözték, kegyetlen büntetésekkel sújtották a forradalmakat „gyártó” bűnösöket és mégsem tudták megakadályozni, hogy az isteninek hirdetett rabszolgaság és jobbágyság megszűnjék, hogy a termelőerők fejlődésével együtt járó kapitalista társadalom megalakuljon.

A kapitalista termelés teljesen átalakította a világ képét. A termelés nagy eszközei egyes emberek magántulajdonába kerültek, de annak ellenére, hogy ezerszerre többet tudunk termelni mint a régi, fejletlen gazdaságban, mégis az embereknek egyre nagyobb tömegei jutnak nyomorba. A helyzet reménytelen és kétségbeesítő volna, ha a védekezés eszközei *ugyanolyan*

kezdetlegések volnának, mint amilyenek a gépipari termelést megelőző korszakban voltak. De a kapitalizmus nemcsak a társadalom gazdasági szerkezetét változtatta meg, hanem a dolgozók helyzetét is. A nagyipari termelés közelebb hozta a város és a falu munkásságát, az emberek millióit ragadta ki megszokott közömbös életükből és ezrével, tízezzel egyesítette őket a nagyüzemekben.

Ma már nem lehet meggátolni, hogy a dolgozók *megszámolhassák egymást*. A kapitalizmus maga alkotta meg azt a hadsereget, amelyet nem lehet csendőrrel és rendőrrel ellenőrizni, amelyet a közös sors és a közös szenvedés egyre jobban összekovácsol.

A szociáldemokrata mozgalom kezdetein minden államban a „fölbujtókra” és „izgatókra” tartottak hajtóvadászatot. Azt akarták elhitetni a közvéleménnyel, hogy a munkások boldogan tűrik az elnyomatás jármát és nincs kifogásuk az ellen, ha egy kicsiny csoport egyre fokozódó jólétével szemben az ő kenyerük egyre kisebb lesz. A „hazátlan bitang” jelszóval törtek a nemzetközi szervezkedés ellen s a haza ellenségei gyanánt kezelték azokat, aki rövidebb munkaidőt, magasabb béreket, politikai jogokat és több szabadságot követeltek a dolgozók részére.

De csodálattal tapasztalták, hogy az üldözött, börtönbe vetett úgynevezett izgatókat hiába teszik ártalmatlanná. Ha egyet elfogtak, kettő-három folytatta a munkáját, ha általános rendszabályokat hoztak, hogy a mozgalmat megszüntessék, nagyobb erővel éledt föl a harci kedv, mindig szaporodtak azok, akiket le kellett volna csukni, el kellett volna pusztítani.

A szociáldemokrata mozgalom föltárta a munkások előtt, hogy mi okozza gazdasági és politikai elnyomatásukat. Üldözések tüzeiben nőtt és erősödött ez a mozgalom, amelynek a jelentőségét most már nem tud-

ják lekicsinyelni, amely az elmúlt évtizedek szervezőmunkájának eredménye gyanánt *döntően befolyásolja a legnagyobb kultúrnemzetek állami életét.*

És talán nem is tudják, nem is sejtik, hogy a dolgozóknak ez a szívós előretörése, az egyes pozíciók elfoglalása, a munkások befolyásának folytonos növekedése *szintén forradalmi munka.* Lassú, fáradtságos, gyakran eredménytelennek látszó munka ez, de mégis *biztos előkészítője az új társadalmi rendnek, talán hatásosabb és maradandóbb értékű, mint a vérrel és meg-
rázkódtatásokkal járó nyílt kitérések.*

Carlyle-nek a francia forradalom történetéről írott könyvében olvassuk, hogy XV. Lajos, akit a „Bien-aimé” (nagyon szeretett) melléknévvel tiszteltek meg, amikor 1744-ben megbetegedett, „a templomok esedezé-
sektől visszhangzottak”. Azonban harminc év múlva ez a király újból betegen fekszik, de „mennyire meg-
változott körülmények közt”. A királlyal senki sem törődik. „Paris stoikusan csendes; a zokogás egyetlen könyörgést sem szakít félbe, mert igazán szólva, nincs egyetlen könyörgés sem, kivéve a papok miséit, amelyeket olvasnak vagy énekelnek, óráját meghatározott pénzösszegért.” Minek tulajdonítható ez a nagy változás. Könyörgések? — írja Carlyle — „attól a Franciaországtól, amelyet (gonosz mesterség folytán) csapás csapás után látogatott s amely most szégyenben és kínban leverve fekszik, *egy szajhának a lábával nyakán,* micsoda könyörgés származhatnék! Azok a kiaszott madárijesztők, amelyek agyonéhezve ott kóborolnak a francia lét minden főútján és mellékútján, azok könyörögjenek? Vagy azok az elfásult milliók, amelyek a műhelyekben vagy a szántóföldön, agyonfáradva húzzák az igát, mint a fölszerszámozott ígáslovak, s ha vakok, annál eltűrőbbek? Vagy tán azok, akik a Bicetrekórházban fekszenek, nyolcan egy ágyon, várva

végső föloldoztatásukat? Buták ezeknek fejeik, s szívük eltompult és megkeményedett”.

De nem kell hozzá másfél évtized sem és a „kiaszott madárijesztők”, az elfásult, agyonéhezett száz-
ezrek *dübörgő léptekkel róják Parist*, ahol kenyeret és jogot követelnek és forradalmi lázban égve, *vérpadra hurcolják a királyi családot* így készül a forradalom! Azok a szálláscsinálók, akik az élet fényes oldalán járva nem veszik észre, hogy körülöttünk mi történik, akik szívtelen fásultsággal nézik a mások szenvedéseit abban a hitben, hogy o népek közömbösségének és tudatlanságának kihasználásával örökké haszonélvezői lehetnek a másokk munkájának.

A forradalmakat szuronnal, erőszakkal és ámitó jelszavakkal nem lehet megelőzni. Csak egyetlen lehetőség van, *fölsismerni az adott viszonyokat és okosan, bölcs előrelátással minden lehetőséget kihasználva, több kenyeret, több jogot és több kultúrát juttatni azoknak, akik hangosan követelik, hogy az emberiség parancsainak értelmében emberhez méltó életet élhessenek.* Minél kevesebbet mérnek ki a kenyérből, minél kevesebbet adnak a jogokból, annál bizonyosabb, hogy az agyongyötört milliók forradalmi kitöréssel igyekeznek megszerezni mindazt, ami őket megilleti.

Petőfi Sándor, a magyar nép forradalmi költője két versében majdnem egy évszázaddal ezelőtt ugyanazt követelte, amit most az úgynevezett izgatók. „A nép nevében” című költeményében olvassuk:

Jogot a népnek, az emberiség
Nagy, szent nevében, adjatok jogot,
S a hon nevében egyszersmind, amely
Eldől, ha nem nyer új védoszlopot,
Az alkotmány rózsája a tiétek,
Töviseit a nép közé vetetek;
Ide a rózsa néhány levelét,
S vegyétek vissza a tövis felét!

„A XIX. század költői” című versében írja:

Ha majd a bőség kosarából
Mindenki egyaránt vehet,
Ha majd a jognak asztalánál
Mind egyaránt foglal helyet,
Ha majd a szellem napvilága
Ragyog minden ház ablakán:
Akkor mondhatjuk, hogy megálljunk,
Mert itt van már a Kánaán!

Talán nem túlzás, hogy még nem jutottunk el ideig. Nem szabad és nem lehet megállni. Az emberiség nagy, szent nevében és a hon nevében egyszersmind nem szabad és nem lehet megállni. Azok csinálják a forradalmat, akik útjába állnak a jogokért és szabadságért küzdők szent törekvéseinek.

Az összeomlás előtt.

Harminc nap eseményei.

Már 1918 október első napjaiban a teljes fölbomlás jelei mutatkoztak. Október 1-én a cenzúra már megengedi, hogy a *Népszavában* a következő sorok megjelenhessenek: „Lázás remegés, kínzó várakozás fárasztja most a még gondolkodni és érezni tudó embert. Nappal nincs pihenés, éjjel nincs nyugalom. Mindenki érzi: a végéhez közeledünk. Nincs tovább! A vérengzésben kifáradt emberiségnek immár csak egy gondolata van: a béke...”

Akkor jelentek meg ezek a sorok, amikor szeptember 30-án Szófiából hivatalosan jelentették, hogy a bolgárok szeptember hó 29-én, késő éjjel a szaloniki keleti hadsereg főparancsnokával megkötötték a fegyverszünetet. A bolgár kormány fölszólítást intézett a néphez, hogy a nyugalmat és rendet őrizze meg. „Rövid idő választ el bennünket a végleges béke napjaitól, ennélfogva csak a Bulgária iránti forró hazaszeretettől kell magunkat vezéreltetni.”

Nem volt vitás, hogy a bolgárok kiugrása a vég kezdetét jelenti. Nagyon jól tudták ezt Németországban is. A bolgárok *fegyverszünetét* követő napon a németországi távíró jelenti, hogy Hertling német kancellár megbukott, mert a német császár azt kívánja, „hogy a kancellári székbe parlamenti vezérférfiú kerüljön s

minden vezetőállást képviselő töltsön be. A császár kifejezett kívánsága az is, hogy a pacifista meggyőződéséről ismert Erzberger képviselő legyen a külügyi államtitkár”.

Magyarországon azonban a helyzet változatlan maradt. Hiába dörömbölt a nép egyre hangosabban a parlament kapuin, az osztályuralom a maga elszigeteltségében minden kiváltságát meg akarta őrizni, sőt a reakció megerősítésére Wekerle miniszterelnök Tisza bevonásával koncentrációs kabinetet akart alakítani. Ezeknek a híreknek hatása alatt írja a *Népszava* mintegy jóslatszerűen: „Mi egyébként örvendünk annak, ha az egész magyar osztályuralom összeállana, koncentrálódna egyetlen kormányba. így legalább *egyszerre végez velük majd a történelem* és viszont megindul a másik oldalon is az élet és haladás erőinek szervezkedése. A koncentrációs kormány majd arról győzi meg a világot, hogy tévedés volt a hite, hogy Németország a világ legreakciósabb állama: a Tiszáék, Wekerléék, Andrássyak Magyarországa még sötétebb és feneketlenebb reakció hazája.”

Huszonnégy órával később az osztrák parlamentben Ausztria németnyelvű szociáldemokrata pártja indítványt terjeszt a parlament elé, amelyben azt követeli, hogy a parlament parancsa kényszerítse a kormányt a békefeltételek kinyilatkoztatására és pontosan megszabott békefeltételek alapján a hadviselő államokkal való tárgyalások javaslására. A békefeltételek legnagyobb érdekessége, hogy osztrák elvtársaink már akkor követelik „elsősorban *népszövetség létesítését*, a civilizált világ nemzetközi társadalmát, a militarizmusok megszüntetésére és a nemzetközi leszerelés végrehajtására”.

Hét pontban foglalták össze a békefeltételeket, amelyek az annexiók elejtését, a szabad gazdasági forgalmat, a munkásvédelem terén való nemzetközi megállá-

podásokat, Szerbia, Montenegró és Belgium újból való helyreállítását, a népek önrendelkező jogának elismerését demokráciát és a nemzetiségek, teljes autonómiáját követelik. Egyidőben ezzel a fontos határozattal rövid távirat jelenti, hogy a reakció fellegvárának, a porosz urakházának tizenhetes bizottsága rövid vita után az általános, egyenlő, titkos és közvetlen választójog mellett foglalt állást. Ennek a hírek kapcsán újból megszólal a *Népszava* és a következőket mondja: „Mintha vaksággal volnának megverve mindazok, akik ennek a szerencsétlen országnak sorsát intézik, annyira nem látják, hogy a háborús uszítókkal és a magyar reakció szellemi vezéreivel való koncentráció a *háború meghosszabbítását* jelenti, a békés kibontakozást lehetetlenné teszi és elkerülhetetlenül az ország összeomlásához vezet.”

Az események most már gyorsan követik egymást. Bulgária az antanttal megkötöti az előzetes békét, ami egyértelmű a háború teljes elvesztésével. Magyarországon még a reakció koncentrálásáról tárgyalnak, de az osztrák képviselőházban a békéről megindult vita. kapcsán élesen támadják a német szövetségest, a magyar reakciót és különösen Tisza Istvánt, akinek a délszláv területen tett utazása alkalmával a népek önrendelkező jogát kigúnyoló kijelentéseit tették erős bírálat tárgyává.

Október hó 5-én az osztrák-magyar monarchia Wilsonhoz, az Egyesült-Államok elnökéhez táviratot küld, amelyben a béketárgyalások megkezdésének elősegítésére általános fegyverszünetet kér. Október hó 6-án a német kancellár, Miksa bádeni herceg a birodalmi gyűlésen a németek békekészségét hangoztatja s megjelöli azokat a föltételeket, amelyek mellett Németország a hadjáratot beszünteti. Október hó 8-án megjelenik a Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a pártválasztmány kiáltványa, amelyből a cenzúra egyetlen sort sem

törölt, holott a kiáltvány a legélesebb módon ítéli el a magyar reakciót. A kiáltványnak csak néhány sorát idézzük, annak jellemzésére, hogy az illetékes körök mennyire tudták már akkor is, hogy a háborút elvesztettük. „Évszázadok mulasztásait az uralkodó osztályok most élő nemzedéke a legszörnyűbb bűnök garmadájával tetézte s ezek a bűnök tették tönkre az országot, *ezek tették hiker Hihetlenné azokat a súlyos áldozatokat és veszteségeket*, amelyek nélkül Magyarország aligha fog kilábalni a háború vértengeréből. Addig is, míg a nép ítélőszéke elé fogják szólítani, a pusztuló Magyarország ravatalához hívjuk tetemre az uralkodó osztály ma is hatalmon lévő képviselőit és rámutatva az ország ezer vérező belső és külső sebére, odakiáltjuk nekik: *Ti tettétek ezt, a ti művetek ez, ti feleltek érte.*

Az övök a felelősség a múltért, s mindazért, ami ennek immár jóvátehetetlen következménye gyanánt fog sújtani bennünket.”

A kiáltvány pontokba foglalva követeli, hogy a kormány haladéktalanul mondjon le és alakuljon olyan kormány, amely az ország összes demokratikus osztályainak és az országban élő valamennyi nemzetnek küldötteit foglalja magában. A kormány oszlassa föl azonnal a képviselőházat és az általános, egyenlő, titkos, nőkre is kiterjedő választójog alapján hívja össze az országgyűlést, amely meg fogja állapítani az Önelló Magyarország jövőendő alkotmányát. Követeli a kiáltvány, hogy a kormány azzal az ajánlattal forduljon az ellenséges államokhoz, hogy hajlandó Wilson elvei alapján annexiók és hadikárpótlás nélkül a nemzetek önrendelkező joga alapján békét kötni és belépni a nemzeteknek abba a társadalmába, amely a lefegyverzés, a döntőbíráskodás, a szabadkereskedelem és a békés együttműködés alapján fog megalakulni. A kormány fogjon hozzá haladéktalanul a nemzeti elnyomatás

eddiggi rendszerének megszüntetéséhez, adja meg és biztosítsa az országban élő valamennyi nemzetnek azt a jogot, hogy anyanyelvét szabadon és korlátlanul használhassa, az állami élet minden intézményében: íaz iskoláztatás, törvénykezés, közigazgatás, a köz- és magánélet minden ágazatában és valamennyi megnyilatkozásában. Követeli a közigazgatás helyes demokratizálását, a szabad gyülekezési és szakszervezeti jogot, gyökeres agrár-reformot, igazságos adópolitikát, a munkásvédelmi és népjóléti politika kiépítését, a harctérről visszatérő katonák, továbbá rokkantak, özvegyek és árvák teljes kártalanítását.

És fölhangzik a követelés a politikai foglyok szabadonbocsátása érdekében is, majd október hó 8-án Budapest összes nagy gyáraiban, beleértve a hadiüzemeket is, a munkások déli tizenkét órakor gyűléseket tartottak, amelyeken egyhangú lelkesedéssel csatlakoztak a szociáldemokrata párt kiáltványához és a reakció elkotródását, a demokratikus követelések megvalósítását sürgették.

A gyárak munkásainak a békevágya is erősen kifejezésre jutott ezeken a tüntetéseken.

Ugyanekkor jelenti a politikai híradó néhány szavas távirata, hogy Wekerle miniszterelnök értesítette Károlyi Mihály grófot, a függetlenségi és negyvennyolcas párt elnökét, hogy a király október 11-én Bádenben különkihallgatáson fogadja. A kihallgatás napján érkezik meg Wilson válasz jegy zeke a németek békeajánlatára, amelyben tudtul adja a birodalmi kancellárnak, hogy a fegyverszünetre és a béketárgyalásokra az Egyesült-Államok kormánya csak akkor tenne javaslatokat, ha a központi hatalmak a megszállott területeken lévő csapataikat mindenütt visszavonják. Hivatalosan közli ugyanezen a napon azt is, hogy Amerikában „az osztrák-magyar békejavaslatra adandó válaszra e pillanatban nem gondolnak”.

Károlyi Mihály ötnegyed óra hosszat volt kihallgatáson a királynál, de döntő intézkedés nem történt. A *Népszava* „Pusztuljanak” című vezércikkében követeli a gyökeres rendszerváltozást. Azt írja-többek között a lap, „nekünk ne üzenjenek, velünk ne tárgyaljanak, nekünk se miniszteri tárcákat, se egyéb állásokat, se semmit ne ajánljanak föl. Minekünk minderre csak egyetlen szó válaszunk van: pusztuljanak és mi rajta leszünk, hogy ok minden formában kipusztuljanak ia magyar közéletből. A szédelgésekből, a félmegoldásokból, a gerinctelen egyezkedésekből elég volt”.

Október 12-én elmegey Wilson elnökhöz a németek történelmi jelentőségű válasz jegyzéke, amelyben dr. Soif külügyi államtitkár bejelenti, hogy mindenben alkalmazkodik Wilson javaslataihoz, hajlandó a megszállott területeket kiüríteni és bejelenti, hogy „a mostani német kormány, amely a békelépésért felelős, tárgyalások útján és a birodalmi gyűlés nagy többségével egyetértően alakul. *Minden cselekményében e többség akarátára, támaszkodva,* a birodalmi kancellár a német kormány s a német nép nevében beszél”.

Október hó 13-án jelent meg ez a távirat és a magyarországi szociáldemoknata párt ugyanezen a napon „A világ munkásaihoz!” címzett kiáltványában a következőket mondja: „Az ántánt kormányférfiai és népei azt hirdették, hogy a népek szabadságáért viselnek háborút. Most, amikor közeledünk a mindenkitől sóváran óhajtott békéhez, ki kell tűnnie annak, hogy komolyan hirdették-e az angolok, a franciák és az amerikaiak a demokratikus átalakulás szükségességét.

Magyarország dolgozó munkásai, a szociáldemokrata munkások, ezen a helyen adják tudtul a világ minden szociáldemokrata és munkáspártjának, *hogy országukban még a demokrácia legkezdetlegesebb követelése sem valósultak meg.* Az ország nyakán még ma is az a

kormány élőködik, amelyet ezelőtt kilenc esztendővel »a lakosoknak nem egészen 5%-a választott meg és bár ünnepélyes királyi és kormányígérettel hirdették, hogy a háborúban vérző és szenvedő millióknak jogot adnak, a háború negyedik esztendejében olyan választójogot iktatott törvénybe az osztályparlament, lamely valóságos karrikaturája az igazi általános, egyenlő és titkos választójognak, amely a jövőben is módot nyújt arra, hogy a junkerek a saját tetszésük szerint irányítsák az ország sorsát, szociális elnyomatásban tartásuk a munkásokat s a nem magyarok tömegeket.»

Október hó 13-án a szociáldemokrata párt rendkívüli pártgyűlésén *Kunft Zsigmond* elvtárs nagyszerű beszédben mutatott rá a háborús összeomlás igazi okaira és a magyar uralkodóosztályoknak a néppel szemben elkövetett bűneire. Jelentős ennek a rendkívüli kongresszusnak a határozati javaslatban megjelölt az a kívánsága, hogy „a béketárgyalások asztalánál Magyarországnak minden német és osztrák lekötöttségtől ment, önálló és független állam gyanánt kell megjelennie, *amely területi épségénél, s a jövőendő fönmár adásánál biztosítékait* nem a fegyverek és erőszak uralmában, hanem a népek önrendelkező jogának elismerésében, teljes politikai demokráciában és gyökeres szociális átalakulásban keresi”. Kimondta a pártgyűlés azt is, a szociáldemokrata párt vezetősége és a pártválasztmány együttes határozata alapján, hogy ha a rendkívüli körülmények szükségessé teszik, a szociáldemokrata párt „körülhatárolt időre és megszabott célra a polgári pártokkal együttműködhetik”.

Október hó 14-én az Országos Radikális Párt a régi képviselőház nagytermében rendkívüli kongresszust tartott, amelyen *Jászi Oszkár* a nemzetiségi kérdéssel foglalkozva, a következőket mondotta: „A háború logikája azok ellen fordult, akik a katasztrófát földidéztek. Egy új

világ van kialakulóban, a demokrácia és «a népek Önrendelkező joga alapján. Egy új Magyarországot kell megteremteni, amelyet is feudalizmus és a kapitalizmus tönkretett a szociális kizsákmányolás, a nemzetiségi elnyomás és dualista osztályuralom önző és rövidlátó politikájával. Magyarországot csak egy új erkölcsi közvélemény mentheti meg, amely a múlt bűneivel szakítva, az összes demokratikus erők tömörítésével, a nemzetiségekkel való becsületes kibékülésekkel és a szomszédos új államok jogos igényeinek lojális elismerésével megteremti a békés fejlődés mindazon garanciáit, amelyeket tőle a művelt nemzetek társasága joggal elvár. Ehhez pedig az őszintébb demokratikus elemeknek olyan koncentrációja szükséges, aminőt a szocialista párt hozott javaslatba.”

Az elfogadott határozati javaslat ilyen szellemben készült és üdvözli a magyarországi szocialista pártot, amely az ország összes, valóban demokratikus pártjainak, csoportjainak és egyéneinek tiszta elvek alapján közös szövetségben való egyesítését akarja. Gróf Károlyi Mihály szintén hétfőn nyilatkozik a királlyal való beszélgetéséről s elmondja, hogy a magyar nép minden jogos kívánságának kifejezést adott. Hangsúlyozta a legteljesebb demokrácia szükségességét, „nemcsak az állam, hanem a trón jövőjének érdekében is”. Rámutatott a nemzetiségekkel való megegyezés fontosságára is.

Október hó 15-én a delegáció külügyi albizottságának Bécsben megtartott ülésén *gróf Károlyi Mihály* valóságos vádbeszédet tartott, amelyben élesen támadta a kormányzatot és különösen a külügyminisztériumot, amelyet azzal vádolt meg, hogy nem tett meg mindent, hogy a háborút elkerüljük. „A kocka 1914-ben már el volt vetve. Azonban még akkor is meg lehetett volna menteni a helyzetet, ha lett volna a mi részünkről egy kis jóakarat, ha belementünk volna azokba az ajánla-

tokba, amelyeket különösen Anglia hozott javaslatba, amikor először azt javasolta, hogy az ultimátumot lehetőleg hosszabb időre szabjuk meg. Ebbe azonban nem mentünk bele, ami még érthető volt, nem volt azonban már érthető, hogy nem mentünk bele abba sem, hogy a londoni konferencián békésen intézzük el ezt a kérdést. Még hihetlenebb, hogy Angliának még azt az ajánlatát sem fogadtuk el, hogy átmenetileg foglaljuk el Belgrádot s azután együttesen intézzük el Európában ezt a kérdést.”

Hosszasan beszélt a diplomácia baklövéseiről, azokról a hazugságokról, amelyeket az amerikai Egyesült-Államok provokálásával kapcsolatban terjesztettek. „Mert akkor veszítettük el a háborút, amikor a szigorított tengeralattjáró-háborút kimondtuk. Ennek a következménye volt Amerikának bekapcsolódása, amivel mégis volt pecsételve a mi sorsunk. Ennél a kérdésnél a mi diplomáciánk és a mi összes bel- és külpolitikai tényezőink a leghihetlenebb vakságot árulták el. Először a tengeralattjáró-háborúról olyan hihetetlen eredményeket képzeltek el, amelyek a valóságban nem voltak lehetségesek. De ennél sokkal nagyobb hiba volt az, hogy nem számoltak azzal, hogy Amerika ennek folytán hadat üzen és ha hadat üzen, fegyverkezni is fog. Mikor, pedig a tengeralattjáró-háború folytán Amerika hadat üzent, akkor az a jelszó volt elterjedve minden hivatalos körben, hogy az nekünk egészen mindegy, ez se nem szoroz, se nem oszt, hiszen Amerika máris annyi kárt okozott azáltal, hogy muníciót szállított ellenségeinknek, hogy ennél több kárt nem okozhat.” Ezzel szemben rámutat a bekövetkezett eseményekre. „Az amerikai csapatok áttörtek, anélkül hogy egyetlenegy szállítógőzűket elsüllyesztették volna; a legnagyobb gyorsasággal talpra tudtak állítani egy óriási hadsereget és tavaszig itt volt a másfélmillió ember s ha folytatnók a háborút, a jövő

tavasszal már hárommilliós amerikai hadsereg állna velünk szemben. Azt követeli, hogy minél előbb törekedjünk a béke megkötésére.”

Október hó 16-án a képviselőház ülésén az ellenzék a kormánypárt óriási terrorjának ellenére követelte a különbékét, az ország függetlenségének kimondását és a nyomor enyhítését. *Wekerle* bejelentette, hogy a király nem fogadta el lemondását, tehát kötelessége a Házat a politikai helyzetről tájékoztatni. Az őszi ülésszakra a kormány elő akarta készíteni azokat a szociális reformokat, amelyek a nemzet fejlődése érdekében szükségesek. Ezek a szociális javaslatok nagyjában már elő vannak készítve és velük kapcsolatosan az ország demokratizálására irányuló tevékenységet is fokozni akarják. Időközben nagyhorderejű események történtek. *(Közbeszólások a Károlyi-párton: „A nép fog békét kötni!” — Kun Béla: „Becsapták az országot!” — Lovászy Márton: „Elárulták a demokráciát!” — Fényes László: „A népet illeti a szó! Most a nép veszi át a hangot!”)* így kezdődött az ülés, amelyen a miniszterelnök azt is bejelentette, hogy Wilson válaszárol tájékoztatni fogja a Házat, majd áttérve a politikai helyzetre, bejelenti, hogy Ausztria föderatív alapon rendezi belügyeit, tehát amikor ott ilyen átalakulások történnek, „nekünk a perszonál unió alapjára kell helyezkednünk”. A függetlenségek óriási tüntetést rendeznek és Magyarország függetlenségének kimondását követelik. Majd *Károlyi Mihály* tartott éles beszédet a kormány ellen és arról beszélt, hogy már akkor a népek szövetségének elve alapján állottak, amikor ezért hazaárulással vádolták őket. Majd szószerint a következőket mondta:

„Itt az óra, ütött a leszámolás órája. Igen, a nemzet ítélt, de ne higgyék, hogy a nemzet azt fogja kívánni, hogy önök lépjenek a nemzet élére, hogy önök vigyék és hordják a pacifista lobogót, hanem azt fogja mondani,

hogy azért, hogy idáig jutottunk, Önöket a vádlottak padjára kell ültetni. S ha a vádlottak padján lesznek, ne higyjék, hogy fölmentő ítéletet fognak a nemzetől kapni. (*Lovászy Márton*: „Egymillió magyart megöltek. Ezek vére az önök lelkén szárad!”) Amikor a nemzetről beszélek — mondta tovább Károlyi —, nem arra a lapangó nemzetre gondolok, amely itt a Hinterlandban spekulált és a Hinterlandban fűtötte a négyéves háborút, hanem azokra gondolok, akik sok százezren meghaltak és azokra, akik élve maradtak, de csonkán, akik élve maradtak, de rongyokban járnak és akik tudják most, hogy az egész háború félrevezetés volt, az egész politika a csalásoknak egész sorozata volt.”

Gróf Károlyi beszéde közben Lovászy Márton közbeszól: „Ki akarunk békülni az antanttal, barátainkká akarjuk tenni. Vegyék tudomásul: nem kell a német szövetség. Tessék tudomásul venni, hogy ántántbarátok vagyunk!” Vass János: „Azok vagyunk!”

Ezek a kijelentések óriási viharba fulladtak. Az egész munkapárt fölugrott és szinte úgy látszott, hogy megtámadja a Károlyi-csoportot. „Ki kell pofozni Károlyit! Be kell csukni őket! Lehetetlen ilyen beszédeket tartani!” Az ülést fölfüggesztették, majd Lovászyt és Vass Jánost a mentelmi bizottság elé állították. Ezután Hock János betérjesztette a Károlyi-párt fölirati javaslatát, amely új rendet, új kormányt és demokratikus átalakulást sürget. Az ülés végén *Fényes László* sürgős interpellációt mondott el az ország élelmiszerbiztosítására. Elsősorban arról beszélt, hogy szerencsétlenségnek tartja, hogy azok akarják az ügyeket tovább vezetni, akik ide juttatták az országot. „Valóban kétségbe kell esnünk a vakság fölött, hogy nem látják be, hogy ezáltal nemcsak a békét teszik lehetetlenné, de végpusztulásba és a halálba sodorják a magyar népet a belpolitikával is. Pusztulásba sodorják azért, mert a hatalmi erőszak

ugyanolyan politikáját provokálják a magyar nemzet ellen az ántánt részéről, mint amelyet ők folytattak a háború úgynevezett győzelmes esztendei alatt az ántántnépek ellen. Az imént elhangzott itt egy mondás, amely ellen önök úgy felzúdultak. Méltóztassék nekem megengedni, de jelzem, ha nem engedik meg, akkor is megteszem, hogy megmondjam: igenis, ilyen körülmények között én is ántántbarát-politikát akarok folytatni.” *Fényes László* a munkapárt képviselőinek éles közbekiáltásai és tiltakozása mellett ezután a következőket mondotta:

Az eddigi politika válságba és pusztulásba vitte a magyarságot. Nincs joguk önöknek tovább vinni a népet a pusztulás útján. A német uralommal nem tudtuk megvalósítani a függetlenséget és a demokráciát sem, melynek jelszavával a miniszterelnök úr jött. Most, amikor elérkezett az utolsó pillanat — talán holnap, talán holnapután már késő lesz, hogy békét követeljünk, ha kell, különbékét —, akkor igenis nyíltan hirdetem, mégpedig nemcsak itt, hanem kint az utcán, kint a falu népe előtt, az Isten szabad ege alatt is, hogy nekem különbéke kell, én nem akarok a németekről semmit sem tudni. (*Tisza István* gróf: „Rendre! Árulást ne hirdessen!”) *Fényes László* folytatón: Önök kötötték meg a németekkel a szövetséget. Egy kis társaság kötötte meg és önök voltak ebben a kis társaságban. A nép nem kötötte ezt a szerződést. Harcoljanak önök a németekkel együtt. *Elnök*: Kérnem kell a képviselő urat, hogy beszédét a parlamentáris formák között szíveskedjék folytatni. *Fényes László*: úgy beszélek. Majd meg fogják látni, hogy még különb dolgok is jönnek.

A béke mindenáron való megkötése, az Ausztriától mindenáron való megszabadulás az első kötelességünk, még ezt megelőzően gondoskodnunk kell arról — és itt jelzem az elnök urnák, hogy az eddig elmondottaknak logikai következménye lesz az, amit most fogok mondani a közlélemzésről —, hogy bármilyen program jöjjön, az rendet találjon az országban. Ez pedig csak akkor lesz, ha... (*Szilágyi Lajos*: „Ha magát becsukják!”) *Fényes László*... ha nem hazugságot, de kenyeret adnak a népnek.

Hazugsággal nem lehet nyugalom. (*Deák Béla*: „Orvost! Orvost!” — *Elnök*: Kérem a képviselő urat, hogy szíveskedjék higgadtan beszélni!) *Fényes László*: Teljesen higgadtan vallom, hogy nem szabad hazugsággal áztatni a népet, hanem igazságot és kenyeret kell neki adni. Meg kell mondani a népnek, hogy, fájdalom, a Duna felé közeledik az ellenség, hogy a katonák, látván azt, hogy a nemzetből kirekesztették őket — mert van külön nemzet és van külön nép, mint a választójog tárgyalása alkalmával ezt az önök tapsai között hallottuk —, mondom, a katonaság nem kivan harcolni... (Nagy zaj és fölkiáltások a jobboldalon: „Áruló!” — *Tisza István* gróf: „Ohó! Áruló!”) *Windischgrätz Lajos* herceg: „Hitvány áruló!”) — Az elnök *Fényes Lászlót* rendreutasítja, majd *Windischgrätz Lajos* herceg közbeszól: „És ez magyar ember!” Mire *Fényes László* *Windischgrätz*hez beszélve mondja: „ön ma is szállítja Ausztriának Magyarországot!” Ezután *Fényes* tovább folytatja beszédét:

— Bármilyen alakulás jöjjön, a rendet nem lehet fön tartani, ha nem adnak a népnek kenyeret, azaz elveszik tőle a kenyeret. Kenyér alatt értek minden elemi életsükségleti cikket. A közeli béke lehetősége itt van a katonaság vissza fog térni az országba és ilyenkor tartalékok címén kiszállítják a gabonát és a többi emberi és állati élelmet Ausztriának. Tönkreteszik az országot és majd akkor, ha nem lesz kenyér és a nép éhezni fog, akkor én odahívom önök elé a népet, hogy vonja önöket kérdőre, hová tették azt a kenyeret, annak a népnek a kenyerét, amely itt megdolgozott azért a kenyérért, önmaga termelte azt véres verejtékével.

A parlamenti ülés izgalma fokozta, hogy az ülés után délután három órakor *Lékai Leitner János* gróf *Tisza István* ellen merényletet követett el. *Tisza*nak nem történt semmi baja, de a merénylet hozzájárult ahhoz, hogy a főváros amúgy is túlfűtött idegessége fokozódjék. Október 16-án jelent meg *Károly császár* *manifesztuma* is, amelyben teljesen elkésetten Ausztriát föderatív államnak nyilvánítja. A manifesztum kimondja, hogy: „Ausztria, népeinek akaratához képest, szövetségi

állammá alakul át, amelyben minden néptörzs saját külön állami közösségét alkot letelepülési területén. Ausztria lengyel területeinek a független lengyel állammal való egyesítését ez semmiképpen sem érinti. Trieszt városa és területe, népének kívánságához képest különleges álláshoz jut, Ez az új alakulás, amely a magyar szent korona országainak integritását semmi tekintetben sem érinti, minden nemzeti külön államnak biztosítja önállóságát.”

Különös figyelmet érdemel az osztrák császár manifestumában a Magyarországra vonatkozó rész. Kitűnik ebből, hogy a magyar uralkodó osztályok befolyása meg tudta akadályozni a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak elismerését, hogy amikor Ausztria mint birodalom szétmállott, amikor minden nemzete külön nemzeti tanácsokat alkothatott, a magyar urak azt hitték, hogy a régi alapon folytathatják nemzetiségi politikájukat.

A fölbomlás tünetei közé tartozik az is, hogy Németországban a német parlament és a kormány éjjelnappal azon tanácskozott, hogy a békét a Hohenzollernek eltávolításával biztosítsák. A német többségi szociáldemokrata párthoz tartozó „Fränkische Tagespost” még a wilsoni válasz jegyzék megérkezése előtt ilyen módon ír a császárról: „A nép érzése szerint a mai helyzetért való felelősség egyre inkább a császár személyére súlyosodik... II. Vilmosban látjuk az utolsó német katonai uralkodót... A cárizmus rendszere Oroszországban összeomlott, miután Kínában összeomlott a legrégebb monarchia és most ingadozóban van a porosz militarizmus rendszere is és a csúcsában még inkább, mint az alapjaiban. II. Vilmos még német császár és porosz király, de már bizonyára maga is érzi, hogy nem lehet többé az, aminek politikai öntudata első napjától kezdve érezte magát: Isten eszköze és mindenekelőtt a legragyogóbb

és legjobban szervezett hadseregnek legfelsőbb hadura ... II. Vilmosnak önmagának is éreznie kell, hogy lehetetlenné lett mint német császár ...”

Október 17-én a német független szocialisták kezdeményezésére az összes municiógyárak munkásai beszüntették a munkát és a béke mellett, valamint az ostromállapot ellen tüntetve, az Unter den Lindenre és a város többi forgalmas utcáira vonultak ki. A rendőrcsapatok és a munkások között erős összeütközések voltak, különösen a császári kastély előtt, ahol harsányan követelték *Liebnecht* szabadonbocsátását. A többségi szociáldemokraták szintén amnesztiát követelnek a politikai foglyok részére.

Az összeomlásnak és szétbomlásnak ezek a tünetei végre gróf *Tisza Istvánt* is arra bírták, hogy beismerje a háború elvesztését. A képviselőház október hó 17-én megtartott ülésén tette azt az immár történelmi nevezetességű kijelentését, hogy: „Lelkinyugalmunk és higgadtságunk föntartása az erők egyesítését kívánja. Nem akarok szemfényvesztő játékot űzni a szavakkal, elismerem, amit Károlyi mondott, hogy ezt a háborút elvesztettük. (*Felkiáltások:* „Ezt előbb kellett volna megmondani, sok százezer ember életét megkíméltük volna”.) A belső destrukcióról alkotott legendákat, amelyekkel még most is úgy házalnak, hogy a háborús összeomlás ezeknek köszönhető, Tisza István következő kijelentése teszi semmissé: „Nem abban az értelemben vesztettük el a háborút, hogy tovább ne tudnánk szívós és sikeres védekezést kifejteni s az ellenséggel drága áron fizettetni meg a győzelmet, *hanem elvesztettük az erőviszonyokban beállott eltolódásoknál fogva úgy, hogy a háború megnyerésére reményünk nem lehet.*”

De még ezekben az időkben is, a háború elvesztésének tudatában, Tisza István konzervatív-reakciós vak-sággal és konoksággal hirdette, hogy a nemzetiségeknek

nem szabad semmiféle engedményt adni, hogy ia demokratikus kívánságokat s ezek között az általános, egyenlő és titkos választójog követelését nem szabad teljesíteni. Hallatlanul érdekes beszédének az a része, amelyben arról beszél, hogy önmagunktól nem szabad semmit megadnunk, hanem inkább meg kell várnunk, amíg kül-erőszakkal reánk kényszerítik a demokratikus átalakulást. Beszédének ez a része alább következik:

Igyekeznünk kell az igazság fegyvereivel meggyőzni az ellenséget, hogy az itteni viszonyok közelebb állanak Wilson posztulátumaihoz és hogy itt nem kell gyökeres változás. (Zajos ellenmondás a Károlyi-párton.) Végzetes bal-lépést követ el az, aki olyan jelszavakat hangoztat a nemzetiségi követelések kielégítése terén, amelyek messze elvisznek minket a magyar nemzet elvi talajáról. Ne licitáljunk egymással. (*Pop Cs. István*: „Talán a nemzetiségieket is megkérdeznék?” — *Juriga Nándor*: „Nem lesz tovább úgy, ahogy eddig volt. Élünk és élni fogunk”.) *Tisza István* gróf: „Nem igaz, hogy elnyomók és sötét reakciósak vagyunk. (Ellenmondás a Károlyi-párton.) Nekünk a demokratizálódás alapja nem szükséges”. (*Kun-Béla*: „Hát a választójogi család?”) *Tisza István* gróf: „Csak árnyalati különbségek lehetnek közöttünk. Mi olyan választójogi törvényt alkottunk... (Fölkiáltások a Károlyi-párton: „Becsapták a népet!”), amely a magyar felnőtt népesség kétharmadának ad választójogot s a férfilakosság olyan arányát juttatja szavazati joghoz, mint az angol reform”. (*Pop Cs. István*: „A legszégyenteljesebb választójogot”.) „Azt követelem a velem szemben ülő képviselő uraktól, akikkel magyarságban egynek érzem magam, hogy ne rángassák elő a választójogot, ami közöttünk szétválasztó kérdés lehetne. Sokkal jobban bizonyítják az urak ügyük igazságát, ha meghallgatják a különvéleményeket is. Ami a demokratizálás jelszavát illeti, nálunk a demokratizálásra nincsen szükség, mert... (Óriási zaj a Károlyi-párton.) mi benne vagyunk a demokráciában. Kétségtelen, hogy a magyar nemzet s ebben a román és tót kisbirtokosság is, túlnyomórésztben nem kivan szélesebbkörű választójogot”. (*Bródy Ernő*: „Milliók kívánják”. — *Kállay Tamás*: „Csak a kávéházi politikusok

kívánják”). „Ne dobjanak az urak most tűzcsóvat a békés tanácskozásba és ne tegyék lehetetlenné tisztességes magyar emberek számára az együttműködést. Igyekezzünk fölvilágosítani ellenfeleinket. Ha meg kell tennünk olyan intézkedéseket, amelyek megsebeznek vagy csorbítanak a nemzetet, *akkor tegyük meg külerőszak nyomása alatt, de ne tegyük meg önmagunktól*” (Óriási zaj.)

Gróf Tisza István lehetetlenül korlátolt beszédére gróf Károlyi Mihály válaszolt és ma már úgyszólván történelmi távlatból pontosan meg lehet ítélni, hogy a két fölfogás közül melyik a helyesebb, hogy az ország katasztrófáját melyik fölfogásnak köszönhetjük. *Károlyi Mihály* a következőket mondta:

Én összes beszédeimben és tevékenységemben mindig azt hangsúlyoztam, hogy a választójogot tekintem a demokrácia alapföltételének. A választójog kiindulási pontja a demokráciának és a demokráciát választójog nélkül el sem tudom képzelni. Ha nem is lett volna eddig ez a nézetem, ha nem is így gondolkodtam volna, ma föltétlenül ezt tartanám szükségesnek, mert ma egyenesen létérdeünk fűződik ahhoz, hogy kifelé, a külföld felé, Wilson felé, aki hirdetője a legszélesebb demokráciának, itt ebben az országban sürgősen pótoljuk azt a mulasztást, amely eddig minket terhelt és a legsürgősebben a legszélesebb alapokra fektetett választójogot valósítsuk meg. Legyenek meggyőződve az urak, hogy Magyarország területi integritását annál jobban tudjuk megóvni, mentül erősebben és határozottabban lépünk az általános demokratikus intézmények mesgyéjére, mentül radikálisabb, mentül általánosabb és mentül egyenlőbb választójogot létesítünk. *Létérdeünk függ ettől* és én azt hiszem, hogy gróf Tisza István nagyon félreérti a helyzetet akkor, amikor azt mondja, hogy éppen most ne vonjuk bele vitáinkba az általános választójog kérdését.

Hát valóban végzetesen félreértették a helyzetet, nemcsak gróf Tisza István, hanem mindazok, akik az ország válságos helyzetében a régi kiváltságok megóvása mellett kardoskodtak és vakon, süketen haladtak

el a nép követelései mellett. S mintha megismétlődnek a történelem, ma ugyanezt pontról pontra lemásolják. Ma is azt hirdetik, hogy igyekeznünk kell a demokratikus államokat meggyőzni arról, hogy nálunk nincs reakció, de minden intézkedés a reakció megerősödését szolgálja. És ma is, annyi szomorú tapasztalat után, amikor a trianoni szerződés mindazokat igazolta, akik a demokratikus átalakulást sürgették, újból az általános, egyenlő és titkos választójogért folyik a küzdelem és az egész elkeseredett, nyomorgó országgal szemben ámitással és hazugsággal azt akarják elhitetni, hogy minden úgy van jól, ahogy ők elgondolják, hogy a demokráciára, a szabadabb fejlődésre nincsen szükség.

A képviselőház emlékezetes ülését a helyzethez méltóan azzal fejezték be, hogy a mentelmi bizottság elé utasított Lovászy Márton és Vass János ügyében a mentelmi bizottság javaslatára a képviselőház a következő határozatot hozta: „Lovászy Márton országgyűlési képviselő úr e közbeszólásával: „tessék tudomásul venni, hogy ántánt-barátok vagyunk’, Vass János képviselő ur pedig e közbeszólásával: „azok vagyunk’, a velünk harcban álló hatalmakhoz való barátságukat szinte kérkedő módon hangoztatták, azzal súlyosan megsértették a magyar képviselőház méltóságát. Ezért a házszabályok 251. §-ának 5. bekezdése alapján jegyzőkönyvileg megrója s ezt a megnevezett képviselő urak választókerületében falragasz útján közhírré teszi.”

Az új kurzust mutatta az is, hogy a kormány október hó 18-án a *Népszavát* ismét előzetes cenzúra alá helyezte. A *Népszava* október hó 19-én a vezércikk helyén üres hasábokkal jelent meg és több cikkét törölték. De azért az előzetes cenzúráról írott cikkéből a következő sorok megjelentek:

A *Népszavát* újból előzetes cenzúra alá helyezték. Nem tehetünk róla, de úgy érezzük magunkat, hogy ártat-

lanok vagyunk s akkor volnánk bűnösök, ha a királyi ügyészség méltatlannak találja bennünket arra, hogy az előzetes cenzúrárt elrendelje. Ezekben az izzó, válságos és jelentőségteljes időkben valóban elhiszük, hogy a *Népszava* fölfogása és írásmódora ellentétben áll azzal a politikával, amelyet az uralkodó osztályok folytatnak és nem csodálkozunk azon, hogy Tisza István *helyettese*, Wekerle Sándor miniszterelnök elrendelte, hogy a *Népszava* minden írását előre be kell mutatni.

Talán csak nem gondolják azok az urak, akik most a cenzúrárt irányítják, talán nem gondolja Wekerle ur, hogy az a politikai szédélgés, amelyet most újból meghonosítottak, a *Népszava* tetszésével találkozhatnak? Talán nem gondolják, hogy most, *amikor az egész világon a jövő világrend előkészítésén dolgoznak*, hogy ezekben az időkben a szervezett munkások és egyetlen lapjuk, a *Népszava* nyugodtan nézik, miképen rendezkedik be a reakció, hogy Magyarországot megtartsa abban az elnyomatásban, amely a háború előtt lehetlenné tette, hogy a munkások szava érvényesüljön!

Ugyancsak a képviselőház október hó 18-án megtartott ülésén a román nemzeti párt végrehajtóbizottsága nyilatkozatot olvasott föl, amelyben a maga részére azt a jogot követeli: „hogy teljesen szabadon és minden idegen befolyástól menten ő mjaga határozhassa meg intézményes állami elhelyezkedését és koordinált-ságának viszonyát a szabad nemzetek között”. *Wekerle* miniszterelnök kijelenti, hogy „tiltakozik az ellen, hogy bármelyik *kültényező* is dönthetne afölött, hogy miképen rendezzük a nemzetiségekkel való viszonyunkat”. Majd folytatóan beszélve, kijelenti, hogy: „*a magyar állam integritását és egységét mindig meg fogjuk óvni*. A nemzetiségi képviselők állásfoglalását, amit itt kifejtettek, rosszalja, törvényeinkkel ellentétesenek tartja és csak *a Ház türelmének és képviselői immunitásuknak köszönhetik*, hogy ilyesmiket itt elmondhatnak”. Az ülést kiegészíti Károlyi Mihály törvényjavaslata, amely az 1867. évi XII. törvénycikk hatályon kívül

helyezésével az önálló, független Magyarország visszaállítását követeli.

A nemzetiségekről folytatott vitára mintegy válaszul október hó 19-én megérkezik Wilson válasza a monarchiának békejavaslatára és ebben az a kijelentés, hogy Wilson „nem foglalkozhatik e kormánynak előterjesztett javaslatával”. Az elutasítás indokolása az, hogy „az ántánt-államok a legmesszebbmenő módon elismerték a nemzeti szabadságra való törekvések jogosságát”, az elnök ennél fogva, nincs már abban a helyzetben, hogy e népek pusztá autonómiáját ismerje el a béke alapjának, hanem kénytelen ragaszkodni ahhoz, *hogy öli és nem ő bíraskodjanak afölött*, vájjon az osztrák-magyar kormány részéről minő akció fogja kielégíteni a népek aspirációit és fölfogását jogaikról és mint a nemzetek családjának tagjait megillető rendeltetésükről.

De a *Népszava* nemcsak azok ellen foglalt állást, akik a központi hatalmak annexiós és hódító politikáját folytatták, hanem az ántánt-államok háborús uszított is megbélyegezte. Október hó 20-án hírt ad arról, hogy az olasz szocialisták minden üldözés ellenére „új meg új tüntetésekkel szállnak sikra a békéért”. Majd folytatón megírja, hogy a francia szociáldemokrata párt országos kongresszusa megbuktatta a Renaudel-féle szociálpatrióta irányt és a Longuet-féle nemzetközi és kormányellenes irányzatot juttatta többséghez. A kongresszust követő vacsorán Longuet elvtárs üdvözölte a külföldi börtönökben sínylődő szocialistákat, mindazokat, akik a nemzetköziségért és a békéért harcoltak. A *Népszava* a következő megjegyzésekkel kíséri ezt a híradást:

Az ántánt-államok burzsoápolitikusai és pártjai most, hogy Tisza szavai szerint a központi hatalmak a háborút elvesztették, vad győzelmi mámorban tobzódnak. Az annexiók most az ántánt-államokban járják azt az

indiánus táncot, amit a nagynémetek jártak a német harc-téri győzelmek idején. Ahogyan a nagynémetek minden-áron meg akarták tartani Belgiumot és részeket akartak kiharítani Franciaország testéből, úgy üvöltenek most az ántánt-államok annexiójai területekért és hadisarcért és ahogyan a nagynémetek annak idején agitáltak a német-birodalmi gyűlés békerezolúciója ellen, úgy ágálnak most az olasz és francia annexiók a wilsoni békeprogram igazságos, a népek önrendelkezését és demokráciáját kívánó politikája ellen.

Október hó 22-én Tisza István azokkal az elterjedt hírekkel szemben, amelyeket egyébként *még most is* nyugodtan terjesztenek, tudniillik, hogy ellenezte a szerbekkel való háborút, saját maga őszintén az egész ország színe előtt nyíltan beismerte, hogy ő is kívánta a szerb ultimátum elküldését a háború megindítására. Fölolvassa azt a németnyelvű bizalmas fölterjesztését, amellyel 1914 július 8-án fordult a királyhoz. Ebben íá fölterjesztésben, amely a merénylet után 11—12 nappal íródott, rámutat arra, „*hogy azok a súlyos jelenségek, amelyeket a bűnvizsgálat fölmutat, amelyek a szerb sajtó és a szerb kormányférfiak nyilatkozataiban vannak, mind fenyegetőbbé teszik a háború veszélyét és mind közelebb hoznak ahhoz a gondolathoz, hogy le kell ebben a kérdésben Szerbiával esetleg fegyveres kézzel is számolnunk...*” „Olyan eljáráshoz, amely ily viszonyok közt a háborút provokálná, annál kevésbé járulhat hozzá, mert egy következetes, tevékeny sikerrel biztató Balkán-politikának immár nincs többé akadálya s éppen most szereztük meg annak előf ölt ételeit, hogy mérvadó befolyást gyakorolhassunk a Balkánra a helyzet kialakulására és egy ránk nézve kedvező konstellációt hozhassunk ott létre. Ez arra a reményre jogosít föl, hogyha később *ránk kényszerítenek a döntő küzdelmet*, kedvezőbb kilátásokkal vehessük föl azt. Távol áll tőlem, hogy *tétlen és erélytelen politikát ajánl-*

jak Szerbiával szemben. Nem nézhetjük indolensen, hogy ebben a szomszéd államban miként dolgoznak ellenünk, miként izgatják a hazaárulásra saját alattvalóinkat és készítik elő a gyilkos merényleteket. Egyáltalán nem foglalok amellet állást, hogy ezeket a provokációkat zsebrevágjuk és kész vagyok egy igazságos követelésünk visszautasítása által szükségessé tett háború összes következményeiért a felelősséget elvállalni De nézetem szerint módot kell nyújtani Szerbiának a háború elkerülésére és ha mégis háborúra kerülne a sor, bizonyoságot kell szolgáltatnunk az egész világ előtt, hogy a jogos önvédelem talaján állunk. Ennélfogva határozott, de nem fenyegető hangú jegyzéket kellene Szerbiához intézni, amelyben felsorolnánk konkrét sérelmeinket és szabatos kívánságokat fűznénk hozzá. Ha Szerbia nem adna kielégítő választ vagy húzná-halasztaná a dolgot, akkor *ultimátummal s annak lejárta után az ellenségeskedések megkezdésével kellene válaszolnunk*”

Kiderül ebből a bizalmas fölterjesztésből, hogy Tisza István gróf csak az alibibizonyítás szempontjából, csak taktikából kívánta, hogy a monarchia ne ridegen, provokálóan, hanem olyan formák között készítse elő a háborút, amelyek lehetővé teszik, hogy a világ közvéleménye a háború megindításáért ne háríthassa a teljes felelősséget a monarchiára. Amit Tisza kívánt, az meg is történt. A monarchia külügyi diplomáciája, amely a háború előkészítésén dolgozott, elég „szabatosan” formulázta meg a konkrét követeléseket és olyan ultimátumot küldött Szerbiának, amelynek elfogadása állami önállóságának föladását jelentette volna. Az ultimátummal még a kívánt célt sem érték el, mert az egész világ közvéleménye megállapította, hogy az adott körülmények között a háború elkerülhetetlen.

Tisza a saját önleplezése után a következőket mondta: „Gróf Károlyi Mihály azt mondta, hogy kös-

sünk különbékét nyomban, pár nap alatt, mert különben időt adunk, hogy az ellenség betörjön az országba. Nem így áll a dolog. Mi meg tudjuk akadályozni azt, hogy az ellenség *napok és hetek alatt betörjön az országba* és nekünk meg kell azt akadályozni, hogy az ellenség betörjön az országba. Ezt a kérdést a legnagyobb nyomatékkal és a legnagyobb határozottsággal kell képviselnünk pártkülönbség nélkül.”

E bevezetés után egyesülésre szólította föl az összes pártokat, hogy a kormány lehetőleg nagy többséggel képviselhesse „az ország érdekeit”. Mindjárt elárulta azt is, hogy a reakció föntartására és a béketörekvések elnyomására kívánja ezt az egyesülést. Az ellenzék felé fenyegető modorban jelenti ki a következőket: „Ez az egyesülés el nem vonja a figyelmet a nagy kérdésektől. Ellenkezőleg, abba a helyzetbe juttatja a kormányt, hogy osztatlanabbul koncentrálhassa a figyelmét ezen nagy kérdésekre s azon helyzetbe juttatja, hogy igyekezzék az ország nyugalmit és rendjét föntartani, hogy igyekezzék *talán nagyobb hatállyal, mint eddig tehette*, igyekezzék kötelességszerűleg, ha kell, kénytelen is szembeszállni minden olyan törekvéssel, amelyik *az ország törvényes rendjét megbontani*, amelyik nyugtalanságot, a bizonytalanság érzetét kívánja az országban elterjeszteni, amely anarchiába akarja egy ilyen pillanatban dönteni.”

Figyelembe kell venni, hogy ez az öntelt, kihívó és fenyegető beszéd az összeomlás előtt egy héttel történt. Ismét Fényes László volt az, aki Tiszával szemben rámutatott azokra a bűnökre, amelyek az összeomlást előidézték. Fényes beszédéből idézzük a következő részeket:

A legféltelenebb osztályuralom jellemzi a kormányzatot. A tőkének minden, szabad volt. A magyar nép sohasem akarta a háborút. Nacionalista jelszavak mögött a

magyar népet is a tőke vitte a népek vágóhídjára. A német imperializmus szolgálatában vezették az osztrák hadseregbe osztott magyar hadsereget is. A kormányzás *nemhogy megoldotta volna, hanem mindinkább kiélesítette a nemzetiségi kérdést.* A közigazgatás erőszaka egyforma volt a magyar és a nemzetiségi paraszt fölött. Híve az állami iskoláknak. A felekezetek bűne, hogy az elemi oktatás eddig még nem lehetett államivá. Ez a mostani katonai összeomlás azért következett be, mert az országgyűlés nem törődött *a hadsereg ellátásával, testi és szellemi szükségleteivel.* A kormány egy szolgabíró messze látásával intézte a nép sorsát ebben a háborúban. Rendelet van arról, hogy az *éhezésről* beadott panaszokat az alsóbb parancsnokságoknak nem szabad továbbítaniok. Erdélyben a német *fölszabadítás* súlyosabb volt a román betörésnél. *Álomban él az, aki azt hiszi, hogy közjogokkal, történelmi jogok emlegetésével jó békét lehet kötni Magyarországra.* Egyenlő jogot kell adni mindenkinek. A magyar faj sem tarthat számot többre, mint a nemzetiségek. Kénytelenek vagyunk elfogadni Wilson válaszábanak föltételeit, mert különben bejön az ellenség és elpusztít itt mindent. Ez a kérdés, képviselő urak! A nép nem tudja, mi előtt áll, mert el van nyomva a sajtó szabadsága. Amint ez a háború nem volt a nép háborúja, ennek a parlamentnek a határozatai sem lehetnek az övé. A helyzet napról napra, óráról-órára nehezebb és kérdezi, mit tett a Ház e tizenöt nap alatt? Az eddigi vezetők vonják le a konzekvenciát és álljanak félre. Hogy ne jöjjön az anarchia, azonnal békét kell kötni és demokratizálni kell az országot. Az ántánt csak egy demokratikus országgal fog szóba állni. Kevesen vagyunk, összeomoltunk! Csak az igazsággal menthetjük meg magunkat. Ha nem segítenek idejekorán, *a nép — minden formáság betartása nélkül — maga fogja kezébe venni sorsának intézését.*

Wekerléék és Tiszáék egyesültek, de már október 22-én Zágrábban proklamálták a független délszláv államot és megszüntették a sajtócenzúrát. Zágrábban Wilson mellett tüntettek és a horvát bán, Mihalovics Antal, akit a kormány fölszólított, hogy jöjjön Budapestre és tegyen jelentést, a hivatalos fölszólításra a következőket

válaszolta: „A fölhívásnak sajnálatomra nem tehetek eleget, mert az adott körülmények között és a mai helyzetben nem hagyhatom el Horvátország fővárosát.”

A magyar parlament konok elvakultságával szemben Németországban komolyan készülődtek az új rendre. Ugyancsak október 22-én, vagyis azon a napon, amikor Tiszáék a hatalmi erőszak fokozásáról beszéltek, Miksa badeni herceg, a német birodalom kancellárja bejelenti, hogy „abban nem lehet kétség, hogy a béke vagy háború földatainak csak úgy tudunk megfelelni, ha végrehajtjuk a kormány programját és *határozottan elfordulunk a régi rendszertől*”. Ennek alapján két törvényjavaslatot terjeszt a Ház elé, amelyek közül az egyik a birodalmi gyűlés alkotmányos jogait kiszélesíti, a második javaslat pedig a birodalmi alkotmány tizenegyedik cikkének megváltoztatását célozza, lapát akarja, hogy a birodalmi gyűlésnek, *mint hivatott népképviselőknek a háború és béke kérdéseiben teljes elhatározó joga legyen*.

A szociáldemokraták nevében Ebért, aki később a német köztársaság elnöke lett, bejelenti, hogy a szociáldemokraták a háború kitörése óta nem változtatták álláspontjukat. A korlátlan tengeralattjáró-harcot a szocialisták mindig ellenezték. Az új kormány megalakítása a német demokrácia megszületését jelenti. A katonai hatalomnak nem szabad többé államot alkotnia az államban. Az erőszak politikájának ideje végleg lejárt. A német nép összeomlását okvetlenül el kell kerülni.

A Wekerle-kormánynak a népet fenyegető bejelentései után egy nappal, a képviselőház ülésén Ballá Aladar Károlyi-párti képviselő táviratot olvas föl, amely azt jelenti, hogy egy horvát ezred elfoglalta Fiumét. Wekerle miniszterelnök az előzőnapki büszke kijelentések után a következőket mondja: „Óráról-óra súlyosabb viszonyok nehezedenek ránk. Csakis az összes nemzeti

erők egyesítése által leszünk képesek e nehéz viszonyok közt elhárítani azokat a bajokat, amelyek fenyegetnek ...” „Ilyen körülmények között holnap a király elé szándékozom járulni annak kijelentésével, hogy az adott viszonyok között nem tartom magamat alkalmasnak az ügyek továbbvitelére.” (Élénk helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon. Fölkiáltások a szélsőbaloldalon: „Már régen kellett volna!”)

A képviselőház október hó 23-án megtartott ülése azért is történelmi jelentőségű volt, mert Wekerle bejelentette, hogy olyan kormány kinevezését fogja javasolni, amely a parlament valamennyi pártját „és a képviselőházon *kívül álló* erőket is magában foglalja”, és ezen az ülésen bukott meg a cenzúra is. A lapok tudósításai szerint: Wekerle beszéde után a baloldali újságírói karzatról éles hang süvített bele a képviselők zsi-bongásába:

— Le a cenzúrával! Éljen a sajtószabadság!

Erre a jelre a baloldali újságírók fölálltak helyeikről és kórusban kiáltották:

— Szabad sajtót követelünk! Le a cenzúrával!

Az újságírók percekig szüntelenül abcugoltak a cenzúrárt és Wekerlét. A képviselőház ülése megakadt. A jobboldal megriadva, elhülve fogadta a sajtó munkásainak tüntetését. Tisza izgatottan fölugrott, az elnöki emelvény felé sietett és kezéből tölcserít formálva, fölkiáltott Szász Károlyhoz, az elnökhöz:

— Függessz föl az ülést!

— Éljen a szabad sajtó! —kiáltotta Lovászy Márton, mire az egész Károlyi-párt tapsolni kezdett. Az újságírók ezalatt szünet nélkül abcugoltak a cenzúrárt és éltették a sajtószabadságot. Jó tíz percig tartott az újságírók bátor demonstrációja, amelyet Szász Károly elnök, néha-néha fölemelve a csengőt, elég türelmesen várt végig.

Oktober hó 25-én a budapesti napilapok hasábjairól eltűntek az üres foltok. A képviselőházban tartott tüntetés után a budapesti újságírók illetékes testülete ülést tartott és a következő bejelentést küldte a lapokhoz: „A Budapesti Újságírók Egyesületének a cenzúra ellen kiküldött bizottsága és a fővárosi szerkesztőségek bizalmi-férfiai október 24-i együttes ülésükön megállapították, hogy *a sajtó a cenzúra intézményét megszüntette*, cenzúra nincs más, mint a magyar sajtó lelkiismerete. Az értekezlet utasította a cenzuraellenes bizottságot, hogy a legerélyesebben lépjen akcióba, ha bármely kormány részéről a cenzúra újból való meghonosítására kísérlet történnék, követeli továbbá a kormánytól a lapok távirati és teleföncenzúrájának azonnali megszüntetését.

A cenzúra fölfüggesztése után napok alatt kábító gyorsasággal formálódik az új Magyarország. Október hó 25-én megalakul a *Magyar Nemzeti Tanács*. A Tanács első cselekedete az a kiáltvány, amelyben Magyarország népét cselekvésre hívja föl. A kiáltványból idézzük a következő részeket:

Az abszolutizmus, az osztályuralom és a nemzetiségi elnyomás átkos politikája végveszélybe sodorta az országot.

A vakmerő könnyelműséggel és öntelt rövidlátással fölidézett háború nemzetünk legjavát céltalanul vágó-hidra vitte és felörölte az ország népeinek legértékesebb szellemi és anyagi erőforrását. Ugyanez a nyegle, szűkeklű és főnhéjázó politika az egész művelt világot a magyarság ellenségévé tette, mert az egész országot és az egész népet felelősségre vonják az osztrák abszolutizmus, feudalizmus és a bankuralom bűneiért. Ugyanakkor, amikor azt ellenséges haderők már határainkat szorongatják, egyidejűen szörnyű népítélet van kialakulóban Magyarország jövő sorsá fölött.”

E rettenetes helyzetben vezérek és irányító nélkül áll a magyar nemzet az előnyomuló ellenség és a már-már bizalmukat veszített nemzetiségeink kettős frontja között.

A nyolc év előtt pénzzel, erőszakkal és korrupcióval összehozott magyar parlament minden szellemi és erkölcsi tekintély nélkül áll úgy idehaza, mint a külföld előtt, a belőle kikerült elvtelen, ígéreteit megszegő, programtalan, most már megbukott kormány pedig a közgyűlölet és közmegvetés tárgya lett. Akkor, amikor egész nemzeti és kulturális sorsunkról fognak dönteni, amikor új erőből duzzadó nemzeti államok alakulnak ki határainkon, amikor a nemzetek önrendelkezőjoga alapján fogja fölforgatni a régi alkotmányokat: ugyanakkor nálunk *tovább tombol a vak osztályönzés és a nemzetieskedő elfogultság szelleme*, ugyanakkor olyan parlament és kormány rendelkezik jövőnk fölött, amely semmiféle nemzeti és szociális érdeket nem képvisel, amely csupán szűk osztály- és csoportérdekeltségek, valamint idegen külpolitikai erők engedelmes játékszere.

Ilyen körülmények között az alulírott pártok, mint az ország valóban demokratikus erőforrásainak egyedüli politikai szervezetei súlyos erkölcsi felelősségünk teljes tudatában elhatároztuk, hogy megalakítjuk a

Magyar Nemzeti Tanácsot.

Központi szerve kivan ez lenni minden olyan mozgalomnak és törekvésnek, amely Magyarország megmentésére és korszerű újjászervezésére irányul.

Csak egy alapjaiban megreformált, gyökeréig demokratizált, az európai kultúrérettel közös vérkeringést folytató új Magyarország biztosíthatja egyrészt a magyar állam fönmaradását, másrészt pedig tisztes helyet a műveit nemzetek ama társaságában, amely egyedül hivatott tartós békét nyújtani a megkínzott emberiségnek.

Ezen országmentő céljai elérésére a Magyar Nemzeti Tanács minden párt-, osztály-, vallás-, nyelvi és faji szempontot félretéve, számít minden dolgos és az ország érdekeit szíven hordó polgártársunk lelkes közreműködésére, mert *csak a milliók testvéri szolidaritása* lehet egy jobb és tisztább jövő forrása. Csakis a város és a falu testvéri szövetségéből születhetik meg az új Magyarország.

De a tiszta szándékú és jóakarátú embereknek ez a szövetsége csak akkor lehet hatékony és eredményes, ha pontosan meghatározzuk azokat az alapelveket, amelyek a magyar népet a mai végveszedelemből kivezethetik.

E célból a Magyar Nemzeti Tanács a következő pontokban foglalta össze a legsürgősebb föladatokat, amelyek nélkül el sem tudja képzelni az ország megmentését és a jobb jövő előkészítését.

A Magyar Nemzeti Tanács tizenkét pontban foglalta össze a teendőket. A fölállított követelések lényege, hogy a korrupt parlament és kormányrendszer, „amelyben az ország nem képviselétét, de ellenségét látja, haladéktalanul eltávolítandó”. Késedelem nélkül biztosítani kell az ország teljes függetlenségét. Azonnal végét kell vetni a háborúnak és a béketárgyalásoknál csak a magyar érdekeket szabad figyelembe venni. Föl kell oszlatni a képviselőházat és az általános, egyenlő és titkos választójog alapján, amely a nőkre is kiterjed, a képviselő-, a vármegyei és a községi választásokat azonnal meg kell ejteni. A népek önrendelkező jogát késedelem nélkül biztosítani kell az ország nem magyarajku népei számára, hogy „az ország az *egyenrangú népele testvéri szövetségévé alakuljon át*, mert közös gazdasági és földrajzi összetartozás, nem pedig nemzeti féltékenykedés az, ami miatt föntartani kívánjuk az ország területi integritását. Ezen összetartozás jozim fölismerésétől, nem pedig a kényszer erejétől várjuk azt, hogy az ország összes népei *a régi sorsközösségben megmaradjanak*”. Biztosítani kell az egyesülési és gyülekezési szabadságot, a sajtó- és gondolatterjesztés szabadságát, Általános amnesztiát minden politikai büntetettre úgy a polgárnak, mint a katonának, a folyamatban levő-politikai pörök úgy a polgári, mint a katonai bíróságoknál beszüntetendők. Megfelelő kül- és belpolitikai rendszabályokkal gondoskodni kell a fenyegető inség elhárításáról. Nagyszabású, a népet földhöz jutató birtok- és szociálpolitikai reformokkal a dolgozó népnek, különösen pedig a hazatérő katonáknak életsoráthatékonyan javítani kell. El kell ismerni az újonnan

létrejött nemzeti államokat, és a demokratikus Magyarország barátságáról kell őket biztosítani. Alkalmos képviselőket kell küldeni külföldre, hogy a művelt nemzetek rokonszenvét a magyar demokrácia igazi céljainak ismertetésével megnyerjük, végül pedig gondoskodni kell arról, hogy az általános békekongresszusra oly férfiak küldessenek ki, akik föntartás nélkül barátai a leszerelésnek, a kötelező békebírósnak és a nemzetek ligájának. A brest-litovski és a bukaresti békeszerződések megsemmisítendőek. A háború és béke kérdéséről a népképviselőt döntsön. „Ezen égetően sürgős föladatak megoldásán kíván dolgozni a Magyar Nemzeti Tanács s eme munkájában csatlakozásra hív föl mindenkit, aki becsületesen és utógondolat nélkül akarja az azonnali magyar békét, a demokráciát, a nemzetiségek egyenjogúsítását, a nemzetek szövetségét, a föld fölszabadítását és a dolgozó nép erőit fokozó modern szociálpolitikát.”

A kiáltványt, amely azzal végződik, hogy fölhívja „az összes külföldi népeket és kormányokat, hogy minden Magyarországot érintő ügyben a mai kormányhatalom mellett, amely immár teljesen elveszített minden összefüggést a dolgozó magyarsággal, a Magyar Nemzeti Tanáccsal keressenek közvetlen kapcsolatot, mint amely egyedül hivatott ama magyar nemzet nevében beszélni és cselekedni, amelynek vére és munkája tartja fenn Magyarországot”, a függetlenségi és negyvennyolcas Károlyi-párt, a magyarországi szociáldemokrata párt és az országos polgári radikális párt írták alá.

A forradalom útján.

Az újságírók cenzúraellenes határozatával s a Magyar Nemzeti Tanács megalakulásával kezdődött meg a magyar forradalom, amely azután ellenállhatatlan erő-

vel söpörte el a régi rendszert és annak minden intézményét. A reakció erői még megkísérelték, hogy elgáncsolják azokat, akik az új rendszer kiépítésén fáradoztak. Károlyi meghívást kapott a királyhoz, de még mindig nem kapott megbízatást a kormányalakításra. Pedig október hó 25-én már diákok és katonatisztek tüntettek a forradalom mellett. Az egyetemi ifjúság, amely csütörtökön békés tüntetést rendezett az új független és demokratikus Magyarország mellett, pénteken újból gyűlést tartott a Műegyetem előcsarnokában, majd a gyűlés után 3000 egyetemi hallgató, néhány száz nő és több száz katonatiszt menetté alakult és Budára akart vonulni, *hogy a királynak átadja az ifjúság követeléseit*. A Lánchídnál azonban rendőri kordon fogadta a tüntetőket és egy szakasz katonaság. A vezetők fölmentek Sándor László főkapitányhoz és azt követelték, hogy a menetet engedjék át Budára. A főkapitány megtagadta a rendőri kordon bevonását, mire az ifjúság az ott levő tisztek segítségével áttörte a kordont és a menet átment Budára. A Lánchíd budai oldalán lovasrendőri kordon akarta megakadályozni az ifjúság fölvonulását a Várba, mire a tisztek s az ifjúság szétverték a rendőri és katonai kordont. A menet élén kivont karddal tisztek haladtak. A Halász-bástyánál és a Dísz-téren újból megtámadták az ifjakat, de azok a tisztek segítségével mindenütt szétkergették a rendőröket.

A Várban az ifjúság arról értesült, hogy a király nincs Budán, mire fölmentek az első emeletre, az épületre kitűzték a nemzeti zászlót és egy elsőemeleti ablakból Beszédet tartottak a tömeghez. A Vár ablakából egy honvédtiszt fölszólította a tömeget: tegyen fogadalmat, hogy minden erejével küzdeni fog a demokratikus szabad Magyarorszáért. A tisztek kivont karddal, a tömeg fölemelt kézzel, nagy lelkesedéssel tették le a fogadalmat.

Időközben két törzstiszt a rendőrség parancsnokának kiadta az utasítást, hogy azonnal távolítsa el a tömeget, mert a király útban van a Vár felé. Két tiszt megkérte a rendőrparancsnokot, hogy ők beszélhessenek a tömeghez és csendes távozásra szólítsák föl. A parancsnok ezt megtagadta és minden előzetes figyelmeztetés nélkül intézkedett, hogy lovasrendőrök s csendőrök kivont karddal támadják meg a tömeget. Hihetetlen brutalitással ütöttek-verték mindenkit, akit értek. A gonosz vagdalkozás eredménye három halott, negyven súlyos és kétszáz könnyebb sebesült volt. A Nemzeti Tanács a gyász és tiltakozás jeléül fölhívta Budapest munkásait és polgárait, hogy október hó 20-án délelőtt 10 órától ½ 11 -ig szüntessenek be minden munkát.

A rendőrség vagdalkozása hihetetlen izgalmat okozott a fővárosban. Este újból mintegy négy-ötezer főnyi egyetemi hallgató tüntetett és a tömeg a csatlakozó munkásokkal nyolcezerre szaporodott, de Károlyi és Lovász fölszólítására békésen szétszlott.

Október hó 26-án még mindig nem döntöttek, hogy ki legyen az ország miniszterelnöke. A gödöllői királyi kastélyban még folytak a kihallgatások. A polgári politikusok mellett Garami Ernő és Kunfi Zsigmond elvtársaink is megjelentek a király előtt együttes kihallgatáson) s részletesen kifejtették azokat az indokokat, „amelyek a gyors és energikus szakítást teszik szükségessé az eddigi kül- és belpolitikai rendszerrel. Utaltak arra, hogy ez a politikai rendszer minden tekintetben megbukott, hogy az ország jövőjének megmentése csak olyan politikával lehetséges, „amely kifelé a gyors békét, befelé pedig az azonnali radikális demokratizálást biztosítja. Ezt a szakítást a régi rendszerrel csak olyan politikusok csinálhatják, akik a régi rendszerrel nem kompromittáltak magukat”. Kérték a királyt, hogy gyorsan határozza el magát erre az új irányzatra, s ennek indoko-

lásául részletes képet rajzoltak az ország népénél türelmetlen várakozásáról és azokról a halmozódó bajokról, amelyek további félmegoldásokkal való kísérletezések esetén menthetetlenül az anarchia felé sodorják az országot. Utaltak arra is, hogy „az a megoldás, amely most egy határozottan demokratikus irányú homogén Károlyi-kormány azonnal való megalakításával kínálkozik, *esetleg néhány nap múltán is már teljesen elkészítettnek fog bizonyulni*”.

Időközben nagyon sok szervezet és testület csatlakozott a Nemzeti Tanácshoz. Gyárak és munkásszervezetek fogadalmat tettek, hogy a demokráciáért fegyveresen készek harcolni. A Fegyver- és Gépgyár 4000 munkása szakadó esőben tiltakozott a *Népszava* és a radikális lapok elkobzása ellen s elhatározta, hogy az október 27-én megtartandó gyűlésre a parlament előtt teljes létszámban fölvonul. A diáktanács, amely október hó 25-én alakult meg, bejelentette az egyetemi ifjak csatlakozását és szintén elhatározta, hogy az Országház előtt tartandó népgyűlésen testületileg vesz részt. Iparosok, kereskedők és más testületek szintén kimondták, hogy a Nemzeti Tanács intézkedéseit kötelezőnek tartják magukra s csatlakozott a Tanácshoz az újságírók szabadszervezete is.”

A vérengzés után a *Népszava* a Lánchídfőnél történt eseményekről a következőket írja:

Vér ömlött Budapest utcáin. Az ellenforradalom most már a maga meztelen erőszakosságában áll előttünk, levetette álarcát, már nem hord a fején sem árvalányhajas Kossuth-kalapot, sem demokrata frigiai sapkát, hanem fölcsapta fejére a provokáló kakastollas csendőr csákót.

Mi történik! Nem látják-e ezek a tébolyult vakok, i hogy minden erejükkel *a forradalom útjára kényszerítik az országot?* Görcsösen ragaszkodnak mindahhoz, ami elavult, ami előjog és reformoktól reszketésük földidézi a katasztrófát. Nem akarják a rögtönös békét: tehát be fog

következni a fegyverletétel. Nem akarják a nemzetiségek önkormányzatát; tehát be fog következni a nemzetiségek elszakadása. Nem akarják az általános választójogot, tehát megbuktatják a főrendiházat is. Nem akarják a föld-reformot: tehát földézik a nagybirtok kisajátítását. Nem akarják az önálló magyar külügyminisztert: tehát be fog következni Magyarország teljes elszakadása. Nem akarják a királyi hatalom engedékeny politikáját: tehát be fog következni a köztársaság. Azt hiszik ezek a bölcs urak és udvari politikusok, ezek a kaszinótagok, hogy még mindig Gödöllőn és Schönbrunnban dőlhet el a nemzetek és népek sorsa, még mindig megvetéssel nézik az utca és a gyárak követeléseit, szükségszerűen megteremtik a végső elkeseredést, földézik a legkeserűbb elszántságot.

Hát nem látják a jeleket? Nem érzik, hogyan terjed a bomlás? Nem hallják a mélység hangjait? Nem tapintják uralmuk eddigi pillérjeinek rohamos szétmállását? *Hiszen csupa jel, csupa figyelmeztetés, csupa világító fény szikrázik föl mindenfelől, amerre csak szétekintenek.*

A vezércikk azután felsorolja ezeket a jeleket is. Beszámol arról, hogy egyre nagyobb tömegek éltetik a köztársaságot, hogy Temesváron ledöntötték egy osztrák generális szobrát, hogy a „katonák, matrózok és katonatisztek egyre nagyobb tömege sodródik a politikai mozgalomba és a Nemzeti Tanácsot tekinti egyedül illetékes parancsnokának”.

Október hó 29-én jelent meg ez a vezércikk, amikor Berlin utcáin már óriási tömegek tüntetnek a köztársaság mellett és öt nagy népgyűlésen követelik a szocialista köztársaság megteremtését és Liebknecht Károlyt éltetik, *mint a szocialista köztársaság elnökét.* A *Népszavának* ugyanez a száma beszámol arról az óriási gyűlésről is, amelyet az Országház-téren több mint száz-ezer főnyi tömeg jelenlétében tartottak meg. Ezen a gyűlésen is a tömegek a köztársaságot éltették, de a tüntetés ereje fokozódott, amikor tudomására jutott, hogy Bécsben Károlyi Mihályt kijátszották, hogy tudatosan ott tartották, amíg a gyűlés le nem zajlott, majd szé-

gyenteljesen mellőzték és nem nevezték ki miniszterelnöknek.

Amikor a fővárosban elterjedt az a hír, hogy Károlyi vasárnap este 9 órakor a Nyugati pályaudvaron megérkezik, óriási tömegek özönlöttek a pályaudvarhoz és nemcsak az állomást lepték el, hanem a Berlini-téren, a Váci-út és a Teréz-körút jó részén óriási tömegek hullámozottak. Éljen Károlyi! Éljen a forradalom! Éljen a demokrácia! Békét akarunk! Ezek a kiáltások harsogtak a tömegből, majd mikor Károlyi megérkezett, a tömeg elkísérte a pártkörig, amelynek ablakából Károlyi beszédet mondott. „Csüggedt szívvel érkeztem vissza — mondotta —, mert úgy érzem, nem értem el, amit akartam. Előterjesztésemnek nem volt eredménye. „A cselekvés órája meg fog jönni. Egy pillanatra sem riadok vissza attól, hogy a bőrömet a vásárra vigyem, mert nem az én személyem a fontos itt, hanem a nagy elv, amelyet meg kell valósítanunk.”

Az úgynevezett illetékes helyeken azonban még mindig sejtelmük sem volt arról, hogy a közvetlen összehozás előtt állanak. Bécsben mindenki bizonyosra vette Károlyi Mihálynak magyar miniszterelnökké való kinevezését és az osztrák közlekedési hivatal egyik vezetője föl is kereste Károlyit a Bristol-szállodában, hogy Ausztria élelmezésére vonatkozóan tárgyaljon vele, de Károlyi azzal utasította el, hogy még nincsen megbízása.

Amíg Károlyi a kihallgatásra várt, addig a külügyminisztériumban Andrassy Gyula gróf, Wedel német nagykövet és Windisehgrätz Lajos herceg tanácskozott s e tanácskozásokon később résztvett Lammasch osztrák miniszterelnök, Benedikt, a „Neue Freie Presse” főszerkesztője és Fürstenberg herceg, az osztrák urakháza alelnöke. Ezen a tanácskozáson gáncsolták el Károlyi megbízását. Károlyi Mihály ezalatt reggel nyolc órá-

tól délután három óráig várt arra az értesítésre, amely a királyhoz hívja. Ki sem mozdult Bristol-beli lakásából, majd a várakozást megunva, a kabinetiroda utján közölte a királlyal, hogy délután három órakor Bécsből elutazik, amire azt az üzenetet kapta, hogy a pályaudvaron találkozni fog József főherceggel, aki a továbbiakat közölni fogja vele.

Károlyi az üzenet után a pályaudvarra hajtatott, ahol egy szolgálattelvő kapitány arra kérte, hogy várja meg József főherceget az udvari váróteremben. József főherceg röviddel a vonat indulása előtt érkezett meg és Károlyit a szalonkocsijába kérte. Itt azután csak azt közölte vele, hogy a király megbízta, hogy „a válságra vonatkozó kibontakozás kérdésében — már mint József főherceg — lépjen érintkezésbe a magyar politika vezető embereivel”.

Ezek az események nyilvánvalóvá tették, hogy Bécsben a reakció magyar képviselői minden erejüket latbavetették, hogy ne Károlyi legyen a miniszterelnök. Különösen nagy szerepe volt Windischgrätz Lajos hercegnek, aki be is vallotta az egyik újságírónak, hogy *„vasárnap délelőtt a külügyminisztériumban megtartott tanácskozáson ők döntöttek a magyar kormány személyi és tárgyi vonatkozású kérdéseiről”*.

József főherceg proklamációt adott ki, amelyben tudtul adja, hogy a király azzal bízta meg, hogy a válságos közviszonyok között a nemzet egyetértését biztosítsa és életbeléptesse az ország teljes önállóságát és függetlenségét. Nagy és elhatározó lépés ez — mondja a proklamáció —, „mert külügyi vonatkozásainknak, haderőnk önállóvá tételének és általában az igazgatás minden ágának független berendezését a kor szabad-elvű irányának és a széles néprétegek érdekeinek megfelelő módon kell valóra váltanunk”. A főherceg azután az erők egyesítésének szükségét hangoztatja. Ugyan-

ebben az időben a király is bocsátott ki egy proklamációt a hadsereghez és a flottához, amelyben megállapítja hogy „napjaink tele vannak komoly zavarokkal. Ezeknek nem szabad a hadseregre és a haditengerészetre átterjedniük”.

József főherceg megbízatása után azonnal érintkezésbe lépett a magyar politikai élet régi vezetőivel, majd az ellenzéki politikusokat is meghallgatta és ezek között Garami Ernő és Kunfi Zsigmond elvtársainkat is. Elvtársaink a kihallgatáson nem rejtették véka alá meggyőződésüket. Elmondták, „hogyan amikor a német dinasztia, is kénytelen a népuralom és a parlamentarizmus spanyolfala mögé elvonulni a világ szeme előtt, igen nagy visszatetszést keltene, ha bármifajta címen a dinasztia valamelyik tagját állítanák akármilyen formában az ország élére. *A katonai diktatúra nyílt vagy leplezett formája pedig egyenesen gyilkos hatású volna Magyarországon nemzetközi helyzetére,* hiszen Németországban is kénytelenek az államhatalom részéről minden militarista jellegű tényezőt eltávolítani. Miután a régi külső és belső politika megbukott és új politikára van szükség: erkölcstelen és rövidlátó eljárás az, amely az új politika keresztülvitelét a régi rendszer lejárt, kompromittált embereire akarja bízni”. Elmondták elvtársaink azt is, hogy a Nemzeti Tanács kiáltványában jelzett program az a minimum, amelyet a szociáldemokrata párt ma még elfogad. „De két hét múlva talán már ez is kevés lesz.” Azt ajánlották, hogy Károlyit nevezzék ki miniszterelnöknek s a szociáldemokrata párt, anélkül hogy a kormányban résztvenne, a már jelzett program alapján hajlandó ezt a kormányt támogatni, természetesen csak abban az esetben, ha olyan megoldást találnak, hogy a kormányban a demokrácia szempontjából csupa megbízható politikus vesz részt.

Közben megjelenik a hirdetőoszlopokon és a házak

falain Várnai Zseni „Katona fiamnak” című nagyszerű verse. A falragaszokat óriási tömegek olvassák és lelkesen tesznek fogadalmat, hogy csak az új rendért harcolnak.

Október hó 30-án a lapok jelentik, hogy Hadik János grófot nevezték ki miniszterelnöknek, aki a Nemzeti Tanács programja alapján vállalta el a kormányalakítást. De ez a kísérletezés is megbukott. E híradással egyidejűen jön a Nemzeti Tanácshoz a bejelentés, hogy a székesfővárosi államrendőrség tisztviselői, detektívtestülete és őrszemélyzete egyhangú lelkesedéssel csatlakozott a Nemzeti Tanácshoz. A rendőrség küldöttei Szentkirályi rendőrtanácsos, Berki János és Kormos Károly vezetésével megjelentek az Astoria-szállodában ülésező Nemzeti Tanácsnál, ahol bejelentették, hogy a demokratikus áramlatokkal nem helyezkednek szembe, mert fölismerték, hogy az új Magyarországot képviselő Nemzeti Tanácshoz kell csatlakozni, ennek folytán a Nemzeti Tanács rendelkezésére bocsátják magukat és ígérik, hogy „a tőlük telhető legnagyobb buzgalommal és kötelességtudással iparkodnak megfelelni a reájuk bízott föladatoknak”.

Október hó 30-án futótűz gyanánt terjedt el a Jiir, hogy Ausztriában kikiáltották a köztársaságot. A késő délutáni órákban Seitz elvtársunk a német-osztrák nemzetgyűlés üléséről kiment a parlament egyik erkélyére és kihirdette, hogy a nemzetgyűlés elhatározta a köztársaság kikiáltását, Bécsben óriási tüntetések zajlottak le, amelyeken a katonák nagy tömegei vettek részt. Horvátországban és Csehországban a Nemzeti Tanácsok teljes hatalommal rendelkeznek és megkezdik a belső berendezkedést.

Ilyen körülmények között joggal kérdezhetette a *Népszava*, „mit keres még itt Hadik!” A lap „Félre a kísérletezőkkel!” című vezércikkében írja a következőket:

Hadikkal kísérleteznek és azt mondják, hogy elfogadják a Nemzeti Tanács programját. Ha ez így van, akkor miért nem bízzák azokra a kormányt, akiknek személye biztos garancia a program becsületes végrehajtására? S miért ragaszkodnak konokul Andrássy humoros közös külügyminiszterségéhez, holott Ausztriában a külügyminiszter urat senki sem ismeri el és ugylátszik, Wilson sem veszi komolyan a hozzá intézett jegyzékét. A bécsi nép kifütyülte Andrássyt. A független osztrák államok nem bízzák rá képviselőiteket, Wilson tehát joggal kérdezheti: kit képvisel a grófoknak ez a külügyminisztere? Ilyen viszonyok között érthető, hogy a nép azt akarja, hogy megbízható emberek jöjjenek és ne Tisza—Wekerle strómanjai.

Kísérleteznek, — folytatja tovább a *Népszava*. — A király nem tudta magát a kellő időben rászánni, hogy a dolgozó osztályok széles rétegeire támaszkodjék. Híven családja múltjához, az oligarchiával szövetkezve akar uralkodni, de ezt az uralmat a nép utálja és nem tűri, még ha a Tiszák, Wekerlék, Szerényiek helyett a strómanjaik is jegyzik a céget. A kísérlet csúfos kudarccal fog végződni.

Súlyt és nyomatókat ad ezeknek a kijelentéseknek az ország csatlakozása a Nemzeti Tanácshoz, mert a rendőrség után a posta, a távírda és a vasutak alkalmazottai is a Nemzeti Tanácshoz csatlakoztak. És megjelenik a Nemzeti Tanácsnak a katonákhoz intézett fölhívása, amelyben a Nemzeti Tanács megállapítja, hogy amikor Zágórában és Prágában a hadsereg legfőbb vezetői a Nemzeti Tanács rendelkezésére bocsátották magukat, akkor „szégyen és gyalázat, hogy Magyarország gon még mindig azok a bécsi cselédek és háborús uszítók parancsolnak, akik benneteket, katonákat) arra akarnak fölhasználni, hogy vérbefojtassák veletek a Nemzeti Tanácsnak azt a mozgalmát, amely nektek is azonnali fegyverszünetet, jogot, kenyeret, szabadságot akar kivívni”.

A kiáltvány arra hívja föl a katonákat, hogy a fe-

gyelem megbontása nélkül csatlakozzanak a Nemzeti Tanácshoz, és követeljék, hogy az egész haderő ismerje el a Nemzeti Tanácsot az ország jogos és törvényes képviseletének. A kiáltvány ezután a következőket mondja:

„Katonák, ne ontsátok polgártársaitok vérért!

Ne használjátok fegyvereiteket, ha kiküldenek benneteket azért, hogy a független Magyarországért, népuralomért és azonnali fegyverszünetért harcoló testvéreitek mozgalmát vérbefojtsátok!

Katonák, ne lőjjetek testvéreitekre, anyáitokra, ne ontsátok Budapest utcáin magyar vért! A ti helyetek nem a régi rendszer, a Tiszák és Andrássyak oldalán van, hanem a miénken! Legyetek a magyar Nemzeti Tanács katonái!”

Mindez azonban már túlhaladott álláspont volt. Az események megelőzték a Nemzeti Tanácsot és most már rohamos gyorsasággal vitték az országot a forradalomba. A katonákhoz intézett kiáltvánnyal egyidőben jelenti a *Népszava*: „Kitört a forradalom!” A cikk alcímei jelentik az események menetét. „Rendőrtüntetés a Gizella-téren. — A katonaság egy része fölesküdütt a Nemzeti Tanácsnak. — A keleti pályaudvaron lefegyverezték az őrséget. — Kiosztották a fegyvereket civileknek és katonáknak. — Nagy roham készült az üllőiuti kaszárnya ellen. — Tüntető katonák elfoglalták a budapesti térparancsnokságot. — A Nemzeti Tanács katonái megfutamtították a csendőröket. — Elfoglalták a főpostát és a két telefonközpontot.” — A cikk azután a következőket állapítja meg:

Megindult ellenállhatatlan erővel a rettentő áradat, amely most végigsöpör Budapesten és az egész országon, végigsöpör és megtisztít bennünket az osztályállam, a háborút szító és vezető hatalom minden szennyétől.

Megindult a nagy forrongás és most már nincsen senki és semmi, ami útját állhatná annak, hogy győzzön az önálló, független Magyarország, a népuralom és a rögtönös béke ügye.

Pörölycsapások gyanánt döngtek végig az események az osztályállam fundamentumán.

A rendőrség megalakította szabadszervezetét, megválasztotta bizalmiférfiit, végleg a Nemzeti Tanács parancsai alá állította magát, megfogadta, hogy pribékmunkái többé nem végez és az önálló Magyarországot és a köztársaságot éljenezve, vonult föl a tüntető menetben.

Katonák és katonatisztek tömegei tették le máris az esküt a Nemzeti Tanács kezébe és megfogadták, hogy egyetlen parancsnokuk gyanánt csak az ország törvényes fórumát, a Nemzeti Tanácsot ismerik el.

Tüntető katonák és munkások ezrei megostromolták a keleti pályaudvart, lefegyverezték az őrséget és fegyveres munkás- és katonatömegek vonultak végig Budapest utcáin, mámoros lelkesedéssel a köztársaságot éltetve, a forradalmat éljenezve, a király ellen tüntetve. Félelmes lövöldözéssel tüntettek Lukachich altábornagynak, Budapest karhatalmi parancsnokának a lakása előtt, majd ostromra készen állottak meg az üllőiuti kaszárnyához vezető utón, hogy kiszabadítsák az ott sínylődő 32-es katonákat.

A Nemzeti Tanács csapatai elfoglalták a főpostát, a telefonközpontokat és megszállták a térparancsnokságot. Várkonyi tábornokot, a térparancsnok segédtisztjeivel együtt a Nemzeti Tanács elé vitték és főszólitották, adja át a térparancsnokságot.

Ugyanekkor a budapesti nagyobb üzemek munkásai megválasztják a Munkástanács küldötteit.

A forradalmi átalakulás.

Azért kellett ezeket az eseményeket szinte filmszerűen lerögzíteni, mert élesen megvilágítják a monarchia vezetőinek képtelenül korlátolt rövidlátását s a viszonyok teljes félreismerését. Akik az összeomlásért azokat a politikusokat okolják, akik hetekkel a forradalom kitörése előtt szinte programszerűen előre eléjük tárták az események fejlődését, azok az ügy érdekeljen, a reakció igazolására tudatosan valótlanságot mondanak. Ha hallgatnak eme politikusok intői szavaira, sok minden más-

ként történt volna. Ha kellő időben törvénybe iktatják az általános, egyenlő és titkos választójogot és kiírják a választásokat, akkor Magyarország ezekben a válságos időkben nem a fejjetlen kapkodások és kísérletezések országa lett volna, hanem a népparlament irányító vezetése mellett beleilleszkedett volna az új korszakba, amelynek eljövetele nem lehetett kétséges.

Ki tudná ma már megállapítani, hogy ebben az esetben az ország sorsa milyen fordulatot vett volna. Egy azonban elvitázhatatlan bizonyosság. Ha az egész magyar nép egységes akaratán fölépült alkotmányos testület intézi az ország sorsát, akkor nem jártunk volna annak a szégyenletes kálváriának az útján, amelyet azért kellett elszenvednünk, mert az ellenséges hatalmak nem bíztak a régi rendszer urainak komoly béketörekvéseiben. Pozitív bizonyossággal nem lehet ugyan megállapítani, hogy mi történt volna, mert nem követjük a felelőtlen állítások dolgában azokat, akik ellentmondást nem tűrő bizonyossággal hirdetik, hogy a forradalom és a bolsevizmus vezetett az ország megcsonkításához, nem állítjuk, hogy a népparlament megalkotása föltétlenül jobb béke elnyeréséhez vezetett volna. De a legnagyobb határozottsággal meg lehet állapítani, hogy egy, az egész ország bizalmából alakult népparlament lehetlenné tette volna, a bolsevista kísérletezéseket, hogy a szervezett munkások segítségével egy ilyen parlament a helyzet ura lett volna.

Szinte kétségbeejtő, hogy amikor körülöttünk az egész világ forrongott, milyen esztelen vaksággal halmoztak hibát hibára, milyen kicsinyes cselszövésekkel akarták a rohanó események menetét visszafordítani, hogy az osztályuralom részére a további kiváltságos helyzetet biztosítsák. Egymás után alakulnak meg körülöttünk a nemzeti államok és darabokra szakad a régi rendszer minden intézménye. Bomlik a hadsereg, meg-

bizhatatlanná válik a többi fegyveres erő és ők az onüadékokon állva, még mindig úgy viselkednek, mintha a hatalom teljes birtokában lennének, azzal áztatva önmagukat, hogy a népek szabadságvágyát és a régi rendszer bilincseiből való kiszabadulását hazug, idejét múlt jelszavakkal megakadályozhatják.

Pedig a föntiekből kitűnik, hogy a kérő, fenyegető, figyelmeztető intésekben nem szenvedtek hiányt. Tragikum a az országnak, hogy a hatalmat olyanok gyakorolták, akiket rabságban tartott a régi idők szelleme, akik el sem tudták képzelni, hogy olyan államalakulat is létesülhet, amelyben nem ők játsszák a vezető szerepet. A Windischgrätzek kicsinyes intrikái döntik el még az utolsó pillanatokban is, hogy kik vezessék az országot. Valószínűnek látszik, hogy Bécsben sokat mulattak a Bristolban várakozó Károlyi Mihályon, akit azért rendeltek föl Bécsbe, hogy az Országház-téren megtartott óriási gyűlésen ne vehessen részt s akinek szégyenteljesen kellett visszakullognia Pestre, mert a külügyminisztériumban összegyűlt reakciósök a kibontakozásnak olyan formáját tálalták a király elé, amely a bomlást meggyorsította.

Akik világosan látták a helyzetet s elszánt bátorsággal mutattak rá a háborús összeomlás végzetes következményeire, akik a külföldi események tárgyilagos ismereteiben új politikai irányokat követeltek, azokat lehazaárulózták. Becstelen és hazug áruló volt mindenki, akiben elég bátorság volt arra, hogy a fülükbe kiabálja, hogy az ország érdekében új emberek, új alkotmány kell. Ezekben a tragikus időkben tűnt ki a legjobban, hogy a régi rendszer eme félistenei önmagukat gondolják a nemzetnek és azt hiszik, hogy olyan ország, amely nem bízik meg bennök, nem érdemli meg állami létét. Magyarország már a háborút megelőző korszakban is a nyugati államok demokratikus fejlődésének menetétől

eltérően ragyogó izoláltságban megmaradt a reakeió védbástyájának. A monarchia másik államában már régen az általános, egyenlő és titkos választójog alapján létrejött parlament gyakorolt befolyást az ügyek menetére, de nálunk még a királyi akarat sem tudta rákényszeríteni a feudális arisztokratákra, hogy az általános, egyenlő és titkos választójogot törvénybe iktassák. Az ő konokságuk okozta, hogy Magyarország nem tudott megmaradni a békés forradalom útján, hogy a politikailag iskolázatlan tömegek szertelen követelése, amelyeket mesterségesen fokoztak az Oroszországból visszakerült bolsevisták forradalmi frázisai, a polgári forradalmon túlmenően az esztelen bolsevista kísérletbe kergették az országot, amely a Tanácsköztársaság kikiáltásával lehetetlenné tette, hogy a magyar nép a demokratikus fejlődés eszközeivel találhassa meg a boldogulás útját.

De meg kell állapítani ezen a helyen azt is, hogy a forradalom győzelmét még a Nemzeti Tanács sem remélte. A forradalomcsinálás legendáját, a Nemzeti Tanács és Károlyi hazaárulását képtelen mesévé fokozza le az a megcáfolhatatlan igazság, hogy a forradalom kitörése előtt két nappal még a Nemzeti Tanács sem sejtette, hogy az átalakulás ilyen közel van. Azt természetesen mindenki sejtette, hogy elkerülhetetlen rendszerességgel haladunk a forradalom felé, hogy az emberi erő nem tudja megállítani az átalakulást. De hogy mikor, milyen időszakban és milyen körülmények között tör ki a forradalom, azt senki sem tudta.

Október 30-ának éjszakáján, amikor a *Népszava* szerkesztőségéhez befutottak azok a jelentések, amelyek a munkások és katonák együttes föllépésének eredményeképpen a posta, a táviró, a telefonközpontok s a térparancsnokság elfoglalását jelentették, ösztönösen azt írtuk, hogy „Kitört a forradalom”. Tagadhatatlan

volt, hogy ezek az akciók forradalmat jelentenek, de mindez még nem jelentette azt, hogy másnap már minden hatalom a Nemzeti Tanács kezébe kerül, hogy a forradalom az államhatalom minden ellenállásával szemben győzelmes marad.

Hiszen még harmincadikán a délután folyamán erős összeütközések jelezték, hogy a régi rendszer urai fegyveresen is szembeállnak a népakarattal. Az egész országban elterjedtek azok a hírek, hogy Lukachich a csendőrséggel s a megbízható bosnyák katonasággal rendet akar teremteni és arra készül, hogy a Nemzeti Tanácsot elfogassa.

*

A győzelmes nap után éjjel fél háromkor a szerkesztőségből a néptelen Rákóczi-úton az Astoria-szállodába mentem, hogy tájékozódjam az eseményekről. Az utcákon alig lézengett valaki. Az Astoria-szálloda előtt az uttestén egy gépfegyver unatkozott és körülötte talán 3—4 katona. úgy magamban eltűnődtem, hogy a forradalmi vívmányok után milyen indokolatlan önbizalommal várja a Nemzeti Tanács az eseményeket, mert ha Lukachichnak valóban szándékában állott volna a Nemzeti Tanács ellen a beígért rendszabályokat foganatosítani, akkor egy század katonasággal úgyszólván minden ellenállás nélkül elfogathatta volna a népmozgalom vezető'embereit.

A szállodába akadály nélkül bejutottam s a Nemzeti Tanács üléstermében holtrafáradtan ott találtam Garbai, Kunfi elvtársaimat és a Nemzeti Tanács néhány másik tagját, akiknek neveire már nem emlékszem. A¹ hangulat nem volt túlságosan lelkes. A Nemzeti Tanács tagjai majdnem kivétel nélkül arra gondoltak, hogy a legközelebbi nap sorsdöntő lesz az ország életében, de éppen úgy lehetőnek tartották a forradalom győzelmét,

mint annak az ellenkezőjét, *tudniillik a Nemzeti Tanács tagjainak az elfogatását.*

Megkérdeztem tőlük, hogy történt-e valamilyen jntézkedés arra vonatkozóan, hogy másnap a munkásság milyen módon kapcsolódják az eseményekbe. Egybehangzóan azt felelték, hogy a, Nemzeti Tanács nem tárgyalta ezekről az ügyekről, de valószínű, hogy a nép másnap fokozott erővel áll a Nemzeti Tanács mellé, amely ilyen módon megerősödve, kényszeríti majd az illetékes tényezőket, hogy a hatalmat átadják.

Az Astoriában, folytatott megbeszélés nem volt túlságosan biztató. Elmondtam a Nemzeti Tanács ott lévő tagjainak, hogy a *Népszava* már előlegezte a forradalmat és valószínű, hogy Budapest munkássága valamilyen útmutatást vár, mert minden megmozdulás nélkül nem vehetik tudomásul, hogy a forradalom útban van, (ők azonban még) mindig a gyárakban és a munkahelyeken dolgoznak, anélkül, hogy szintén résztvegyenek a mozgalomban. Az idő azonban már későre járt és valóban úgy látszott, hogy a dolgozó munkásságnak most már nem lehet útmutatást adni.

De szerencsére ezalatt már készültek azok a röpiratok, amelyekről joggal írta meg a *Népszava*, hogy a forradalmi nap hajnalának első kakaskukorékolása volt, mert ezek a röpiratok mozdították meg a budapesti munkások százezreit. A röpirat szövege a következő:

Kitört a forradalom!

Munkások! Elvtársak!

Az osztályuralom önzése elkerülhetetlen végzettséggel forradalomba kergette az országot.

A Nemzeti Tanácshoz csatlakozott katonai csapatok szerdán éjjel vérontás nélkül megszállták a főváros főbb pontjait, a postát, a telefonközpontokat, a térparancsnokságot elfoglalták és fölesküdték a Nemzeti Tanácsnak.

Munkások! Elvtársak!

Most rajtatok a sor!

Az ellenforradalom valószínűen vissza akarja szerezni a hatalmat. Meg kell mutatni, hogy ti együtt éreztek katona testvéreitekkel!

Ki az utcára!

Szüntessétek be a munkát!

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt.

Ezt a röpcédulát, amelyet a viszonyok helyes fölismerésével a pártvezetőség tudta nélkül, sőt a Nemzeti Tanács tudtán kívül éjjel szövegezett meg egyik elvtársunk a nyomdában, a kora reggeli órákban tízezzrel osztogatták az utcákon és a gyárak előtt, A munkások között villámgyorsan elterjedt a hír, hogy *kitört a forradalom*, tehát minden munka beszüntetendő. Megindult tehát rohanó folyamként a munkások tízezzreinek áradata a város felé s már a kora reggeli órákban százezrek hirdették, hogy megbukott a régi rend, megszületett az új Magyarország. Munkások, katonák, rendőrök, katonatisztek önfelédtt boldogsággal ölelkeztek az utcán. Mindenki őszirózsával a gomblyukában, vagy a kalapja mellett és most már Lukachichnak, még ha meg is lettek volna a megbízható katonaszázadai, akkor sem állott volna módjában, hogy ezt a forradalmi megmozdulást elnyomja,

Igaz, hogy a megbízható csapatokról elterjedt hírek hamisak voltak. A régi rend emberei hajlamosak lettek volna arra, hogy vérözönbe fojtsák a munkások és a polgárok megmozdulását, de a hadsereg szétbomlása olyan teljes volt, hogy megbízható katonákat erre a célra nem találtak.

A reggeli órákban érkeztem haza és otthon az esteli lövöldözéstől izgatottan vártak reám. Annyira nem tudtuk, hogy a forradalom győzelmének éjszakáján vagyunk, hogy a feleségemnek azt mondtam, hogy akármi történik, ne keltsen föl. Lehetséges, hogy holnap már a Nemzeti Tanács ura lesz a helyzetnek, de az is megtör-

ténhetik, hogy elfognak bennünket s ebben az esetben majd gondoskodnak arról, hogy fölkeljek. Ennek az intézkedésnek tulajdonítható, hogy valósággal átaludtam a győzelmes forradalom első óráit. Az utcákon már hömpölygött a százezernyi tömeg és az egész város örömmámorban úszott. Végre fél tizenegy óra tájban azzal keltett föl a feleségem, hogy nem engedhet tovább aludni. Elmondta, hogy már reggel 7 óra óta az egész város talpon van és mindenki a Belvárosba özönlik, hogy a Nemzeti Tanács helyisége előtt tüntessen a forradalom mellett,

A forradalom maradéktalanul győzött és az első órák egyetlen zavaró jelensége az volt, hogy gróf Tisza Istvánt egészen fölösleges módon agyonlőtték. Meg kell állapítani, hogy a Nemzeti Tanács a legnagyobb megdöbbenéssel fogadta ezt a hírt és a *Népszava* kifejezést is adott annak a véleményének, hogy Tisza István sokkal súlyosabban bűnhődött volna, ha életben marad és látnia kellett volna, hogy az a vad, önző osztálypolitika, amelynek legszélsőbb, legkonokabb képviselője volt, milyen kudarccal végződött.

A *Népszavának* november hó 1-én megjelent vezércikke egyebekben kifejezést ad annak, hogy a forradalom milyen váratlan erővel jelentkezett. A lap a következőket írta:

Mámoros, feledhetetlen volt a csütörtöki nap. A magyar munkásság — mert a hőiesen harcoló katonák szintén munkások —, történelmet csinált. A magyar forradalom egyetlen nap alatt győzött és a magyar proletárságnak minden, időben dicsősége lesz, hogy szervezettségével, öntudatos eljárásával pocsékká tette az ellenforradalom cinikus erőszakát és ravaszkodásai, hogy akaratát rákényszerítette az uralkodó osztályra.

Mert forradalom volt az, ami Budapesten lejátszódott, mert győzelmes forradalom volt az, amely most az új demokratikus Magyarország születését megünnepelheti.

Még néhány nap előtt úgy látszott, mintha széttörhetetlenek lennének azok a bilincsek, amelyeket a magyar nép millióira raktak, úgy látszott, mintha mi maradnánk a világ legutolsó országa, amelyben remélni sem tehet azt, hogy a tízezerholdasok eme börtönéből kiszabadulunk.

Még néhány nap előtt cinikus göggel hirdette a Wckerle- és Tisza-társaság, hogy rendet fog teremteni, hogy továbbra is porkolábja marad a nagy magyar börtönnek. És ma az egyik már nem szólhat semmit, a másik pedig boldog, hogy nem kérdezik meg a véleményét.

A forradalom napján már a kora reggeli órákban óriási tömeg gyülekezett a Mária Terézia-kaszárnya előtt. A tömeg reggel fél nyolckor a forradalom és köz-társaság éltetése közben beözönlött a kapukon és a Nemzeti Tanács nevében lefoglalta a kaszárnyát. Közben fegyveres katonákkal megrakott autók robogtak a kaszárnya elé. Éljenzéssel és virágosóval fogadták őket és most már újult erővel indult meg az ostrom. A tömeg, az őrség akarata ellenére kiszabadította a foglyokat, behatolt a fegyverraktárba és elosztotta a fegyvereket. A Nemzeti Tanács időközben tudomást szerzett a kaszárnya elfoglalásáról, utasítást adott arra, hogy a katonaság vonuljon az Astoria elé. Erre a katonák rendben fősorakoztak és zárt sorokban, a tisztek vezetésével, a körúton és a Rákóczi-úton az Astoria elé vonultak.

Magától értetődő, hogy akadtak olyanok is, akik a forradalmat fosztogatásokra akarták fölhasználni. A szervezett munkások már a forradalom éjjelén meggátolták, hogy a pályaudvarokon és a nagyobb telepeken fosztogatások történhessenek. A *Népszava* a következőképpen emlékezik meg a fosztogatókkal való harcokról:

Minden nap új eredményeket hoz, ha meg tudjuk gátolni az ellenforradalom mesterkedéseit, ha a szervezett munkások ezentúl is olyan nagyszerű fegyelemmel dolgoznak azon, hogy a proletárság forradalmát be ne mocskolják azok a fosztogatók, akik a munkásmozgalom legveszedelmesebb ellenségei.

Hogy Budapest nem vált a fosztogatók .prédájává, az elsősorban a fegyveres munkásörségeknek köszönhető. A munkások előbb megcsinálják a forradalmukat és most üldözik az ellenforradalmárokat. Amidőn e sorokat írjuk, még tart a harc a fegyveres tolvajok ellen, de máris biztosítva van a főváros rendje. És holnap a szervezett munkásoknak kell egységes erővel föllépniök azok ellen, akik a csütörtöki felejthetetlen napot fosztogatásokkal meg akarták becsteleníteni. Minden szervezett munkás tudja immár, hogy az, aki a népek nagy szabadságharcát fosztogatásra használja ki, az a reakció, az ellenforradalom bitang szolgája és nem érdemel kíméletet.

A szociáldemokrata párt és a Nemzeti Tanács a délutáni órákban a következő fölhívást bocsátották ki:

Egyetlen nap alatt vértelenül, imponáló fegyelmezettséggel győzött a magyar forradalom.

A katonák és a szervezett munkások testvéri ölelése eldöntötte a harcot.

A reakció zsoldosainak minden erőszaka és ravaszága hatástalannak bizonyult.

A népkormány megalakult, gróf Károlyi Mihály miniszterelnökkel az élén azzal, hogy valósítsa meg a Nemzeti Tanács teljes programját.

A Nemzeti Tanács szervezete megmarad. A hadsereg és az összes hivatalok, testületek csatlakoztak.

Munkások! Elvtársak! Amilyen imponáló fegyelmezettséggel kiküzdöttétek a független Magyarországot, úgy térjete vissza a munkába.

A forradalmat nem szabad bemocskolni fosztogatásokkal és a rend megzavarásával. A szervezett munkások kötelessége gondoskodni arról, hogy a rend és nyugalom minél előbb helyreálljon.

Képviselőitek gondoskodnak arról, hogy a munkások követelései teljesüljenek.

A karhatalom teljesen a kezünkben van.

Éljen az új, demokratikus Magyarország!

A Nemzeti Tanács,
A Magyarországi Szociáldemokrata Párt

Figyelmet érdemel még a szociáldemokrata pártnak a fosztogatások megakadályozására szolgáló fölhívása, amely így hangzik:

A szervezett munkásokhoz!

Az ellenforradalom segítőcsapatai azok, akiket sohasem tudtunk megnyerni eszméinknek, most különféle jelzavakkal fosztogatni akarnak és ezzel kockára teszik a győzelmes forradalom minden vívmányát.

Szervezett munkások! Minden államban rend van. Szégyenteljes cselekedetek nélkül vette a Nemzeti Tanács a hatalmat a kezébe.

Álljatok össze csoportokba, alakítsatok szervezett munkásorségét, akadályozzátok meg a fosztogatást, teremtetek rendet, mert csak így lehet megtartani a kivívott vívmányokat.

Az általános, egyenlő, titkos választójogot;

A cenzúra eltörlését;

A teljesen szabad sajtót;

Az egyesülési és gyülekezési jogot;

A radikális birtok- és adópolitikát;

A szervezett munkásoktól követelt munkásvéd törvényeket és szociálpolitikát.

Mutassátok meg, hogy a szervezett munkások érettek a szabadságra!

Éljen a világot megváltó nemzetközi szociáldemokrácia!

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetősege.

A Nemzeti Tanács helyiségében ezalatt egymás után jelentkeztek a hivatalos testületek és állami hivatalok, hogy a Nemzeti Tanácshoz való csatlakozásukat bejelentsék és esküt tegyenek, hogy az új rendszerhez hűek maradnak. Az események rohamos gyorsasággal fejlődtek. Hadik miniszterelnök eltűnt és József főherceg sietve magához kérte gróf Károlyi Mihályt, akit a király nevében miniszterelnöknek nevezett ki. Az új kormány tagjai a következők: Belügyminiszter: gróf Batthyány Tivadar. Kereskedelemügyi miniszter: Ga-

rami Ernő. Vallás- és közoktatásügyi miniszter: dr. Lovász Márton. Földművelésügyi miniszter: Buza Barna. Munkásügyi és népjóléti miniszter: dr. Kunfi Zsigmond. Közélelmezési miniszter: Nagy Ferenc. Hadügyminiszter: Linder Béla. Tárcanélküli miniszter: Jászi Oszkár.

Az igazságügyminisztérium vezetését egyelőre Buza Barnára bízta, a pénzügyminiszteri tárcát ideiglenesen gróf Károlyi Mihály vállalta el, de az ügyeket Szende Pál államtitkár intézte. Az új kormány csütörtökön este nyolc órakor József főherceg palotájában a főhercegnek, mint a király megbízottjának kezébe letette az esküt.

Az egyesek, a testületek és a hivatalok neveit, azoknak a névsorát, akik a Nemzeti Tanácsnak hűséget fogadtak, nem kell felsorolni. Mindenki, aki ebben az országban valamit számított, minden hivatal, minden testület sietett az esküt letenni. Közben a legkülönbözőbb ügyeket kellett elintézni, úgyhogy a Nemzeti Tanács tagjai közötti ki kellett osztani a munkát. A főkapitány is; jelentkezett Hock Jánosnál, a Nemzeti Tanács elnökénél, hogy a szükséges teendőkre utasítást kérjen. A Nemzeti Tanács elnöke a főkapitányt hozzám utasította, hogy velem beszélje meg a rendfőntartás érdekében szükséges intézkedéseket. Dietz főkapitány azt hitte, hogy hosszabb tárgyalás alapján fogunk megállapodásra jutni. De még le sem ült, máris azt mondtam! Mozikat, színházakat kinyitni, pálinkaméréseket becsukni, szesz italokat eltiltani, záróra 12 óra. Az új főkapitány nevetve jegyezte meg, hogy ennél rövidebb tanácskozást el sem tud képzelni, de mindenben helyesnek találja ezeket az intézkedéseket.

Az új kormány csak egyetlen napig működött a királyi eskü hatálya alatt, A budapesti forradalom első napján a kormány a király kezéből fogadta el a megbízást, de már néhány óra múlva földoldást kellett kérni

az eskü alól. Huszonnégy órával későbbben már kittint, hogy Budapest népének forradalma az egész ország forradalma és hogy az ország *teljesen szakítani akar* a múlttal, hogy a királyságot nem ismeri el és köztársaságot követel.

Ennek a követelésnek ellenállhatatlan ereje arra kényszerítette a kormányt, hogy a királyi eskü alól fölmentesse magát. Gróf Károlyi Mihály a Nemzeti Tanács intézőbizottságának már november 2-án bejelenti, hogy a király az új kormányt föloldotta az esküje alól, tehát az új kormány programjába fölvette az államforma kérdését is *és a nép fog dönteni* afölött, hogy királyság vagy köztársaság leszünk-e? Az intézőbizottság egyhangúan elfogadta *Kunfi Zsigmond* elvtársnak azt a javaslatát, hogy a köztársaság vagy a királyság fölött a nép döntsön. Ezt a javaslatot, mint a kormány és a Nemzeti Tanács intézőbizottságának javaslatát, a Nemzeti Tanács elé terjesztették. Kunfi elvtárs terjesztette elő a következő javaslatot:

A nép legszélesebb tömegeiben megnyilvánult köztársasági hangulat alapján a kormány elhatározta annak a kérdésnek programjába való fölvetését, hogy milyen legyen Magyarország államformája: monarchia vagy köztársaság. E kérdés eldöntését a kormány arra az alkotmányozó gyűlésre bizza, amely az általános, egyenlő, titkos és a nőkre is kiterjedő választójog alapján, legfőbb hat héten belül össze fog ülni. Ennek a választójognak életbe léptetését a kormány, ha lehetséges, a törvényes formák betartásával, ha ellenben ez akadályokba ütköznék — itt nyilvánvalóan a megszállás nehézségeit vették figyelembe —, más alkalmas eszközökkel fogja biztosítani.

A köztársaság mellett egyre viharosabb tüntetések voltak. Közben azonban a fosztogatások a külvárosokban komolyabb formákban jelentkeztek. Ezért a szervezett munkások elhatározták, hogy gárdákat alakítsanak és csirájában elfojtják a fosztogatásokat. A kel en-

földi pályaudvarról, a VI. és VII. kerület külső részeiről érkeztek jelentések, hogy fegyveres fosztogatók garázdálkodnak. A Nemzeti Tanács intézkedésére a munkásgárdák és a katonai őrzézetek mindenütt megfékeztek a fosztogatókat. Több helyen fegyveres harcra került a sor és a harcok folytán 14 fosztogatót agyonlőttek.

Ezekben a válságos időkben a pártvezetőség és a *Népszava* szerkesztőségének legtöbb tagja fontos megbízatást kapott és különösen a *Népszavának* legjobb munkatársai vettek részt az új rend megteremtésében. Garami elvtárs, a lap kitűnő szerkesztője, valamint Kunfi elvtárs, akinek nagyszerű cikkeit nehezen lehetett nélkülözni, miniszterek lettek, Pogány egyszerűen eltűnt a szerkesztőségéből és megbízatást verekedett ki magának, de fontos pozícióba helyezkedtek el Somogyi Béla és Varga Jenő elvtársak is. A pártvezetőség egyhangú határozattal engem választott meg a lap szerkesztőjének, ami az adott időkben annál inkább felelősségteljes volt, mert a szerkesztőség legjobb és legmegbízhatóbb tagjai kiváltak. A megbízatás éppen ezért rengeteg munkával és felelősséggel járt, mert a szerkesztőségbe bevont új munkatársak minden sorát ellenőrizni kellett. Fokozta a nehézségeket, hogy a forradalom természetesen a munkások igényeit is megnövelte, hogy már a forradalom kezdetén lassanként visszaszivárogtak Oroszországból azok a megbízottak, akiknek a szovjetrendszer megalkotását kellett előmozdítaniuk és ezek az agitátorok a lehetetlen követelések tömegeivel izgatták a munkásokat, A *Népszavának* tehát irányt kellett mutatnia a teendő dolgában és figyelmeztetnie kellett a munkásokat, hogy a demokratikus Magyarország biztosításának érdekében csak lépésről-lépésre haladhatunk előre, hogy a túlzott, meg nem valósítható követelésekkel az egész forradalmat veszélyeztetjük.

November hó 5-én jelenti be a *Népszava* „Végre béke” című vezércikkében a világháború befejezését, A cikk bevezetése a következőket mondja:

Magyarországra nézve vége a háborúnak. A lövészárkok kálváriájának, anyák és hitvesek aggódásának, a legszörnyűbb emberi érzésnek: az élet örökös bizonytalansága és céltalansága tudatának végeszakadt. Nem tudtuk elképzelni a béke korszakában a háborút. Nem tudtuk, mit jelent az, étlen, szomjan, óriási tömegeknek napokig vesztegelni, kultúrához szokott embereknek otthagyni a századokon, évezredekken át letelepedett ember szokásait és rátérni a barlanglakó életmódjára. Ez a háború az eddig elért legnagyobb emberi kultúra háborúja volt. S mégsem sülyedt soha mélyebbre az emberiség, mint ebben a háborúban. Sohasem volt az öldöklés technikája ennyire kifejlődött. Vizen, szárazon és levegőben gyilkolta az ember az embert, mérgek, robbantószerkek, a mesevilág szörnyeire hasonló óriási gépezetek olyan tömegével, amelyet alig tudott követni szegényes képzeletünk.

S amint nem tudtuk elképzelni a háborút, úgy nem tudják érezni idegeink most a békét. Lehetséges olyan idő is, amikor nem áll ember emberrel szemben, mint vadállat a vadállattal! Amikor nem pukkanak a srapel lek, nem fűrnak tölcésereket a gránátok, nem száguldanak a tankok, nem dönt ezer és ezer családot gyászba valamelyik hozzátartozójának elhunytá. Amikor nem nyomorog az anyák és gyermekek óriási serege a szegényes hadisegély krajcárjaiból és ázott-fázott asszonyok szomorú csoportja nem ácsorog naphosszat sokszor hiába az üzletek előtt. Amikor nem áll szuronyos csendőr vagy katoná a gyárakban a munkások mögött és az egész országban nincs elnyomva a szó, a gondolat és az egész társadalom nem óriási gépezet, amelynek minden porcikája a legszörnyűbb istennek: a modern világháborúnak szolgálatára van berendezve ...

A demokráciának és a szocializmusnak golgotája volt ez a háború. De a békének meg kell hoznia ezeknek az eszméknek hatalmas fényben való föltámadását. Lesz még egyszer ünnep a világon! Ünnep, amelyen szomorú emlékként tekintünk vissza a háborúra, épp úgy, mint a rabszol-

gaságra vagy az emberevéésre. Ünnepe, amelyen valóra válnak az emberek testvéri együttműködésének azok az álmai, amelyek már benne lappangtak az ősi kereszténység gondolatvilágában s amelyek erkölcsi alapjai a modern szocializmusnak. A háború szenvedéseiből meg fog születni a népek békéje, a szervezett emberiség erős együttműködése, a viszályok magvának rendszeres kiküszöbölése. *A világ anarchiájából kialakulnak a kulturvilág egyesült államai.* Akkor majd békesség lesz a földön!

A forradalom a legnagyobb nehézségeket csak a szervezett munkások segítségével küzdhetette le. Óriási nagyságú föladatok meredtek a kormány felé. A különböző harcterekről megkezdődött a fronton harcoló katonaság hazaözönlése. Csak el kell képzelni, hogy az elkeseredésnek, a bosszúállásnak és a leszámolásnak milyen érzésével jöttek haza mindazok, akik évekig a lövészárkok-háború embertelen kínzásait átszenvedték, akik nagyon jól tudták, hogy amíg a fronton szenvedtek és nélkülöztek, addig a családjaik idehaza szintén nyomorogtak. Ezer és ezer hazatérő katona a családi otthonának csak hült helyét találta. Tízezrek exisztencia nélkül lézengtek és nem lehetett semmi reményük arra, hogy gyorsan elhelyezkedjenek. A kifosztott ország még a rendes élelmiszerellátást sem tudta biztosítani.

A katonák tízezrei özönlöttek visszafelé, olyan országba, amelyben minden fölbomlott. A forradalom új hadserege még csak kialakulóban volt és bár a rendőrség mindenben a kormány rendelkezésére állott, mégsem küzdhetett meg azokkal a bajokkal, amelyek az első napokban jelentkeztek. A polgári pártok mint szervezett erő, nem sokat számítottak, a régi rendet visszakívánók kiváltságosak pedig természetesen *örömmel szemlélték a fölbomlás tüneteit* Azt remélték, hogy az ország anarchikus viszonyai oda vezetnek, hogy ismét ők kerülnek uralomra. Jellemző egyébként

a vagyonosabb polgárok közömbösségére és politikai iskolázatlanságára, hogy még a saját vagyonuk védelmére sem tettek kísérletet, hanem teljesen a szervezett munkásokra bízta a rendcsinálást.

S a szervezett munkások nagyszerűen megfelelték ennek a feladatnak. Közismert dolog, hogy nem túlságosan rajongtak a munkáltatóikért, akik az ország kormányához hasonlóan ridegen és lelketlenül elzárkóztak még a béke idejében is a munkásság követelése elöl, de azért mindenütt gyári és üzemi őrsek alakultak s a dolgozó munkások a munkaszünet idejében fegyveresen védelmezték a gyárat. Ezek a munkásőrsek úzták el hősiességgel a jól fölfegyverezett, sőt gépfegyverekkel rendelkező fosztogató banditákat és a fegyveres munkások, a megbízható katonákkal és rendőrökkel békésen együttműködve, fegyverezték le a frontról visszatért hadsereget. De talán még a fegyvereknél is többet ért ezeknek a munkásőrseknek agitáló, rábeszélő szava, mert sok véres összeütközéstől menekültünk meg azért, hogy a frontról visszatérő katonáknak a szervezett munkások magyarázták meg, hogy a régi rendszer emberei elbuktak, hogy új világ van készülőkben, amelyben méltányolni fogják az országért szenvedő katonák áldozatait és mindent el fognak követni, hogy kimondhatatlan szenvedéseikért kárpótolják őket.

Ilyen módon és csakis a, szervezett munkások segítségével tudta legyőzni a forradalom az első hetek óriási, leküzdhetetlennek látszó bajait Minden lelki ismeretlenség, gonoszság és visszaélés, ami a régi rendszer urait terhelte, az új rend kormányának okozott nehézségeket és a régi rendszer bűnösei hálát adhatnak a sorsnak, hogy a frontról visszatérő katonaság nem őket találta a hatalom birtokában, hanem olyan egyéneket, akik az elkeseredett tömegek bizalmával dicsekedhettek, mert csak ilyen módon volt lehetséges megnyugtani az

anarchiára hajlamos szélsőséges embereket.

A munkásszervezetekbe özönlött új tömeg is hajlamos volt az esztelen kísérletezésekre. Már a forradalom első napjaiban fölhangzott a gyárak szocializálásának jelszava s egyes felelőtlen csoportok a saját elhatározásukból meg is kezdték ezt az úgynevezett szocializáló munkát. A *Népszava* erélyesen szembeszállt ezekkel az új forradalmárokkal. „Forradalom vagy fölfordulás” című vezércikkében kifejti, hogy: „Minden zavaró körülmény nélkül nem lehet forradalmat csinálni. És aki kétségbeesik azoknak a fosztogatásoknak és rendetlenségeknek láttára, amelyeket a magyar forradalom fölszínre vetett, ne tévessze szem elől, hogy minő elenyésző csekélyek ezek a bajok azokhoz az áldozatokhoz képest, amelyeket a háborúnak nem is egy napja, hanem csak egy órája követelt. Nem szabad a forradalom aránylag jelentéktelen zavarai miatt kétségbeesnünk, de nem is szabad a rendetlenségből erényt csinálni. Rendkívüli módon téved az, aki azt hiszi, hogy *a forradalom lényege a rend hiánya. Ji. forradalom mindig új rend küzdelme a régi rend ellen, két rend Összeütközése és nem a rendetlenség karca a renddel.* Anarchia nem tud forradalmat csinálni,.. Ezért egyenesen a forradalom ügyének árt, aki azt hiszi, hogy ő vagy néhány társa akár a legnemesebb célból önhatalmúlag rekvirálhat a diadalmas forradalom után közhelyiségeket, bocsáthat el üzemezőket, rendelkezhetik a proletariátus kialakult demokratikus szerveinek megkerülésével személyek és dolgok fölött... Mert képzeljük csak el, ha a forradalomban minden kis csoport a saját feje szerint járna el, ha mindenki azt tenné, amit ő akarna, úgy rendezkednék be, amint neki tetszik, azt rekvirálná, koirfiskálná, amit az ő szeszélye kivan. Mi lenne ennek az eredménye? *Nem forradalom, hanem fölfordulás.*”

A már fölhangzó bolsevista jelszavak ellensúlyozá-

sára íródott az a cikk is, amelyben a *Népszava* a bolsevista uralom évfordulóján figyelmezteti a munkásokat, hogy Magyarország helyzete lényegesen különbözik Oroszországtól és *ami ott lehetséges volt, az nálunk katasztrófához vezetne*. A bíráló cikk a következőket mondja:

Számos, lelkes, de kellő kritikai érzékkel nem bíró elvtárs a bolsevista politikában látja az igazi szocialista politikát, amelyet mindenütt és minden körülmények között utánozni óhajt...

Hogyan vált lehetségessé Oroszországban a bolsevista uralom?

A városi ipari munkásosztály uralomrajutásának lehetősége azon a páratlanul nagy fejlődési különbségen alapszik, amely Oroszország mezőgazdasága és ipara között fennáll.

Oroszország mezőgazdasága a legprimitívebb viszonyokat mutatja. Óriási latifundiumok, a papság, az állam, a cár és a nagybirtokosok hatalmas területei közé ékelve kerül el a parasztság földje. Egy-egy földművelőre ugyan több föld jut ott, mint nálunk, de a nagyon primitív művelés mellett ez oly kevés, hogy minden évben éhínség volt néhány kormányzóságban. Ilyenformán az orosz paraszt lelkét csak egyetlen politikai gondolat töltötte be: több földet szerezni. Aki megígérte neki, hogy a nagybirtokot fölprózza számára, azt követte tűzön-vízen keresztül.

A százmillió orosz paraszt hátán épült föl az ujkeletii, külföldi tőkével dolgozó orosz ipar. Ha valamely országban az ipart külföldi tőke honosítja meg, ez az iparfejlődésnek egészen sajátos irányt ad. Ha az ipar a belföldi tőke akkumulációján épül föl, úgy fejlődése lépést tart a mezőgazdaság fejlődésével; menete lassú, végigmegy a kisipar, a kézműipar, gyáripar és finánc-tőke minden fokozatán, s amidőn már föl is jutott a legmagasabb fejlődési fokra, a régi fejlődési foknak megfelelő üzemek és üzemtulajdonosok nagyszámban találhatók föl. Ha ellenben külföldi tőke teremt valamely országnak ipart, úgy a tőke *a mindenkor elért legmagasabb fejlődési fokon vonul be az illető országba*. Így keletkezett az a sajátos jelenség, hogy Oroszországban *kétszerannyi óriási üzem* — több

mint ezer munkást foglalkoztató — van, mint Ausztria-Magyarországon, ellenben jóformán teljesen hiányzik a középipar és az önálló iparoskategória. Paraszt háziipar s a legmodernebb gyáripár: ez a két véglet jellemzi Oroszország iparát.

Ilyen körülmények közt az orosz ipari proletárság lelkivilága is egészen különös volt. A legmodernebb óriási üzemnek megfelelően a legosztályöntudatosabb proletariátust találjuk éspedig sokkal-sokkal nagyobb arányban, mint Magyarországon, ahol a gyáripari proletariátus mellett a kis- és középipar mesterlegényeinek is nagy szerep jut. Egy olyan proletariátus, amely saját, a szocializálásra valóban megérett üzemének szemüvegén át nézve egész Oroszország közgazdaságát, kapható volt arra a kísérletre: megszerezni az egész politikai hatalmat a maga részére úgy, mint ezt a bolsevisták követelték. Másfelől lehetővé tette ezt az orosz paraszt politikai primitívsége, aki bárkit hajlandó volt követni, aki azonnal földet ígért neki. A nagyüzem modern munkássága adta a pozitív hajtóerőt, a falu primitív parasztságának közömbössége a passzív eltűrést: így juthatott a bolsevizmus uralomra.

Már itt láthatjuk, hogy ami Oroszországban lehetséges volt, Magyarországon lehetetlennek látszik. A magyar ipari munkásságnak sokkal kisebb hányadrésze nagyipari munkás, mint Oroszországban, ellenben a magyar paraszt korántsem az a differenciálatlan tömeg, mint az orosz. A magyar paraszt, aki politizál, akinek gazdaköre van, fogyasztási szövetkezete, akik között erős osztálykülönbségek vannak, a magyar parasztság semmi képen sem vetné alá magát a csekélyszámú ipari munkásság politikai uralmának, mint az orosz parasztság.

A cikk azután megírja az orosz helyzetet, a munkások nyomorgását, a termelés rendetlenségét, majd a következőkkel fejeződik be:

De minden tiszteletünk mellett, amelyet az oroszok bátorsága és nagyvonalú kitartása iránt érzünk, nagyon nagy hibának tartanók, ha a gazdaságilag — amint fönt kifejtettük — sokkal kedvezőtlenebb viszonyok közt lévő magyar ipari proletariátus komoly kísérletet tenne bolsevista módra az egész politikai hatalom megszerzésére ...

Az ország izgalmát és a forradalmi érzés föllángolását növelik a Németországból érkező hírek. November hó 8-án a német kikötővárosokban a köztársaság mellett tüntetnek s a kormányban levő szociáldemokraták ultimátumot küldenek a császárnak és fiának, hogy lemondjanak. Berlinben a munkások kimondják az általános sztrájkot, a posta- és távíróforgalom szünetel, vasutak nem közlekednek. Bajorország fővárosában, Münchenben százezer munkás mondta ki, hogy Bajorország köztársaság. November hó 9-én a német császár *lemondott és 24 órával később már Hollandiába szökött*. Miksa bádeni herceg, birodalmi kancellár november hó 9-én nyilatkozatot közöl, hogy Ebert elvtársat fogja ajánlani a legközelebbi birodalmi gyűlésen kancellárnak.

November hó 13-án a Munkástanács ülésén, a pártvezetőség megbízásából éppen a bolsevista agitációra célozva, kifejtettem, hogy a munkásságnak most kell megmutatnia, hogy érett a szabadságra. Nem szabad felülni semmiféle provokációnak, akármelyik oldalról jön. A munkásságnak föl kell ismernie, *„hogy a szocializmus végcélját ezzel a forradalommal legföljebb csak megközelíthetjük, de el nem érhetjük*. A fejlődést nem lehet siettetni és máról-holnapra nem lehet az ország egész gazdasági életét új alapokra fektetni. Akik ma esztelen követelésekkel, felelőtlen rekvirálással és szocializálással kísérleteznek, azok sírásói a forradalomnak és a magyar szabadságnak. *Nem érnek el semmit, de hozzá jártanak ahhoz, hogy mißt dent elveszthessenek.*”

November hó 13-án, a német császár lemondása után, Károly király is lemond a trónról. A nyilatkozat többek közt ezeket mondja: „Nem akarom, hogy személyem akadályul szolgáljon a magyar nemzet fejlődésének, amely iránt változatlan szeretettel vagyok áthatva. Ennélfogva minden részvételről az állami ügyek viteleiben lemondok s már eleve elismerem azt a döntést,

amellyel Magyarország jövődő államformáját megállapítja”.

A magyar népköztársaság.

November hó 16-ára tűzte ki a kormány a köztársaság kikiáltásának napját. A *Népszava* ezt az alkalmat is fölhasználta arra, hogy a munkásságot az elhamarkodott lépésektől óvja.

A szociáldemokrata munkásság — írja a lap — nagyon jól tudja, hogy minden forradalomnak megvannak *a maga adott történelmi föltételei* és igen jól tudja, hogy ma még nincsenek meg Magyarországon a szociális forradalom előfeltételei. Ma csak az lehet a törekvése a szociáldemokrata munkásságnak, hogy kivívja a legteljesebb demokráciát, féltékenyen őrködjék az agitáció legszélesebbkörű szabadságán és eddig példátlan arányú, eddigi sohasem látott buzgalmú agitációval és propagandával induljon neki a meggyőzés, a felvilágosítás, a megszervezés roppant munkájának. A szocializmus megvalósításának legelső alapföltétele az, hogy újból rendezett termelés legyen a háború zűrzavara után, második és épp így döntő alapföltétele pedig az, hogy a szocializmus eszméje valóban áthassa a nagy néptömegeket.

November hó 16-án óriási tömeg jelenlétében az Országház előtti téren kikiáltották a köztársaságot. A munkások százezrei vonultak föl zárt sorokban, piros zászlókkal és zenekarokkal. Felejthetetlen, lenyűgöző látvány volt, hogy a legteljesebb rendben és fegyelemben elhelyezkedett tömegek milyen határtalan lelkesedéssel fogásolták, amikor kihirdették előttük, hogy a magyar nemzet a nép akaratából kimondja, hogy:

Magyarország minden más országtól független és önálló népköztársaság.

A népköztársasági alkotmányt új választójog alapján sürgösen egybehívandó nemzetgyűlés állapítja meg. A magyar országgyűlés képviselőháza és főrendiháza föloszlik és megszűnik.

Addig, míg az alkotmányozó nemzetgyűlés másként nem határoz, az állami főhatalmat a Károlyi Mihály elnöklete alatt álló népkormány gyakorolja, a magyar Nemzeti Tanács intézőbizottságának támogatásával.

A népkormány alkosson sürgősen néptörvényeket:

1. Az általános, egyenlő, titkos, közvetlen és a nőkre is kiterjedő nemzetgyűlési törvényhatósági és községi választójogról;

1. a sajtószabadságról;

2. a nép esküdtbíráskodásáról;

3. az egyesülés és gyülekezés szabadságáról;

4. a földművesnépnek földhöz juttatásáról.

A tömeg leírhatatlan lelkesedéssel vette tudomásul ezeket a határozatokat, amelyeket egyhangú lelkesedéssel fogadtak el.

A nemzetgyűlésen a szociáldemokrata párt megbízásából *Kunfi Zsigmond* elvtársunk tartott ragyogó beszédet, amelyből a következőket kell emlékezetünkbe vésnünk:

Azon a napon, amikor a magyar népköztársaság álmából valósággá szilárdul, a hála, a kegyelet és megindulás szavával kell köszöntenünk mindazokat, akik életükkel, szenvedésükkel, munkájukkal ezt a napot mindannyiunk számára megérlelték. Gondolok azokra a férfiakra, Martinyics Ignácra és társaira, gondolok azokra, akik 1849-ben proklamálták a köztársaságot és érette bitófa alá mentek és halált szenvedtek, gondolok arra a sok millióra, akik ebben a négy esztendőben rettentő halált haltak és borzalmas szenvedéseket szenvedtek és akiknek halálából és szenvedéseiből szállt a mi akaratunkba az az ellenállhatatlan erő, amellyel ledöntöttük ezt a korhadt világot és ledöntöttük azoknak hatalmát, akik ennek a világnak megteremtői és haszonélvezői voltak.

És ha a halottakra és szenvedőkre gondolunk, akkor nekem ezeken kívül elsősorban gondolnom kell arra a sok eatr munkásra, arra *a sok ezer szociáldemokrata bizalmi-férfiúra, akik megvetve, üldözve, tolonckocsin, börtönben, rendőrlovak patái alatt, akkor, amikor senki sem tartotta*

igaznak ezt az eszmét, odaállottak és filléreket vontak el nyomorult hatosaikból és munkabéreikből és akik a politikai idealizmusnak gyönyörű példáját adva a világnak, nyomultak előre, hirdették ezeket az eszméket s ennek a napnak megteremtése elsősorban az ő eszméik győzelme és az ő érdemük.

Nagy dolgokat egyes emberek nem tudnak csinálni, ez csak a nagy közösségnek, a nép igazi akaratának és erejének lehet a gyümölcse és mi, akik itt vagyunk, mindazt, amit csinálni akarunk, a népnek, a néppel, a nép parancs-zava alatt fogjuk csinálni és mi bízunk abban, hogy ennek a népnek politikai erőben, öntudatosságban, forradalmi készségben legerősebb rétege, a szociáldemokrácia lesz az egész magyar népnek képviselője. A magyar népköztársaság, amely a mai napon megszületett, egy nagy, *világraszóló hatalmas politikai lény*. Szabad emberekké lettünk ezzel politikai értelemben, mert szabad és öntudatos ember számára elviselhetetlen gondolat volt az mindig, hogy parancsolója, ura legyen olyan valaki, *akinek semmi egyéb érdeme nincs a világon, mint hogy megszületett*. Nem ismerjük el ezt a jogcímet sem arra, hogy urak legyenek fölöttünk, sem arra, hogy bármi dologban, az élet javai fölött való rendelkezésben a születés és kiváltság legyen ezentúl a döntő vagy ható tényező.

A beszéd további részében *Kunfi* kifejtette, hogy a forradalom csak első lépés arra, hogy a munkásság követelései megvalósuljanak, mert törhetetlen akarattal kell dolgoznunk a munkásság végső céljának elérésén. *De ehhez idő és türelem kell*. Segíteni kell ebben a munkában a világ többi szociáldemokrata pártjainak is, ezért nyílt fölhívást intéz az ellenünk hadakozó államok munkáspártjaihoz, hogy segítsék a magyar népköztársaság megerősödését, ne tűrjék el, hogy imperialista kormányaik nehézségeket támasszanak, hogy az élelmi-szereket és a termeléshez szükséges anyagokat elvonják az országtól.

Az Országház előtt, a tömeghez többen tartottak beszédet. Egyszerre öt-hat helyen beszéltek a párt szó-

nokai, rögtönzött gyűléseken. A tömeg ösztönzésére *Garami Ernő* elvtárs, aki mint kereskedelmi miniszter a legjobban volt informálva az üzemekben lévő bajokról, a termelés fokozatos csökkenéséről, szintén az emelvényre lépett s annak tudatában, hogy a forradalom megerősödése a termelésen nyugszik, a következő néhány szót mondta:

„Most már nem beszélni kell! Ami elmondandó volt, azt elmondottuk. Egyetlen dolgot kell még csak mondanunk:

Dolgozni, dolgozni, dolgozni kell valamennyiünknek. Mindnyájunknak, százazreknek, milliónak, azonnal, rögtön. Dolgozni, dolgozni és dolgozni. Dolgozni a szabad, független, demokratikus magyar népköztársaságért!”

A népköztársaság megalakulásának napján a képviselőház egyhangúan kimondja „a még 1910-ben összeült képviselőháznak a teljesen megváltozott viszonyokra való tekintettel a feloszlását”.

A főrendiház már óvatosabb volt és nem akarta a saját elmúlását megpecsételni, hanem kimondta, hogy¹ „a képviselőház szünetelése alatt a másik ház sem folytathatja működését, tehát a főrendiház tanácskozásaid berekeszti”.

A magyar népköztársaság megalakulását szikratávírral tudatták az összes nemzetekkel. A távirat arra kéri „az összes civilizált nemzeteket, amelyek a nemzetek társaságának egyenjogú tagjai, hogy a magyar népköztársaság megalakulását vegyék tudomásul és a magyar népköztársaságot a nemzetek társaságának egyenjogú tagjául ismerjék el, hogy a magyar népköztársaság minél előbb fölvehesse a többi nemzettel a diplomáciai érintkezést.

A népköztársaság alakulása után néhány nappal „a forradalmi szocialisták” aláírással röpirat jelent meg,

amelyben a budapesti munkásokat arra figyelmeztetik, hogy az orosz szovjetkormány táviratot intézett a magyar forradalmi kormányhoz és a kormányt arra szólította föl, hogy alakítsa meg a magyar szovjetköztársaságot. Azonban a kormány e röpirat szerint ezt a táviratot eltitkolta.

A kormány a táviratra vonatkozóan nyilatkozatot közölt, hogy valóban érkezett ilyen távirat és a minisztertanács el is határozta, hogy közzéteszi, sőt, amint azt a szovjetkormány kívánta, Zágrábba és Prágába továbbítja. Erre vonatkozóan intézkedett is és csak az elmúlt napok rengeteg munkája és izgalma miatt került el a figyelmét, hogy a szikratáviratot nem hozták nyilvánosságra. A kormány Ígéretet tett arra, hogy megvizsgálja, kiknek a mulasztásából származott ez a hiba.”?

Már akkor is károsnak tartottam a kormány túlságos előzékenységét, mert a szikratáviratból világosan kitűnt, hogy nem a népköztársaságért való lelkesedés diktálta a hozzánk érkezett sorokat, hanem a szovjet-, köztársaságért való agitáció. A címzés is „a volt osztrák-magyar állam katonáihoz és szegény parasztjaihoz” szólt, mert, úgy látszik, az ipari munkásokat a szovjet nem tartotta elég megbízhatónak. A *Népszavában* nem is akartam leközoelni a szikratáviratot, mert tudtam, hogy ezekben a válságos ”időkben milyen zavaró hatású lesz, ha a nyomorgó munkások a következő sorokat olvassák: „Segítséget és kenyeret nektek csak az orosz munkások küldhetnek, akik a küzdelem első éve után bátor vöröshadsereget alakítottak, az ellenforradalmi bandákat a Dón kenyérvidékéről kiűzik és nemsokára lesz kenyerük a saját és a ti részetekre, ha együtt meg-
hiúsítjuk az ántánttöke győzelmét... Fölszólítunk titeket, szövetkezzetek az orosz munkásokkal és parasztokkal és szövetségünkhöz fognak csatlakozni az összes országok katonái és munkásai és együttesen ki fogjuk

vívni a végleges győzelmet a vérrel bemocskolt kapitalizmus fölött.”

Az orosz szovjet-propaganda írásával szemben éppen a lehetetlen kísérletek megakadályozására szükségesnek tartottam, hogy a *Népszavában* a magunk megjegyzéseivel bocsássuk nyilvánosság elé ezt a szikratáviratot. A lap tehát a következőket fűzte az oroszok táviratához:

A magyar munkásság, amely az orosz proletariátus fölszabadító harcát állandóan rokonszenvennel kísérte és ezzel tanúbizonyságot tett az orosz proletariátussal való együttérzéséről, tudomásul veszi a szovjetek központi végrehajtóbizottságának táviratát, de nem térhet ki azok elől a meggondolások elől, amelyeket a maga és az ország-helyzete parancsol rá. Egy hatalmas és minden ország proletariátusa részéről tiszteletet érdemlő forradalmi cselekedettel a magyar munkásság leverte magáról a királyság és az oligarchia bilincseit és most itt áll, hogy teljes elszántságával, harckészségével és ismert önfeláldozásával megmentse a forradalom eredményeit. A magyar munkásság teljesen tudatában van helyzetének és tudja azt is, hogy mit vár tőle a forradalmi ország, amely minden oldaláról szörnyű étvágyú nacionalista-imperialista támadásoknak van kitéve. E meggondolás és az adott lehetőségek jelölik meg tehát azokat az eszközöket, amelyeket a maga harcában a magyar proletariátus a kezébe vehet. Minden szervezett munkás érzi és látja, hogy az ország mai helyzetében és a társadalmi erők elhelyezkedésénél fogva is az országot és a forradalmat csak az a kormányzat mentheti meg, amelynek kezébe a munkásság is odaadta a végrehajtó hatalmat. Semmiféle érdek sem követeli, hogy e pillanatban egyetlen osztálynak emberfölötti erő kifejtése kísérelje meg az ország kormányzását és ezzel a forradalom útján egy olyan véres és kilátástalan bonyodalmat támasszon, amelynek végső eredménye végre is: *külső hatalmak segítségével a reakció győzelme volna.*

Megjelenik a Magyarországi Szakszervezeti Tanács fölhívása is, amely rámutat, hogy: „a mostani zavarok

egyik főoka, hogy aránylag kevés munkás dolgozik. Pedig sohasem volt olyan nagy szükség a munkáskezerekre, mint mostanában. Az egész társadalomnak és a munkásoknak is elsőrendű érdeke, hogy a termelés zavartalanul folyjon, mert csak így lehet ismét normális állapotokat teremteni, így lehet csökkenteni a drágaságot és pótolni azokat a javakat, 'amelyek a háború alatt elpusztultak'.

November hó 23-án a hivatalos lapban megjelent az általános választójogra vonatkozó törvény, amely kimondja, hogy választójoga van minden férfinak, aki életének 24-ik életévét betöltötte és legalább hat év óta magyar állampolgár. A nők közül is ugyanilyen feltételek mellett mindenki választó, aki bármely hazai élő nyelven írni és olvasni tud. A választójog általános, egyenlő, közvetlen és titkos. A községi választójog szintén általános, egyenlő és titkos.

Nagy föltűnést keltett, amikor a háború bűnöseinek kiderítésére kiküldött vizsgálóbizottság megkezdte a munkáját, előkerült egy emlékirat, amelyet báró Hazai Samu terjesztett az akkori kormány elé. A vezérezredes már 1916 januárjában kifejti, hogyha a monarchia minden embertartalékát fölhasználja, akkor sem tudja *kilenc hónapnál tovább folytatni a háborút*. A kormány akkor nem vette figyelembe ezt a megállapítást, holott egész bizonyosan tudták, hogy a háború tovább is el fog húzódni, ennek folytán semmi reményünk sem lehet arra, hogy sikerrel befejezhessük.

Ezen a helyen hosszadalmas volna felsorolni mindazoknak az intézményeknek és testületeknek csatlakozó bejelentését, amelyek a köztársaságot elismerték és fogadalmat tettek arra, hogy minden erejükkel támogatják az ország új alkotmányát. De mindenképen érdekes az egyháznak az állásfoglalása. Erről szól az a tudósítás, amely a katolikus tanács megalakításáról szól.

November hó 24-én, vasárnap délelőtt a katolikus intézmények vezetői a Szent István-Társulat nagytermében megalakították a katolikus tanácsot, amely az autonómiai kongresszus tagjaival egyesülve, meg fogja alkotni a katolikus autonómiát.

Simonyi-Semadam Sándor elnöki megnyitója után *Prohászka Ottokár* székesfehérvári püspök az *egész* püspöki kar nevében hosszabb beszédet mondott és mindenekelőtt fölkérte a tanácsot, hogy az autonómia kérdését minél előbb oldja meg. Majd a következőket mondotta:

A püspöki kar készséggel *támogatja* a népkormány birtokreformpolitikáját, amely a földet a földművesnép kezébe óhajtja juttatni és részt is akar venni e munkálatokban, hogy az átadás észszerűen, a képesség, a hozzáértés és a termelés érdekeinek megfelelően történjék és ne nyisson teret a spekulációnak, *hanem a közösség érdekeinek szolgáljon*. Nem ellenforradalmat akar az egyház! A forradalom vagy az ellenforradalom az másoknak a dolga. De nekünk bele kell állanunk *a forradalom által teremtett keretekbe*. A tettek órája ütött. Örvendjünk, hogy a hierarchia s a nép között a harmóniát megértük! Azoknak, akik szinte szegyeivé mondják, hogy a forradalmat nem mi katolikusok csináltuk, azt feleljük, hogy igaz, ezt nem mi csináltuk, *de új világot akarunk, követelünk és meg is csináljuk!* Ezek ne feledjék, hogy a napsugár is erő, a dinamit is. Amaz éltet, emez rombol. A harmat nagyobb erő, mint a tűzokádó lávája, mert amaz felüdit, emez leperzsel mindent. Minden erő akkor értékes, ha a maga helyén van. Nem lehet mindenki minden! Ha teret nyitott a forradalom, álljunk a térre! *Értse meg mindegyikünk a kort és teljesítse kötelességét!*

A katolikus püspöki kar szintén alkalmazkodott az új viszonyokhoz és egy értekezlet megbízásából a következő levelet küldte Károlyi Mihályhoz:

A római katolikus püspöki kar folyó évi november hó 20-án megtartott értekezletéből *tisztelettel üdvözli a magyar köztársasági népkormányt*. A világtörténelmi átala-

kulások új helyzet elé állították a magyar nemzetet, *megvalósították százados álmát és vágyát: a független, önálló Magyarországot*. Ezt az átalakulást a püspöki kar meleg, hazafias érzéssel fogadja, azt föntartás nélkül *elismeri* és biztosítja a magyar népköztársasági kormányt, hogy e nehéz viszonyok közt a független, önálló Magyarország kiépítésében minden erejével támogatni fogja. Eddig az egyház és állam szerves kapcsolatban állott és az egyház Szent István koronájának fényes oltalma; alatt fejtette ki áldásos tevékenységét az igazi kultúra javára. E hivatásában ezentúl is el fog járni, abban a tudatban, hogy *bármint változzék is az államforma, a néplelek igényei erkölcsi tisztulásra és megváltásra el nem változnak*. S abban a reményben, hogy e hivatásnak még kormányzati szempontból való fontossága is arra fogja indítani a magyar népkormányt, hogy az egyház és állam jogviszonyát az egyház szabadságának biztosításával az illetékes tényezőkkel rendezni fogja. *Az egyház a maga részéről a demokratikus fejlődés szolgálatára és a birtokreform megvalósítására készséggel ajánlja föl a kezel közt levő arra alkalmas földbirtokot*.

A püspöki karnak a népköztársaság kormányát üdvözlő sorai és a földosztást elismerő, sőt támogató határozata után bizonyos fura érdekességgel bír, hogy éppen az úgynevezett szintiszta keresztény lapok csürnének nevezik a forradalom támogatóit, hazaárulóknak a vezetőférfiait és gonosztevőknek mindazokat, akik bármilyen formában résztvettek ebben a forradalmi átalakulásban. Miképen egyeztethető össze ezekkel a jelszavakkal a püspöki karnak megleghangú üdvözlőlevele és a népköztársaság támogatását bejelentő határozata. Olyan kérdések ezek, amelyekre annál kevésbé lehet feleletet várni, mert az igazság elismerése nyilvánvalóvá tenné, hogy az ellenforradalom hazug, ámitó jelszavakkal dolgozik.

November hó 28-án a kormány elhatározta, hogy a munkanélküliek segélyezését bevezeti és a tanult férfiszakmunkásoknak és a betanult férfimunkásoknak napi

10 korona segélyt folyósít, továbbá mindkét nembeli napszamosnak s az üzemekben foglalkoztatott nőknek napi 6 korona segélyt ad. Azért kell külön megemlíteni a népkormánynak ezt a rendeletét, mert a munkanélküliségélyezés körül óriási harcok folytak és a bolsevista agitátorok elsősorban a segélyezés kérdésével izgatták a munkásokat. Joggal számítottak arra, hogy a szervezetekbe beözönlött új tagok a napi 15 koronát többnek tartják, mint a tizet, tehát ezen a területen a bolsevista demagógia operálhat.

December hó 1-én a népkormány elvi jelentőségű határozatot hozott a nyolcórás munkaidő bevezetéséről és kimondta, hogy minél előbb rendelettel vagy néptörvény segítségével törvénybe iktatja a nyolcórás munkanapot.

December hó 1-én proklamálta a gyulafehérvári román nemzetgyűlés a Romániával való egyesülést. Azokkal szemben, akik a szociáldemokrata munkásokat és a Károlyi-kormányt azzal vádolják, hogy nyugodt közömbösséggel nézték a nemzetiségek elszakadásra irányuló törekvéseit, arra kell utalnunk, hogy a *Népszava* élesen megtámadta a gyulafehérvári határozatot és kifejtette, hogy a demokratikus Magyarország keretében a nemzetiségek jobban elhelyezkedhetnek, jobban Boldogulhatnak, mint a bojárok reakciós Romániájában. Természetes, hogy a cikk rámutat arra is, hogy a románok joggal viseltetnek ellenszenvvel a régi rend uraival szemben. De figyelembe kell venniök, hogy az *új Magyarország szakított a múlttal* s a legteljesebb szabadságot és önkormányzatot biztosítja a más nyelven beszélők részére. A magyarországi román szociáldemokratákat a cikk figyelmezteti arra, hogy ne higgyenek azoknak az ígéreteknek, amelyekkel Románia kormánya ezt a csatlakozást elősegíti. A Hohenzollernek elnyomó politikája Romániában akkor is érvényesülni

fog, ha demokráciát ígérnek. A cikk ezután így folytatja:

Demokráciát ígérni igen könnyű ott, ahol még a nemzetközi szerződések kijátszását is kitűnően értik. Azt hisszük, hogy a magyar forradalom nagyobb biztosíték, mint a román reformígéreték. Teljes bizonyossággal merjük állítani, hogy ha Romániában a magyar forradalom hatása alatt a kormány reformokra fogja magát elhatározni, azok a reformok, amelyeket Hohenzollern a bojárokkal hajt végre, távolról sem lesznek oly mélyrehatók, mint azok a reformok, amelyeket Magyarországon az egész nép megmozdulása, forradalma vetett fölszínre.

De nemcsak azért antidemokratikus a gyulafehérvári határozat, mert a románokat a bojárok országához csatolja. Hanem antidemokratikus azért is, mert Magyarország és Erdély sorsa fölött dönt egysesegyedül, Erdély és Magyarország románjainak meghallgatásával a magyarság, a szászág és a szerbség meghallgatása nélkül. Önrendelkezőjog gyakorlása egyoldalúan, más nemzetek önrendelkezőjoga érvényesítésének kizárásával, *mások fölött való rendelkezés*. Mások fölött való rendelkezés pedig elnyomás. Előre mondhatjuk, a magyarok, a szászok és a szerbek román részről való elnyomása szemben fogja találni Magyarország egész demokratikus közvéleményét, sőt reméljük, az egész műveit világ demokratikus követelményét is. Nem azért szenvedte végig az egész világ a dantei háborúnak, a poklok poklának borzalmait, hogy új háború magvát hintse el. A románok megoldása nem a béke új világát, hanem az örök háború világát teremti meg. Ha az ántánt demokráciáinak hitvallása nem frázis, ha a wilsoni program nem hazugság, ha a népek nemzetközi együvértartozása nem üres szó, akkor Gyulafehérvár határozata *nem lesz a békekongresszus álláspontja*. Ebben a meggyőződésben fogjuk fölvenni a harcot a nemzetek békés együttműködésének minden elvadításával szemben, Stockholm szellemét hangoztatva, Gyulafehérváré ellen és a nemzetközi megértés jövőjében bízva, a nemzeti elvakultság fanatizmusával szemben.

Ezek a sorok sok hazugságot és ámitást döntenek meg. Bizonyítják, hogy a szociáldemokrata párt *a leg-*

élesebben ellenezte az erőszak jogán alapuló békét s a nemzetek önrendelkező jogának biztosítását a demokratikus formák betartásával követelte. A gyulafehérvári határozattal egyidőben a szociáldemokrata párt fölhívást intézett az ántánt népeihez, hogy kormányaikkal szemben a wilsoni elvek végrehajtását követeljék. Ebben a fölhívásban olvassuk a következőket:

Szomorú megdöbbenéssel kell tapasztalnunk, hogy az ántánt-államok burzsoái nem tagadják meg önmagukat és Németország, Ausztria és Magyarország népköztársaságaival szemben is *ugyanolyan rideg és önző álláspontra helyezkednek, mint a Habsburgokkal és π Hohenzollernekkel szemben.* Az ántánt-államok kormányai mindig azt hirdették, hogy őket nem kapitalista és hatalmi érdekek vezetik, hanem nagy fölszabadító harcot vívnak az elnyomott népek megváltására. Ez a jelszó, a népek önrendelkezésének nagyszerű világjelszava volt az, amely az ántánt-államok proletárságát is harcba vitte a központi hatalmak dinasztiai és feudális kormányzatai ellen. Az ántánt-államok győztek is e jelszó segítségével, most azonban eldobják e jelszó tetszetős köpönyegét és a rideg önzés mezítelenségében állanak előttünk. A német nők segítséget kérő ós elnézésért rimánkodó szóval fordultak a francia nőkhöz, s a francia burzsujnők egyesülete brutális ökölcsapással felelt. Osztrák-német újságírók közeledni próbáltak francia írókhoz s a francia polgári írók egyesülete rideg elutasítással válaszolt. Németország szocialista kormánya, Németausztria és Magyarország népköztársaságainak kormányai több ízben is azzal a kéréssel fordultak az ántánt-államok polgáraihoz, hogy enyhítsék a fegyverszünet föltételeit, ne követeljenek lehetetlent és ne tegyék ki a legyőzött országokat éhínségnek és teljes szétzüllésnek. A válasz mindannyiszor rideg elutasítás volt.

Bármerre tekintünk is, mindig és mindenben kiderül, hogy a tőkés imperializmus nem tagadja meg önmagát, hogy a tőke, a „Disznófejű Nagyúr” egyformán kegyetlen szipolyozó és szőrösszívű akkor is, ha német, magyar vagy osztrák és akkor is, ha francia, olasz vagy angol nemzetiségű köntöst vesz magára.

Az ántánt-államok szocialistáihoz intézett fölhívás azzal végződik, hogy a győzelmes államok proletárjai ne tőrjék el a reakciós kormányaiknak a garázdálkodásait, hanem vessék latba minden befolyásukat, hogy a győzelmes forradalmakkal átalakult államok megtarthassák a demokratikus vívmányokat, amelyek elvesznek, *ha a nyomorúság fokozásával es a lehetetlen békefeltételekkel új összeomlásba kergetik ezeket az államokat.*

Nehogy pedig Bethlenek reakciós rendszerének rajongói fegyvert kovácsolhassanak ezekből a sorokból arra, hogy a demokratikus átalakulás, amint a föntiek bizonyítják, nem sokat segít a népek sorsán, itt kell megállapítani, hogy a jelenlegi viszonyok lényegesen különböznek a világháború befejezése után való állapotoktól. A diadalmas ántánt-államokban a világháború befejezése után mindenütt az őrjöngő és reakciós nacionalizmus kormányai uralkodtak, amelyek a legalacsonyabb ösztönök fölkeltésével szították a legyőzött népek ellen a gyűlöletet. A helyzet azóta lényegesen, megváltozott. A nemzeti gyűlölet helyébe a közeledés és a megértés mindent kiegyenlítő hatásai nyilvánulnak meg. Angliában munkáskormány került az ország élére és MacDonald békepolitikája segíti elő a népek közeledését, Franciaországban nem játszik politikai szerepet a gyűlölet békéjét követelő „Tigris”, hanem a baloldal demokratikus fölfogása egyre nagyobb területen hódít és valószínű, hogy a baloldal nemsokára az ország élére kerül. Éppen ennek figyelembevételével kell arra törekednünk, hogy demokratikus reformokkal elhárítsuk az összeomlást, hogy ne ismételjük a múlt hibáit és éppen „a forradalomtól való rettegés miatt” ne kergessük újból katasztrofális válságba az országot.

Az új forradalmi átalakulás hatalmasan megerősítette a szociáldemokrata pártot. A szervezetek tagjainak

száma rohamosan növekedett és a *Népszava* december hó 5-én örömmel jelenti, hogy november hó elseje óta ötvenezerrel jóval több új előfizetővel szaporodott a lap olvasóinak tábora. Ha azok az új tömegek, amelyek a szociáldemokrata párthoz csatlakoztak, az alkotmányos élet iskoláját végigjárhatták volna, akkor í: bolsevizmus Magyarországon is csak a meddő kísérletezések területén maradt volna. Így azonban az új „szervezett munkások” tömegében elvesztek a régiek. Tízezrek kerültek a százezrekkel szembe s azok, akik öntudatosan vallották a szocializmus programját, tehetetlen elkeseredéssel nézték, hogy az ámító demagógia milyen elkerülhetetlen végzetszerűséggel kergeti pusztulásba az egész munkásmozgalmat.

A forradalom az alsó papság körében is mélyreható átalakulással járt. A papitanács egyik ülésén az elnök bejelentette, hogy három politikai párt fordult a papitanácshoz az alsó papság megnyerése végett, A szociáldemokrata párt nem hívta föl a papitanácsot, hogy a párthoz csatlakozzék. Arról a tanácskozásról, amely e megkeresések fölött megindult, a *Népszava* a következő tudósítást hozza:

A papitanács hivatalosan kimondotta, hogy egyik párthoz sem csatlakozik, miután az alsó papság szervezkedése nem politikai, hanem gazdasági természetű és csupán az alsó papság érdekeinek kielégítését célozza. A hivatalos határozat után azonban eszmecsere indult meg a papitanács tagjai között. Voltak, akik amellet kardoskodtak, hogy valamelyik polgári párthoz csatlakozzanak. A többség azonban a szociáldemokrata párt mellett foglalt állást. Az a nézet alakult ki, hogy *az egyetlen párt, amely mindig és következetesen a nép érdekében harcolt, a szociáldemokrata párt.* A papnak a saját népe mellett van a helye. Eddig a papságot olyan ferde irányban nevelték és tanították, hogy magatartása nem mindig lehetett a nép érdekében való. Az alsó papság szörnyű nyomorgása és a forradalom eseményei azonban fölnyitották

szemüket. Az alsó papság és a nép érdekei, továbbá a szociáldemokrácia törekvései között összeütközés nincs. Semmi sem állja tehát útját, sőt úgy a nép, mint az alsó papság érdeke megköveteli, hogy az alsó papság a szociáldemokrácia mellé álljon.

Időközben a hazaszivárgott bolsevisták azoknak a szabadságjogoknak a védelme alatt, amelyeket a népköztársaság biztosított, egyre nyíltabban léptek föl az új kormány ellen s a legalávalóbb rágalomokkal illeték a szociáldemokrata párt vezetőit. A mozgalomnak első látható jele a „Vörös Újság” kiadása volt, amely elég sovány programot adott, mert egyelőre csak azt hirdette, hogy fejleszteni akarja „a nemzetközi szolidaritásnak tervszerűen elhomályosított érzését, amely alapja minden osztályharcnak”. Természetesen azt is kifejtette, hogy az új program segítségével a magyar proletariátust is oda akarja fűzni az orosz szovjetköztársasághoz s ezt a kitűzött célt az új párt „minden poklokön keresztül követi”, amíg a proletárforradalom nem győzött.

Ezt a programot valóban hűségesen betartották, azal a különbséggel, hogy a népköztársaság kormányának kíméletességében bízva, a „minden pokloktól” *nem* féltek és ezt a nagyhangú kijelentést csak a hivel: lelkesedésének fokozására alkalmazták. Ennek a fölfogásnak adott kifejezést a *Népszava* is, amely a „Vörös Újság” megjelenése alkalmával a következőket írta:

E semmitmondó jelszavak nem mondják meg, hogy a magyar „kommunisták” mit akarnak, milyen célokat követnek és milyen eszközökkel akarják céljaikat elérni. A kommunista párt elnevezés egyébként csak takarója az igazi névnek, amely miatt pedig nem kellene röstelkedniük, mert egész nyugodtan megmondhatnák, hogy bolsevisták és fölösleges a titokzatosság, a neveiknek elrejtése, mert a magyar népköztársaság a demokrácia alapján áll, tehát nem kell félni attól, hogy a terror és erőszak eszközeivel elnémítja a magyar bolsevikieket.

Elsősorban azzal kell foglalkoznunk, hogy Magyarországon mi tette aktuálissá a bolsevista mozgalmat, hogy a magyar proletárság élhet-e azokkal a fegyverekkel, amelyeknek alkalmazását azok kívánják, akik tőlünk éveket távol élve, nem ismerik a magyar munkásmozgalmat és a magyar viszonyokat.

Mindenesetre érdekes és jellemző tünet, hogy a bolsevista agitáció teljesen szünetel és nyoma sem volt azokban az időkben, amidőn az egész munkásosztály a legnagyobb fölháborodással és elkeseredéssel szemlélte a Wekerle—Tisza-féle reakciós garázdálkodást, amikor a kapitalista osztályuralom megdöntésére a legszélsőbb fegyverek alkalmazása is indokolt lett volna. Ennek a kíméletlen és vakmerő osztályuralomnak megdöntésén egyedül és elhagyatva kellett dolgoznunk a szociáldemokrácia eszközeivel, a magyarországi szervezett munkások öntudatos osztályharcával. Amikor minden bátor szóért az elfogatástól és börtöntől kellett félni, akkor nem kaptunk segítséget sem az Oroszországban élő magyar bolsevistáktól, sem az itthon gubbasztó, állítólag nálunknál forradalmibb érzésű elvtársaktól.

A *Népszava* azután megírja, hogy nagyon jól ismeri azokat a nagyon forradalmi érzésű „elvtársakat”, akik gyorsan fölfedezték a kommunista érzésüket, holott a Tisza-féle reakció idejében a kényelmes polgári állások lövészárkaiban húzódtak meg s még csak a tájékára sem jöttek a szociáldemokrata mozgalomnak.

Természetes, hogy a „Vörös Újság” már az első számában megkezdte azt a vakmerő és elvetemült rágalmazó hadjáratot, amellyel legfőképpen a szervezetlen tömegek éretlenségét akarta kihasználni, hogy gyűlöletet keltsen a népköztársaság és a szociáldemokrata mozgalommal szemben. A lap első száma írta a következőket:

Kunfi miniszter csak hat hétre tétette jégre a magyar proletárral az osztályharcot és osztálygyűlöletet, de a *Népszava* és a szociáldemokrata párt már örökre elintéztnek tartja a választójoggal, a nemzetgyűléssel, a polgári demokráciával. A munkás, aki csak a *Népszavát* ol-

vassa, nem is sejti, hogy itt a döntő óra, amelyben retentő vajúadások között születik az új világ, a szocializmus világa, az ő világa, hiszen a *Népszava* és a magyar szociáldemokrata párt szerint már győzött a forradalom. A *Népszava* és a szociáldemokrata párt Batthyányval kibékült, Jászival a polgárságot, Szendével a finánckapitalizmust a keblére ölelte, — tehát nincs célja a további harcnak, a munkásság nyugodjék meg és bizza a nemzetgyűlésre, hogy elhatározza a szocializmust.

A *Népszava* természetesen azonnal kimutatta, hogy a bolsevisták tudatosan hazudnak, mert az idézetek egész tömegével bizonyította, hogy a polgári forradalom győzelmét csak átmeneti megoldásnak tartja, amely alkalmat nyújt arra, hogy továbbhaladhassunk. Az idézetek tömegéből ezen a helyen csak egyetlenegyét közlünk le, mert ez már egymagában is igazolja, hogy milyen elvetemült ellenfelekkel álltunk szemben. A *Népszava* november hó 20-án, tehát hetekkel a „Vörös Újság” megjelenése előtt írta a következőket:

Az legyen a célunk, hogy mi magunk vegyük át az uralmat, hogy mi magunk gyakoroljuk a hatalmat az országban, a megyében és a községben és az egész vonalon a szociáldemokráciát valósítsuk meg. Nagyon téved, aki azt hiszi, hogy miután ebben az országban mindenki, aki nem szociáldemokrata, az Károlyi-párti vagy radikális, vagy köztársaságpárti... hát most már minden úgy fog menni, ahogy csak kívánhatjuk. Az új polgári pártok olyan elemekkel telítődnek, amelyektől nem várhatunk jót. De egyébként is: ha minden a reakciós elemektől meg nem fertőzött, tiszta radikálisok és Károlyi-pártiak akarata szerint menne is: mi azzal sem érhetnénk be, minekünk tovább kell mennünk, sokkal tovább. Ezt, mint világosfejű politikusok, nagyon jól tudják a két párt vezeterei is; tehát egyáltalában nem vétünk a köteles lojalitás ellen, *ha nyíltan, határozottan, erélyesen dolgozunk a szociáldemokrácia többségre jutásáért, a polgári társadalmi rend megbuktatásáért.*

A Károlyi-kormány nehézségei azonban egyre foko-

zódtek. A polgári pártok vezetőemberei közül többen túlgyorsnak találták a forradalom menetét és azzal kísérleteztek, hogy mérsékeljék a haladást. December hó 12-én a budapesti helyőrség katonái, nyilvánvalóan Pogány József biztatására, tüntetést rendeztek Bartha hadügyminiszter ellen és nemcsak annak eltávolítását követelték, hanem a hadügyminisztérium és a vezérkar reakciós elemeinek eltávolítását is. A tüntetés eredménye gyanánt a hadügyminiszter és Batthyány belügyminiszter lemondottak. És bár a, hadügyminiszter lemondását sikerült megakadályozni, a tömegek ebből a gyors sikerből azt látták, hogy a tömegmegmozdulás eredményes, ami azután nem kis mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a felelőtlen demagógok a saját önző céljaik elérésére is tömegmozgalmakat szervezzenek és ezzel a népköztársaság helyzetét gyöngítsék.

A termelés nehézségei fokozódtak és a lakosság élelmiszerekkel való ellátása szintén a lehető legsilányabb volt. A Károlyi-kormány tehetetlenül állt a föl-tornyosuló bajokkal szemben, amelyeket nem ennek a kormánynak a politikája idézett elő, hanem a régi rendszer mulasztásai és az elvesztett háború természet-szerűen bekövetkező következményei. A bolsevisták ezeket a hatókokat nem vették figyelembe, örültek az elégedetlenségnek és vakmerően hirdették, hogy csak a világforradalom s az orosz szovjet segítsége oldhatja meg a válságot.

A szervezetekben megnyilvánuló elégedetlenséget csak a tömegek fölvilágosításával lehetett lemérsékelni, tehát a *Népszava* egyetlen alkalmat sem mulasztott el, hogy a hazugságokkal szemben a józan ész és a belátás követelményeire hivatkozzék. December hó 15-én írta a következőket:

Pártunk keretén belül és annak egysége ellen szervezkedni, próbáló elvtársak — amint eddig megjelent írá-

saikból és itt-ott elhangzott fölszólalásaikból kivehető — nem akarnak egyebet, mint az orosz bolsevisták módszerének nálunk való haladéktalan alkalmazását. Nem beszélve most arról, hogy egyáltalán követnivaló-e az orosz módszer — ámbár erről is érdemes lesz egyszer beszélni —: az a kérdés áll elibénk és követel határozott feleletet, vajjon van-e rá lehetőség és remény, hogy ennek a módszernek az alkalmazása nálunk és mostanában meghozza a kívánt sikert: a kommunizmus olyan megvalósítását, amely nem a termelés összeomlásával és széles néprétegek hiábavaló elpusztításával jár, hanem biztosítja a magasabbrendű (vagy egyelőre legalább a legégetőbb népszükségleteket kielégítő) termelést s ezzel a dolgozó tömegeknek létfontartását, a továbbfejlődés alapjának megteremtését.

Erre a kérdésre csak *határozott nemmel válaszolhatunk*. Éspedig bel- és külpolitikai okoknál fogva. Belpolitikai okok: a reális belső erőviszonyok. Pártunk óriási megnövekedése nem jelenti azt, hogy a tegnap még konzervatív vagy indifferens proletár tömegek mára már mind osztálytudatos harcítársainkká váltak. Szó sincs róla. Az új elemeket asszimilálni kell: valóságos szociáldemokratákká kell nevelni. Ehhez idő kell. Oroszországban tán nem kellett? Ott nem folyt többévtizedes előkészítés, a meg-megújuló forradalmak egész sorával? Ott nem fejlődött ki egy messzire visszanyúló forradalmi tradíció? ... Nálunk nincs meg az oroszországi proletariátus forradalmi iskolázottsága. (Hogy miért, az külön lapra tartozik, de tény, hogy nincs meg.) S ami különösen fontos: nálunk igen nagy ellenforradalmi erők vannak még. Az ellenforradalmi érdekű osztályok túrik a balra történő fejlődést, ameddig remélhetik, hogy ez nem fosztja meg őket egyszerre minden gazdasági kedvezettségüktől; de rögtön talpraállnak, mihelyt mindenük kockán forog, mihelyt az a helyzet következik be rájuk nézve, hogy vagy *mindent elveszíteni, vagy a már elvesztettet is visszanyerni*.

A lap azután foglalkozik a kommunisták valószínű válaszával, tudniillik azzal a rágalommal, hogy a szociáldemokrata párt „nagyon összeemelegedett a burzsoákkal” és bár elég ereje volna az ellenforradalmat letörni

és a proletárdiktatúrát kikiáltani, mégsem tér rá erre az útra, mert megelégszik a polgári forradalom eredményeivel. Tegyük föl, írja a *Népszava*, hogy ebben a bolsevistáknak igazuk volna, még abban az esetben sem lehetne arra számítani, hogy Magyarország megtarthatná a proletárdiktatúrát, mert, írja a *Népszava*: „Ne áltassuk magunkat: ha ma kitör a kommunista forradalom, két hét alatt a nyakunkra taposhat a győztes ántánt-kapitalizmus kíméletlen csizmája. Vagy fegyveres expedíciók árasztják el tűzzel és vérrel országunknak még megmenthető részét, vagy a blokád vasgyűrűjét még szorosabbra vonják körülöttünk, még kevésbé kapunk szemet és ruhaneműt, mint eddig, *hogy azután mint vasketrecbe zárt éhes vadak, egymást marcangoljuk halálra*; de ez már nem kommunista forradalom lenne, hanem anarchia. Mi ezt nem akarjuk megcsinálni és nem hagyjuk megcsinálni. Mi nem akarjuk és nem hagyjuk a magyar proletárságot sem idegen imperialista csapatok gépfegyverei elé terelni, sem pedig éhenhalásra ítélni és anarchiába kergetni.”

A cikk utal azután arra, hogy: „a pártegységet fõnn kell tartanunk a legerélyesebb eszközökkel is. Csak így menthetjük meg az országot és népét beláthatatlan katasztrófától. Azokkal tehát, akik a bomlasztó munkára vállalkoztak, szembe kell szállnunk, le kell velük számolnunk. Kisebb baj, ha ma történik meg a leszámolás, mint holnap”.

Már a bolsevista mozgolódás hatása alatt a város tele volt rémhírekkel. Arról természetesen senkinek sem volt sejtelve, hogy milyen formában és milyen módon akarják a kommunisták céljaikat megvalósítani. De az oroszországi viszonyok ismeretében, a magyar bolsevikiek jelszavainak torzító tükrében, tömegmészárlásról és a kapitalisták kiirtásáról regélnek. A másik oldalon az ellenforradalom agilis ügynökei dolgoznak, hogy a

zavar fokozódjék. Mindenfelől pogromhírek keletkeznek, azt a hírt terjesztik, hogy a leszerelt katonát és különösen pedig a vidék lakossága a háború szenvedése miatt véres bosszút állnak a zsidókon, mert ezeknek tulajdonítják a háború elvesztését.

December hó 15-én megalakul a tényleges tisztok szakszervezete is. Ennek a szervezkedésnek már régen megvoltak az előzményei. Még javában folyt a háború, amikor a *Népszava* szerkesztőségét gyakran fölkeresték aktív tisztok, akik elkeseredetten panaszolták, hogy milyen esztelen és tervszerűtlen módon vezetik a háborút, hogy a legfontosabb, döntő jelentőségű dolgokat elhanyagolják, mert a legénységet elkeserítik, megfelelő élelmezésükről nem gondoskodnak és nem törődnek azzal, hogy milyen romboló hatással jár, ha az otthon levő hozzátartozóik panaszoló levelei a katonákat elcsüggesztik. A szabadságról a frontra visszatérő katonák elbeszélései erősítik ezt a kedvezőtlen hangulatot. Elképzelhető, hogy a fronton embertelen szenvedések között harcolók milyen érzésekkel fogadták azokat a híreket, hogy a nagyobb városokban vidám élet folyik és míg a népesség óriási többsége a front mögött is nyomorog, addig egy csekély réteg, amely a háborút is meggazdagodásra tudta fölhasználni, a legnagyobb bőségben dőzsölve, vidám életmódot folytat.

A tisztok közül többen azt is megemlítették, hogy a *Népszavának* a frontról való kitiltása mérhetetlen elkeseredést okozott. A *Népszava* ugyanis a fronton harcoló katonák részére feleáron szállította a lapot, de ettől függetlenül is, rengeteg sokan voltak, akik ezt a kedvezményt nem is vették igénybe, hanem előfizettek a lapra, amely a lövészárkokban kézzől-kézre járt. A polgári lapok ugyanis kísérletet sem tettek arra, hogy az igazi helyzetet megismertessék s a lapok hasábjain, az összeomlást megelőző néhány héttől eltekintve, sohasem hang-

zott el békét kívánó követelés. A *Népszava* a cenzúra ezer akadályát elkerülve, számtalan esetben figyelmeztette a kormányt arra a kötelességére, hogy a hadbavonultak hozzátartozóiról megfelelő módon gondoskodnia kell. A kormány elé tárta azokat az ígéreteket, amelyeket a háborús láz első napjaiban hangoztatott, azokat az ígéreteket, amelyekkel a hadbavonultakat nyugtatgatták, hogy nyugodtan harcolhatnak a hazáért, mert a „hálás haza” nemcsak a harctéren elesett katonák hozzátartozóiról fog gondoskodni, hanem a megrokkant katonákat is rendesen ellátja, továbbá a fronton harcoló katonák családjainak megélhetését is biztosítja. A *Népszava* állandóan követelte a hadisegély föl-emelését, de mindennél fontosabb volt a katonák szemében, hogy a lap minden alkalmat fölhasznál arra, hogy *a gyors békekötést sürgesse*.

A stockholmi békekonferencia az egész országra fölviannyozó hatással járt. Rengeteg sok katona és tisztkereste föl a szerkesztőséget, hogy a békekötés lehetőségei iránt érdeklődjék, mert maga az a tény, hogy a magyarországi szociáldemokrata párt küldöttei az ántánt-államok képviselőivel tanácskoznak, azt a reménységet keltette, hogy talán megtalálják a kibontakozás útját.

Az összeomlás után ezek a tisztek dolgoztak azon, hogy a hadsereget a demokratikus eszmék szolgálatába állítsák. Balgaság volna azt hinni, hogy a katonai tradíciókban nevelt tisztek többsége a megváltozott viszonyok között egyik napról a »másikra szociáldemokratává vált, de bizonyos, hogy nagyon sokan közülük becsületesen meggyőződéssel álltak a demokratikus fejlődés szolgálatába. Ezek közé a tisztek közé tartozott a mi nagyszerű, sajnos, korán elhunyt Stromfeld Aurél elvtársunk is, akivel még a tisztek összejövele előtt is gyakran összejöttem, hogy Magyarország jövődő sor-

sáról és az előrelátható átalakulásról beszéljünk. Stromfeld elvtársunk sohasem mondta egyetlen szóval sem, hogy ő szociáldemokrata, hanem kifejtette, hogy az ország katasztrofális összeomlása alkalmával minden becsületesen gondolkodó férfinak arra kell törekednie, hogy a demokratikus átalakulás nagyobb rázkódtatások nélkül történhessék meg. Hogy biztosítani kell a régi rendszer romjain az új szabad és független Magyarországot.

Dióhéjban ezek az előzményei a katonatisztek ama gyűlésének, amelyet december 25-én a régi műegyetem Gólyavár nevű nagy előadótermében tartottak meg.

A gyűlésre a szociáldemokrata párt engem küldött ki előadónak. Tudtam, hogy olyan emberekhez kell beszélni, akik még a szocializmus alapfogalmaival sincsenek tisztában, tehát lehetőleg rövid vázlatát kell adnom annak az eszmének, amelyet mi képviselünk. A *Népszava* nyomán közlöm le azt a néhány sort, amellyel erről a gyűlésről beszámoltunk. A lap a következőket írta:

A megnyitó után Weltner elvtárs ismertette nagyobb-szabású előadás keretében a szocialista követeléseket. Különösen három kérdést tárgyalt: a szocializmus és vallás viszonyát, a nemzetköziséget, végül a szocializmus elveit a családi élettel kapcsolatban. Elsősorban arra hivatkozott, hogy ilyen rövid előadás keretében lehetetlen a szocializmus egész eszmevilágát megismertetni. Csak vázlatot akar adni. Mindenekelőtt annak a szükségességét és jelentőségét világította meg, amiért meg kell alkotni a tényleges tiszték szocialista szervezetét. Ha nincs meg az egységes irányzat, ha nem tud kialakulni olyan tábor, amely tudatosan új irányban akar haladni, akkor nagyon szomorú sors vár az országra. A régi csillógó, de cifranyomorúságban szenvedő katonatiszt helyébe odaállította az új, dolgozó, a társadalomnak is hasznos és értékes, tehát ennek arányában meg is becsült katonatisztet. Indokolta röviden a gyűlés zártkörű jelle-

gét, majd ismertette a szocializmus alapvető kérdéseit, amelyekből kitűnik, hogy a szocializmus végső eredményében nem rombolni, hanem építeni akar. Ki akarja küszöbölni a mesterségesen létrejött egyenlőtlenséget és olyan társadalmat akar, amelyben mindenki boldogul, aki dolgozni tud és dolgozni akar. Ezután áttért a három kérdés tisztázására. Ami a vallást illeti, azt a szocializmus mindenki számára tisztán magánügynek nyilvánít ja és senki vallásos meggyőződését nem bántja. A nemzetköziségre szükség van azért, mert a tőke nemzetközien zsákmányolja ki a munkásságot. Ami pedig a legfontosabb szempont: a kapitalista világban egy ország önmagában nem valósíthatja meg a szocialista átalakulást. Egyébként a munkás abban a pillanatban, amikor úgy érzi, hogy a haza nem mostohája, hanem neki is jut a jogokból és a kenyérből, ezt a hazát magáénak vallja. A szocializmus nem akarja megsemmisíteni a családot sem. Ellenkezőleg: széppé akarja tenni. Gazdaságilag akarja, lehetővé tenni, hogy mindenki szabadon, vonzalom szerint választhassa meg élettársát és a családi életet a megélhetés gondjai ne tegyék pokollá. Ezután rámutat a tényleges tiszték föladataira a nagy munkában. Helyezkedjenek el a néphadseregben, ami biztosítani fogja a gazdasági megélhetésüket. Tegyék az új hadsereg fegyelmének alapjául a régi brutális erőszak helyett a megértést és szeretetet. Sokkal erősebb fegyelem lesz ez, mint a régi. Erre példa a szervezett munkások fegyelmezettsége.

Az aktív tiszték közül nagyon sokan fölszólaltak és helyeselték, hogy a tiszték a szocializmus körében szervezkedjenek. Különösen lelkes beszédet tartott Urváry ezredes, aki rámutatott arra, hogy a világ egyre jobban halad a szocializmus felé. „Akik tudnak és akarnak a nagy eszmék szolgálatába állni, azokat kéri, hogy csatlakozzanak.”

A gyűlés ezután végrehajtóbizottságot választott, majd az ott levő tiszték közül számosan külön is érdeklődtek, hogy milyen módon kapcsolódhatnak be a szocialista mozgalomba. Több tiszttel beszélgettem, amikor a nagyszerű megjelenésű Stromfeld elvtársunk oda-

lépett a csoporthoz és katonás rövidséggel a következőket mondotta: „Alaposan figyeltem, hogy mit mondott a szocializmus programjáról és a legközelebbi teendőkről. Én ma még nem csatlakozom, mert alaposan át akarom gondolni, önmagammal tisztába akarok jönni, mielőtt kimondanám, hogy a szocializmus katonája leszek. Engedjen háromnapi gondolkodási időt, mert ha én elhatározom magam, hogy az új eszmék szolgálatába állok, *akkor ez az elhatározás nálam az egész életre szól.*”

Pontosan a gyűlés napjától számított negyedik napon Stromfeld elvtárs beállított a szerkesztőségbe és egyszerűen, minden póz nélkül odajött hozzám: „határoztam, az önöké vagyok”. Ez a rövid néhány szó valóban egy egész életre való elhatározást jelentett, Stromfeld elvtárs az összeomlás után is a szocializmus harcosa maradt. Minden üldözés ellenére sem tudták a párttól eltántorítani, mert annak ellenére, hogy fényes állást, nagy jövedelmet ígértek neki, ha otthagyja a szociáldemokrata mozgalmat, életének utolsó percéig a munkásmozgalomban maradt és nemcsak a tömegek bizalmát, hanem rajongó szeretetét is elnyerte.

Időközben a bolsevista agitáció a demagógia és uszítás minden alantas eszközét fölhasználta, hogy a tömegeket maga mellé állítsa. A *Népszavának* egyre gyakrabban kellett foglalkozni velük December 19-én a *Népszava* „Elvi harc, vagy demagógia címmel a következőket írta:

Eleinte azt lehetett még hinni, hogy „kommunista”, vagy „bolsevista” barátaink elvi alapon akarnak dolgozni és így akarják a munkásságot meggyőzni arról, hogy pártunk taktikája helytelen és hogy át kell térni arra a taktikára, amelyet ők ajánlanak. Az ő taktikájuk az, hogy csináljunk *véres forradalmat, hajszoljuk a népet tűz- és vértengeren keresztül anarchiába*, amelyből azután — ha akár két-háromévi borzalmas pusztítás után is — dicsőséges ragyogásban fog kiemelkedni az új társadalmi

rend; „dögöljön meg — ha kell — a világ fele, ha ezen az áron meglesz a kommunista társadalom”...

Próbálkoztak is a kérdésnek holmi elvi beállításával. De hamarosan zsákutcába rekedtek. Mert itt tények vannak, amelyek ellen nem lehet disputálni. Itt van elsősorban is az a tény, hogy az ország idegen imperialista hadseregek markában van; az ő módszerük szerint való forradalom első megmozdulására akkora imperialista hadsereg jön a nyakunkra, hogy az egyszerűen ráfekszik az egész „forradalomra” és agyonlapítja. Emellett azután már nem is fontos az a másik tény, hogy a magyarországi proletárság még nem elég erős a diktatúra megszerzésére és gyakorlására.

Az ő agitációjuk tehát teljesen reménytelen. Nem képzelhető el olyan buta munkástömeg, amely az adott viszonyok között nekirohanna öt idegen imperialista hatalom összes fegyveres erejének. Ellenben az elképzelhető, hogy agitációikkal a munkások egy részét — talán csak kicsiny, talán nagy részét — elvonják az igazán komoly forradalmi munkától, amely az erőviszonyokkal számolva, halad a maga útján. Bolsevista forradalmat és uralmat nem tudnak csinálni, de az esetleg sikerülhet nekik, hogy a mi küzdelmeink sikerét hátráltatják. Ezzel azután kitűnő szolgálatot tesznek a burzsoáziának. Ha a burzsoáziának elég esze volna, bőkezűen szubvencionálná a magyar bolsevista mozgalmat,

A bolsevistákkal való harcot nagyon megnehezítette a Magyarországot megszálló csapatok állandó előnyomulása. Az egész országban, politikai nézetekre és pártokra való tekintet nélkül, izgalmat okozott, hogy a románok és a csehek színmagyar területeket foglaltak el és ezzel megnehezítették a forradalmi kormány helyzetét. A különböző nemzetiségek szociáldemokrata munkásai több ízben élesen tiltakoztak a megszállás ellen és a *Népszava* állandóan az ántánt-államok szocialistáinak segítségét kérte, hogy az erőszakos területablást megakadályozza.

A felsőmagyarországi szociáldemokraták december 25-én Kassán rendkívüli pártgyűlést tartottak, amelyen

az elfogadott határozati javaslatban többek között az alábbiakat olvashatjuk:

A rendkívüli pártgyűlés ragaszkodik ahhoz, hogy Felsőmagyarország hovatarozandósága felől népszavazás döntsön, mert emberi méltóságunk megcsúfolását látnánk abban, ha sorsunk fölött mások határozata rendelkezhetnék; nem akarjuk, hogy egy másik elzászi kérdéssel bontsák meg a proletármilliók testvéri együttérzését.

Elvárjuk, hogy csehszlovák test vérépartunk e tisztább és magasabb emberi és proletárérdeket saját kormányánál minden ereje latbavetésével és az osztályharc eszközeinek céltudatos és rendszeres alkalmazásával keresztülviszi. Amennyiben ezt nem tehetnék és ezt célzó törekvéseit saját kormányának imperializmusa erőszakkal elnyomná, úgy haladéktalanul ahhoz a jogforráshoz fogunk fordulni, amellyel a jogtalan és proletárellenes törekvéseket hathatósan ellensúlyozhatjuk s ez a jogforrás a világ összes, elsősorban pedig az ántánt-hatalmak proletariátusának helyes jogérzése és nemzeti gyűlölködéstől mentes világfölfogása, amely le fogja törni a militarizmus után a népeket elválasztó sovinizmust is.

Növeli a bajokat, hogy a polgári pártok egyik része lankadatlan buzgalommal dolgozik az ellenforradalom megerősítésén és magában a Károlyi-pártban is kialakult a jobb- és a balszárny, amelyek egymással viaskodnak. A Károlyi-pártnak jórésze nagyon gyorsnak tartja a forradalom tempóját és közöttük még Lovászy és Batthyány is — bár egészen jóhízeműen — nyíltan kifejezést adnak elégedetlenségüknek. Még ezek a politikusok sem ismerték föl, hogy minden forradalomnak *fölfelé menő irányzata van*, hogy a fölszabadult tömegek egyre radikálisabb reformokat követelnek, hogy ezeket a követeléseket nem lehet ellenrendszabályokkal leszerelni, hanem az ellentéteket jóakarattal kell átbridalni.

Az ellenforradalom megerősödése és ezzel összefüggően a polgári pártoknak ez a marakodása, mérhetetlen

erőhöz juttatta a bolsevistákat, akik természetesen a demagógia minden aljasságával hazudtak, rágalmaztak és sokkal nagyobbnak tüntették föl az ellenforradalmi veszedelmet, mint amilyen az a valóságban volt.

December 31-én a kommunisták már annyira megerősödtek, hogy a katonaságot is a saját céljaiknak akarták megnyerni. Minden kaszárnyában lepénzeltek néhány embert, hogy az agitációban résztvegyenek és a katonatömegeket a bolsevizmusnak megnyerjék. A jelzett napon Kun Béla mintegy 100—180 hívével megjelent az egyes honvédek üllőiúti laktanyája előtt és hamis igazolványokkal bejutott a laktanyába. Itt rögtönzött gyűlést tartottak, amelyen Kun Béla a katonákat azzal izgatta, hogy az új hadügyminiszter, gróf Festetich Sándor még Barthánál is reakciósabb, mert el akarja venni a katonák jogait. A gyűlés folyamán a laktanya belső ablakaiból, ahonnan tiszték és katonák nézték a bolsevisták agitációját, több lövést adtak le az udvarba. Szerencsére ezek a lövések senkit sem sebesítettek meg komolyan, de azért óriási fölháborodást okoztak és a katonák a fegyvereikért rohantak. A Katonatanács elnöke, Pogány József világosította föl azután a katonákat, hogy a hadügyminiszterről mondott állítások rágalmak, tehát nincs semmi ok arra, hogy a katonák tüntessenek. A bolsevisták a többi kaszárnyában is kísérleteztek azzal, hogy a katonákat a hadügyminiszter ellen tüntető fölvonulásra bírják, de mindenütt kudarcot vallottak.

A különböző tüntetések és fantasztikus híresztelések hatása alatt írta január 2-án a *Népszava*:

Fájdalmas és visszataszító tömeg járvány vonul végig az országon-is különösen a fővárosban. Ez a milliós város *valóságos hisztérikus görcsökben vonaglik*. Rémhírbacillusok fertőzik meg a levegőt és teszik valósággal tűrhetelenné az életet. Fantasztikus hazugságok gomolyognak. Az emberek, mintha nem unták volna meg eléggé a

háború véres borzalmait, most kéjelegve tobzódnak a véresnél véresebb, a rémesnél rémesebb vész hírekben. Egyetlen fegyver elsül valahol, — a tömeghisztéria azonnal nagy csatává duzzasztja. Ha egy leszerelt részeg katonára garázdálkodik, — a tömegtéboly már véres csatává pöffesztí. Az emberek állandóan őrijtik egymást és önmagukat. Folyton gyilkolásról és rablásról, gépfegyveres csatákról, kaszárnyaostromokról, sőt ágyúharcokról lihegnek. Különösen a polgárság veszítette el a fejét és elhiszi, sőt terjeszti a gonosznál gonoszabb rémhíreket...

A munkakedvet és a termelés folytatásához szükséges lelkiegyensúlyt fölborító rémhírek ostoba, otromba (és néha gonosz!) terjesztői ma a forradalom legkomolyabb és minden ártalmatlanságuk és jelentéktelenségük ellenére is, legveszedelmesebb ellenségei. Sajnos, olyan ellenségek, akikkel szemben nincsen semmi fegyver, mert hiszen bár mindenütt ott vannak, mint a nyirkon az őszi köd, kézzel meg nem foghatók és szét nem foszlathatók.

A nyárspolgári tömeghisztéria önmagában még nem volna komoly veszedelem, ha nem válna segítő társává a sajtó egy része. Vissza kell döbenni a valótlanságok, a túlzások, a kitalálások, a fantazmagóriák, a képtelenségek, a szörnytetek tömkelegétől, amik a sajtó egy részének támogatásával az amúgy is veszített tömeghisztériát tömegtébollyá fokozzák.

Január hó 3-án a Munkástanács a következő határozati javaslatot hozta:

A Munkástanács elhatározza, hogy a magyar forradalom megmentése érdekében haladéktalanul az egész világ munkásságához fordul. A nemzetközi szocialista mozgalom segítségét kéri a magyar tömegek kivívott szabadságát fojtogató megszállás ellen, minden ország szervezett munkásságának szolidaritására apellál a magyar munkásmozgalom szakszervezeteinek egyesülési, gyülekezési és sajtószabadságának összetörésével szemben. Éppen ezért a Magyarországi Szociáldemokrata Párt *azonnal megbízottakat küld minden e pillanatban elérhető ország fővárosába, hogy összeköttetést teremtsen Anglia, Franciaország, Olaszország, Németország és Oroszország proletárságával.*

Az Oroszországgal való összeköttetés fölvétele főleg azt célozta, hogy a Magyarországon garázdálkodó bolsevistákat intsék rendre, ne tegyék lehetővé, hogy ez az eszeveszett agitáció a fiatal magyar köztársaságot erpusztítsa.

Január hó 4-én a *Népszavában* már megjelenik a Munkástanács határozata alapján a világ munkásaihoz intézett fölhívás, amely kifejti, hogy a megszállás és az egyre jobban előrenyomuló hadseregek *az ellenforradalmat juttatják diadalra*. A szénhiány-és az élelmiszerek hiánya olyan helyzetet teremt Magyarországon, hogy az ellenforradalom, éppen az ántánt helytelen politikája következtében, a demokratikus[^] Magyarország helyébe újból visszaállíttatja a régi rendszert. Ezért azt kérdezzük:

„Tűrik-e Franciaország munkásai, tűri-e Anglia szervezett munkáshada, nyugodtan nézi-e Olaszország munkássága, elviseli-e az egész világ proletariátusa, hogy Magyarországon a rendcsinálás örve alatt végzett megszállás hatásában egyenlő legyen az ellenforradalommal?”

Végül a fölhívás arra kéri a világ munkásait, hogy kormányaikat igyekezzenek rábírní:

„Hogy a nép akarata ellenére, megnyugtató, kellő biztosítékot nyújtó népszavazás nélkül Magyarországból ne lehessen darabokat levágni.” „... mi a jog uralmát kérjük, mindennemű erőszak ellen és nem az erőszak uralmát a népjogok ellen.”

Az ellenforradalmi mozgalom egyre nyíltabban mutatkozik. Január hó 3-án a hadügyminiszter a régi képviselőházban összehívta a csapatparancsnokokat és csapattiszteket, hogy meghallgassák azokat a magyarázatokot, amelyek a hadsereg demokratikus fegyelméről adtak fölvilágosítást. A Katonatanács megbízottja természetesen a régi hadsereg hibáiról beszélt és ezzel

szembeállította az új hadsereget, amelyben a fegyelmet demokratikus eszközökkel kell fõntartani. A tisztek nagy tüntetést rendeztek az új hadsereg ellen, mert a legnagyobb részük éles közbekiáltásokkal zavarta az elõadást. Különösen a bizalmi férfiak ellen hangzottak el éles kifakadások.

Január hó 5-én a *Népszava* szemelvényeket közöl a bolsevisták röpirataiból, amelyekben egyebek között a szociáldemokrata vezetõkrõl azt írják, hogy „a burzsoázia lakájai, akik szõröstül-bõröstül eladták Magyarország proletariátusát”. A *Népszava* a munkásokat ezzel szemben arra figyelmezteti, hogy: a ‚bolsevikiek’ ellen, a vörös ellenforradalom ellen éppúgy föl kell venni a harcot, mint a fehér ellenforradalom ellen. A mi szervezeteinkben ne folytathassák többé munkájukat. A kiviil tágasabb elvét végre következetesen alkalmazni kell velük szemben; csináljanak maguknak pártot kint, majd meglátjuk, ki megy velük, az alávaló hazudozás., gonosz rágalom és az oktan, lelkiismeretlen terror embereivel. És látni kívánjuk azt a terrort, amellyel fenyegetõznek. Csak elõ azzal a terrorral! Minél hamarabb kezdik, annál hamarabb megtisztítjuk tőlük a munkásmozgalmat.”

Az aktív tiszteknek nyílt állásfoglalása olyan elkeseredést és fõlháborodást váltott ki, hogy a hadsereg-összes bizalmiférffiai a katonaság egyhangú lelkesedésével tiltakoztak a reakciós megmozdulás ellen és a szocialista tisztek szakszervezete a legnagyobb megbotránkozásának adott kifejezést.

Január hó 5-én Berlinben Eichhorn rendõrfõnök elbocsátása miatt, aki a Spartakus-csoportnak volt bizalmi embere, forradalmi tüntetés tört ki. A spartakusok tiltakoztak a rendõrfõnök elbocsátása ellen, elfoglalták több lap, ezek között a *Vorwärts* szerkesztõségét is, megszállták a birodalmi bankot és a távíróhivatalokat. Majdnem egy hétig véres harcok folytak Berlin és a nagyobb vá-

rosok utcáin. Gépfegyverekkel, tankokkal, aknavetőkkel, ágyúkkal folyt a küzdelem, amelynek rengeteg sok áldozata volt és ezek között a régi szociáldemokrata párt egykori két ismert és nagyrabecsült vezetője: Karl Liebknecht és Rosa Luxemburg. Az utóbbiakat orvul meggyilkolták, holott köztudomású volt, hogy valóban, önzetlen lelkesedéssel szolgálták a munkásság ügyét, tehát nem szabad őket egy kalap alá venni azokkal, akiket pénzzel és ígéretekkel csábítottak a bolsevista módszerek alkalmazása mellé.

A *Népszava* január hó 15-én a berlini Spartakusforradalom után meleg részvétellel irt az áldozatokról, különösen azokról, akiket a tiszta meggyőződés vezetett ebbe a táborba. De újból megállapítja, hogy íme, Németországban, ahol a kapitalista fejlődés megközelítette már a csúcspontot, nem sikerült a bolsevizmus eszközeivel az államhatalmat megszerezni. „Ami Németországban elbukott, az nem sikerülhet a szegény és fejletlen Magyarországon sem. Védekeznünk kell a kommunisták terrorjával szemben, de azzal a tudattal kell védekeznünk, hogy nem a burzsoáziának, nem a kapitalista osztályuralomnak teszünk szolgálatot, ha ezt az áramlatot legyűrjük, hanem a proletárság ügyének.”

A bolsevisták agitációja, valamint a jobboldalról jövő ellenforradalmi megmozdulások teljesen tarthatatlanná tették a kormány helyzetét. Garami elvtárs „Forrongó Magyarország” című munkájában az akkori helyzetet a következőképpen vázolja:

Mindinkább világossá lett előttem: lia az eddigi utón haladunk: akkor katasztrófába kell jutnunk. Láttam, hogy a kívülről jövő nyomás egymaga is súlyos helyzetet teremt, de nem tudtam, hogy ezen, sajnos, semmiképpen sem lehet segíteni. Legalább tehát a mind bonyolultabb belpolitikai helyzetet kellett megoldani és arra törekedni, hogy az országnak olyan kormánya legyen,

amely gyorsan végre tudja hajtani a választásokat és amely energikusan gátak közé szorítja a bolsevista agitáció egyre veszedelmesebb hullámain. Láttam, hogy igen erős áramlat van az országban, amely arra törekszik, hogy a lehetetlen helyzetből való menekülés útját a szociáldemokrata párton keresztül keresse. Már említettem, hogy Jászi adta ki a jelszót, hogy a szociáldemokrata párt egymaga vegye át a kormányt. A kormány többi polgári tagjai örömmel tették magukévá ezt a jelszót s maga Károlyi is mindinkább hajlott feléje. Miután szocialista minisztertársam, Kunfi is ezt a megoldást tartotta helyesnek, a kormányon belül csakhamar egyedül voltam, aki ennek elleneszegültem. Érthető, hogy a kormánynak ez a hangulata csakhamar kisugárzott a pártok felé is és hogy a szociáldemokrata pártban lelkes fogadtatásra talált. En súlyos katasztrófa magvát láttam ebben a kialakult hangulatban. Szemben Jászival és a többiekkel, az volt a véleményem, hogy a szociáldemokrata párt egyedüli kormányra jutása nem hogy megoldaná a helyzetet, hanem ellenkezően, végleg megoldhatatlanná tenné. Hiszen a főbaj éppen az volt, hogy a tömegek már eddig is túlerősnek és a hatalom túlnyomó része birtokosának érezték magukat és ezért álltak elő olyan követelésekkel, amelyek teljesíthetetlenek voltak. Hamis volt, szerintem, a következő érvelés: Ha a szociáldemokrata párt egyedül volna kormányon, akkor erőteljesebben utasíthatná vissza a tömegek követeléseit és erélyesebben szállhatna szembe a bolsevista demagógiával. Hiszen a bolsevista demagógia legfőbb ereje éppen az volt, hogy a szociáldemokrata párt hatalmon van és mégsem él korlátlanul e hatalommal!...

A tömegek étvágyát és a bolsevista agitáció hatását csak úgy lehet csökkenteni, ez volt a gondolatmenetem, ha a szociáldemokrata párt egyáltalán visszavonul a hajnalomtól és egy alakítandó polgári kormány ellenőrzésére szorítkozik. Így több módja volna a bolsevisták féktelenségével szembeszállni, viszont a tiszta polgári kormány szabadabb kezet kapna a bolsevista demagógia ellen való föllépésre. E gondolatmenet alapján arra határoztam el magamat, hogy megkísérlem keresztülvinni a szociáldemokrata pártnak a kormányból való kilépését s egy lehetőleg erőskezü kormány alakítását. A szociál-

demokrata párt szerepe ily módon az erőteljes ellenőrzésre és a bolsevista demagógia ellensúlyozására szorítkozik.

Garami elvtárs ezeknek az előrebocsátása után beszámol azokról a kísérletezésekről, amelyek egy polgári kormány megalakítására irányultak. Bár a polgári pártok a leghatározottabban vonakodtak attól, hogy a szociáldemokraták nélkül alakítsanak kormányt, mégis szóba került, hogy Lovászy Károly miniszterelnökségével vegyék át a hatalmat, habár egész bizonyosnak látszott, hogy a szociáldemokrata munkások egy ilyen kombinációhoz nem járulnak hozzá. *Garami* mindezek ellenére elhatározta, hogy elgondolását a pártválasztmány elé terjeszti, de előbb néhány vezető elvtárral megbeszélte, hogy milyen módon akar a lehetetlen helyzeten változtatni. *Garami* szerint e megbeszélések azzal az eredménnyel jártak, hogy Károlyi Mihály tudomást szerzett tervéről és annyira rossznéven vette állásfoglalását, hogy „egy addig precedens nélkül való lépésre határozta el magát: Kunfi útján közölte a pártvezetőséggel, hogy bármily szokatlannak látszik is, a döntő fontosságú országos érdekek kedvéért ő a szociáldemokrata párt választmányának legközelebbi ülésén szeretne mint vendég résztvenni. A pártvezetőség természetesen hozzájárult és én is, noha tudtam, hogy a lépés miatt történik, szintén hozzájárultam, bár előre tudtam, hogy ezzel újabb súlyos akadály tornyosul tervem elé. De sem az ildomosság, sem a politikai okosság nem engedte, hogy Károlyi kívánságát visszautasítsuk, bármilyen szokatlan volt is.”

A pártválasztmány ülésén *Károlyi Mihály* a napirend előtt kért szót. Arról beszélt, hogy a szociáldemokraták ki akarnak vonulni a kormányból, ami szerinte a legteljesebb anarchiát jelentené. A fiatal magyar köztársaság még nem erősödött meg annyira, hogy a szocialisták aktív támogatását nélkülözhetné. A maga

részéről cserbenhagyásnak és rút hálátlanságnak minősítené a szociáldemokrata pártnak ezt az eljárását. Ha a pártválasztmány és a Munkástanács hozzájárulnának ehhez a határozathoz, akkor a maga részéről szintén félreállna, bár mindenkinek el kell ismernie, hogy az utolsó hónapok súlyos harcaiban mindig férfiasan kitartott a munkásság mellett.

Károlyi Mihály beszéde a pártválasztmány tagjaira leírhatatlan hatást tett. Nem érvekkel igyekezett befolyásolni a pártválasztmány tagjait, hanem a szivekhez beszélt s ezzel elérte azt, hogy nagyon sokan, s ezek között én is, könnyes szemekkel hallgattunk, amikor végső következtetés gyanánt azt hangoztatta, hogy amennyiben a szociáldemokrata párt a kormányból kivonul, nem marad más választása, mint hogy a falhoz álljon és egy revolvergolyóval intézze el azt a válságot, amelyből más kibontakozási utat nem talál.

Ilyen előzmények után jött össze január hó 8-án a Munkástanács, hogy eldöntse a szociáldemokrata párt viszonyát a kormányhoz. Az Újvárosháza nagy közgyűlési termében délután 3 órától este 7 óráig, majd este 9 órától csütörtök reggel 6 óráig 15 órás keretben folyt le ez a történelmi jelentőségű tanácskozás. Három álláspont került megvitatásra. Az egyik *Garbai Sándor* elvtárs fölfogása volt, aki hosszabb beszédben fejtette ki, hogy az októberi forradalommal a magyarországi forradalom nem fejeződött be. A szocialista követelésekről nem mondhatunk le. Polgári kormányzat nem valósíthatja meg a mi követeléseinket. Két malomkő között a szociáldemokrata párt felőrlődik. Azt hiszi, hogy a bolsevista agitációval szemben olyan kormány, amelynek csupa szociáldemokrata tagja van, sokkal könnyebben veheti föl a harcot.

A másik álláspont előadója *Garami Ernő* elvtárs volt, aki kétórás beszédben foglalt amellet állást, hogy

a szociáldemokrata párt miniszterei és államtitkárai lépjenek ki a kormányból. Beszédének az a lényege, hogy a szociáldemokrata párt abban a felemás helyzetben, amelybe azáltal jutott, hogy résztvesz a hatalomban, a meddőségre van kárhozthatva. A tömegek egyre erősebben követelik, hogy a szociáldemokrata miniszterek teljesítsék azokat a követeléseket, amelyeket a szociáldemokrata program előir és többek között &, szocializálás elrendelésére kívannak erélyes intézkedéseket. Viszont a másik oldalon a bolsevistákkal való harc szempontjából óriási hátrányokkal jár, hogy a szocialista miniszterek benn vannak a kormányban, mert nem szavazhatnak arra, hogy erélyes intézkedésekkel letörjék ezt az esztelen mozgalmat. Szószertint a következőket mondta: „Garbai elvtárs talán nem is vette észre, hogy beszédében teljesen és tökéletesen erre a kommunista álláspontra helyezkedett. (Tudniillik a proletárdiktatúra alapjára.) Miután nem vagyunk többség; csakis diktatúra alapján tarthatjuk fönn az országban a szocialista kormányzatot. A valóságban úgy áll a dolog, hogy a kormány átvétele a bolsevisták ellen való harcnak azt a formáját jelenti, amely a bolsevistákat ki akarja sajátítani. Ha valakinek ez a meggyőződése, úgy az előtt kalapot emel és sajnálni fogja a tévedését. de abba nem megy bele, hogy szocialista álrühában bolsevizmust játsszunk és ebben a játékban tét gyanánt föltegyük mindazt, amit 20 év óta építettünk.” Azzal fejezte be beszédét, hogy a bolsevizmus ellen csak akkor működhetünk sikerrel, ha a párt a kormányból kivonul, ha a tömeg azt látja, hogy tisztán elvi alapon harcolunk és nem a miniszteri állásokért.

A harmadik álláspontot *Kunfi Zsigmond* elvtárs képviselte, aki kifejtette, hogy a kettő között ő arra az álláspontra helyezkedik, hogy a szociáldemokraták maradjanak benn a kormányban, de a pártnak nagyobb

részt kell venni a kormányzatban. Ha a szociáldemokrata párt kivonul a kormányból, akkor az ellenforradalom céljait erősíti. Viszont a szocialista munkásság ma már erősebb, mint amennyi tényleges hatalom a kormányon belül a szocialisták kezében van. *A proletárdiktatúra előfeltételei teljesen hiányoznak*, tehát szó sem lehet arról, hogy Magyarországon ilyesmivel kísérletezzünk. „A kivonulás ellen viszont azok a súlyos argumentumok szólnak, hogy egyrészt lehetetlenség a forradalmat kiszolgáltatni a forradalom ellenségeinek, másrészt morális szempontból lehetetlenség, hogy most, amikor nehézségek állanak elő, kényelmesen félreálljunk a felelősség elől.” Mindezeket figyelembe véve, azt javasolja, hogy a párt követeljen nagyobb részt a kormányzásban.

Károlyi Mihály kijelentései után nem tudtam magam arra elhatározni, hogy Garami álláspontja mellé álljak, holott az én meggyőződésem szerint is ez lett volna a válság megoldásának egyedüli módja. Őszintén be kell vallanom, hogy elhatározásomban erősen befolyásolt Károlyinak a pártválasztmány ülésén elmondott beszéde, amely azt az érzést keltette föl bennem, hogy valóban hálátlanság és cserbenhagyás szamba megy, ha ezekben a válságos időkben kivonulunk a kormányból. A Munkástanács ülésén elmondott beszédem visszatükrözi azokat az ingadozásokat és kétségeket, amelyek elhatározásomra befolyással voltak. Körülbelül ezeket mondtam:

Nyugodt lélekkel egyik álláspont mellé sem tudom magamat leszögezni. Talán igazuk van azoknak, akik azt mondják, hogy ha kimegyünk a kormányból, elfoglalt pozíciót adunk föl és erősítjük az ellenforradalmat. Tartani kell az ellenforradalomtól: a kapitalisták nem fognak belenyugodni, hogy teljesen kivegyük kezükből a hatalmat. Az az álláspont, hogy menjünk ki a kormányból s a polgári kormányt támogassuk, minden átkát magával

hozná annak, mintha benn volnánk a kormányban, de annak minden előnye nélkül. Kunfi elvtárs álláspontja következetesnek látszik, mert az erőnk megsokszorosodásához mértén akar nagyobb részt a kormányban. Következetlen a kommunisták álláspontja, akik addig támadták a szocialista pártot, mert résztvett a kormányzásban, most pedig azt mondják, hogy árulás volna a munkásosztállyal szemben a megszerzett pozíciót elhagyni. Valóban helytelen dolog otthagyni a kormányt — *de éppen a bolsevisták miatt kellene ezt megtenni*. Azt kellett várni, hogy a kommunisták helyeselni fogják a kormány átvételét, ők azonban mindenre azt mondják, hogy rossz, mert ezzel is agitálhatnak a saját érdekükben. Vörösújságjuk bizonyosan most is azt fogja írni, hogy „az egész komédiát azért rendezte a párt, hogy még két miniszteri tárcát megszerezhessen”. A Kunfi javaslata a munkásság hatalma erősödésével akar nagyobb befolyást. De új erőinket veszítjük így el, hiszen a kormányban való részvételünk eddigi mértékében is sokaknak benn a pártban agyon kell magukat dolgozniok. Az egész válság kiindulópontját a bolsevisták okozták. A kormányban levő elvtársak nem tudták elhatározni magukat arra, hogy e kormánnyal együtt lépjenek föl a bolsevisták ellen. De ellenük, ha velük a megegyezés nem sikerül, a párt egységes erejével igenis lehet küzdeni. A harmadik megoldás a tiszta szocialista kormányt akarja. Bizonyos, hogy a bolsevisták ez ellen is föllépnének. A szociáldemokrata pártban bizonyára nem akad egyetlen olyan ember sem, aki nem kívánja megvalósítani a szocializmus végcélját. Annak a hosszú, keserves küzdelemnek, amelyet a magyar munkásosztály évtizedeken keresztül folytatott, tudható be, hogy ebben a küzdelemben megedzve minden nacionalizmustól, háborús uszítástól mentes és főleg egységes tudott maradni a magyar munkásosztály. A szociáldemokrata párt szívesen átvenné a kormányhatalmat és megvalósítaná a szocialista követeléseket, ha nem látná az akadályokat és a főforgó veszedelmeket. Marx nem úgy képzelte, hogy a legfejletlenebb államok fogják a szocializmust megvalósítani. A bolsevistáknak erre irányuló törekvései *arra vezetnek, hogy a szocializmus helyett megkapjuk az ellenforradalmat és a fehér terrort*. A kormányt átvenni csak fegyelmezett munkássággal

lehet, amely az igényeit mérsékelni tudja. A bürokratikus gépezet kicserélését csak komoly, hosszadalmas munkával lehet elvégezni. A kapitalista termelőrendet összehozni nem lehet, még Oroszországban sem sikerült ez, ahol *csak a diktatúrát tudták megcsinálni, azonban magát a fejlődöttebb szocialista termelést nem.* Egy szocialista kormány nem állhatna elő azonnal a szocializálással, főadata csupán annak előkészítése volna. Ha egy szocialista kormány megmaradhatna, akkor a kormány átvétele mellett foglalnék állást. Azonban ez az álláspont sok bajt rejt magában. Valóban számolni kell a munkásosztály igényeinek fölcsigázásával és számolni kell a termelés megakasztásával, amellyel a szocialista kormány nem tudna megbirkózni, már csak azért sem, mert nem tudunk elegendő szénét szerezni. Valamennyi nehézséget meg lehetne oldani, ha nem volnának itt a bolsevisták, akik a párton belül levő indifferens rétegek között izgatnak. A bolsevista kérdést kell megoldani és akkor el lesz intézve minden. Meg kell oldani, ha lehet: *barátságosan*, ha ez sikerül, annál jobb; ha azonban nem sikerül, akkor *a legélesebb küzdelmet kell folytatni ellenük* és pedig nem az államhatalom segítségével, hanem a szociáldemokrata szervezetek segítségével. *Ennek a küzdelemnek olyannak kell lennie, amilyent a bolsevisták diktálnak. Ha diktálják a gyalázkodás tempóját, gyalázkodónak, terror ellen terror, revolver ellen revolver és gépfegyver ellen gépfegyver.* Munkások vagyunk valamennyien. Ha tehát nem tudják megérteni, hogy tisztességes fegyverekkel is lehet dolgozni, hát akkor a fegyver ellen jöjjön a fegyver! A javaslatok közül a legmegfelelőbb a Kunfié, mert a teljes kivonulást helytelennek tartja.

A Munkástanács reggelig tartó vitát folytatott az eléje került javaslatok fölött. Körülbelül hajnali 5 óra lehetett, amikor szavazásra került a sor. A többség Garbai elvtárs álláspontját foglalta el. Ez a nem várt határozat több elvtársat, közöttük Garbait is, annyira megdöbbenetete, hogy Garbai, többek kapacitálására, a Munkástanács előtt visszavonta a saját javaslatát, azzal az indokolással, hogy ilyen fontos határozatot nem lehet egy aránylag kis többséggel végrehajtani. A Mun-

kástanács ezután Kunfi elvtárs közvetítő javaslatát fogadta el, ami azt jelentette, hogy a szociáldemokrata párt nagyobb befolyást akar a kormányban.

Időközben egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy Pogány József, talán akkor még öntudatlanul, de föltétlenül mérhetetlen becsvágyától vezetve, a bolsevista agitációnak tett szolgálatot. Állandóan uszított a hadügyminiszter ellen és a Katonatanács segítségével a kormányt is terrorizálta. Jellemző például a kormány gyöngeségére, hogy a minisztertanács Pogánynak a hadügyminiszter ellen hangoztatott vádjai dolgában az ügyek megvizsgálására *háromtagú bizottságot küldött ki*. A bizottságban a kormányt Berinkey, Szende és Kunfi miniszterek képviselték. A bizottság előtt Pogány József kijelentette, hogy „a bizottságot ebben az összetételében nem tartja alkalmasnak annak a vádnak a megvizsgálására, hogy Festetich gróf hadügyminiszter valóban szocialistaellenes, tehát ellenforradalma cselekedeteket követett el. Azt kívánta, hogy *a miniszteri bizottságot egészítsék ki a Munkástanács két és a Katonatanács egy tagjával*. Pogány a bizottság előtt január hó 13-án, hétfőn délelőtt tette ezt a nyilatkozatát és hétfőn este a minisztertanács *már teljesítette ezt a kívánságot*.

Nem változtatott a helyzeten az sem, hogy Károlyi Mihályt január hó 11-én a Nemzeti Tanács végrehajtóbizottsága ideiglenes államfőnek nevezte ki. A folytonos marakodások, az egyre nagyobb erővel jelentkező ellenforradalom aláásták a kormány tekintélyét. A szociáldemokrata pártnak ama tagjai, akik a bolsevisták agitációját egyre radikálisabb követelésekkel akarták ellensúlyozni, önkéntelenül is erősítették a bolsevista mozgalmat. A kormány tehetetlenül állt ezeknek az áramlásoknak a központjában. A szocialista miniszterek miatt nem járhatott el erélyesen a bolsevisták ellen,

viszont a polgári pártok konzervatív állásfoglalása miatt csak nagyon lassú iramban valósíthatta meg a munkásság követeléseit. Ilyen módon jobbra-balra rágatták a kormányt, ami lehetetlenné tette az egységes irányítást.

A bolsevisták különösen a Katonatanács keretében fejtettek ki lázas agitációt. Nagyon jól tudták, hogy amennyiben a fiatalokból összeverbuvált hadsereg egységét meg tudják bontani és a katonák többségét maguk mellé tudják sorakoztatni, abban a pillanatban döntő befolyást nyernek az események további irányítására. Ebben a munkájukban a legaljasabb eszközök alkalmazásától sem riadtak vissza. Bizonyos például, hogy előzetes megbeszélés alapján szociáldemokrata mezben saját embereiket csempészték a Katonatanács tagjai közé. Így például a *Népszava* szerkesztőségébe két százados járt be, akik előadták, hogy Oroszországban igen közelről megismerték a bolsevizmust és valósággal rémhistóriákat meséltek arról, hogy a munkáságnak milyen rossz a gazdasági helyzete, hogy a terroristák minden véleménynyilvánítást meggátolnak. Ők maguk ajánlkoztak arra, hogy a *Népszavában* megindítják a harcot a bolsevisták ellen és a Katonatanácsban is a szociáldemokrata álláspontot képviselik. Steinbrück Ottó és Sárdy Szabó Tibor a saját nevük aláírásával írtak cikkeket s a legélesebben állást foglaltak a bolsevisták ellen. Nevezettek állandóan bejártak a *Népszavához* és előre bementek, hogy a bolsevisták mit terveznek. Nagyon gyakran igen értékes információkkal szolgáltak. Csak Bécsben tudtam meg, hogy mind a ketten a bolsevisták szolgálatában állottak és Kun Bélának tudtával és beleegyezésével játszották a szociáldemokratát és az úgynevezett leleplezéseket csak azért szolgáltatták be a pártnak, hogy ezzel a megbízhatóságukat igazolják, abban a reményben, hogy a *Népszava*

szerkesztőségében sokkal értékesebb információkat kapnak a párt legközelebbi céljairól. Igaz, hogy ebben a számításukban csalódtak, mert mi csak azokkal beszélünk fontosabb elhatározásainkról, akik régebbi működésük alapján teljesen megbízhatóknak bizonyultak.

A bolsevisták egyebekben minden eszközt jónak találtak arra, hogy a munkásmozgalom ismertebb embereit gyűlöltté tegyék. Így például a „Vörös Újság” azt írta Peyer elvtársról, hogy Salgótarjánban a bányászokra lövetett. Peyer elvtárs e rágalomokra vonatkozóan nyilatkozatot közölt, amelyben megállapítja, hogy a csöcselék fosztogatni akart és a katonai karhatalom gépfegyverrel lőtt a fosztogatók közé. Majd szószerint a következőket mondta: „Ez szombaton délután történt, én és Batta elvtárs csak vasárnap reggel értünk Salgótarjánba és büszkeséggel mondom, nem volt szükség semmiféle terrorra, teljesen elegendő volt a gyűléseken elmondott beszédünk, hogy a munkásokat meggyőzzük és helyes útra térítsük...” „Egyebekben a Vörös Újságában említett egyik agyonlőtt egyén még ma is jól érzi magát, mert csupán az történt vele, hogy sokat jvott, egészen az eszméletlenségig. Halottnak hitték és bevitték a hullaházba. Másnap azonban a halott fölébredt és nyugodtan hazament”

Az ellenforradalmi agitáció egy pillanatig sem szünetelt. Január hó közepén „a veszedelemben levő vallás, az isten és az oltár” védelmére „vallásvédelmi szövetség”-et alakítottak és mindenkit, a hitére való tekintet nélkül, beinvitáltak az új szövetségbe. A főhívás szerint „bármely keresztény és nemkeresztény vallású, bármely társadalmi osztályhoz tartozó egyén” tagja lehet a szövetségnek. A szövetségbe való verbuválást jól megszervezett háziagitációval, az úgynevezett hólabdarendszerrel készítették elő. A következő nyilatkozatot gyűjtötték:

Kötelezem magamat, hogy a kormányzatot a nemzet és hazánk területi épségét védő munkájában teljes erőmmel támogatom, azonban úgy a községi, mint az országos képviselők választásánál *csak arra adom szavazatomat, aki kötelező ígéretet tesz, hogy vallásellenes irányzatot, vagy ily irányú törvényjavaslatot, az egyház és állam szétválasztását és így a, hitoktatásnak az iskolákból való kizárását célzó javaslatokat nem szavazza meg.* Ezen egyszer és mindenkorra szóló ígéretemet polgári becsület-szavammal erősítem meg és a mindenkori központ ez irányban való bármikori fölhívásának eleget teszek.

Nyilvánvaló volt, hogy e nyilatkozat aláírása nem a vallás védelmét célozta, hiszen a Károlyi-kormány a teljes vallásszabadság alapján állt, hanem azokat a pártokat akarta erősíteni, amelyek a köztársaság ellen nyíltan állást foglaltak.

Január hó 17-én a Munkástanács, hosszabb tanácskozás után, a pártvezetőség és a pártválasztmány javaslatára kimondta, hogy a hadügyi és belügyi tárca helyett a hadügyi és a közoktatásügyi tárcát követeli, mert olyan nehézségek merültek föl, amelyek az egész helyzet fölbontásával fenyegetnek, ha a pártvezetőség ragaszkodik a belügyi tárcához is. Az új kormányban Böhm Vilmos elvtárs hadügyminiszter, Peidl Gyula elvtárs népjóléti miniszter lett, Garami elvtárs megtartotta a kereskedelemügyi tárcát és Kunfi elvtárs tárcanélküli ministerséget vállalt.

Január hó 19-én az ellenforradalmi agitáció nyíltan kifejezésre juttatta a köztársaság iránt való gyűlöletét. A köztársaság ellenségei három helyen is összejöttek és hangosan kifejezést adtak elégtelenségüknek. Tüntetés volt a „MOVE”-ben, ahol különösen a volt aktív tisztek tüntettek a királyság mellett, a Gólyavárban az („Ébredő Magyarok” tartottak gyűlést és a Székely Nemzeti Tanács a Vigadóban tartott gyűlést. A gyűlések résztvevői az utcán is tüntetést rendeztek és „Üsd

a zsidót!”, „Halál a szocialista miniszterekre!”, „Le a Katonatanáccsal!”, „Éljen a király!”, „Éljen a területi integritás!” — kiáltásokkal vonultak végig a főváros utcáin. A tüntetők apró csoportokban, ölmos botokkal fölfegyverkezve inzultálták a járókelőket és több kávéházban nagy botrányokat rendeztek.

Január hó 25-én a bolsevisták változatosság okáért egy új demagóg jelszóval kísérleteztek, hogy a bajokat fokozzák. Kiadták a jelszót, hogy a kormányt titokban a háziurak dirigálják, tehát a proletár forradalom sikere érdekében meg kell tagadni a házbért, ami együtt jár azzal, hogy a háziurak befolyása megszűnik. A főváros lakosságát „házközösségek” alakítására szólították föl. A bolsevisták szerint a házak kommunizálását olyan módon lehet végrehajtani, hogy minden házban bizalmiférfit választanak, akinek a kezeihez a házak karbantartására be kell fizetni alakbérek 50%-át. Nagyon jól tudták, hogy a népkormány nem tűrheti el ezt a közönséges rablásnak minősíthető, úgynevezett szocializálást, de viszont azt remélték, hogy a tömegek nagy lelkesedéssel csatlakoznak a *nemfizetés igen* népszerű eszméjéhez. A *Népszava* azonban idejekorán megfelelő módon intézte; el ezt a furcsa kommunizálást. Elsősorban rámutatott arra, hogy a bolsevisták a házbérmegttagadás körül folyó viszálykodásból a polgárháború kitörését remélik, de a másik nyilvánvaló cél az, hogy „a bolsevista uraknak fogytán van a pénzük és most ezen az utón akarnak gonosz üzelveik folytatásához pénzt szerezni. Az ő tervük ugyanis az, hogy a lakásbér 50%-át mégis csak meg kell fizetni, de nem a háziúrnak, hanem a bolsevista ‚házibizottság’-nak. Ez a házibizottság a begyűlt pénzt ‚a ház karbantartásának költségeire, egyéb beruházásokra és tartalékalapra fordítja. Az ‚egyéb beruházások’ és főképen a tartalékalap címén azután a pénz jó része (ha csak kissé sikerül is a hecc:

8—10 millió korona) a rubelekben már megfogyatkozott 'kommunista' urak kezelésébe kerülne... Ha ló nincs, jó a szamár is, tartja a magyar közmondás; budapesti bolsevista nyelvre áttéve: ha elfogyott a rubel, jó a korona is.”

A *Népszava* egyebekben figyelmeztette a munkásokat, hogy ne üljenek föl sehol a bolsevisták házbért megtagadó mozgalmának, mert ha a bolsevisták ímebizottai a befizetett 50%-ot ellopják, akkor a házbért újból meg loell fizetniök. Vörösújságék gyorsan észrevették, hogy az 50%-kal baklövést csináltak, mert röpiratot adtak ki, hogy ők nem akarják a munkások pénzét és hogy a rágalmakat megcáfolják, íme, most már kijelentik, hogy semmit sem kell befizetni. Ez a komolytalan röpirat, az 50%-nak ez a gyors elengedése ezt a veszedelmesnek induló mozgalmat a nevetséges-ségbe fullasztotta. Február 2-án már meg lehetett állapítani, hogy egész Budapesten tíz olyan ház volt, amelyben a lakók egyértelműen megtagadták a házbérfizetést. Tizenhét ezer ház közül tizenben, körülbelül kétezer ház közül egyben!...

Február 2-án Bernben megnyílt a nemzetközi szocialista kongresszus, amelyen az ántántállamok szocialistáival együtt Buchinger Manó és Biró Dezső elvtársak a szociáldemokrata párt képviselőjében résztvettek. A berni konferencia határozatai közismertek. Tudott dolog, hogy Buchinger és Biró elvtársak olyan határozottsággal léptek föl a magyarországi érdekek védelmében és olyan sikerrel működtek, hogy a kongresszus után Budapestre való visszatérésük alkalmával ünneppélyesen fogadták őket és a kormány megköszönte az ország érdekében kifejtett eredményes működésüket. Mégis ide kell iktatnunk a magyar küldöttek határozati javaslatát, amely így hangzik:

A kongresszus tiltakozik az ellen, hogy magyar terü-

leten a békekonferencia döntése előtt *erőszakos annexiók történtek*. Tiltakozunk az ellen, hogy a megszálló seregek a munkásság gyülekezési jogát, a szociális szabadságot és a szociális politikai vívmányokat, amelyeket az új magyar köztársaság életre hívott, fölfüggesztette és azáltal, hogy az élelmiszereknek, szénnek és nyersanyagoknak a megszállott területekről való szállítását kezükben tartják, az ország meg nem szállott részeiben éhséget, az ipart termelés beszüntetését és munkanélküliséget idéztek elő. A kongresszus követeli, hogy a békekonferencia az ország egyes részeinek hovatartozásáról *ne határozzon mindaddig, amíg az illető területek lakosságának akarata népszavazás útján meg nem nyilvánul*. A népszavazásnak a semlegesek ellenőrzése alatt kell megtörténnie. Nehogy a jövőben a gazdasági fejlődést lehetetlenné tegyék, a határkérdés elintézése során biztosítani kell Magyarországnak gazdasági összeköttetéseinek teljes szabadságait, a többi országokban.

A berni kongresszus a békeszerződések ügyében a következő alapelveket fogadta el:

A konferencia elutasítja:

1. A győztesnek zsákmányhoz való jogát és mindazokat a szövetségi szerződéseket, amelyekkel egy*es államokat területnyereség biztosításával bírtak rá' a háborúhoz való csatlakozásra;
2. A határoknak a katonai érdekek szerint való megállapítására vonatkozó követeléseket;
3. Az erőszakos és leplezett annexiókat állítólagos történelmi jogon;
4. Erőszakos vagy leplezett annexiókat állítólagos gazdasági szükségesség alapján;
5. *Fait accompli* teremtését vitás területek előzetes katonai megszállásával.

Kiegészíti ezeket a követeléseket annak kimondása,, hogy a kongresszus követeli:

1. A népek ama jogának kétségtelen érvényesülését, hogy sorsuk és állami hovatartozásuk felől maguk döntsének.
2. Vitás területeken a Népszövetség ellenőrzése alatt történjen a döntés.

Mindezekből kitűnik, hogy a magyarországi szociáldemokrata párt kiküldöttei Bernben nagy sikerrel fáradoztak azon, hogy a győztes államok kormányaival szemben ott álljanak a szocialisták és a nagyobb rablásokat megakadályozzák. Itthon az országban azonban éppen ezekben a válságos időkben nyíltan kitörésre került az ellenforradalom, mert a reakció zászlóvivői most már nyíltan a régi rendszer helyreállítását és a Habsburgok restaurációját követelték.

Február 3-án, Fejér-megye közgyűlésén, amelyet Székesfehérvárott tartottak meg, gróf Károlyi József indítványára a közgyűlés, amely kizáróan a régi rezsim családjaiból és mágnásaiból állt, *bizalmatlanságot szavazott a népkormánynak*. A megye kormánybiztosa, Kövess Emil kezdettől fogva a reakciót támogatta és valószínű, hogy az ő közreműködésével történt ez a megyei tüntetés. A közgyűlés gróf Károlyi József indítványára határozati javaslatot fogadott el, amelyben a vármegye a kormányt pénzpocsékolással vádolja; követeli a régi hadsereget és a régi fegyelem visszaállítását, a régi parlament összehívását, az iskolákban a vállaláserkölcös nevelés biztosítását. Kimondta a közgyűlés, hogy a kormánynak *a népélelmezésre vonatkozó határozatait nem hajtja végre*, végül, hogy megvetéssel nézi a mai rendszert és a réginek a visszaállítását követeli.

Ha a szociáldemokráciának a bolsevistákkal szemben való harcait vizsgáljuk, akkor figyelembe kell vennünk, hogy mit jelentett Fejér vármegyének ez a közgyűlési határozata. A munkások amúgy is bizalmatlanul néztek minden olyan megnyilvánulást, amely a régi rendszer visszaállítására irányult, tehát elképzelhető, milyen izgalommal fogadtak egy olyan határozatot, amely vakmerően hirdette, hogy megveti a népköztársasági alkotmányát, hogy a régi hadsereget, a régi királyságot kívánja visszaállítani.

A bolsevistáknak ezek az urak szolgáltatták az anyagot arra, hogy egyre nagyobb tömegeket ingas-
 sanak meg abban a hitükben, hogy a népköztársaság a
 közszabadságokat biztosítani tudja. Joggal hivatkoztak
 az ellenforradalom erősödésére, azokra a jelenségekre,
 amelyek a régi rendszer híveinek tömörülését mutatták.
 Könnyű dolguk volt rámutatni arra, hogy a kormány
 gyöngesége és a szociáldemokrata párt mozdulatlansága
 előbb-utóbb az ellenforradalmat juttatja diadalra. Min-
 den ellenforradalmi megnyilvánulás újabb tömegeket
 vitt a bolsevista táborba, olyanokat, akiket az ügyes
 demagógok azzal bolondítottak, hogy *minden elveszett,*
ha a munkásság nem veszi a saját kezébe sorsának inté-
zését, hogy a régi reakció elkerülhetetlenül hatalomra
 jut, ha a proletárdiktatúra segítségével nem lehet már
 csirájában elfojtani, vérrel és erőszakkal az ellenforra-
 dalmi megmozdulásokat.

Február 6-án. Gyöngyös városának közgyűlésén
 szintén nyíltan állást foglaltak a népköztársaság ellen.
 Amikor a polgármester a közgyűlés megnyitása után
 kijelentette, hogy az 1919. évi IX. néptörvény értelmében
 a közgyűlést feloszlatja, a közgyűlés résztvevőinek több-
 sége viharosan tiltakozott. Bozsik Pál gyöngyösi plébá-
 nos éles ellenforradalmi beszédet mondott. Kijelentette,
 hogy őt becsukhatják, lelőhetik, de a néptörvénynek
 engedelmeskedni nem fog. A hangulat annyira kiélese-
 dett, hogy a polgármester kénytelen volt néhány hívé-
 vel a terror elől kivonulni. Az ellenforradalmi párt
 ezután folytatta a tanácskozást és Bozsik plébánost
 választotta *meg* elnöknek. Indítványára kimondották,
 hogy *a népkormány intézkedései abszolutisztikusak,*
törvénytelenek és így hatályuk nem lehet.

A kormány Székesfehérvárott is, Gyöngyösön is
 rendet csinált, de intézkedései, annak ellenére, hogy Szé-
 kesfehérvárra szocialista kormánybiztost nevezett ki,

nem elégitették ki az ellenforradalom vakmerő támadásaitól izgatott tömegeket. A szociáldemokrata párt testületeiben és különösen a Munkástanács ülésén kifejezésre jutott az az aggodalom, hogy a régi rendszer, emberei fölbátorodva a kormány ingadozó magatartásától, újból magukhoz ragadják a hatalmat. Ennek a fölfogásnak ad kifejezést a *Népszava* február 5-én megjelent vezércikke is. „Tiszta helyzetet kell teremteni!” címmel a cikk ismerteti az ellenforradalom térfoglalását és annak ellensúlyozására erélyes határozatokat követel. A cikk befejező része a következő:

Gyorsaság, bátorság, erő... ez a három szükséges a forradalom szerencsés befejezéséhez. A forradalom türelmessége és nagylelkűsége megnövesztette a bukott kaszatok szarvát és sokfelé azt a hitet keltette, hogy a forradalomnak nincs elég ereje és bátorsága. Vármegyei főbasák, sötétfejű szolgabírák, lusta jegyzők, a világosság eljövételétől irtózó papok országszerte hirdetik: minden poszton a régi urak az urak, a forradalmi kormány nem mer hozzájuk nyúlni, mert nincs ereje, nem is tarthatja magát sokáig, csak még pár hónapig, azután visszajön a király, visszajön a régi rend és jaj lesz mindenkinek, aki a népköztársaság ügyét szolgálta. — Nohát, elég volt a nagylelkű türelemből és a nagy bizalomból. Most már le kell csapni a bukott rendszer ócska hatalmi szerveire, össze kell zúzni, a roncsait széjjel kell szórni, meg kell teremteni az egész vonalon a népuralom szerveit, tiszta helyzetet kell teremteni.

A bolsevisták előnyomulása.

Február 9-én a szociáldemokrata párt rendkívüli pártgyűlést tartott, hogy állást foglaljon egyrészt az ellenforradalmi mozgolódások dolgában, másrészt pedig a bolsevista agitációval szemben, amely a párt egységét veszélyeztetted. A rendkívüli kongresszuson, amelyen az ország mindern részéből hatszázötven küldött vett részt, egységes lelkesedéssel jutott kifejezésre az a követelés,

hogy a kormány lehetőleg erélyesebben fékezze meg az ellenforradalmi agitációt, viszont a szervezetek a bolsevisták pártbojósztó munkájával szemben a leghatározottabban lépjenek föl. A rendkívüli pártgyűlés egyetlen napirendjének, „Az ország helyzete és a szociáldemokrata párt”, előadója én voltam és alább közlöm ennek a rendkívüli fontosságú beszédnek bő kivonát azzal a megjegyzéssel, hogy pontokkal jelzem, ahol az adott viszonyok miatt egyes részleteket ki kell hagynom.

Nyugodtan mondhatom, hogy igazán történelmi időkben jött össze a pártgyűlés. Ha a környezet, a zsúfoltság nagy akadály is, igyekezzék mindenki higgadtan és nyugodtan tárgyalni, mert olyan dolgokról kell határozni, amelyek eldöntik a jövőnket.

A gyakorlati kérdések egész tömegét kell megoldanunk. Mindenekelőtt meg kell állapítani azt, hogy talán az egyetlen állam Európában Magyarország, ahol a háború egész ideje alatt a munkásosztály, a szociáldemokrata párt egységesen állt meg, aminek a jelentősége az, hogy a magyar munkásosztály mindig erős, éles ellenzéke volt a kapitalista uralomnak, hogy egy pillanatra sem lett hűtlen az osztályharc elvéhez. És Bernben Buehinger elvtárs öntudattal mondhatta, hogy az angol és francia elvtársak nyugodtan kezet foghatnak a magyar munkásokkal, mert ezek sohasem azonosították magukat a nacionalista jelszavakkal és a háborús uszítással. De meg kell állapítanunk azt is, hogy mindazok a bajok, amelyek ma megnyilvánulnak, *a régi rendszer bűnei*. Figyelni kell arra az aknamunkára is, amely a multak bűneit a köztársaságra akarja áttolni és szítja az elégedetlenséget. Pedig nem feledhetjük, hogy a háborúval egyidőben kezdődik meg az a törvényhozás és a rendeleteknek az a gyártása, amely az élelmiszeruzsorát Magyarországon is égig növelte...

A régi rendszer volt az, amely a rokkantak járandóságát évi 77 koronában, az özvegyekét 66 koronában, az árvákét havi 4 koronában, viszont ezzel szemben a főhercegnők hadisegélyét 200.000 és 700.000 koronában szabta meg...

Már a forradalom kitörése előtt szóbakerült az, hogy a szociáldemokrata párt résztvegyen-e a kormányzásban. Tudtuk, hogy kell valamit tenni és pártunk a forradalmi cselekvés terére lépett, amikor kimondotta, hogy a leg-szélsőbb ellenzék szerepét vállaló pártokkal együtt meg-alakítja a Nemzeti Tanácsot, amely az első forradalmi szerv volt. A forradalmat meggyorsította, hogy a Nemzeti Tanács megalakult, mert látható fejet adott ennek a küz-delemnek. Amidőn a forradalom sikeres volt, a Nemzeti Tanácsban képviselt pártok arról tárgyaltak, hogy kik vállalják el a kormányzást. Abban a pillanatban *nem-csak politikai számárság, hanem egyenesen árulás lett volna*, ha a szociáldemokrata párt azt mondta volna, hogy nem veszek részt a kormányzásban. De amikor arról beszélgetünk, hogy a kormányt átvegyük, akkor nem-csak azt kell megvizsgálnunk, hogy a múlt rendszer mi-lyen állapotban adta át az országot, hanem szociáldemo-krata szempontból azt is meg kell vizsgálni, hogy mik azok a nehézségek, amelyek a szociáldemokrata program megvalósítását most nem teszik lehetővé. Ha valami vég-zetes lehet a párt jövőjére, akkor ez csak az lehet, ha a pillanatnyi helyzet, a pillanatnyi lelkesedés és a környe-zet önöket egy olyan határozatba kergeti, amelyet később nagyon meg kell bánniok. („úgy van!”) Az ország hely-zete a forradalom után nem javult semmit, sőt rosszab-bodott és éppen szocialista szempontból rosszabbodott. Mihelyt szociáldemokrata kormány van, abban a pilla-natban a milliók olyan követeléseket támasztanak, ame-lyeket nem lehet megvalósítani és így eljutunk oda, ami ellen védekezni akarunk: *a proletár diktátumhoz, a vér-fürdőhöz, az erőszaknak az egész vonalon, való alkalmazá-sához*. Ide vezethet az, ha mi a kormány átvételét köve-teljük. Nem lehet a kormányhatalmat átvenni azért sem, mert ma minden előfeltétele hiányzik egy szocialista tár-sadalomnak. Nem lehet átvenni a hatalmat elsősorban azért, mert a körülöttünk levő egyetlen országban sem léptek rá erre az útra. Romániában és Csehországban ma még mindenütt imperialista hadsereget tudnak tartani, imperialista hadseregek meg tudják szállni az ország-különböző területeit, ezzel a hadsereggel tudnak elkövetni olyan vérlázító, olyan fölháborító dolgokat, olyan viszo-nyokat tudnak teremteni, amelyeket még a régi magyar

uralom alatt sem tudtunk elképzelni. Szabad-e nekünk Magyarországon csak a látszatokra építeni?! Az én véleményem szerint tartani kell magunkat ahhoz, amit Marx éppen a kommunisták által fölhasznált Kommunista Kiáltványban és a „Polgárháború Franciaországban” mond. Marx 1870-ben a munkásoknak a nemzetközi kormányzótanács üzenetében azt mondja, hogy „a francia munkásoknak teljesíteniök kell polgári kötelességeiket: nehogy úrrá legyen rajtuk 1792 nemzeti emléke, mint ahogyan a francia parasztot lóvá tette az első császárság nemzeti emléke: használják csak föl nyugodtan és határozottan azokat az eszközöket, amiket a köztársasági szabadság nyújt, hogy saját osztályuk szervezését alaposan elvégezhesék”. Majdnem hasonló helyzetben van a magyar proletariátus. Az ellenség itt van és teljesen elszigetelve akarja tartani az országot. Én azt is mondom: ostobaság volna ebben a pillanatban megbuktatni a kormányt, teljesen átvállalni a megszállásnak, a gazdasági Ínségnek, a munkanélküliségnek, a gyárak megállításának, az élelmiszerhiánynak minden felelősségét, a multak minden bűnét. A burzsoázia legyen felelős azokért a bűnökért, amelyeket ő okozott! Mi résztveszünk a kormányban, hogy ellenőrző szerepet játszassunk, hogy ne lehessen a forradalmat megdönteni, hogy szavunk lehessen a kormány intézkedéseiben. Ha rendes állapotok lesznek, akkor bűn és véték lesz a kormányt át nem venni. Ma nincsenek ilyen állapotok.

Tagadhatatlan, hogy az októberi forradalom után a régi Magyarországgal szemben a munkások helyzete lényegesen más. A régi rendszer alatt lehetett-e arról álmodni, hogy megkapjuk a nyolcórás munkaidőt. A forradalom meghozta a politikai demokráciát és a politikai demokrácia az első eszköze annak, hogy egyáltalában szocializmus létesülhessen. Ezzel a mi küzdelmünkkel szoros kapcsolatban van az a küzdelem, amelyet a munkások a megszállott területeken folytatnak. Az országnak és a szocializmusnak érdeke, hogy Magyarország megszállott területéből *csak azok kerülhessenek más államokhoz, amelyek maguk akarják, amelyek zárt nyelvi egységet képeznek.* Nekünk megvan a békeprogramunk. Nem a mostani Bárisi békekonferencia idejéről való, hanem még a forradalom kitörése előtt mondtuk ki, hogy minden nép önkör-

mányzati jogát elismerjük. De mikor az önrendelkezőjogot megadjuk mindenkinek, megköveteljük a magyarok részére is. *Nem szabad eltérni azt, hogy milliószámra, vigyenek el magyar honosokat idegen államokhoz, olyan államokhoz, amelyek alacsonyabb kultúrájúak, mint Magyarország, ahol a demokrácia kisebb, mint Magyarországon. Nem szabad eltérni, hogy milliószámra vigyenek el magyarokat, mert ez megnehezíti a szociáldemokrácia jövő küzdelmeit azért, mert az irredenta teljes jogcímmel megkezdődhetik az országban.* Romániában bojáruralom van. Csehországban a nacionalizmus dühöng. Ezek az országok nem fognak egyhamar rátérni a forradalom, útjára, hiába vigasztalnak, hogy a kommunizmus ezekben az országokban is forradalmat csinál, semmi jelét sem látjuk ennek. És ki kell jelentenünk, hogy a magyarországi románok árulást követtek el saját népük ellen. Azok a román miniszterek, akik fődözték a botbüntetéseket, azok az állítólagos elvtársak, akik résztvettek abban a minisztériumban, amely azzal kezdte működését, hogy a munkabéreket leszállította, a munkaidőt meghosszabbította, bevezette a botbüntetéseket, ezek az elvtársak nem képviselik a román munkásságot. („úgy van!”) De rá kellett mutatnunk arra is, amikor az ország integritásáról beszélnek, hogy azok a pártok, amelyek az ellenforradalmat csinálják, mindenféle jelszóval olyan tömegeket akarnak tömöríteni, akiket félrevezetnek és fölhasználnak. A területi integritást most főleg azok az osztályok szorgalmazzák, amelyek lehetővé tették ezt a megszállást, akiknek a háborús uszításai és háborús politikája hozta az országot ilyen helyzetbe.

Vissza kell térnünk oda, ahonnan kiindultunk, hogy az októberi forradalom nem jelenti a szocializmus győzelmét. Még a Kommunista Kiáltvány is, amelyre mostanában annyira hivatkoznak, azt mondja, hogy a szociáldemokrácia nem veheti át csak úgy egyszerűen az állami gépezetet, hanem a hatalom átvétele együtt jár azzal, hogy egyenként összezúzzák a hatalmi szerveket, amelyek a burzsoázia szolgálatában állottak. („úgy van!”) Azt hiszik, hogy a burzsoáziát két vagy három nap alatt meg lehet semmisíteni, hogy az emberek százazreit ki lehet cserélni. Az első legfontosabb teendőnk az, hogy minden befolyásunkkal arra törekedjünk, hogy olyan helyen, ahol

az ellenforradalom fölüti a fejét, az egész hivatalos apparátust kicseréljük. (Egy hang: „Nyugdíj nélkül!”) Minden ellenszolgáltatás nélkül és a forradalmi eszközök alkalmazásával biztosítsák azt, hogy azon a területen az ellenforradalmi erők ne érvényesülhessenek. Ne gondolják az elvtársak azt, hogy mi, akik azt mondjuk, hogy a békés fejlődésnek vagyunk hívei, a burzsoáziát kímélni akarjuk, vagy talán szeretjük. Mi nagyon jól tudjuk, hogy abban a pillanatban, amikor az ellenforradalom győz, a legkíméletlenebb, a legaljasabb eszközökkel tör a munkásmozgalom eredményei ellen. Azonban mi azt mondjuk, hogyha lehet olyan eszközöket alkalmazni, amelyek az emberiséssel összeférnek, akkor azokat kell alkalmaznunk. Minkünk nem a barbárságban van a hatalmunk! A burzsoázia számára nekünk azt kell megmutatnunk, hogy a szociáldemokrácia jóságot, emberséget jelent, de leghatározottabban kijelentem azt is, hogy ennek *egy* pillanatig sem szabad gyöngeséget jelenteni, hogy ahol a burzsoázia ezt nem érti meg és elég vakmerő, hogy a türelmünkkel visszaéljen, ott a legerősebb megtorlást, a legkíméletlenebb eljárást akarom ... (Hosszas éljenzés.)

Beszélnünk kell azokról a lehetetlen állapotokról is, amelyek most a termelés terén vannak. Teljesen el vagyunk szigetelve, hiányzik a nyersanyag, hiányzik a szén. Olyan országnak, amelynek a termelése úgyszólván teljesen szünetel, ahol a munkások százezrei szénszegélyben és munkanélküliségében részesülnek, egy ilyen országnak el kell pusztulnia, ha nem következik be gyorsan javulás. A bejelentett ötmilliárdos közmunkával akarják megszüntetni a munkanélküliségeket és az ország munkásságát ismét munkába szólítani. Ennek az ötmilliárdos közmunkának a keretében kell megkezdődnie a szocializálásnak, hogy lépésről-lépésre megváltoztassuk a kapitalista termelést is. Mert a politikai szabadságot csak az biztosíthatja, ha a munkásság gazdaságilag is megerősödik. Már most ez az ötmilliárdos közmunka azt a kötelezettséget rója a kormányra, hogy ennek a keretében kezdődjék meg a szocializálás nagy műve, elsősorban a közlekedés nagy eszközeinél, a bányáknál, a nagyobb vas- és ércüzemeknél, mindazoknál az üzemeknél, amelyek ebből a közv munkából részesednek vagy alkalmasak arra, hogy közmunkával biztosítsák őket. Szóval a pártgyűlésnek javas-

latot tettünk arra, hogy foglaljon állást abban a tekintetben, hogy a szocializálás munkáját már most kezdjék meg, vessenek véget azoknak a rendszertelen akcióknak, amelyek minden' egyebet jelentenek, csak szocializálást nem.

De a kormánynak még mielőtt a közmunkákat kiadja, dolgoznia kell azon is, hogy az áruzsorát megfékezze. (úgy van!) A kongresszusnak ki kell mondani, hogy elvárja, hogy a legsürgősebb és leghatásosabb eszközökkel törekedni fognak arra, hogy a törvény rendelkezéseit kíméletlenül alkalmazzák mindazokkal szemben, akik az országban még most is szabotálnak és kijátsszák a maximális árakat. Állandó a panasz arról is, hogy a munkások és a földművelők nem akarnak dolgozni. Ez nem igaz. A földbirtokosok és a városok szabotálják a termelést. Számos földbirtok van, ahol lehetne dolgoztatni, de mesterséges eszközökkel visszatartják az embereket, azt akarják, hogy a köztársaságnak minél több bajt és kellemetlenséget csináljanak, hátha így majd visszaszerzik a régi uralmat és a „szeretett király” ismét bevonulhat az országba.

Ami az úgynevezett kommunizmus dolgát illeti, rá kell mutatnunk arra, hogy amíg nálunk a forradalom győzött, addig kommunizmusról, bolsevizmusról szó sem volt. Proletárdiktatúráról csak akkor hallottunk, amikor minden baj és veszedelem nélkül le lehetett irni ezt a szót: proletárdiktatúra: a „kommunizmus” rábízta a szociáldemokrata pártra, hogy végezze el a tisztítómunkát, hogy évtizedekig szervezze meg az országban a munkások száz-ezreit nagyon nehéz viszonyok között: börtönben és^v tonckocsiban, fényképezve, a leglehetősebb viszonyok között dolgozva a föld alatt. Most azután jöttek olyanok, akik nagyon keveset tanítottak ebben a mozgalomban és egyszerre fölfedezik, hogy a szociáldemokrata párt nem teljesíti föladatát és azt mondják, hogy ők azok, akik megmutatják az igazi utat, hogy hogyan kell a társadalmat megváltoztatni és első cselekedetük nem az, hogy a burzsoáziát törjék össze, hanem hogy a szociáldemokrata párt egységét támadják meg, azt az erős, hatalmas szervezetet, amely nélkül a forradalom létre nem jöhetett. (Fölkiáltások: „Rubel-elvtársak!”) A „Kommunista Kiáltvány” az a biblia, amelyet ők használnak: aki ezt kívülről tudja közlünk, többet tud, mint Marx. Maga a „Kommunista Kiáltvány” egyenesen arra buzdítja a kommunista pártot,

hogy támogassanak minden olyan mozgalmat, amelyik a főnnálló állapotok ellen hadakozik. Hát mindent el lehet mondani a magyarországi szociáldemokráciáról, minden gázságot és rágalmat, de azt nem, hogy nem küzdött mindig a főnnálló társadalmi állapotok ellen. Tehát ezt a pártot támogatni kell. De a támogatásnak abból a módjából nem kérünk, ahogyan ők támogatnak. Ez támadás, alacsony, rút rágalmazás!... Azonban mégsem vagyunk hajlandók a nép többségének akarata ellenére és amikor még mindenütt az egész világon erjedésben van a forradalom és még sehol sem valósították meg a szocializmust, *a magyar munkásságot kitenni az éhség, a nyomorúság, az erőszak minden veszedelmének*. Ez a mai viszonyok között ostobaság volna... Ha rokonszenvvel nézzük is az orosz forradalmat, ez nem jelenti azt, hogy azokat az embereket és azokat az eszközöket, amelyek Magyarországon a kommunizmust akarják létrehozni, rokonszenvvel nézzük, hogy ezekkel az emberekkel ne vegyük föl a küzdelmet... Figyelemmel kísérjük a külföldi munkáspártoknak a mozgalmait, amelyek döntőek a mi taktikánkra s a mi politikánkra. Sokkal jobban áll talán a helyzet, mint ahogy mi innen meg tudjuk bírálni, *de nekünk ebbend a kérdésben nem szabad túlmenni azon, amit igazán tudunk, nem szabad a sejtéseknek fölülni*.

Ne feledjük, hogy Angliában a - választásokon Lloyd George kapott többséget és Franciaországban még a kapitalizmus tombol. Nálunk kifogásolják, hogy a párt részt vesz a kormányzásban. Német-Ausztriában klerikális reakciókkal együtt ülnek a szocialista miniszterek és sokkal távolabb vannak a forradalom vívmányainak a fejlesztésétől, mint mi. Szóval, a körülöttünk lévő országokban még nincsenek oly jelenségek, amelyek azt mutatnák, hogy a szocializmus végső diadalához közel vagyunk ebben az adott pillanatban. Most tehát az a teendőnk, hogy nézzük az eseményeket és amely pillanatban az idő alkalmas, akkor magunk állunk oda a dolgok élére, magunk vezettjük a magyar munkásságot arra az útra, amely a céljainkat megvalósíthatja. Azt hiszem tehát, hogy a „kommunisták”-kal szemben a pártgyűlés csatlakozhatok ahhoz a határozathoz, amit a pártvezetőség, a pártválasztmány és a Munkástanács hozott. A Munkástanács kimondta, hogy az úgynevezett kommunistákat pártbontó

működésük miatt kizárja a szociáldemokrata pártból. (Helyeslés.) Kimondta a Munkástanács azt is, hogy a szakszervezeteket fölhívja, hogy azokat a rendbontó elemeket, akik a szakszervezeti egységet megbontják, zárja ki a szakszervezetekből is. (Helyeslés.) Éppen az eszmének teszünk szolgálatot, ha Magyarországon megóvjuk az egységes munkásmozgalmat, amely elég erős arra, hogy ezekben az igazán nagy^v időkben irányt szabhasson. Abban a pillanatban, amikor a munkások két táborra szakadnak, az ellenforradalom huszszor^{Os~}eTűví^{rtó}^^{TM}fő^lúrjn^Í Ha azt akarjuk, hogy a kapitalistákat legyűrjük, kíméletlen szigorúsággal kell eljárnunk azok ellen, akik a munkásmozgalmat meg akarják bontani. („úgy van!”)

Ezzel végzek is. Sok dologra valószínűen még ki kell térnünk, de azt az egyet figyelmükbe ajánlom: ne gondolják, hogy a forradalom befejeződött. Nagy érdekek forognak kockán. A földesuraknak, a bankoknak, nagyvállalkozóknak óriási érdekei fűződnek ahhoz, hogy a szociáldemokrata párt mozgalmát megbontsák. Mindennél fontosabb az, hogy a közeljövőben egységesek maradjunk. Nem arról van szó, hogy itt a kongresszuson teljesen egyetértünk mindannyian, hanem arról van szó, hogy ha a többség határozatot hoz, a kisebbségnek föltétlenül el kell fogadnia és meg kell tartani ezeket a határozatokat! („úgy van!”) Mérjük össze a különböző véleményeket, de amikor határoztunk, akkor mindenkinek kötelessége abban az irányban dolgozni, abban az irányban cselekedni, amint a kongresszus megszabta.

Még egyet! Sokan azt mondják, hogy nem történt semmi az ellenforradalmárokkal szemben. Kicsit jobban be kell hatni a dolgok mélyébe. Nagyon sok történt az r\ellenforradalmárokkal szemben. Az elvtársak százait ^L küldi ki a párttitkárság a vidékre agitálni, a röpiratok milliói kerülnek olyan vidékre, olyan rétegek kezébe, amelyek azelőtt tudni sem akartak a szocializmusról. Minden fegyvernél erősebb erő, minden erőszaknál nagyobb hatású az, amit a titkárság végez a nép fölvilágosítására. Száz és száz új község, új szervezetek, új emberek vannak itten. Ezek mind azt jelentik, hogy az ellenforradalom ellen dolgozunk és azt mondom: minden küldött, a kongresszusnak minden résztvevője akkor dolgozik a legjobban az ellenforradalom ellen, ha agitál, ha szervez, ha

új embereket hoz a szociáldemokrata pártba, („úgy van!”) Amilyen mértékben növekedik a táborunk, amilyen mértékben tért hódít az a tudat, hogy a szociáldemokrácia tudja egyedül megváltani az emberiséget, abban a mértékben tudunk az ellenforradalommal végezni. Azzal fejezem be beszédemet: dolgozzanak az ellenforradalom ellen a forradalmi szociáldemokrácia híveinek megnövesztésével, szervezeteink szaporításával, a munkásmozgalom ki-terjesztésével. (Hosszantartó éljenzés és taps.)

A rendkívüli pártgyűlésen beható vita folyt a bolsevizmus és az ellenforradalom dolgairól. A zárszóban foglalkoztam azokkal a látszólag radikális jelszavakkal, amelyekkel egyesek hangulatot akartak teremteni és különösen a, választások dolgára vonatkozóan beterjesztett indítványokkal, amelyek odairányultak, hogy a kongresszus a kormányt arra kötelezze, hogy tizennégy napon belül az összes megyékben, városokban és községekben az egész közigazgatást cserélje ki és az új választásokat ejtse meg. Erre vonatkozóan a következőket mondtam:

A választásokra vonatkozó javaslat látszóan radikális, valóban azonban oda vezethet, hogy a vármegyékben megerősítjük a régi rendszer uralmát. Ezt a javaslatot nem szabad elfogadni. Ügyelni kell arra is, hogy a pártba beözönlött új elemek, *a kéthetes, háromhetes és két-hónapos elvtársak ne erőszakolják akarataikat azokra a Munkásokra, akik évtizedeken át a mozgalomban dolgoz-
lak.* A kipróbált embereknek kell megszabniuk a párt taktikáját, azoknak, akik eddig vezették a pártot. Ez nem a pártvezetőségre, nem egyénekre vonatkozik, lianem a gyárakban és műhelyekben dolgozó régi, kipróbált elvtársakra. A pártvezetőséget ki lehet cserélni, de baj volna, ha azok, akik a mozgalomban dolgozó elvtársak bizalmiférfiiai,' egyszerre kétségbeeséssel látnák, hogy nem az ő szellemük, nem a szociáldemokrácia osztálytudatos követeléseik azok, amelyek mellett állást foglalnak, hanem a beözönlött 113 emberek szelleme. Azoké, akik a dolgokat még nem tudják megbírálni. Hiszen nemcsak polgári ellenforradalom van, hanem vannak a szakszervezetekben olyan

emberek, akik sohasem voltak szociáldemokraták: Trisiparosok, akik egzisztenciát veszítettek és a háború alatt a hadiüzemekben dolgoztak, akik a legszívesebben megszeretnék fojtani a mozgalmat. Rátérve a kommunizmusra, ki kell jelenteni, hogy Marx nevével visszaélnek. Mi úgy tanultuk, hogy a kizsákmányolás csak akkor szünetel meg, ha a termelés nagy eszközei társadalmi tulajdonba jutnak. Amíg bérmunka van, addig kizsákmányolás is van. Meg kell szüntetni tehát a bérmunkát. Ehhez a programhoz mi hűek maradtunk. Nincs szükség kisegítő pártokra, nincsen szükség olyan emberekre, akik állítólag balszárnyat képviselnek, az újságjukban pedig azt mondják, hogy a Munkástanács bordélyház, hogy a pártvezetőség kormányban ülő tagjai csirkefogók, nincs szükség olyan elvtársakra, akik saját maguk mondják, hogy nem tartoznak a szociáldemokrata párthoz és azt hirdetik, hogy külön pártot kell alakítani. Két pártban dolgozni egyszerre, kommunistának lenni odakünn és rágalmazni a szociáldemokrata pártot és bent lenni a szociáldemokrata pártban és gyöngíteni, meglazítani a kereteket, nehezíteni a munkát: — ez jó volna a bolsevista uraknak, *de a szociáldemokrata párt egyenesen ostoba, megvetésre méltó volna, ha mindezt eltűrné.* Reméljük, hogy demagógiájuk nem hat az öntudatos' munkásokra. Szomorú volna, ha a licitálásnak és a demagógiának ezek a jelszavai olyan szociáldemokratákat is megtévesztenének, akik nem orosz rubelekkel kezdtek dolgozni, hanem a saját fillérjeiket adták a pártnak, amikor a mozgalom gyöngé volt. Akik nem lármáztak annyit, mint a bolsevisták, ha közülük valakit huszonnégy órára elcsuktak. Nem félünk a szószátyárkodástól, de most nem olyan időket élünk, hogy szószátyárkodni lehessen. A kongresszus azt követeli, hogy cselekedjünk. Ezekben az időkben szüksége, hogy a szociáldemokrata pártban csak szocialisták legyenek és ezt kell határozattá emelni. Az a meggyőződésünk, hogy a szociáldemokrata pártnak csak akkor szabad a végső célok kiharcolását erőszakolnia, ha megvannak a biztosítékai, hogy meg is tudja valósítani mindazt, amit ígért. Benne vagyunk a forradalomban, azt fejlesztenünk kell, lépésről-lépésre, nyitott szemmel, a frázisoknak fölneon ülve, mindig a reális gyakorlati életet tartva szem előtt. Így akarunk haladni!

Az elfogadott határozati javaslat megállapítja, hogy az októberi magyar forradalom csak a polgári demokrácia kivívását jelenti, tehát a szociáldemokrata pártnak minden eszközzel arra kell törekednie, hogy ezt a forradalmat továbbfejlessze. Az új magyar köztársaságban megmaradtak a régi rendszer eszközei és ez teszi lehetővé az ellenforradalmi készülődéseket. A pártgyűlés megköveteli a kormányban ülő képviselőitől, hogy a legerélyesebben támadja meg azt a rendszert, amely a múltban az erőszak és az elnyomás eszközeivel az ország népességének legnagyobb részét szolgaságban tartotta. Erélyes eszközöket sürget a pártgyűlés az ellenforradalommal szemben, gyors intézkedéseket az új gazdasági rendre való áttérés dolgában, a népnek a földdel való ellátása, ügyében, továbbá a háború áldozatairól való becsületes gondoskodást. Helyeslően veszi tudomásul a pártgyűlés, hogy a pártvezetőség és a pártválasztmány az úgynevezett kommunistákat — és a rendbontókat a szakszervezetekből is — kizárta és felszólítja a szervezett munkásokat, hogy minden erejükkel védjék meg a párt egységét. Ha a kormány mai összetételében mindezeket a cselekedeteket nem tudná vagy nem akarná habozás nélkül végrehajtani, a pártgyűlés már most is azt követeli, hogy ebben az esetben tiszta szocialista kormány vegye kezébe a hatalmat.

Ezekből a határozatokból és különösen a hatalom átvételére vonatkozó részből világosan megállapítható, hogy a szociáldemokrata pártot az események *egyre radikálisabb határozatok hozatalára kényyszerítették*. Nem lehet elégszer hangoztatni, hogy az ellenforradalmi megmozdulások, az a nyíltság, amellyel a régi rendszert újból föl akarták támasztani, siettetete az összeomlást. A rendkívüli pártgyűlés még a szociáldemokrata párt erejének és egységének képét mutatta, de már nagy erőlködés után azon, hogy ez az egység *tartalom nélküli jel-*

szóvá csökkenjen, amellyel a párt önmagát ámitja. Február hó közepétől egyre gyorsabban és riasztóbban mutatkoznak azok a tünetek, amelyek a bolsevisták erős térfoglalását bizonyítják, egyre gyorsabban közeledünk a Károlyi-forradalom összeomlása felé.

Február közepe táján a papírhiány arra kényszerítette az újságkiadók szindikátusát, hogy minél gyorsabban gondoskodják a lapok papír szükségletéről. A Károlyi-kormány hozzájárulása után dr. Ágai Béla vezetésével öttagú bizottság indult Stockholmba, hogy legalább a legközelebbi jövőre a papírszükségletet biztosítsa. Stockholmig az egész útvonalunk államaiban mindenütt szociáldemokrata kormányok voltak. Ausztriában Renner, Németországban Scheidemann, Bajorországban Kurt Eisner volt a vezető államférfiú. Azt hiszem, ennek tulajdonítható, hogy a *Népszava* részéről engem is fölkértek, hogy a bizottság munkáját elősegítsem, egyrészt azzal, hogy az érintett államokban a vasúti kocsinkat átvegyék (akkor még magyar kocsit nem engedtek át a határon), másrészt, hogy Stockholmban a szocialisták segítségével elősegítsem a papírvásárlást.

Több mint három hétig tartott ez az út. De ez a rövid idő is elég volt arra, hogy a teljes sikerrel járó kiküldetés (300 vagon papírt sikerült vásárolni) befejezése után itt az országban teljesen fölfordult állapotokat találjunk. Már az utunkon is tragikus események szemtanúi voltunk. Bajorországban az ellenforradalom gyilkosságokkal akarta visszaszerezni régi hatalmát. Kurt Eisner elvtársunkat, a bajor miniszterelnököt orvul legyilkolták és az országgyűlés nyílt ülésén lelőtték Auer és Rosshaupter szocialista minisztereket, továbbá Osel néppárti képviselőt. A karzatról több ellenforradalmár, revolverekkel felszerelve, valóságos golyózáport zúdított az ülésteremben lévő miniszterekre és képviselőkre. Akkor még nem tudtuk, hogy Magyarországon is

véres események játszódtak le. A bajor ellenforradalom megmozdulása előtt egy nappal a bolsevisták mindenre elszánt huligánjai gyilkos merényletet követtek el a *Népszava* szerkesztősége ellen. Február hó 20-án délután két órára a Vigadóba gyűlésre hívták a munkanélkülieket, főleg azokat, akik még a forradalom idején sem tartoztak a szervezetek kötelékébe. A gyűlésen a szociáldemokrata párt és a *Népszava* ellen uszítottak, radikálisabb rendszabályokat követeltek a munkanélküliek érdekében és azt híresztelték, hogy a szocialista miniszterek akadályozzák meg a munkanélküliségély föl-emelését. A gyűlés után a „Vörös Újság” szerkesztősége elé dirigálták a tömeget és fölszólították őket, hogy tüntessenek a *Népszava* ellen. A tüntető tömeg között voltak elhelyezve a bolsevisták fegyveres alkalmazottai, akik állandó napidíjakat kaptak. A Népszínház-utcában rendőrök és népőrök fogadták a tömeget és udvariasan szétoszlásra szólították föl őket, A fölszólításra, mintegy adott jelre, vad lövöldözés támadt az utcán, amelynek eredménye öt halott és nyolcvan sebesült. A rendőrség eleinte tehetetlen volt a tüntetőkkel szemben, de pillanatokig tartott, amikor megérkeztek a tengerészek, a védőrök és a népőrség s ezek azonnal rendet teremtettek és azokban a házakban is, ahonnét a rendőrökre lőttek, összeszedték a lövöldözőket és lefegyverezték őket. A városban elterjedt az a hír, hogy a *Népszava* szerkesztőségét és nyomdáját összerombolták. Ennek tulajdonítható, hogy a „Pesti Hírlap” szedőszemélyzete megbízottat küldött a szerkesztőségbe, aki bejelentette, hogy szívesen kiszedik a lapot, ha, erre szükség van.

Február hó 21-én a szervezett munkások minden nagyobb városban általános sztrájkot rendeztek, hogy tiltakozzanak a bolsevisták gonosz merénylete ellen. A fővárosban százezrek vonultak föl az Országház-terre, ahol hatalmas gyűlésen tüntettek az ellenforra-

dalmat segítő bolsevista agitáció ellen és kimondták, hogy a szervezetek most már a legerélyesebb rendszabályokat foganatosítják mindazokkal szemben, akik a szervezetek egységét megbontják.

Vége a kormány is erélyes rendszabályokra határozta el magát. A bolsevisták vezetőit letartóztatták és a rendőrök, akiknek társait éppen a bolsevisták uszítására legyilkolták, Kun Bélát és néhány társát megverték. A közvélemény, sőt a munkásság sem törődött volna ezzel az incidenssel, ha „Az Est” című lap a legelítélendőbb szenzációhajhásztól vezéreltetve, nem közöl egy olyan riportot, amely a főváros egész lakosságát fölháborította. Csak hallomásból tudom, hogy olyanok is, akik testestől-lelkestől a szociáldemokrata mozgalomhoz tartoztak, s a bolsevisták agitációs módszereit megvetették, könnyes szemekkel olvasták a Kun Béla megkínóztatásáról szóló rémhistóriát. A *Népszava* „Az Est alávaló uszítása” címmel a következőket írta:

Kun Béla megveretéséről közöltük az orvosi láttelepet, az esetről magáról megmondtuk a véleményünket. Megemlékeznek az esetről a polgári újságok is, de persze a maguk módján: túloznak és hazudnak. Hanem amit „Az Est” művel, az meghalad minden józan képzeletet. A szadista dögletes perverzítésével vájkál vérben, sebekben és ha annak, amit a bántalmazásokról leír, csak tizedrésze igaz volna, akkor Kun Béla kiloccsant agyvelővel, ezer szilánkká aprított koponyával ravatalon heverne most, holott a valóságban délután cigarettázott, feleségének rendes levelet írt és azokkal az elvtársaikkal, akik az ő kérésére mentek a fogházba, késő estig heves politikai vitát folytattott. Miért hazudik akkor olyan aljasán „Az Est” hosszú hasábokon át? Két okból. Egyrészt jól akarja kiszorgálni publikumának azt a jelentékeny részét, amelyik a maga egy hatosáért időnkint megfelelő porció hátborzongást, libabörzést és égnék meredő haját is megkövetel. De elsősorban más a célja ennek a végtelenül öntudatos kapitalista újságnak. Az egész riportból kiabál az a tendencia, hogy Kun Bélát vértanúvá avassa és ezzel árthasson egy-

részt a szocialista munkásságnak, másrészt a rendőrségnek, annak a rendőrségnek, amely immár nem készséges szolgája a régi rendszernek.

A letartóztatott bolsevisták ügyében a megindult vizsgálat számos adatot nyert arról, hogy tudatosan készítették elő a *Népszava* ellen való támadást. Ennek ellenére több letartóztatottat szabadon bocsátottak és a kormány azokat, akik a fogházban maradtak, nemcsak úgy kezelte, mint politikai foglyokat, hanem olyan kedvezményekben részesítette őket, amelyek lehetővé tették, hogy a gyűjtőfogházban valóságos agitációs irodát létesíthessenek.

A „mártíromság” glóriájával övezetten most már az agitáció sokkal nagyobb eredménnyel járt. A különböző gyárak bizalmiférfiai állandóan ki- és bejártak a gyűjtőfogházba, ahol az elfogott bolsevista vezérek írógéppel ellátott rendes titkárságot tartottak fenn. Itt készültek azok a röpiratok, amelyek a munkásságot a proletárdiktatúra létesítésére hívták föl, itt gyártották a saját szenvedéseikről, megkínóztatásukról szóló hazugságokat. Érthető, hogy a gyűjtőfogházat megjárt bizalmiférfiak az elfogott „mártírok” szörnyű szenvedéseit ecsetelve, óriási hatást tudtak elérni. Egyre sűrűbb tiltakozások hangzottak el az elfogatás miatt, egyre többen követelték, hogy „a szenvedő” bolsevisták előtt nyissák ki a börtön kapuit.

Végtelenül sok bajt okozott az is, hogy a kormány nem tudott elhatározásra jutni a nemzetgyűlési választások dolgában. A központi hatalom erejét végtelenül megnövelte volna, ha az általános, egyenlő és titkos választójog alapján összeülő képviselőház mint a népakarat igazi kifejezője hozhatott volna törvényt, ha a népköztársaság bizonyos legalitást és szilárdságot nyert volna azáltal, hogy joggal hivatkozhatik arra, hogy a népakarat letéteményese. Így azonban születé-

sét csak a forradalomnak köszönhette és az ellenforradalom természetesen kihasználhatta a választások elmaradását. De itt is úgy, mint később a Vyx-jegyzék benyújtása után, a kormány a megszállás miatt nem tudott elhatározásra jutni. A későbbi ellenforradalom egy pillanatra sem habozott, hogy az egyharmadrészre lecsökkentett országban a választásokat elrendelje. A Károlyi-kormány azonban a nemzeti érzékenységre való tekintettel egyre későbbi terminusokat tűzött ki s *elmulasztotta azt a történelmi pillanatot*, amelyben a forradalomnak szilárd alapot adhatott volna.

A bolsevista fészkelődéseket alátámasztották a gyorsan fejlődő külföldi események is. Kurt Eisner meggyilkolása után az egész német birodalomban hatalmas sztrájkok jelzik a tömegek fékevesztett elkeseredését. Az ántánt embertelen intézkedései, a nyomorúság növekedő hullámai mind hozzájárultak ahhoz, hogy a forradalmi kitörések egyre gyakoriabbak legyenek, hogy a testvérharc egy pillanatra se szüneteljen.

Március első napjaiban újra föllángol a német forradalom. Az egész birodalomban kitör a tömegsztrájk és a független szocialista párt kongresszusán kimondták, hogy a párt *a tanácsrendszer alapjára helyezkedik*. A sztrájkolók a Munkás- és Katonatanácsok elismerését követelik és egyre jobban közelednek a proletárdiktatúra álláspontjához.

Az új német forradalommal egyidőben a bolsevistáknak még február hó 23-áról keltezett beadványával foglalkozott a budapesti Munkástanács. Ebben a beadványban a bolsevisták tiltakoznak az ellen, mintha a *Népszava* elleni támadást ők szervezték volna, és azt követelik a szociáldemokrata párttól, hogy minden befolyását használja föl, hogy az „ártatlanul börtönbe és kínzókamrába hurcolt vezetői” minél előbb kiszabaduljanak. A Munkástanács a beadvány tárgyalása alkal-

mával kimondta, hogy a kommunista vezetőkkel nem lehet együttműködni. De mivel „nemcsak kommunista vezetők, hanem kommunista munkások is vannak, a Munkástanács ebből az alkalomból azt a fölszólítást intézi a kommunista munkásokhoz, hogy vonuljanak be újra a pártba és dolgozzanak a munkásosztály fölszabaddításáért a szociáldemokrácia lobogója alatt. Senki sem olyan dőre, hogy azt higgye, a vezetők is jönni fognak. A bért, amit, ők kaptak, meg kell dolgozniok, de a munkássághoz igenis kötelességünk ezt a fölszólítást intézni, mert Oroszországban és Németországban is a munkásmozgalom egységére való törekvést látjuk. Ha ez a fölszólítás nem járna eredménnyel, akkor amilyen keményen eddig, úgy továbbra is ugyanolyan keménységgel megálljuk a helyünket.” A Munkástanács egyhangúan kimondotta, hogy ilyen irányú fölszólítást intéz a kommunistákhoz.

Ez a határozat már *a gyöngeség* jele volt. Február közepén a Munkástanács majdnem egyhangúan kizárta a kommunistákat és március elején már újra beinvitálja őket a pártba. Ez a néhány hét mutatja, hogy milyen gyorsan fejlődtek az események, hogy a bolsevista agitáció milyen eredményesen bontotta meg a tömegek egységét.

Németországban a Scheidemann-kormány vérrel és vassal veri le az új forradalmat és a *Népszava*, amely hasábjain gyakran követelte a bolsevistákkal való érélyes leszámolást, éles, elítélő cikket ír a Scheidemann-kormány ellen, amelynek minisztereit csak idézőjelben nevezi szocialistáknak. A szociáldemokrata párt vezetősége érezte a kormány gyöngeségét és március hó 12-én a *Népszavában* már érélyesen követelte a nemzetgyűlési választások megejtését. Majd március hó 13-án megjelenik a szociáldemokrata párt vezetőségének kiáltványa az ország népéhez, amelyen erősen meglátni a bolsevista

befolyás érvényesülését. A kiáltványban olvashatjuk, hogy a szocializálást rögtön a választások után meg kell valósítani, ha szocialista többséget választ az ország.

Március hó 19-én, közvetlenül a proletárdiktatúra kikiáltása előtt, óriási népgyűléseken foglalt állást Budapest munkássága a választások mellett és a *Népszava* arról beszél, hogy a munkáságnak készülnie kell „az új gazdasági rend megteremtésének nehéz munkájára. Ez pedig csak úgy lehet sikeres, ha egyfelől igyekeznek beletanulni — az üzemi választmányok útján — az üzemvezetés titkaiba, a termelési szervezet bonyolult szövevényébe: másfelől fegyelmezett munkával igyekeznek megteremteni az átalakulás anyagi föltételeit is”!

Íme, néhány hét alatt lépésről-lépésre egyre radikálisabb, baloldalibb hangon kellett a lapnak írnia. A szervezetekbe betódult új tömegek politikai éretlensége, az az óhajlás, hogy a párt azonnal valósítsa meg részükre azt a boldog új államot, amelyben nem kell nyomorogniok, válságba sodorták a pártot. A polgári osztályok és ezek között a legnagyobb kapitalisták is, a legfőbb bűnősei annak, hogy a bolsevisták pusztító munkája ilyen gyors sikerrel járhatott. A polgári lapok minden megmozdulásukat hasábos tudósításokban tárgyalták és az uralkodó osztályok kárörömmel szemlélték azokat a zavarokat, amelyeket ez a, z esztelen agitáció okozott. A bekövetkezett események mutatják, hogy az uralkodó osztályok milyen öntudatosan tudnak cselekedni. Igaz, hogy elszenvedték a proletárdiktatúra néhány, rájuk nézve igen keserves hónapját, de ennek az esztelen kísérletnek következményeképpen újból visszaszerezték a politikai és gazdasági hatalom teljességét és a munkásosztályt most ismét a régi elnyomatásban tarthatják.

De az egyre nagyobb mértékben megnyilvánuló elégedetlenség és zűrzavar ellenére március 20-án még *senki sem sejtette*, hogy egyetlen nap alatt olyan

mélyreható változás történjék, mint amilyen a *proletár-diktatúra kikiáltása*- volt. Igaz, hogy március 19-én a bolsevisták kezdeményezésére a munkanélküliek a Nemzeti Lovardában gyűlést tartottak és onnan óriási tömegben föl vonultak a Várba, hogy követeléseik teljesítését kiterroizálják. A munkanélküliek küldöttséget küldtek Peidl Gyula elvtárshoz, a népjóléti miniszterhez és 500 korona azonnali gyorssegély kiutalását követelték, sőt mellékesen azt is, hogy házbérüket az állam fizesse, továbbá a földnek és a termelőeszközöknél^ azonnal való szocializálását.

Az ántánt-hatalmak tudatlan, rövidlátó képviselőinek intézkedései, a megszálló seregek folytonos előnyomulása végsőkéig fokozták az izgalmat. Még azok is, akik teljesen távol állottak a bolsevistáktól, akiknek éppen *osztályhelyzetüknél* fogva félniök kellett a bolsevisták hatalomraj utasától, elkeseredetten hangoztatták, hogy így tovább nem maradhat, valaminek történni kell, nem szabad az országot szétdaraboltatni.

Ilyen körülmények között bombaként hatott Vyx ezredesnek az a jegyzéke, amelyben a kormánynak tudtára adja, hogy a demarkációs vonalat ezentúl *politikai határnak tekintik*. A zavarokat fokozta, hogy a jegyzék vétele után a Károlyi-kormány lemondott és Károlyi Mihály egy „Magyarország népéhez” című kiáltványban kijelentette, hogy a párisi konferenciának határozatával szemben a világ proletariátusához fordul igazságért és segítségért, ennél fogva lemond és a hatalmat átadja *Magyarország proletariátusának*.*

A kiáltvány március 22-én jelent meg a *Népszavában* és szószerinti szövege a következő:

* A kiáltványról később nyilvánosságra jutott, hogy Károlyi tudtán kívül gyártották.

Magyarország népéhez!

A kormány lemondott. Azok, akik eddig is a nép akaratából és a magyar proletárság támogatásával kormányoztak, belátták, hogy a viszonyok kényszerítő ereje új irányt parancsol.

A termelés rendjét *csak úgy lehet biztosítani*, ha a hatalmat a proletariátus veszi kezébe.

A fenyegető termelési anarchia mellett a külpolitikai helyzet is válságos. A párisi békekonferencia titokban úgy döntött, hogy Magyarországnak csaknem egész területét katonailag megszállja. Az ántánt-misszió kijelentette, hogy a demarkációs vonalat ezentúl politikai határnak tekintik.

Az ország további megszállásának nyilvánvaló célja az, hogy Magyarországot fölvonulási és hadműveleti területté tegyék a román határon harcoló orosz szovjet-hadsereg ellen. A mitőlünk elrablott területek pedig zsoldja lenne azoknak a román és cseh csapatoknak, amelyekkel az ofosz szovjetsereget akarják leverni.

Én, mint a Magyar Népköztársaság ideiglenes elnöke, a párisi konferenciának ezzel a határozatával szemben a világ proletariátusához fordulok igazságért és segítségért, *lemondok és átadom a hatalmat Magyarország népei proletariátusának.*

Károlyi Mihály.

A jegyzék az egész ország lakosságát hihetetlenül felháborította. Nemcsak az úgynevezett hazafias körök voltak elkeseredve, hanem a munkásság minden rétege lázongott. Önkéntelenül mindenki arra gondolt, hogy *legnagyobb* ipari városaink elszakítása nemcsak az ország gazdaságát érinti súlyosan, hanem a munkások gazdasági helyzetét is lényegesen befolyásolja. Figyelembe kellett venni azt is, hogy *a szociáldemokrata mozgalom erős bástyáit rombolják le*, amikor Nagyváradot, Aradot, Temesvárt, Pozsonyt, Szabadkát, Kolozsvárt és több olyan várost, amelyben erős szociáldemokrata mozgalom volt, más államokhoz csatolnak.

Az adott viszonyok között a bolsevista agitátoroknak könnyű dolguk volt. Rögton munkába léptek és

ügyesen bevitték a köztudatba, hogy az ország helyzetén csak akkor tudunk változtatni, *ha Oroszország felé tájékozódunk* és a szovjet segítségével kiverjük az országból a megszálló hatalmak hadseregeit. A magyar-orosz szövetség eszméje gyorsan hódított és a közvéleménybe vitt jelszavak valósággal nemzeti mozgalomnak tüntették föl az Oroszországgal szövetséges magyar Tanácsköztársaság megalakítását. Ezek a jelszavak a lakosságot annyira meghódították, hogy dúsgazdag gyárosok, vagyonos polgárok dühös elszántsággal hirdették: ezek után csak egyetlen felelet lehetséges: *a kommunistákat kell hatalomra segíteni*, mert az ántánt igazságtalan és arcpirító határozatával szemben a magyar tiltakozást csak ilyen módon lehet kellően kifejezni.

A szervezett munkások lázas izgalommal követelték a rendszerváltozást. Minden a feje tetejére állott. A nyomdászok a bolsevisták fölbujtására, Bogár Ignác vezetésével — aki állandó összeköttetést tartott fönn Kun Béláékkal — sztrájkba léptek és még a *Népszava* megjelenését is megakadályozták. Számos nagyüzem munkásai követelték a diktatúra kikiáltását s a városban az hír járta, hogy a Fegyvergyár, valamint a csepeli Weiss Manfréd-gyár munkásai fegyveresen akarnak fölvonulni a kommunistákkal való megegyezés kiero-
szakolására.

Március hó 21-én rendkívüli ülésre jött össze a párt vezetőség. Akkor már tudott dolog volt, hogy a Károlyi-kormány a Vyx-jegyzéket nem fogadja el és tiltakozása jeléül lemond. A nagy zűrzavarban mindenki tanácstalanul és tehetetlenül várta az események fejlődését. A kormány lemondása lehetetlen helyzetet teremtett, mert a hatalom átadása csak üres jelszó volt, hiszen a szociáldemokrata párton kívül az országban nem volt olyan szervezett egység, amely ezt a hatalmat birtokába vehette volna. A Károlyi-kormány azt vélte, hogy a szo-

ciáldemokrata párt nyugodtan átveheti a hatalmat és a külföldi szociáldemokrata pártok segítségével el tudja háritani az ország megszállását, illetően a Vyx-féle jegyzékben megjelölt határok folytán előálló katasztrófát.

Azonban mind a két föltevés hamis volt. A szociáldemokrata párt az adott körülmények között *már nem volt a helyzet ura*. Arról szó sem lehetett, hogy a párt a kommunisták kizárásával vehesse át a hatalmat, mert az ország gazdasági helyzete lehetetlenné tette a lakosság legminimálisabb igényeinek kielégítését. A megszállás óriási területeket vont el a magyar kormány intézkedésének hatásköréből, olyan területeket, amelyek az ország élelmiszerszükségletének beszerzése dolgában egyenesen nélkülözhetetlenek voltak. A külföldet légmentesen elzárták előlünk és a szénhiány, valamint igen fontos nyersanyagok beszerzésének nehézségei megbénították az ipari termelést. A Károlyi-kormány hiába követelte az ántánt-missziótól, hogy tegyék lehetővé az országnak élelmiszerekkel és nyersanyagokkal való ellátását. Hiába hangsúlyozta, hogy amennyiben a győztes hatalmak mereven elzárkóznak a kormány követeléseinek teljesítésétől, elháríthatatlanul anarchikus állapotok következnek, amelyeken a kormány nem tud segíteni. Az ántánt-hatalmak siketek maradtak az egyre sürgetőbb formában történő kérelmekkel szemben. Nem volt tehát az sem valószínű, hogy amennyiben szociáldemokrata kormány alakul, az ántánt ezzel a kormánnyal szemben engedékenyebb lesz és megszünteti azokat a nehézségeket, amelyekkel az ország: a saját erejéből megküzdeni nem tudott. Sőt majdnem bizonyosnak látszott, hogy azok a reakciós diplomaták, akik a győztes államok sorsát intézték, egy szociáldemokrata kormánnyal szemben még sokkal zárkózottabbak lesznek, mint azzal a polgári kormánnyal szemben, amely mégis kö-

zelebb állott hozzájuk, de ennek ejlenére csúful cserbenhagyták.

A másik oldalon éppen az előbb fölhozott nehézségek folytán már előrelátható volt, hogy egy szociáldemokrata kormány a bolsevista uszításokkal szemben nem maradhat sokáig a hatalom birtokában. A világháború esztendeinek nélkülözései után a lakosság minden rétege nagyon junta már a tököt, a krumplit és a gerstlit. Viszont még a legügyesebb élelmezési politikával sem lehetett azt remélni, hogy az adott helyzetet változtatni lehet, sőt előrelátható volt, hogy a helyzet a jövőben *még sokkal rosszabb lesz*. Tehát csupán az az eshetőség maradt, hogy a tiszta szociáldemokrata kormány néhány hétig, avagy talán csak néhány napig tudja a hatalmat megtartani és még abban az esetben is elkerülhetetlenül megbukik, ha a bolsevisták ellen a legkeményebb megtorlás eszközeit alkalmazza. A sok nélkülözés, a megszállás folytán egyre nagyobbodó izgalom és elkeseredés olyan forrongó hangulatot teremtettek, hogy normális eszközök alkalmazására gondolni sem lehetett.

Figyelembe véve az adott körülményeket, a szociáldemokrata párt vezetőségének március hó 21-én tartott ülése joggal nevezhető történelmi jelentőségűnek. Ezen az ülésen dőlt el az ország legközelebbi sorsa. Olyan problémákat kellett megoldani, amelyeknek elintézése lehetetlennek látszott. Három kérdés meredt a pártvezetőség elé. Az első: vájjon lehetséges-e a koalíciós kormányzatot föntartani esetleg olyan módon, hogy a szociáldemokraták nagyobb befolyást nyernek, avagy lehet-e a polgári pártokat arra rábírní, hogy tiszta polgári kormányt alakítsanak. A második kérdés: van-e lehetőség arra, hogy tiszta szociáldemokrata kormány alakuljon, amely elsősorban leverí a bolsevista ellenforradalmat és az ántánt-hatalmagnál a megszállás enyhi-

tését és az országnak élelmiszerekkel való ellátását szorgalmazza. A harmadik eshetőség a bolsevistákkal való együttműködés és a bolsevistákkal alakítandó kormány ügye volt.

Az ülésen mindenekelőtt a hosszú és beható vita alapján megállapítást nyert, hogy a győztes államoktól *nem remélhetünk semmit* s azok a nehézségek, amelyek a Károlyi-kormányt lemondásra készítették, még sokkal fokozottabb mértékben teszik bizonytalanná a szocialista kormány létezését. Ennélfogva már eldöntött dolog volt, hogy a tiszta szocialista kormányzat megalakítása nem lehetséges. A nyert információk alapján kiderült az is, hogy a polgári pártoknak a szociáldemokrata párttal való koalíciója nem folytatható tovább, mert a polgári pártok nem vállalják a Vyx-jegyzékért való felelősséget, tehát a szociáldemokratákkal sem alakítanak kormányt és még kevésbé szoríthatók arra, hogy tiszta polgári kormányt alakítsanak.

A tiszta szocialista kormány alakítása mellett csupán *Buchinger* elvtársam hadakozott. Vele szemben *Garami* fejtette ki azokat a nehézségeket, amelyeket le kellene küzdeni s amelyekkel szerinte semmi körülmények között sem tudunk megbirkózni. A legélesebben ellenezte az ilyen kormány megalakítását, mert szerinte ez csak előkészítené a bolsevisták uralomraj utasát, vagyis együtt járna azzal, hogy a szociáldemokrata párt csúfosan megbuknék és a bolsevisták ereje és népszerűsége megnövekednék. Maradt tehát, mint egyedül járható ut, a bolsevistákkal való együttműködés kérdése. *Garami*, *Buchinger*, *Peidl* és *Propper* elvtársaim a legélesebben elleneztek ezt az együttműködést és különösen *Garami* érvelt azzal, hogy egy ilyen határozat a szociáldemokrata párt teljes csődjét jelentené.

Összegezve tehát a tanácskozás teljes eredményét, a leghatározottabban megállapítást nyert, hogy egy tel-

jesen polgári emberekből álló kormány alakítására gondolni sem lehet. De nem lehet gondolni arra sem, hogy a koalíciós kormány tovább működjék, ilyenformán csak két eshetőség fölött kellett dönten. Tisztán szociáldemokratákból álló kormány létesüljön-e, a bolsevisták teljes kizárásával, avagy pedig a bolsevisták bevonásával, azoknak közreműködésével alakuljon meg az új kormány! Amint már említettem, Garami, Buchinger, Peidl és Propper a leghatározottabban ellenezték a bolsevistákkal való megegyezést. Elismerték a helyzet nehézségeit, belátták azt is, hogy a szociáldemokrata kormány lehetetlen helyzetbe kerülne, de mégsem vállalták a kockázatot. Különösen Garami hadakozott élesen az egyesülés ellen. Kifejtette, hogy a munkások többsége, akik újabban csatlakoztak a párthoz, *teljesen cserbenhagytak a szociáldemokrata mozgalmat*. A következményekért tehát ezek a tömegek felelősek. A szociáldemokrata párt vezetői mindent megtettek, hogy a katasztrófát elhárítsák. Nem maradt tehát más hátra, *mint visszavonulni és aktív közreműködés nélkül megvárni* az események fejlődését. A bolsevista kísérlet rövid időn belül kudarccal végződik, a tömegek kiábrándulnak, mert tapasztalni fogják, hogy a demagóg ígéretekben semmit sem lehet megvalósítani és a szociáldemokrata párt megerősödvé veheti újból kezébe a munkásmozgalom vezetését.

Ez a tetszetős elmélet sok igazságot tartalmazott, de azt jelentette volna, hogy a munkásság két táborba csoportosul és ennek folytán talán a legvéresebb testvérháború teszi tönkre az egész munkásmozgalmat, Elméletben igen egyszerű azt mondani, hogy a vezetők félreállnak és „utánunk az Özönvíz” kiáltással a munkásmozgalmat teljesen átengedik sorsának. Azok a tömegek, amelyek hűen és lelkesedéssel kitartottak a szociáldemokrata párt mellett, amelyek a legváltásosabb időkben a legnagyobb elszántsággal és áldozatkészséggel harcoltak

a bolsevisták ellen, bizonyára furcsán érezték volna magukat, ha a szociáldemokrata párt régi vezetői bejelentik a saját tehetetlenségüket és gyámoltalanul azt a tanácsot adják, hogy cselekedjék mindenki tetszése szerint, illetve vonuljon mindenki vissza a magánéletbe és szemlélje tétlenül, hogy a bolsevisták, avagy helyesebben az a terrorcsapat, amelynek nagyrészt pénzért vásárolták, hatalmába kerítse az országot és szabadon garázdálkodhassék. Hiszen a későbbi események beigazolták, hogy Kun Bélának számos esetben jobb belátásuk ellenére, a terroristák nyomására hoztak olyan határozatokat, amelyek még a bolsevista mozgalomra is végzetes hatással jártak. Meg lehet állapítani, hogy Kun Béla maga is félt a terroristáktól, hogy a Lenin-fiúk és Szamuely, különösen a Tanácsköztársaság megalakulását követő első hetekben, *döntő befolyást* gyakoroltak a Kormányzótanács határozataira.

Ezeket a szempontokat szintén figyelembe kellett venni a döntésnél. A pártvezetőség ülésén résztvevők valamennyien érezték, hogy a szovjet megalakítása Magyarországon *esztelen képtelenség*. Mégsem lehetett félreállni, mert hiába hangoztattuk volna, hogy a további eseményekért azok a tömegek felelősek, amelyek a munkásmozgalmat ebbe a katasztrófális helyzetbe sodorták. A bekövetkezendő eseményekért azoknak kellett vállalniok a felelősséget, akik évtizedekig irányították a munkásmozgalom sorsát.

Körülbelül ezzel az elgondolással magyaráztam meg, hogy nem csatlakozhatom Garami elvtárs fölfogásához. Kifejtettem, hogy bár tudom és érzem az elmondott érvek igazságát, bár tudom, hogy a bolsevistákkal való egyesülés öngyilkosságot jelent, mégis azt mondom, kísérletet kell tenni a munkásmozgalom megmentésére. Mert nem vitás az sem, hogy a munkásmozgalom elhagyása, a csendes magányba való visszavonulás szín-

tén öngyilkosságot jelent. A helyzet tehát olyan, hogy az öngyilkosság két módja között kell választanunk. *Szerintem az elpusztulásnak tisztességesebb módja, ha hU sérletet teszünk a helyzet megmentésére, menteni próbáljuk, ami menthető és csak akkor temetjük el saját magunkat, ha minden kísérlet meddőnek bizonyult a további becsületes létezésre.*

A pártvezetőség végül kimondotta, hogy a bolsevistákkal való megegyezésre tesz kísérletet és a megegyezés föltételeinek megbeszélésére Kunfit, Landlert, Pogányt, Haubrichot és engem küldött ki a gyűjtőfogházba. Hangsúlyozottan kell itt kiemelni, hogy a pártvezetőség a kiküldött bizottságnak semmiféle utasítást nem adott a megegyezés föltételeire vonatkozóan. De ki kell emelni azt is, hogy a gyűjtőfogházban történt megbeszélés és az az elvi megállapodás, amely a megegyezés föltételeit tartalmazta, *nem volt véglegesnek tekinthető.* A kiküldött bizottság megállapodásai csak a pártvezetőség és a pártválasztmány *hozzájárulása után válhattak kötelező erejűvé.* Maga ez a tény megdönti tehát azt a legendát, hogy a bolsevizmust a kiküldött bizottság juttatta hatalomra. E sorok célja nem az, hogy kibújjak a felelősség alól, de viszont nincsen semmi okom arra, hogy olyasmért vállaljam a felelősséget, amit a leghevesebben elleneztem és csak a viszonyok kényszere, a pártvezetőség nagy többségének elhatározása, minden más lehetőség lehetetlen volta szorított rá, hogy a bolsevistákkal való tárgyaláson résztvegyek.

Megegyezés a bolsevistákkal.

Ilyen előzmények után Landler Jenővel, Kun fi Zsigmonddal, Haubrichhal és Pogánnyal kimentünk a gyűjtőfogházba, hogy az elfogott bolsevistákkal tárgyalásba bocsátkozzunk. A pártvezetőségtől nem kaptunk

határozott utasítást, hogy milyen irányban és milyen alapon tárgyaljunk. A megbízatás csak arra irányult, hogy elvi megegyezést kössünk a békés együttműködésre és az esetleges kormányalakításra.

A gyűjtőfogházban már értesültek az eseményekről és az egyesülés módozataira vonatkozóan kész javaslatokat terjesztettek a szociáldemokrata párt küldöttei elé. Kijelentették, hogy az egyesülés, illetően az együttműködés csak ezeknek az alapelveknek elfogadása után képzelhető el. A vitának nem volt sok értelme, mert a bolsevisták nagyon jól tudták, hogy mi történik a városban és kihasználták a szociáldemokrata párt lehetetlen helyzetét. Mégis kísérletet tettünk néhány elfogadhatatlan pont kiküszöbölésére és ez a fáradozásunk sikerrel járt. Az elnevezés kérdésében is eredménnyel járt az a fölfogásunk, hogy egyelőre a legközelebbi kongresszusig a párt elnevezése a „Magyarországi Szocialista Párt” lesz.

Egyebekben azért sem volt értelme a vitatkozásnak, mert végeredményben a pártvezetőségnek és a Munkás-tanácsnak kellett eldöntenie, hogy milyen föltételek mellett hajlandó együtt dolgozni a bolsevistákkal. Mi tehát egyszerűen tudomásul vettük az alább közölt, ultimátumnak is nevezhető bolsevista követeléseket, azzal a tudattal, hogy a pártvezetőség ülésén még mindig módunkban lesz változtatni azokon a pontokon, amelyek aggályosnak látszottak. A gyűjtőfogházban átadott követelések pontos szövege a következő:

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Kommunisták Magyarországi Pártja a mai napon közös vezetőségi ülésében a két párt teljes egyesülését határozta el.

Az egyesült új párt neve mindaddig, amíg a forradalmi Internacionálé nem dönt a párt végleges elnevezésében, a következő lesz: Magyarországi Szocialista Párt.

Az egyesülés azon az alapon történik, hogy a párt és

a kormányhatalom vezetésében a két párt együttesen vesz részt.

A párt a proletariátus nevében haladéktalanul átveszi az egész hatalmat. A proletárság diktatúráját a Munkás-, Paraszt- és Katonatanácsok gyakorolják. Éppen ezért, természetesen, véglegesen elejtődik a nemzetgyűlési választások terve.

Haladéktalanul megteremtendő a proletárság osztályhadserege, amely a fegyvert teljesen kiveszi a burzsoázia kezéből.

A proletárság uralmának biztosítására és az ántant-imperializmus ellen a legteljesebb és legbensőbb fegyveres és szellemi szövetség kötendő az oroszországi szovjet-kormánnyal.

A pártvezetőségnek azonban fizikailag nem volt ideje arra, hogy a megegyezés szövege fölött tárgyaljon. Ilyen módon a döntés áthárult a Munkástanácsra, amely nem is foglalkozhatott komolyan a bolsevisták követeléseivel, mert a hangulat olyan izgatott volt, hogy nyugodt, higgadt tanácskozásról szó sem lehetett.

Gyorsan kellett határozni, mert a pártvezetőség értesülést szerzett arról, hogy a gyűjtőfogház elő'tt egyre nagyobb tömegek gyülekeznek és egyes gyárakban is készülődések történnek arra, hogy a bolsevistákat fegyveres erővel, erőszakkal kiszabadítsák.

A Munkástanács délután $\frac{1}{2}$ 4 órakor tanácskozott a megegyezés elfogadása vagy elvetése dolgában. A pártvezetőség megbízásából Garbai Sándor hosszabb beszédben indokolta az egyesülés szükségességét. Érdeemes ennek a beszédnek néhány részletét megismertetni, mert ez is bizonyítja, hogy a Vyx-féle jegyzék és az antantnak az a határozata, hogy Magyarország területének újabb részeit veszi el, milyen döntő befolyást gyakoroltak a munkások elhatározására. A beszédből közöljük a következő részletet:

Nem ok nélkül történt, hogy a pártvezetőség és a pártválasztmány új állásfoglalást javasol Mi, akik a háborút

végigéltük és figyeltük az antantot, azt hittük, hogy az ántánt a demokráciát komolyan veszi és komolyan akarja. (Természetesen mindig szigorúan el kell határolni egymástól az ántánt-imperializmust és az ántánt-országok proletariátusát.) Az ántánt imperializmusa a demokráciát és a népek önrendelkezőjogát írta zászlajára, de amikor most módjában volna azt megvalósítani, amikor megvalósíthatná, másképen cselekszik. Október 30-án, a forradalom napján, a forradalmi kormány elhatározta a fegyverek letételét. Nemsokára ezután az ántánt parancsnoksága és a magyar kormány között fegyverszüneti szerződés jött létre, amely megállapította a demarkacionális vonalat.

A fegyverszüneti szerződés lényegéből folyik, hogy az a vonal nem lehet végleges, hanem, hogy a békekonferenciának kell döntenie az új határok megállapításának kérdésében. Az önrendelkezés jogából pedig önként folyik, hogy a területek csak akkor szakadhatnak le az ország testéből, *ha az azon a területen élő népek így döntenek*. Mégis az történt, hogy ma este 6 óráig a kormánynak választ kell adnia az antantnak arra, hogy nemcsak az eddigi, hanem új földterületek elsikkasztásába is belenyugszik és végleges határnak ismer el egy újabb vonalat, amely Szatmár, Nagyvárad, Arad városokat metszi át. Dönteni kellett a kormánynak a tekintetben is, hogy ne csak ezt a területet kelljen kiürítenie, de egy új területet is, amelybe Debrecen is beleesik. Ez a demars, amely ideérkezett, nem hagyott kétséget aziránt, hogy erről sem tárgyalni, sem azt magyarázni nem lehet, csak elfogadni lehet. A kormány az előtt a kérdés előtt állott, hogy mit tegyen? Egyértelműen úgy döntött, hogy az antantnak ezt az újabb föltételét, illetve elhatározását nem fogadja el, nem veszi tudomásul. (Taps.) Arra az álláspontra helyezkedett, hogyha ezt elfogadja, akkor ez egyenlő azzal, hogy maga határozza el az öngyilkosságot. Mert mindenki tisztában kell hogy legyen azzal, hogy ez az újabb kiürítés Budapest felé kerget újabb tíz- és tízezer menekülő embert, de tisztában kell lenni azzal is, hogy a gyors kivonulás azt is jelenti, hogy azon a területen az ántánt birtokába jut minden élelmiszer és még rosszabb lesz a helyzet, mint amilyen most. Az volt a meggyőződésünk, hogy az ántánt igazságos békét teremt, de ez a parancs, ez az ukáz mindenre rácáfol! Akik Parisban együtt ülnek — imperialista

békét akarnak megteremteni. Erre vall a Dunának elrablása is. Ennek a förtelmes dolognak le kell vonni a konzekvenciáját. Ez nem demokrácia és ez nem lehet alap arra, hogy a szociáldemokrácia a demokrácia útján haladjon tovább.

A kormány lemondott, mert felelősséget ezekért a dolgokért nem vállalhat. Dönteni kell tehát a teendőkről. Az ántánt még csak ígéretet sem tett eddig semmiféle irányban. A kormányt nem ismerte el, a szédelgés politikáját folytatja, nem várhatunk tehát nyugatról semmit, csak diktatórikus békét, és ez az elé a helyzet elé kényszerít bennünket, hogy lemondjunk arról, hogy választás legyen, hogy a népet urnák elé vezessük. Nincs más ut, mint elfogadni a diktatúrának egy másik fajtáját... (Nagy taps, közbekiáltások: Korábban kellett volna.) A közbeszólásokra azt válaszolom, hogy minden politikai irányzatnak ki kell érlelődnie. *Hangsúlyozza, hogy az új irányzat felé a szociáldemokrata pártot az antant kényszerítette.* Ez az új irányzat az, hogy amit Nyugatról nem kapunk meg, azt Keletről akarjuk megkapni. Az események sodrába bele kell kapcsolódnunk. Az orosz proletártömegek harcosserege közeledőben van. Polgári kormány nem jöhet, lehetetlen, hogy jöjjön, inerte nem tudja más betölteni a nehéz hivatást, mint a szociáldemokrata párt. Arra a bázisra kell tehát helyezkednünk, hogy megteremtjük a szocialista kormányzást és kihirdetjük a proletárdiktatúrát. Ez politikánknak új irányvonala. új eszközökkel, új módszerekkel kívánunk harcba szállni. Politikánknak azonban csak akkor lehet sikere, ha megteremtjük a szociáldemokrata párt és a kommunisták magyarországi pártja között a békét. Ha a Munkástanács úgy akarja, ennek már nincs akadály, mert a megállapodás megvan. Egy célban kell egyesülni s együtt kell a nehéz akadályos úton végigmenni a cél felé. Ha az egység létrejön, akkor a kommunistáknak még ma szabadoknak kell lenniök (Nagy taps.) és holnap vagy holnapután, de mindenesetre rövid időn belül szikra távirat útján tudatni kell az egész világgal, hogy itt ebben az országban mi történt, hogy itt ebben az országban a proletárság vette kezébe sorsának intézését, hogy a magyarországi proletariátus följajnlja *testvéri szövetségét az orosz szovjetkormánynak.*

Föl kell hívni az egész világ munkásságát, hogy na-

gyobb tettekészséggel, nagyobb erővel, harcosabb indulattal készüljön föl az imperializmus letiprására. Az a meggyőződésünk, hogy úgy a szerb, mint a román, német, cseh elvtársakra, de nem kételkedhetünk abban, hogy az olasz és francia elvtársakra is a mi döntő elhatározásunk nem téveszti el hatását. Kell, hogy érlelő hatása legyen ennek a mi elhatározásunknak, kell, hogy a nagy nemzetközi kapcsolat megteremtésével ledönthessük az imperializmus uralmát. Nehéz út, amelyre ráléptünk s nemcsak lelkesedéssel, hanem erős elhatározottsággal is kell ezen az úton elindulni... Első kötelességünk a szocialista rendszer megteremtése. A fosztogatókkal szemben kíméletlen eréllyel kell eljárni. Vigyáznunk kell arra, hogy az események hogyan haladnak. Számolnunk kell súlyos dolgokkal, amilyen a földkérdés is, amelyet új irányba kell lendíteni. Szükségünk van egy erős, tettekész vörös hadseregére, amelyet a proletárság színejavából kell megalkotni. Minden föladatot vállalnunk kell, mert nincs más utunk. Ha a szociáldemokrata párt visszavonul, azt jelenti-e ez, hogy a tömegek belenyugosznak sorsukba? Nem! Ami a tömegek lelkében már megvan, nem intézhető el azzal, hogy a párt félreáll. Mert a tömegező akkor is kirobban és kényszeríti az eseményeket előre. Nekünk csak egy lehet a kötelességünk, hogy beleilleszkedjünk az eseményekbe és hogy a ránk rótt föladatokat jól oldjuk meg. Meg kell teremtenünk a Munkás-, Katona- és Paraszttanácsokat. E szerveket létre kell hoznunk, mert máskülönben az új kormányzat számára lehetetlen a kormányzás.

Garbai a beszéd után beterjesztette azt az elvi meg egyezést, amelyet már ismertettünk, arra kérte a Munkástanácsot, hogy fogadja el a javaslatot.

A Munkástanács viharos, ünneplő lelkesedéssel fogadta el a határozati javaslatot.

Itt kell azonban megjegyeznünk, hogy akadtak, akik a Munkástanács ülésén is elleneztek a megegyezést, de viharos tiltakozással fogadták és beszélni sem engedték Róth Ottót és Rónai Zoltánt, akik az utolsó pillanatban is meg akarták akadályozni ezt az egyezséget.

De meg kell említeni azt is, hogy a Munkástanács

ülésén Pogány József bejelentette, hogy az ismertetett határozati javaslatot a Katonatanács már a Munkástanács ülése előtt óriási lelkesedéssel magáévá tette. Valósággal a terror jellegével bírt Pogánynak az a bejelentése: „Ami fegyveres ereje ma az országnak van, mind egyetlen célt ismer: szolgálni a megalakuló magyar szovjetkormányt”.

A Munkástanács ülése után késő este a szociáldemokrata párt vezetőemberei s a kommunistáknak a gyűjtőfogházból kiszabadult vezetői értekezletre jöttek össze, hogy megalakítsák az új kormányt. Kimondottan ez volt az értekezlet célja, de természetesen más kérdésekkel is kellett foglalkozni. A bolsevista újítások már ezen az ülésen is megkezdődtek. Az első „forradalmi cselekedet” az volt, hogy nem minisztériumnak nevezték a kormányt, hanem „Forradalmi Kormányzótanácsnak”.

Természetesen senkinek sem volt fogalma arról, hogy mit hoz a jövő és az események ereje hova sodorja ezt az alkalmi alakulást. Nem volt vitás, hogy a szociáldemokrata párt régi vezetői csak a legvégső kényszernek engedve, abban a tudatban, hogy a kibontakozásnak más útja lehetetlenség, fogadták el a bolsevistákkal való egyesülést. Az első időkben velem együtt többen azzal áltatták magukat, hogy amennyiben sikerül a kormány tagjait úgy összeválogatni, hogy az egyes népbiztosságok élére a szociáldemokrata vezetők kerüljenek, talán sikerül olyan átmenetet létrehozni, amely kimentí az országot a súlyos zavarokból és a forradalmi konvulziók legyűrése után megindulhat a békés termelőmunka az ország érdekében.

Azon a bizonyos esti ülésen, éppen ebben a tudatban, minden népbiztosság élére erős viták után szociáldemokrata vezetők kerültek. Csak a külügyi népbiztosság élére került Kun Béla, mert hívei azzal érveltek, hogy Szovjetország segítségének megnyerésére elkerül-

hetetlenül szükséges olyan egyénnek a megválasztási!, akit Oroszországban ismernek s akiben megbíznak. Mivel az egész átalakulás a Vyx-féle jegyzék ellen való erőteljes tiltakozás jegyében született s a bolsevisták nacionalista jelszavai a közvéleményt megnyerték annak az elgondolásnak, hogy Szovjetoroszország fegyveres erejének segítségével *ki lehet kergetni az országot megszálló csapatokat*. Kun Bélát el kellett fogadnunk külügyi népbiztosnak.

A Forradalmi Kormányzótanács összeállítása bizonyítja azt, hogy a szociáldemokrata vezetők befolyása ezen az ülésen még döntő módon érvényesült. Tizennégy népbiztosságról történt döntés s ebből tizenháromnak legfőbb vezetőjéül szociáldemokratát választottunk. Igaz, hogy a régi szociáldemokraták között volt néhány ingadozó és Pogány Józsefet, Landler Jenőt, Varga Jenőt joggal lehetett azzal gyanúsítani, hogy a bolsevistákkal kacérkodnak, de mindenképen biztos volt, hogy Ágoston Péter, Garbai Sándor, Kunfi Zsigmond, Rónai Zoltán, Böhm Vilmos, Kalmár Henrik és Erdélyi Mór, majd később Bajáki és Dovcsák minden erejükkel azon fáradoznak, hogy az átmenet minden túlzástól menten, nagyobb megrázkódtatások nélkül történjék. Bokányi Dezsőt szintén az ingadozók közé kell számítanunk, de viszont róla tudott dolog volt, hogy amennyiben a többi szociáldemokrata vezetők a Kormányzótanácsban túlsúlyra kerülnek, akkor Bokányi szintén hozzájuk csatlakozik.

Az alábbi névsor bizonyítja, hogy az egyes népbiztosságok vezetői a régi szociáldemokratákból kerültek ki. Íme a névsor:

Elnök: Garbai Sándor. Belügyi népbiztos: dr. Landler Jenő. Helyettese: Vágó Béla. A földművelésügyi népbiztosságot a következő elvtársakból álló kollégium vezeti: Csizmadia Sándor, Vántus Károly, Hamburger

Jenő, Nyisztor György. Pénzügyi népbiztos: Varga Jenő. Helyettese: Székely Béla. Közoktatásügyi népbiztos: dr. Kunfi Zsigmond. Helyettese: dr. Lukács György. Munkaügyi népbiztos: Bokányi Dezső. Helyettese: Fiedler Rezső. Külügyi népbiztos: Kun Béla. Helyettese: dr. Ágoston Péter. Kereskedelemügyi népbiztos: dr. Landler Jenő (ideiglenes). Helyettesei: Rákosi Mátyás, Haubrich József. Hadügyi népbiztos: Pogány József. Helyettesei: Szántó Béla, Szamuely Tibor. Igazságügyi népbiztos: Rónai Zoltán. Helyettese: Ládai István. Szocializálási népbiztos: Böhm Vilmos. Helyettesei: Hevesi Gyula, Dovcsák Antal. Német népbiztos: Kalmár Henrik. Ruszin népbiztos: dr. Szabó Oreszt. Közéletelmzési népbiztos: Erdélyi Mór. Helyettese: Illés Artúr.

Itt kell megjegyezni, hogy a szociáldemokrata párt régi vezetői közül a legtöbben nem akartak népbiztosok lenni. Böhm, Kunfi, Rónai és különösen Erdélyi elvtársak a leghatározottabban visszautasították a fölkinált tisztséget és csak a legnagyobb terrorral lehetett őket rávenni, hogy népbiztosok legyenek. Engem sem az alakulásnál, sem később nem tudtak arra kényszeríteni, hogy népbiztos legyek.

A kommunisták a szociáldemokraták túlsúlyát viszont azzal akarták ellensúlyozni, hogy minden népbiztosság helyettes vezetőiül azokat választották, akiknek hűségéről már meggyőződtek. Némely népbiztosságnak két-három helyettes vezetőt választottak s mivel a kormányzótanács ülésein a helyettesek is szavazójoggal bírtak, már a megalakulás után az ő embereiknek szavazatai döntöttek a Kormányzótanácsban.

A Kormányzótanács megválasztása után napirendre kerültek a párt belső szervezeti ügyei. Kun Béla hosszabb beszédben adta tudtul a kommunisták kívánságait. Kifejtette, hogy az egyesülés következtében termé-

szetszerűen a párt minden intézményére befolyást kell nyerniök. Ők maguk között már megtárgyalták a dolgokat és úgy határoztak, hogy átmenetien mindenhová egyik bizalmiemberük bevonását kérik. Elsősorban a párttitkárságba, továbbá a *Népszava* szerkesztőségébe is. Tőlem, mint a *Népszava* szerkesztőjétől külön is megkérdezte, van-e kifogásom az ellen, ha a szerkesztőségbe az egyik bizalmiemberük bevonul. Kijelentettem, hogy nincs és nem is lehet kifogásom, mert magától értetődőnek tartom, hogy bizonyos tekintetben a dolgok intézésében, a párt intézményeinél a bolsevisták is befolyást szerezhessenek. A párttitkárságba beneveztek valakit, már a nevére sem emlékszem, viszont a szerkesztőségbe bizalmi egyénül Alpári Gyulát jelölték ki.

Alpári Gyula már a békeévekben a legsúlyosabb rágalomokkal illetve a szociáldemokrata pártot és minden erejével arra törekedett, hogy a párt egységét megbontsa. Nemcsak magában az országban, hanem külföldön is talált összeköttetéseket és némely külföldi szocialista lapban a leggyűlölködőbb rágalmozó cikkeket helyezte el a szociáldemokrata párt vezetősége ellen s élesen bírálta a párt minden intézményét. Ezért a működéséért a választottbiróság és a pártkongresszus *kizárta* a párttagok sorából. Alpári azonban összeköttetéseivel még az Internacionálé végrehajtóbizottságának ülésén is szóvá tudta tétetni a kizárás ügyét, de itt sem volt szerencséje, mert a végrehajtóbizottság minden megjegyzés nélkül vette tudomásul a magyarországi szociáldemokrata párt kongresszusának határozatát.

Szilárdan el voltam határozva, hogy ezzel a rágalmozó alakkal együtt nem dolgozom s nem engedem be a szerkesztőségbe. De nem szóltam semmit, hanem vártam, hogy mi lesz a határozat. Az ülés — talán éppen azért; mert nem tiltakoztam Alpári kiküldetése ellen — minden megjegyzés nélkül tudomásul vette, hogy a *Nép-*

szavához Alpári kerül bizalminak.

Mikor azután így a dolog szépen rendbejött, szót kértem és kijelentettem, hogy most következik napirendünknek egyik rendkívüli pontja, tudniillik a *Népszava* szerkesztőjének megválasztása. Kun Béla megdöbbenve kérdezte, hogy ez talán tréfa akar lenni! Kijelentettem, hogy eszemágában sincs tréfálkozni, hanem halálosan komolyan gondolom, hogy Alpárral, ezzel a notórius rágalmazóval nem dolgozom együtt. Erre többen azt kérdezték, hogy mért nem tiltakoztam a megválasztása ellen! Megmagyaráztam, hogy erre nem éreztem semmiféle jogosultságot, mert elvben én nem ellenzem azt, hogy a bolsevisták mindenhova azokat jelöljék, akikben megbíznak és akiket alkalmasnak találnak, viszont engem nem lehet kényszeríteni, hogy olyanokkal dolgozzam, akiket megbízhatatlannak tartok, illetően, akikkel nem akarok együtt dolgozni. A bolsevisták rövid tanácskozás után visszavonták Alpári jelölését és Bolgár Eleket küldték ki a *Népszavához*, akit én is minden tekintetben rendes, tisztességes embernek ismertem. Egyebekben nem, is csalódtam Bolgárban, mert csak néhány napig lézengett a szerkesztőségben és ezután nyomtalanul eltűnt. Később megtudtam, hogy a külügyi népbiztosságban talált nyugalmasabb állást.

B O L S E V I Z M U S

A párttitkárságban megtartott ülés, amelyen a Forradalmi Kormányzótanács megalakult, elháríthatatlan végzetszerűséggel vitte a magyar munkásmozgalmat a romlásba. Azok, akik azt hitték, hogy a szociáldemokraták túlsúlya a vezetőállásokban a békés átalakulás lehetőségeit biztosítja, nagyon hamar kiábrándultak. Már az első napok intézkedései megmutatták, hogy a túlzásokat és lehetetlen intézkedéseket semmiféle hatalom sem tudja meggátolni. A Kormányzótanácsba került, Oroszországot járt zavarosfejű fiatalok uralták teljesen a helyzetet. A Kormányzótanácsban ők is szavazójoggal rendelkeztek, ennél fogva azokkal, akik már az első napokban is egy úton jártak a bolsevistákkal, többségük volt és hatalmukat növelte, hogy a különböző fegyveres alakulatok és a gyorsan fejlődő és erősödő terrorcsapatok nyomasztó súllyal neheztedek a Kormányzótanácsra, amelynek intézkedéseit erősen befolyásolták ennek a többnyire tapasztalatlan és a munkásmozgalomtól távol álló népségnek esztelen követelései.

A meggyőződött szociáldemokraták táborából kikerült népbiztosok, különösen Böhm Vilmos, Erdélyi Mór, Garbai Sándor, Kunfi Zsigmond és Rónai Zoltán, már az első napokban kísérletet tettek arra, hogy a szovjet felé haladó irányzat tempóját mérsékeljék, de minden kísérletük kudarcot vallott. Elsodorták, leterrorizálták őket. Kun Béla és társai meg akarták mutatni az oroszoknak, hogy ők gyorsabb, alaposabb munkát végez-

nek, mint az orosz tanácsköztársaság és balga önhittségükben azt hitték, hogy el tudják vonatkoztatni magukat azoktól a gazdasági és politikai viszonyoktól, amelyek lehetetlenné tették, hogy egy évszázadokig elnyomott nép, amely teljesen nélkülözte a politikai iskolázottság nevelő hatását, hogy egy feudális maradványokkal tele-tűzdelt ország egy csapásra a kommunizmus minta-állama lehessen.

Egyetlen csodatevő szemek tartották, hogy minden „halálbüntetés terhe alatt” történjék. Halálbüntetés terhe alatt szocializáltak minden lehető és lehetetlent. Amit Oroszországban másfél esztendő alatt nem tudtak elérni, azt ők egyetlen rendelettel „megvalósították”. Becsukták a boltokat, elvették a házakat, szocializálták a bankokat, szóval a Tanácsköztársaság egyheti munkája után büszkén azzal áltatták magukat, hogy maradéktalanul végrehajtották a „minden a miénk” nagyszerű elvét. Az orosz szovjet, úgylátszik, nem sokat törődött a magyar kísérlettel, A magyar Tanácsköztársaság bukása után nyíltan elismerték, hogy a magyar vállalkozás *csak az orosz szovjet szorongatott helyzetének enyhítését szolgálta*, hogy az ellenforradalmi Európa szovjetellenes intézkedéseinek: erejét akarták megtörni az újabb bonyodalmak halmozásával. Ennek az ügynek érdekében indult el az az aranyhullám, amely elárasztotta a legyőzött államok némely bolsevista vezetőinek zsebeit és a fizetett, mindenre elszánt és mindenre kapható „felelőtlenek” nagy tömegeit zúdította a munkásmozgalomra.

Ugyanazok a kísérletek, amelyekkel meg akarták buktatni a Népköztársaságot... más államokban is megtörténtek. Ausztriában és Németországban azonos jel-szavak, azonos rágalmak kerülnek a nyilvánosság elé. Mindenütt megalakulnak a bolsevisták szolgálatában a terrorcsapatok, hogy a demokráciáért harcoló tömegeket megfélemlítsék és a zavaros viszonyok segítségével a

különböző szovjeteket megalakítsák. Ausztriában és Németországban is a legalávalóbb eszközökkel támadják a munkások vezetőit és fegyveres fölvonulásokkal igyekeznek megzavarni a., szocialista munkások gyűléseit és tüntetéseit. Az erkölcs és a tisztesség szempontjai teljesen ismeretlenek voltak a pénzért dolgozó „agitátorok” előtt. Utasítással dolgoznak és mivel jól megfizetik őket, minél nagyobb eredményt akarnak fölmutatni. A Moszkvából kiadott, jelszó — amely azóta sem változott — alapján minden erejükkel elsősorban a szociáldemokrata mozgalom ellen törnek. Ez a legnagyobb ellenség, ez tud a legnagyobb erővel szembeszállni a bolsevista törekvésekkel. A bankárok, a tőzsdések, a nacionalista ellenforradalmárok csak másodsorban jönnek tekintetbe. Előbb a szociáldemokrata szervezetet kell destruálni, a vezetőket lejáratni és a rágalmak fertőjével elborítani azt a mozgalmat, amely a tőkéséknél nagyobb erővel tudja hirdetni, hogy a demagóg bolsevista jelszavak romlásba viszik az egész munkásosztályt, *mert a kapitalista termelésben még nem alakultak ki azok az új erők, amelyek alkalmasak arra, hogy átvegyék azt a történelmi szerepet, amely a munkásosztályra vár.* A szociáldemokraták hirdették, hogy még maga a munkásosztály sem jutott el a meggyőződésnek, az öntudatnak és a fegyelmeztségnek ama fokáig, amely elkerülhetetlenül szükséges, hogy egy körülötte levő ellenséges világ gyűrűjétől övezetten az ellenforradalmárok támadásait visszaverhesse, hogy az elkerülhetetlen harcok közepette föl tudja építeni a szocializmusnak azt a csodálatos épületét, amely az emberek számára megvalósítja a javak és a kultúra igazságosabb elosztásának új rendjét.

De még ennél is fontosabb, hogy egy négy esztendő háború romjain, a javaikból kifosztott nemzetek között akarták megvalósítani a bolsevizmus ideáljait és azt sem vették figyelembe, hogy maga az egész termelés is ro-

mokban hever. A háborúokozta általános elszegényedést csak hosszú évek termelő munkájával lehetett kiheverni. Előrelátható volt, hogy a bolsevizmus még abban az esetben is, ha a legbölcsebb, legtisztább vezetők irányítják, a legyőzött államok népének nyomorát nem tudja enyhíteni és hosszú ideig nem tud többet nyújtani, mint a kapitalizmus. Ennélfogva az bizonyos volt, hogy az első hetek lázas izgalmainak és forradalmi lelkesedésének lehűlése után a nagy kiábrándulás következik és az ebből származó elégedetlenség biztos emeltyűje lesz az ellenforradalom megerősödésének, a reakció győzelmének.

A bolsevisták azonban mindezzel nem törődtek. Csak azt látták, hogy a militarizmus a legyőzött államokban elpusztult, hogy a különböző társadalmi csoportok nagyon meggyöngültek, itt az alkalom tehát, hogy a zavarok fokozásával, az elégedetlenség lángragyújtásával a tömegeket megnyerjék és azok segítségével hatalomra juthassanak. Bizonyosra vehető, hogy az ellenségtől körülvelt Magyarországon még Kun Béla és társai sem gondolták állandóan megvalósíthatónak a szovjetet. Valószínű, hogy a bukás biztos tudatában dolgoztak a szovjet létesítésén s nyugodt lélekkel föláldozták a magyar munkásosztályt csupán azért, mert úgy vélték, hogy, *ezzel az orosz szovjeten segítenek*. Ha nem így volna, akkor még szégyenletesebb és szomorúbb, hogy azok, akik folyton a marxizmust hangoztatták, annyira ne ismerték volna az ország gazdasági helyzetét, illetően, hogy annyira félreismerték azokat az adottságokat, amelyek ebben az országban egyenesen lehetetlenné tették, hogy a bolsevista célkitűzések megvalósulhassanak.

Nagyon sokan vannak, akik azzal vádolják a magyar munkásmozgalom vezetőit, hogy ezekben a válságos időkben nem álltak a föladatuk magaslatán, hanem

gyöngé gyámoltalansággal túrték, hogy egy maroknyi csoport ragadja magához a hatalmat. Állításaik igazolására Ausztriát és Németországot állítják elének példa gyanánt, mert úgy mondják, íme, ezekben az államokban is fészkelődtek a bolsevisták, de nem tudtak eredményt elérni, mert a szociáldemokraták okos, előrelátó és tanult vezetői meg tudták akadályozni az Összeomlást, Távol áll tőlem, hogy érdemeiket kisebbitsem, de a vádoló bölcseknek egynémely dolgot mégis figyelembe kellene venniök.

Elsősorban tudni ok kellene azt, hogy a három államot, tudniillik Németországot, Ausztriát és Magyarországot nevetségés egy kalap alá vonni. Lényeges a különbség, mert két iparállamról és egy kifejezetten agrárállamról van szó. Nem kell külön magyarázni, hogy a szocializmus legtanultabb hadseregét az ipari munkások alkotják. Ők az új társadalmi átalakulás előcsapatai. A kapitalista világrenddel szemben szervezeten az ipari munkások hadseregei állnak. Minél erősebb a munkásmozgalom, annál szélesebben gyűrűzik az egész országban, annál jobban erősödik fölszívóereje. Más társadalmi osztályok egyéneit csak az erős ipari hadsereg agitációs ereje állítja a szocializmus szolgálatába. Az értelmiség köréből Németországban és Ausztriában már a béke éveiben is rengeteg sokat hódított a szocializmus nagyszerű verbuválóereje. De mindenütt a parasztság, a földműveléssel foglalkozó népesség a legnehezebben hozzáférhető csoport, Németországban és Ausztriában az ipari termelésnek döntő jelentősége van az állami életre. Az ország egész életét meg lehet bénítani, ha az iparral foglalkozó népesség zöme a szocia-i lista szervezetekhez tartozik. A kormányoknak tehát ezekben az államokban akarva, nem akarva engedményeket kell tenniök az ipari munkások követeléseinek megvalósítása dolgában. Magyarországon a kezdetleges

ipar lecsökkentette a munkások követeléseinek súlyát. Pedig a magyar ipari munkások forradalmi hevület, áldozatkészség és elszántság dolgában legalább annyira értékelhetők, mint Európa bármely más államának munkásai. A politikai jogokért és a gazdasági szervezkedés szabadságáért egyetlen államban sem vívtak elszántabb és áldozatteljesebb harcokat, mint Magyarországon. Egymást követték itt a nagyarányú tüntetések, a népgyűlések, az általános sztrájkok: és a véres összeütközések eredményeképpen a mártírok egész tömege bizonyítja, hogy a magyar munkások a szocializmusért nemcsak a börtönökben tudtak szenvedni, hanem az életüket is föláldozták. Budapest utcái vérrel öntözöttek bizonyítják, hogy a magyar munkásság nem tűrte hitványán és megálázottan rabbilincseit, hanem a középkori viszonyok ellenére merész elhatározásokkal tört a szabadság felé. Nem rajta múlt, hogy a háború kitöréséig mi voltunk az egyetlen állam, amelyben még a politikai jogokat sem tudtuk megszerezni. Az uralkodó osztályok elvakultsága, önteltsége és önző haszonvágya okozta, hogy a latifundiumok maradiságát, a szolgabírói szellemet és a rendőrállam intézményét nem lehetett megdönteni.

Döntő súllyal jön számításba az is, hogy a nevezett államokban már a béke idejében is érvényesült az ipari munkásság befolyása az állami életre. Németországban már a hetvenes évek elején hirdetik, hogy a munkásságot nem szabad teljesen átengedni a korlátlan kizsákmányolás nyomorúságainak, hanem állami védelemben kell részesíteni. A szociálpolitikai alkotások egész sora létesül, hogy a beteg vagy balesetet szenvedett munkás megfelelő támogatásban részesüljön, majd később az aggkori és rokkantbiztosítás enyhíti a munkások bizonytalan helyzetét. Maga Bismarck, a szocializmusnak ez a konzervatív gondolkodású ellenfele, iktattatja törvénybe az általános, egyenlő és titkos választójogot,

amelynek segítségével a szociáldemokrata párt a munkások öntudatosságának és politikai érettségének növelésével egyre nagyobb befolyásra jut a birodalmi gyűlésben. Ausztria munkássága is évtizedekkel előzi meg a jogok megszerzése dolgában a magyar munkásokat. Az osztályharcok; formája ilyen módon ezekben az államokban *lényegesen különbözik* a Magyarországon, történő harcoktól, mert a munkásságnak megvan az a reménysége, hogy lépésről-lépésre haladva, egyre több hatalomra tehet szert, hogy a választójog segítségével olyan törvényeket erőszakolhat ki, amelyek gazdasági és társadalmi helyzetét megjavítják.

Természetes, hogy ezek a politikai harcok az ellentábor is szervezkedésre készítetik. Ahol az általános, egyenlő és titkos választójog szabadon érvényesülhet, *ott csökken a nyers, brutális erőszak ereje*. A polgári és a szociáldemokrata párt között megindul a versengés a szavazatok elnyerésére. Minden a nép ellen irányuló törvényjavaslat — amelyet a polgári pártok segítségével létesítenek — a szociáldemokrata szavazatok növekedésében jut kifejezésre. A rideg osztályuralom minden leplezetlen megnyilvánulása erősíti azt a tábor, amely a tömegeknek be tudja bizonyítani, hogy a törvényhozásban többséget alkotó ellenfelei a dolgozók életérdekei ellen törnek. Németországban és Ausztriában a szociáldemokrata pártokkal szemben erős polgári pártok viaskodnak, olyan pártok, amelyek nem a szuronyok erejére támaszkodnak, hanem az agitáció, a meggyőzés eszközeivel igyekeznek híveket szerezni.

Amíg tehát körülöttünk mindenütt a szabadon megnyilvánuló politikai élet tüzeiben érlelődnek a dolgok, addig Magyarországon a feudális reakció a maga nyers, önző és korlátolt eszközeivel uralkodott. Azokat az eszméket, amelyeknek hatalmas ereje a tömegeket tette készletti, rendőri ügynek tekintette, balga elvakultság-

gal azt gondolva, hogy a tilalmak, a börtön és a rendőrkard erejével le lehet gyűrni azokat a szükségleteket, amelyek a termelőosztályok megváltozott gazdasági helyzete folytán parancsoló szükséggel jelentkeznek s ellenálthatatlan erővel követelik a kielégítést.

Ami a nyugati államokban a választási küzdelemben és a parlamentekben játszódik le, mindez Magyarországon az utcára szorult. A latifundiumok és az egyházak túltengő ereje, az osztályérdekek rideg alkalmazása, a korlátolt választójoggal megalapozott kiváltságok megtartása, az adózás egyenlőtlensége és igazságtalansága, amellyel a szegényebb néposztályokat sújtják, egyre nagyobb tömegeket töltenek el mérhetetlen elkeseredéssel és fokozza az ellentéteket, hogy a tömegek óhajai, kívánságai és panaszai a képviselőházban nem juthatnak kifejezésre.

A nagyobb városok ipari munkásai minden tilalom ellenére módot találnak arra, hogy kiváltságaikat a nyilvánosság elé vigyék. A nyilvános népgyűlések, az utcai tüntetések úgy ahogy lecsapolják az elégedetlenséget, mert az a tudat, hogy ezeknek a tüntetéseknek ereje évről-évre növekedik, azt a reménységet kelti a tömegekben, hogy előbb-utóbb elérhetik legfontosabb kívánságaik teljesítését! A kisebb községek és falvak lakói azonban teljes megkötöttségben élik nyomorúságos életüket. A szolgabíró félelmetes hatalma, amely a csendőrök erőszakos föllépésében nyer kifejezést, a mezőgazdasággal foglalkozó népeiséget teljes mozdulatlanságra ítéli. Csak hosszú harcok árán lehet egy-egy községben gyűlést tartani, számos helyen azonban minden kísérlet kudarcot vall a szolgabíró konok makacosságán. A földesúrral szemben a munkásnak soha sincsen igaza. A község urai a legtöbb esetben a barátságos lekötöttség alárendelt helyzetében vannak a birtokossal szemben s még a legjogosabb panaszokat sem hallgatják meg. A tehe-

tetlenség érzete az izzó gyűlöletig hevül azokkal szemben, akik még a legjogosabb panaszokat és követeléseket is elutasítják.

A magyar uralkodó osztályoknak nem kellett a politikai küzdelmekben résztvenniük. Nem volt szükségük arra, hogy a tömegek helyzetének javulását Ígérjék, nem kellett fölvilágosító munkával a szavazókat megnyerniük, mert a kiváltságos választóknak az a kicsiny csoportja, amely a képviselőket szállította, annyira „megbízható” volt, hogy meglepetéstől nem kellett félni. A nyílt választás, társítva a szolgabírói erőszakkal, a szó legszorosabb értelmében a képviselők kinevezésének rendszerét állandósította. Az úgynevezett leltári kerületek a különböző kormányok hatalmát annyira megnövelték, hogy a dolgozó tömegek kívánságait nyugodtan figyelmen kívül hagyhatták. Az állami hatalom erőszaka volt a kormányzat alapja. Ennek tulajdonítható az a később végzetesen megnyilvánuló baj, hogy szervezett polgári pártok Magyarországon nem voltak. Még az úgynevezett ellenzéki pártok is csak a választások előtt kezdtek komoly agitációt és szervezeteik, ha erről egyáltalán beszélni lehet, csak a választások előtt alakultak ki és a választások után megszűntek.

Magyarország volt az egyetlen olyan nagyobb államalakulat, amelynek a képviselőházában a háború kitörésének idejében egyetlen szociáldemokrata képviselő sem volt. A nagyarányú tüntetések csak közvetlenül a háború előtt hoztak annyi eredményt, hogy olyan választójogi törvény létesült, amely lehetővé tette, hogy a szociáldemokrata párt néhány képviselője a parlamentbe kerülhessen. De a háború kitörése a közvetlenül küszöbön levő választásokat elodázta és a háború alatt nem is gondoltak arra, hogy az új választásokat elrendeljék.

Ilyenformán, amikor a világháborút elvesztettük és

az összeomlás bekövetkezett, a magyar parlament máirégen nem képviselte azokat a tömegeket, amelyek végigszenvedték a lövészárkok-háború pokoli gyötrelmeit, avagy idehaza az országban a legszomorúbb nélkülözések kálváriáját. Teljesen elvonatkoztatva a néptől, ez a képviselőház meddő tehetetlenséggel nézte az események alakulását és még odáig sem jutott el, hogy kísérlet tegyen a földidézett bajok megszüntetésére, a szörnyű válság megoldására.

Az Összeomlás pillanatában a szociáldemokrata párt volt az egyetlen, amely szervezett erővel rendelkezett. Reá hárult az a megoldhatatlan föladat, hogy megakadályozza az ország teljes összeomlását s ha lehetséges, a demokratikus átalakulás segítségével megalkossa az új Magyarországot. Ha a munkásosztályt már a háborút megelőzően beeresztették volna az alkotmány sáncaiba, ha módot nyújtottak volna arra, hogy a polgári pártokkal folytatott választási harcokban a tömegek politikailag nevelődjenek, ha a falvak népét nem tartották volna a legteljesebb szolgaságban és kulturátlanságban, akkor talán sikerült volna ez a nagy föladat. így azonban a szociáldemokrata párt ereje is erősen korlátozott volt. Számítani csak azokra a tömegekre lehetett, amelyek már az összeomlás előtt is, minden üldözés, ellenére, hűek maradtak szervezeteikhez és elszánt harcosai voltak azoknak a politikai és gazdasági harcoknak, amelyekkel a tömegek gazdasági helyzetét és kulturális fejlődését elő lehetett volna segíteni. Talán mindössze ötven-hatvanezer igazán öntudatos munkás állt a rendelkezésre, csak ez a maroknyi csapat volt az új átalakulás megbízható támasza.

A szociáldemokrata pártnak az Összeomlás után való gyors megnövekedése, a szervezetekbe tóduló százazrek „forradalmi” hevülete *inkább ártalmas volt, mint hasznos*. Az újonnan szervezettek a bolsevista agitáció-

nak kész prédául szolgáltak. Nemcsak az értelmiségi osztályokból betódult tízezrek forradalmárokodtak minden meggondolás nélkül, hanem az ipari szervezetekbe nyomult százezrek is azzal áltatták magukat, hogy csupán gyors cselekvésre, elhatározott tettekre van szükség, hogy a magyar Eldorádó megnyíljk elöttük. Aki a leg-> többet ígérte, az volt a szemükben a legnagyobb, a leg-, megbízhatóbb vezető. Ezekben az időkben a józan ész szavát elnyomta a felelőtlen demagógia. Ha akadt valaki, aki az adott lehetőségeket a munkások elé tárta s arra intette őket, hogy követeléseiket mérsékeljk, mert a túlzásokkal mindent elveszíthetünk, rögtön kész volt az ellenforradalmár, a reakciós elnevezés.

A bolsevisták kiadták a jelszót: „nem kell házbért fizetni” és természetesen nagyon sokan akadtak olyanok, akik ezt a tetszetős és haszonnal járó jelszót magukévá tették. Ezt a mozgalmat is csak nehéz harcokkal lehetett leszerelni. Azután jött az új jelszó: „mindent szocializálni.” És rögtön akadtak olyanok, akik el akarták foglalni a gyárakat, akik a társadalmi termelés új rendjét ilyen egyszerű módon akarták megvalósítani. De nem feledkeztek meg a harctérről visszakerült katonákról sem, mert kiadták a jelszót, hogy ötezernégyszáz korona jár igazság szerint mindenkinek, aki a frontról hazajött.

De fölösleges felsorolni mindazokat az ígéreket, amelyekkel a munkásokat ámították és a szervezetekbe tömörült új tagokat a saját céljaik részére megnyerték. Az új minden szervezetben túlsúlyra jutottak és elnyomták azoknak a szavát, akik mérlegelni tudták az adott lehetőségeket és a józan mérséklet útján akartak előbbrejutni a fölszabadulás felé. A fizetett bolsevista agitátorok csak azoknál találtak visszautasításra és ellenkezésre, akik már a béke éveiben is fölismerték a szervezkedés szükségét s öntudatosan tudtak cselekedni.

Az egyre súlyosbodó gazdasági bajok megkönnyítették a túlzó agitátorok bomlasztó munkáját. Egyre több szervezetben került túlsúlyra azoknak a tömege, akik a szociáldemokrata párt vezetőségét árulással vádolták, akik a forradalom gyorsabb ütemét, a szociáldemokrata követelések gyorsabb megvalósítását követelték.

A túlzó követelések erejét fokozta, hogy a szociáldemokrata párttal szemben sehol sem láttak olyan ellenállást, amellyel számolni kellett volna. Joggal erősödött az a hit, hogy a szervezett munkások minden követelése megvalósulhat, mert számbavehető ellenállás sehol sem jelentkezhetik. A hadsereg teljes szétbomlása egyre nyilvánvalóbbá vált s amikor a katonatisztek szociáldemokrata szervezete is megalakult, könnyű dolog volt elhiteni, hogy a munkásság csupán a vezetők tehetlensége és bátortalansága miatt nem tudja megvalósítani, mindazt, amivel a bolsevista agitátorok kecsegtették.

A munkásság jórésze fegyverekkel is rendelkezett, ami hozzájárult, hogy legyőzhetetlennek érezze magát. A polgári pártok az összeomlás első napján úgyszólván teljesen megsemmisültek. A szervezett munkások fegyveres csoportjai fékeztek meg azokat a fosztogatókat, akik az első napokban harácsolni akartak, a munkásokból alakult védőőrség védelmezte a polgárok vagyonát is. Ilyen körülmények között nem kell csodálkozni azon, hogy egyre nagyobb lett azoknak a tábora, akik azt követelték, hogy a szociáldemokrata párt vegye át a hatalmat *és a lehető legnagyobb gyorsasággal szocializálja az üzemeket és valósítsa meg mindazokat a követeléseket, amelyeket programjában hirdetett.*

Már említettük, hogy a Vyx-féle jegyzék is nagyban hozzájárult a bolsevisták győzelméhez. Budapest valósággal lázban égett, amikor köztudomásúvá vált, hogy az ország kétharmadrésze idegen főnhatóság

alá kerül. Pillanatok alatt egységes követelés gyanánt lépett föl az a kívánság, hogy erre a merényletre csak egyetlen felelet jöhet s ez nem lehet más, mint az oroszokkal való szövetkezés.

Annyi bizonyos, hogy a nekiindulás nagy lendülettel történt. A Kormányzótanács „Mindenkire!” címzett kiáltványa már az első nap körülhatárolja a megoldandó föladatokat és mindenkinek tudtul adja, hogy: „a Forradalmi Kormányzótanács haladéktalanul megkezdte a nagy alkotások sorozatát a szocializmus, a kommunizmus előkészítésére és megvalósítására. Kimondja a nagybirtokok, a bányák, a nagyüzemek, a bankok és a közlekedési vállalatok szocializálását. „A földreformot nem törpebirtokokat termelő földosztással, hanem szocialista termelőszövetkezetekkel hajtja végre.” „Hatalmas proletárhadsereget szervez, amellyel a munkásság és parasztság diktatúráját juttatja érvényre a magyar kapitalistákkal és a nagybirtokokkal szemben csakúgy, mint a román bojárokkal és a cseh burzsoákkal szemben. Kijelenti teljes eszmei és lelki közösségét az orosz szovjetkormánnyal, fegyveres szövetséget ajánl Oroszország proletárjainak. Testvéri üdvözlését küldi Anglia, Franciaország, Olaszország és Amerika munkásságának, egyben pedig fölszólítja őket, hogy ne tűrjék egy pillanatra sem kapitalista kormányaik gaz rablóhadjárátát a Magyar Tanácsköztársaság ellen. Fegyveres szövetségre hívja föl Csehszlovákia, Románia, Szerbia és Horvátország munkásait és földmiveseit a burzsoák, a bojárok, a nagybirtokosok és a dinasztikiák ellen. Fölszólítja Német-Ausztria és Németország munkásait, hogy kövessék a magyar munkásság példáját, szakítsanak végleg Parissal, szövetkezzenek Moszkvával, állítsák föl a Tanácsköztársaságot és fegyverrel a kezükben szálljanak szembe a hódító imperialistákkal.”

Ma már csak mosolyogni lehet azon a naivitáson,

amely ebben a kiáltványban megnyilvánul. De az akkori magyar viszonyok között a polgárok sa munkások nagy tömegei szinte a fölszabadulás érzetével olvasták, hogy fegyveres szövetséget kötünk Oroszországgal s a munkások között nagy tömegek akadtak, amelyek szentül vallották, hogy a magyar szovjet segítségével nekilendül a világforradalom és a legyőzött államok mindenütt megvalósítják a diktatúrát, majd fegyveres szövetségre lépnek és sikerrel szembeszállnak az antant-hatalmakkal, mert azoknak a hadseregei nem lesznek fölhasználhatók arra, hogy a szovjetkormányok ellen fegyverrel harcoljanak.

Ez a tetszetős kiáltvány tudatosan nem vette figyelembe, hogy az ausztriai és a német munkásság hallani sem akar a bolsevizmusról. Ausztriában a kommunista mozgalom a munkásoknak csak egy nagyon kicsiny töredékét tudta megnyerni és velük szemben a szociáldemokrata párt óriási, fegyelmezett, politikailag öntudatos tömegeket tudott fölvonultatni. Németországban gyilkos harcokban, utcai csatározásokban mérték össze erejüket a kommunista és szocialista tömegek s a kormány szocialista tagjai a legszilárdabb elhatározottsággal használtak föl minden erőt a kommunisták támadásainak visszaverésére.

A magyar szovjet vezetői nagyon jól tudták, hogy még a legyőzött államok munkásainak körében sem találhat visszhangra fölhívásuk. De egyenesen ámitászámba megy, hogy Anglia, Franciaország, Olaszország, Amerika, sőt Csehszlovákia, Románia és Szerbia munkásait is arra hívja föl, hogy fegyveres szövetséget kössenek a magyar szovjettel, holott nagyon jól tudták, hogy a győzelmes háború az antánt hadseregeit nem bomlasztotta föl, hogy a nevezett államok munkásainak koránt sincs akkora hatalmuk, hogy kormányaikkal szemben bármilyen formában fölléphessenek. Legföl-

jebb azt lehetett remélni, hogy az angol és francia munkásság tiltakozik az ellen, hogy a magyar Tanácsköztársaságot megtámadják, de a közvetlen ellenfeleinknél, a szerbeknél, a románoknál és a csehszlovákoknál *még ezt sem lehetett remélni*. Egyebekben a bekövetkezett tények megmutatták, hogy mennyire ábránd volt ez a világforgóradalommal biztató elgondolás.

A szovjetnek azonban szüksége volt erre a mákonyra, mert, a belső bajokat éppen olyan kevésbé tudta enyhíteni, mint a Károlyi-kormány. A nagy elhatározások és a halálbüntetésekkel való fenyegetés ellenére egyre fokozódtak a gazdasági bajok. Az ország az ellenfelektől körülzárva, a legégetőbb anyagszükségletét sem tudta beszerezni és az élelmiszerbehozatal is teljesen szünetelt. A szénhiány megbénította az üzemek munkáját és növelte a bajokat, hogy a mezőgazdasági népesség a városok ellátásáról hallani sem akart. Igaz, hogy a munkások többen kerestek, mint az előző rendszerben, de a pénzüket nem tudták fölhasználni. A munkásház-tartásokban a nagy kereset ellenére növekedett az inség és ezzel kapcsolatosan a szovjet ellen érzett ellenségeskedés. A legszükségesebb élelmicikkek hiányoztak és hus csak a legritkább esetben került a munkások asztalára. Nem ért tehát semmit, hogy mindenütt aránylag nagy pénzösszegekkel rendelkeztek, mert a keresetet nem tudták az életszínvonal emelésére fölhasználni.

A Kormányzótanács jobb sorsra méltó buzgalommal gyártotta a rendeleteket. A régi vezetők lassúbb tempóra biztató kívánságai nem találtak meghallgatást. Az Oroszországot járt ifjak forradalmi hevülete nem ismert határokat. Elveszettnek tartottak minden napot, amilyen nem szocializáltak valamit és buzgón kutatták, hogy a társadalmi élet melyik területén lehetne valamit köztulajdonba venni, még abban az esetben is, ha rendelkezésük folytán egészen lehetetlen helyzet alakul ki.

Megalakultak a népbiztosságok keretében a különböző hivatalok, amelyek bürokratikus útvesztőiben a termelés javulására irányuló minden törekvés elgáncsolódott. Egész üzemek szüneteltek, mert a szükséges anyagot sehol sem tudták megszerezni. Az üzletek bezárása fokozta a fölfordulást. A legcsekélyebb szükségletet sem lehetett kielégíteni, mert a létező intézményeket megsemmisítették, mielőtt újakról gondoskodtak volna.

Mint a *Népszava* szerkesztőjének, annak ellenére, hogy nem voltam a Kormányzótanács tagja, jogom volt a Kormányzótanács ülésein megjelenni. Amikor a szerkesztőségben egyre több munkás panaszkodott, hogy az üzletek bezárása hallatlan elkeseredést keltett, annál inkább, mert a munkások semmihez sem juthattak hozzá, viszont a protekciósok nagy tömegekben jutottak áruhoz, az egyik ilyen — az alakulás után néhány nappal megtartott — kormányzótanács-i ülésen fölszóltam, hogy tiltakozzam ama gazdálkodás ellen, amely csak a kormányzathoz közel álló kiváltságos töredéknek biztosít előnyöket. A helyzet megvilágítására magammal vittem egy kis acélgömböt, amelyet azelőtt az üzletekben néhány fillérért meg lehetett vásárolni, de az üzletek bezárása után az utcán az alkalmi árusoktól csak három koronájával lehetett megvenni. Az ilyenfajta szocializálás üdvös hatásairól beszéltem, a Kormányzótanács többségben levő helyettes népbiztosainak élénk tiltakozása, közben. A nagy lárma nem zavart meg, mert tudtam, hogy Erdélyit éppen a tiltakozó ifjak kényszerítették a boltbezárás meggondolatlan műveletére. Igen határozottan adtam tudtára a tiltakozó fiatalságnak, hogy nem félek az ellenforradalmár jelzőtől, mert szerintem az esztelen rendelkezésekkel, az elégedetlenség növelésével gyártják az ellenforradalmat. Ennek a tiltakozásnak meg is volt az az eredménye, hogy az úgynevezett leltározást meggyorsították s a munkások a fölhalmozott

árukból szintén vehettek, még mielőtt a kiváltságosak mindent elszedtek.

Egyebekben a Kormányzótanács ülésein nemcsak a bolsevisták megbízható fiataljai tiltakoztak, ha az úgynevezett kilengéseket megbélyegeztük, hanem a régiek közül is akadtak az új rendszernek tántoríthatatlan védelmezői. Különösen szomorú volt, hogy Bokányi Dezsőt, a szociáldemokrata pártnak ezt a nagyszerű szónokát és kitűnő agitátorát annyira be tudták fonni, hogy minden föntartás nélkül az ő oldalukra állt. Ez annál csodálatosabb volt, mert bár Bokányi az utóbbi években meglehetősen gyorsan változtatta nézeteit és gyakran a legfontosabb kérdésekben sem tudott önmagával megállapodásra jutni, mégis bizonyos, hogy nem önző okokból csatlakozott a bolsevisták mellé. Engem egyenesen fájdalmasan érintett, hogy az egyik ülésen, amelyen a Lenin-fiuk indokolatlan és fölháborító zaklatásairól beszéltem, Bokányi dühösen rámrivalt, hogy itt a Kormányzótanács előtt nem lehet a burzsoákat védelmezni. „Ügylátszik — mondta Bokányi —, Weltner elvtárs nem tudja megérteni, hogy milyen mélyreható átalakulás történt és még mindig megmaradt szociáldemokratának.” Figyelembe vettem, hogy hány évtizedet töltöttünk együtt küzdelmes harcokban, tehát nyugodtan csak annyit válaszoltam, hogy: „Bokányi elvtársról viszont a most történt kijelentése alapján azt kell föltételeznem, hogy sohasem volt szociáldemokrata.”

Más megítélés alá tartozik Szabados Sándor, aki a szociáldemokrata mozgalomban is csak műkedvelőnek számított, mert sohasem vállalt olyan szerepet, amely kockázattal járt, hanem buzgón gyűjtötte a régiségeket, amelyekből egész vagyont halmozott föl a lakásán. A Tanácsköztársaság kikiáltása után azonban hirtelen fölfedezte, hogy milyen lángoló forradalmár rejtőzött eddig benne és a proletárdiktatúra leghevesebb szájasko-

dója lett. Bokányi után Szabados is szükségesnek látta, hogy életjelt adjon magáról és műföhláborodástól reszketve rámkiabált, hogy furcsa dolog a Kormányzótanács ülésén az ellenforradalmárokat védelmezni. Az ilyesmi ezekben az időkben „egyenesen árulásszámba megy”. Szabadossal szemben azonban már nem kellett kíméletesnek lennem, tehát azt válaszoltam neki, hogy tartsa a száját, mert nagyon jól tudom, hogy önző fráter, aki csak azért játssza a forradalmárt, mert a lakásán összegyűjtött cserepeit akarja megvédelmezni. Ha más nem akad, majd én gondoskodom róla, hogy a régiségeit ugyanolyan módon elrekvirálják, mint azoknak a lakásaiból, akik nem szemtelenkedhetnek itt a kormányzótanácsi ülésen.

A proletárdiktatúra első napjaiban a legfontosabb feladat a belső rend biztosítása volt. Azok előtt, akik gondolkozni szoktak, furcsának látszhatott, hogy a bolsevisták vezetői, akik a Károlyi-forradalom idején a legélesebben szorgalmazták a demokratikus elbánást, és még a gyűjtőfogházban is megkövetelték, hogy a politikai foglyok szabadságait élvezhessék, akik a szociáldemokrata párton belül a leghatározottabban reklamáltak a demokratikus elbánást és a bírálat szabadságát, most statáriummal és halállal fenyegettek mindenkit, aki a száját ki meri nyitni. Egyebekben a bolsevistáknak ez a rugalmas elmélete még most is érvényesülést nyer. Azt hiszik ugyanis a „forradalmiságnak” ezek a kitűnő harcosai, hogy ők nyugodtan piszkolódhatnak, rágalmazhatnak és magukra vonatkozóan kötelezően kérhetik a demokratikus eszközök alkalmazását. De ha velük szemben ugyanazokkal a módszerekkel akarnak eljárni, akkor sérelemről üvöltenek. Sajnos, a munkásmozgalomban még ma is számosan vannak, akik a bolsevistákra nézve az ilyenfajta mentelmi jogot követelik. Azt hiszik, hogy a rágalmazókkal szem-

ben kesztyűs kézzel kell eljárni s helytelenítik, ha a bolsevista agitáció aljasságaival szemben rámutatunk arra, hogy a jóhiszeműek mellett *önző célokra törekvő fizetett emberek és rendőrspiclik akarják destruálni a szociáldemokrata mozgalmat.*

Tehát halálbüntetés és statárium mindazokra, akik az új rendszer ellen a szavukat föl merték emelni és rögtön ellenforradalmárt kiabáltak, ha valaki a legbadarabb intézkedéseiket bírálni merete. Az új rendszer játszi könnyűséggel rázta le magáról azokat, akiknek a Károlyi-forradalom idején dus, kényelmes megélhetést ígért., így például a leszerelt katonákat — amint már emiítettük — arra biztatták, hogy 5400 korona leszerelési segílyt követeljenek. A diktatúra kikiáltását követő napon megjelent a leszerelt katonák háromtagú küldöttsége Kun Bélánál, hogy figyelmeztessék Ígéretére. Kun Béla Böhm Vilmos elvtársunk jelenlétében a legnagyobb határozottsággal a következőket mondta nekik:

„Most azután vége legyen az 5400 koronás követeléseknek, mert ha nem lesz vége, akkor kaptok 5400 gépfegyvergolyót, de nem 5400 koronát!”

A proletárdiktatúra kikiáltása után két hivatalos lapja volt a pártnak. A bolsevisták megtartották a „Vörös Újság”-ot, a *Népszava* pedig a szociáldemokrata párt álláspontját képviselte. Az egység ugyanis minden „egységokmány” ellenére a valóságban sohasem tudott létrejönni. Mindebből azonban nem szabad azt a következtetést levonni, hogy a *Népszava* az eseményektől függetlenül azt írhatta, amit a szerkesztőség akart. A Kormányzótanács rendeleteit minden megjegyzés nélkül kellett közölni és a bolsevisták vezetőinek cikkeit nem lehetett visszautasítani, így jött létre az a felemás állapot, hogy a lap egyik oldalán rejtett módon egyenesen biztatták a kilengőket az erőszakosságokra, a másik oldalon pedig *a legélesebben állást foglalt a lap az*

egyéni akciók és fölösleges kegyetlenkedések ellen.

Már április elsején a *Népszava* az első napokban történő visszaélésekre utalva a következőket írta: „A Forradalmi Kormányzótanács minden rendelete megparancsolja, hogy egyéni vállalkozások és hivatalos zaklatások mellőzésével kell végrehajtani azokat az intézkedéseket, amelyek a kialakuló új világ szent ügyét szolgálják. Senkinek sincsen joga túllépni a hatáskörét és *emberek zaklatásában, rémisztgetésében, terrorizálásában perverz gyönyörűséget találni*; ehhez nem adott jogot a Kormányzótanács és aki ezt teszi, az ellenforradalmár, az a forradalom martalóca.”

Április hó 4-én a *Népszava* „A proletárdiktatúra biztosítása” című cikkében már az új rendszer hibáiról beszél. Megállapítja, hogy: „nem ér semmit, hogy napról-napra azt hangoztatjuk, mit alkottunk, végzetes volna, ha nem mutatnánk rá azokra a jelenségekre, amelyek a proletárdiktatúrát veszélyeztetik”. „új társadalmat és új rendszert csak oly imódon lehet életbeléptetni, ha mindenki teljesíti kötelességét, ha el tudjuk kerülni azokat a bajokat, amelyeket a Kormányzótanács akarata ellenére egyes *kilengők okoznak*”. Majd a cikk a következőket állapítja meg: „Csak éretlen könnyelműség azon sopánkodni, hogy a magyar proletárság forradalma *vér nélkül, nagyobb fölfordulások nélkül győzött*. Csak az embertelen rajongó követelése lehet az, hogy kegyetlen erőszakkal kell büntetni ott is, ahol nincsen ellenállás, hogy mindent a fejetetejére kell állítani...” „Akik zavart és anarchiát kivannak, amikor a polgári ellenforradalom sehol sem mutatkozik, akik kegyetlenkedni akarnak, amikor nincsen arra szükség, akik ok nélkül fenyegetnek és terrorizálnak: azok a proletárdiktatúra igazi ellenségei, *akikkel le kell számolni*”

Május elsején jött meg annak a híre, hogy a románok előnyomultak és elfoglalták a szolnoki hídfőt. A Mun-

kástanács ülést tartott, amelyen arról volt szó, hogy a budapesti gyárakból mindenkinek a frontra kell mennie, a románokat vissza kell szorítani, mert Budapestet csak ilyen módon lehet megvédeni. Az előadók és a főlshózalók ilyen értelemben beszéltek. Kivétel egy Surek nevű terrorista volt, aki főlshózalásában követelte, hogy mindenekelőtt a túszoikat gyilkolják le és rendezzenek Budapesten olyan vérfürdőt, hogy a burzsoázának elmenjen a kedve az ellenforradalmi alakulástól.

Surek fölfogásával, annak ellenére, hogy a terroristák óriási lelkesedéssel fogadták az indítványt, határozottan szembehelyezkedtem, kifejtettem, hogy a románokkal szemben való hadjárat nem attól függ, hogy Budapesten gyilkolunk-e, hanem, hogy milyen ellenállást tudunk gyakorolni a fronton. Nem Budapesten kell apró különakciókat rendezni és a burzsoáziát megtámadni, hanem a fronton a románokat. „Ha Surek és társai hósködni akarnak, akkor menjenek el a frontra és ott mutassák meg, hogy milyen legények.”

A Munkástanács többsége nagy tapsal fogadta ezeket a kijelentéseket. A hangulat olyan volt, hogy Kun Bélának a záróbeszédében szintén foglalkoznia kellett Surekkel. Erre vonatkozóan a következőket mondotta: „Kell-e nekünk most a túszoikat legyilkolnunk, kell-e nekünk most politikai foglyainkat legyilkolnunk? Elvtársaink! Én erre nemmel felelek. Azért nemmel, mert aki most tömeggyilkolást akar ittbenn, ahelyett hogy ezt a tömeggyilkolást a fronton akarná megcsinálni, az azt árulja el, hogy ő lemondott.”

Amikor a budapesti munkásezredek a frontra vonultak, hírek jöttek arról, hogy Surekék mégis szervezkednek és vérengzést akarnak. A *Népszava* április hó 4-én a készülődés ellensúlyozására a következőket írta:

De az ólálkodó huligánok a csöcselék se merjen mozdulni. Ez ár nagyszerű küzdelem nem a fosztogatás, a rab-

las, az egyéni akciók, az egyéni erőszakoskodás alkalma. A munkásság ma fegyverbe állt és a munkásököl a martalócokra éppen úgy lesújt, mint az ellenforradalomra. Aki rabol vagy fosztogat, azt a helyszínen föbelövik és a forradalmi törvényszék előtt felel az őrzőparancs vezetője és annak minden egyes tagja, ha nem a legkérlelhetlenebb szigorral hajtja végre ezt a parancsot. Paris közbiztonsága a kommün alatt volt a legkitünőbb. Budapest rendjét, fegyelmét, biztonságát a proletárdiktatúra meg fogja védeni. A tolvaj, a rabló, a martalóc a halál fia, mert ellensége a forradalomnak, mert gyalázatot hoz a szocializmusra ... *„A rendbontás, a huligánság nem forradalom, hanem bűntett.”*

Amikor a fronton a budapesti ezredek a románokat visszaverték és Szolnokot újra visszafoglalták, Budapesten a hivatalokban garázdálkodó ifjú óriások a különböző rekvirálásokkal és zaklatásokkal gyötörték a főváros lakosságát, A *Népszava* „Munka, fegyelem és rend” című cikkében foglalkozott ezekkel a felelőtlenekkel és a következőket írta:

A vöröskatoná, a szervezett munkás a fronton szenved, küzködik, harcol és itthon éretlen, felelőtlen elemek a lakásába lépnek be minden fölhatalmazás nélkül: rekvirálnak, rendelkeznek, intézkednek a Forradalmi Kormányzótanács szándékai, intenciói ellenére. Az ilyen eljárás a front hangulatát rontja meg és aki így cselekszik, árulója a forradalomnak, ellensége a proletariátus diktatúrájának ... A proletariátus diktatúrája fegyelmet, rendet, munkát, áldozatkészséget követel. A parancsokat és rendeleteket teljesíteni kell. Most nem olyan idöket élünk, amikor elnézők lehetünk a hibákkal, ballépésekkel, egyéni akciókkal szemben. Önvédelmi harcunk közben nem tűrhetjük el a Tanács hatalom *kullancsainak, tetüinek és piacainak garázdálkodását*. Munka, fegyelem, rend mentetik meg a Tanácsköztársaságot és a proletariátus vasökölrel sújt le azokra, akik a forradalom érdekei, parancsai ellen rendbontással vétének. A város nyugalma és rendje, a front nyugalma és rendje parancsolják ezt *és nem lesz szentimentalizmus az egyéni akciók kezdeményezőivel, a rendbontókkal szemben sem.*

Ma már könnyű arról beszélni, hogy a *Népszava* szintén mindent megtett, hogy a proletárdiktatúra kiáltása után a vörös hadsereg megszerveződjék, hogy a termelés meginduljon, szóval, hogy az egész rendszer megerősödjék. Ezt a legtöbb esetben vádként hangoztatják, holott senki sem tagadja, hogy a Károlyi-forradalom bukása után, amikor az elkerülhetetlen kényszer hatása alatt megszületett a Tanácsköztársaság, a szociáldemokrata párt és a *Népszava* is minden erejükkel azon voltak, hogy az új rendszer megmeneküljön az összeomlástól, mert mindenki tisztában volt azzal, hogy a proletárdiktatúra után az ellenforradalom megtorló hadjárata következik.

Ennek tudatában mindazok, akik a szociáldemokrata párt vezetőemberei közül a bolsevizmus idejében szerephez jutottak, arra törekedtek, hogy az átmenet zaklatások, kegyetlenkedések és visszaélések nélkül történjék. A legtöbben tisztában voltak azzal, hogy a diktatúra Magyarországon tarthatatlan, de óvakodtak attól, hogy véres *testvérháborút kezdjenek*, mert a szociáldemokrata párt és a bolsevisták összeütközése kétséget kizáróan nem azzal végződött volna, hogy a harcoló felek közül az erősebb veheti kezébe az ország sorsának intézését, hanem a mérkőzés eredménye: az ellenforradalom győzelme.

A szociáldemokraták ellenzéki magatartását ezeknek a szempontoknak figyelembevételével kell elbírálni. A legnyíltabb őszinteséggel és határozottsággal kell megállapítani, hogy a szociáldemokraták egy pillanatig sem gondoltak arra, hogy a bolsevistákat leverjék és visszaállítsák a régi állapotokat. Később kitűnik majd az is, hogy a bolsevisták ellen való fegyveres támadás is szóba került, de ez csak az önvédelem szempontjából történt volna és nem a régi állapotok helyreállítására. De ezek a kísérletek is éppen a szociáldemokrata vezetők

ellenállásán hiúsultak meg.

A proletárdiktatúra külpolitikája mutatta a legjobban, hogy az Oroszországból hazakerült nagyságok *milyen kicsinyek* voltak azon a helyen, ahová a forradalom vihara sodorta őket. Egyetlen szilárd politikai elgondolásuk az orosz szovjettel való szövetség volt, holott nagyon jól tudták, hogy ennek nincs és nem is lehet semmiféle gyakorlati jelentősége, mert az adott viszonyok között csak a korlátolt tudatlanság remélhette, hogy az oroszoktól *fegyveres* segítséget kapunk. Az oroszokkal való szövetség csak platonikus értékű eszmei társulás volt, alkalmas arra, hogy a politikai cse-csemők bizakodóan tekintsenek Oroszország felé, del a felnőttek egy percre sem hihették, hogy a velünk szemben álló hatalmakat orosz segítséggel fogjuk leverni.

Pedig a diktatúra kikiáltása után tizennégy nappal az ántánt részéről olyan komoly és nagyjelentőségű engedményeket kapott a magyar Tanácsköztársaság, amelyeknek elfogadása óriási mértékben megerősítette volna az egész rendszert és lehetővé tette volna — bizonyos esztelenségek föladása árán — a magyar munkásosztály hatalmának biztosítását.

Április hó 4-én megjelent Budapesten Smuts tábornok és a Kormányzótanácsot a saját különvonatára tanácskozássra hívta. A tárgyaláson Garbai Sándor, a Tanácsköztársaság elnöke, Kun Béla külügyi népbiztos, Kunfi Zsigmond elvtárs és Bolgár Elek bécsi követ vettek részt. Smuts tábornok a négyes tanács nevében ismertette az ántánt álláspontját. Figyelmeztette a tanácskozáson résztvevőket, hogy az ő közvetítése *az utolsó békés kísérletnek tekintendő*. A tábornok olyan föltételekkel jött, amelyek mindenképen alkalmasak voltak arra, hogy az ántánt és Magyarország között a békét megteremtsek, továbbá Magyarország belpolitikai fejlődését biztosítsák.

Alább szószerint közlöm Smuts tábornok ajánlatát, amelyből kitűnik, hogy az ántánt, amely a Károlyi-forradalommal szemben a legridegebb álláspontra helyezkedett, a Tanácsköztársaságnak *lényeges területi engedményeket tett* és föladta a Vyx-jegyzékben elfoglalt álláspontját. A jegyzék szószerinti szövege a következő:

1. A magyar kormány hajlandó visszavonni minden magyar csapatot és fegyveres erőt a következő vonaltól nyugatra:

A vonal három kilométerre Makótól keletre elhagyja a Marost és három kilométerrel keletre halad Tótkomlóstól, Békéscsabától és Békéstől, továbbá a berettyószentmártoni útkeresztezéstől, majd tizenöt kilométerre Debrecentől keletre húzódik és Debrecentől északkeletre fordulva, egy Nagyecsdőtől öt kilométerre nyugatra fekvő ponton megy keresztül és a Szamos folyót Nagyecsdőtől északra éri el.

2. Az összes román csapatok parancsot kaptak, hogy jelenleg elfoglalt állásaikon túl ne nyomuljanak.

3. Az a terület, amely az 1. §-ban megjelölt vonal és a román hadsereg jelenlegi vonala közé esik, semleges zónának tekintendő és szövetséges haderőkkel, mégpedig angol, francia, olasz és ha lehetséges, amerikai csapatokkal szállandó meg.

4. A magyar kormány elfogadja annak a katonai szerződésnek a föltételeit és ragaszkodik hozzájuk, amelyet az előbbi magyar kormány az antanttal és a vele szövetséges hatalmakkal november 13-án kötött, valamint elfogadja az 1918 november 3-án kötött fegyverszünet föltételeit is és ragaszkodik hozzájuk.

5. Határozottan kimondatik, hogy a föntebb leírt demarkációs vonal nem gyakorol befolyást az esetleges békeföltételekben megállapítandó területrendezésre.

6. Smuts tábornok ajánlani fogja a Parisban egybegyűlt nagyhatalmaknak, hogy Magyarország blokádját rögtön szüntessék meg és léptessenek életbe könnyítéseket abból a célból, hogy az elsőrendű szükségleti cikkeknek, jelesen zsírnak és szénnek Magyarországra való azonnali behozatala lehetővé váljék.

7. Smuts tábornok továbbá ajánlani fogja a Parisban egybegyűlt nagyhatalmaknak, hogy mielőtt Magyarország

politikai határait a békeszerződésben végleg megállapítanák, hívják meg a magyar kormány meghatalmazott képviselőit, adják elő az álláspontjukat a határok kérdésében és minden ebből származó gazdasági kérdésben egy értekezleten, amelyet a nagyhatalmak egy képviselőjének elnöklete alatt Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia és Német-Ausztria képviselőivel tartanának.

Kitűnik ebből a jegyzékből, hogy Smuts tábornok csak azt követelte, hogy a magyar kormány ismerje el és teljesítse a főnálló fegyverszüneti szerződéseket és ennek ellenében még azt is kijelenti, hogy „a megjelölt demarkációs vonal nem gyakorol befolyást az esetleges békeföltételekben megállapítandó területrendezésre”, továbbá hogy a békekonferencián a magyar kormány képviselőit is meghallgatják.

Itt lett volna az alkalom, hogy a Tanácskormány a forradalom nyugodt és békés kialakulásának előfeltételeit megszerezhesse, mert a jegyzék, habár burkolt formában, a Tanácsköztársaság elismerését jelentette. Kun Béla azonban határozottan ellenezte a jegyzék elfogadását. Arról beszélt, hogy az ilyen béke az ellenforradalmi erőket megerősítené, ami végeredményben oda vezetne, hogy a munkások forradalma megbukik.

A külpolitikai helyzet akkoriban elég kedvező volt, mert a nyugati államokból hatalmas tüntetéseket jelentettek, ami azután lehetővé tette, hogy a munkások előtt a készülő világforradalom gyors bekövetkezéséről beszélhessenek. Éppen ezért a Smuts tábornoknak küldött válasz jegyzék nagyobb engedmények megadását követelte, olyan föltételeket tartalmazott, amiket az antánt nem fogadhatott el. A válasz jegyzék ilyen módon végleges szakítást jelentett az antanttal, ami annál végzetesebb volt, mert nemsokára a románok bekövetkezett támadása csak azért nem tudta a Tanácsköztársaságot megbuktatni, mert a budapesti munkások tízezrei siettek a frontra.

A budapesti Munkástanácsnak 1919. április 16-án megtartott ülésén már összeütközésre vezetett a kétféle áramlat, amely a szociáldemokrata párt hívei és az Oroszországból hazatért kommunisták között egyre élesebbé vált. Szamuely és a korábban megszervezett terrorcsapat tagjai véres kegyetlenkedéssel akarták a terrort és félelmet úrrá tenni, hogy ezzel akadályozzák meg az ellenforradalmat. Kun Béla alaptermészete nem hajlott a kegyetlenkedés felé, de egyre jobban kitűnt, hogy a terroristák befolyása alatt áll és ha nem is hirdette nyíltan, hogy kegyetlenkedni kell, kijelentései mégsem keltettek megnyugvást, sőt alkalmasak voltak arra is, hogy az indokolatlan kegyetlenkedést elősegítsék. A Munkástanácsnak ezen az első ülésén tette Kun Béla a következő kijelentést:

Tisztelt Elvtársak! Én nem látok rémeket, én nem hiszem, hogy a magyarországi burzsoázia máról-holnapra itt olyan szervezettel rendelkezhetnék, amely az ellenforradalom szempontjából veszélyes lehetne ránk nézve. Ez azonban nem jelenti azt, hogy mi engednénk a szentimentalizmusnak és a legelső dolgunk az volna, hogy azzal törődjünk, vajjon mi lesz a szegény burzsoáziával. Nem, én ismétlem, nem a burzsoázia szempontjából látom veszélyesnek ezt a sajnálatot, hanem a proletariátus osztálytudata szempontjából. Minden ellágyulás, minden szentimentalitás veszedelme az osztálytudatnak, alkalmas arra, hogy elhomályosítsa az osztálytudatot és gyöngítse a proletariátus osztályharcú készségét, amelyre ma inkább szükség van, mint valaha.

Erre a biztatásnak látszó fölszólításra ugyanezen az ülésen annál inkább föl kellett szólalnom, mert az úgynevezett szentimentalításokat én képviseltem és a fenyegetések jórészt hozzám intéződtek. Kijelentettem, hogy nem vagyok szentimentális, ha arról van szó, hogy a munkások helyzetén javíthassunk. A kapitalisták ellen *mint osztály ellen kell eljárunk*. Én úgy tanultam meg a szocializmust, hogy nem egyesek ellen kell eljárni, ha-

nem a termelés rendjét kell megváltoztatni. Tudom, hogy a kapitalisták milyen részvétlenül és kegyetlenül zsákmányolták ki a munkásokat, de „ennek ellenére azt mondom: a leghatározottabban elítélem azokat, akik egyesek ellen követnek el erőszakot, *a leghatározottabban elítélem azokat, akik minden ok nélkül kegyetlenkednek.* A forradalomnak és a forradalmi érzésnek használnak, ha barbárság helyett emberségesen bánnak mindenkivel”.

A „Lenin”-fiúk.

A szentimentalizmusról alkotott vád főképen arra vezethető vissza, hogy a Tanácsköztársaság első napjaiban a már régebben működő terrorcsapat, az úgynevezett „Lenin”-fiúk a legképtelenebbül zaklatták a lakosságot és a szociáldemokrata vezetők közül többen *tiltakoztak* e visszaélésekkel szemben. A bolsevisták az „ügy” érdekében szükségesnek tartották a „Leninek” féktelenkedései, mert a diktatúra legerősebb fegyvere: a terror. Állandóan rettegésben tartani a lakosságot, tüntetni a hatalmi eszközökkel, fokozni a bizonytalanság érzetét, azt a tudatot, hogy a hatalom az emberi életet nem sokra becsüli és a legkisebb ellenszegülést véresen megtorolja.

A Lenin-csoport magva azokból került ki, akiket a Károlyi-forradalom idején pénzzel megvásároltak arra a célra, hogy a szociáldemokrata mozgalmat nyugtalanítsák és minden lehető módon fitogtassák, hogy fegyverekkel rendelkeznek és szükség esetén ezeket a fegyvereket föl is használják. Már ezekben az időkben híre járt, hogy a bolsevisták eme rohamcsapatának nemcsak revolverei vannak, hanem gépfegyverekkel és páncélautókkal is rendelkeznek.

A legkószább, a legkalandosabb hírek keringtek arról, hogy az orosz szovjet titokban nagy fegyverszállít-

mányokat küldözget magyarországi megbízottai részére és az újabb forradalom kitörése esetén fegyveres csapatokkal támogatja a magyar szovjetet is. Ezek a híresztelések megfelelő eredménnyel jártak. A gyárakban dolgozó munkások az egyre fokozódó élelmiszerínség hatása alatt a bolsevizmustól várták a bajok megszüntetését. Természetesen sejtelmük sem volt arról, hogy magában Oroszországban is a legsúlyosabb gazdasági válsággal küzdöttek és a munkások ellátása még a magyarországi helyzetnél is rosszabb volt. Azt hitték, hogy a termelés szocializálása egy csapásra megváltoztatja a helyzetet, hogy a magyar szovjet a házak, a bankok és a földbirtokok kisajátításával a munkások ellátásának kérdését nagyszerűen meg tudja oldani.

A Tanácsköztársaság megalakulásának első napjaiban mindenütt ott keringtek a revolverekkel és kézigránáttokkal kitűnően felszerelt Lenin-csoport tagjai, akik csoportokba verődve nyugtalanították a járókelőket, avagy pedig a rekvirált autókban száguldozták keresztül-kasul a várost, hogy tettekre kész elszántságukat bizonyítsák.

Budapest lakossága és ezek között a szervezett munkások is félelemmel beszéltek a Lenin-csoportról. Legendás híreket gyártottak arról, hogy a legcsekélyebb megmozdulást halállal torolják meg, arról beszéltek, hogy az emberek máról-holnapra eltűnnek, mert a Lenin-fiúk mindazokat elfogják, akiket ellenforradalmi tevékenységgel lehet gyanúsítani. A Kormányzótanács az első hetekben nem törődött ezekkel a híresztelésekkel. Helyesnek tartották, ha mindenki rettegvé gondol a Lenin-fiúk félelmes kegyetlenségeire, mert ez az eszköz látszott a legalkalmasabbnak az ellenforradalmi megmozdulások elnyomására.

A sok képzelt, de meg nem történt kegyetlenkedés mellett voltak azonban olyan kilengések, amelyeket jog-

gai lehetett megtámadni. Amilyen mértékben gyarapodott a Lenin-fiúk ereje, abban a mértékben igyekeztek befolyást gyakorolni a Kormányzótanács elhatározásaira. Lassankint ez a terrorszervezet egyik tényezőjévé vált az államhatalomnak, amelynek intézkedéseit fölülbírálta és ama rendelkezések ellen, amelyeket helytelennek tartott, tiltakozással élt.

A dolog természeténél fogva elháríthatatlan volt, hogy a Leninek nagyobb része minden meggyőződés nélkül, csupán a könnyű és jó megélhetés szempontjából álljon a terroristák közé és ennek tulajdonítható, hogy minden eszközzel harácsolni akart. Valószínű, hogy voltak olyanok is közöttük, akik jóhiszeműen, meggyőződésből kerültek ebbe a hírhedt csoportba, de ez az elenyésző kisebbség volt. A túlnyomó többség minden politikai meggyőződés nélkül, a saját tudatlanságától vezetve, akart befolyást gyakorolni a dolgok alakulására és a terrort, amely a védtelen lakossággal szemben olyan nagyszélesen bevált, a Kormányzótanáccsal szemben is alkalmazni próbálta.

Nyíltan hangoztatták, hogy az átalakulás túlságosan simán ment. Szörnyű baj, mondogatták, hogy a forradalmi átalakulás vér nélkül történt, mert a burzsoázia teljes erejét megtartotta. Egy egészséges vérfürdő szerintük a magyar szovjetet jobban megerősítette volna, mint a Kormányzótanács „erőtlen” rendeletei. Ennek a kis csoportnak semmiféle rendelkezés sem volt elég érelyes. Megvádolták a Kormányzótanácsot azzal, hogy a tőkéssekkel szemben túlságosan engedékeny. A Tanácsköztársaság hivatalos testületeiben és főképen a Munkástanácsban a Lenin-csoporthoz tartozó küldöttek hangoztatták, hogy sokkal erősebb eszközökkel kell letörni a burzsoázia „ellenállását”. Persze azzal nem törődtek semmit, hogy ez az úgynevezett ellenállás különösen az első hetekben sehol sem mutatkozott. Surek és társai a

Munkástanácsban indítványozták, hogy utcasöpésre kell fogni a vagyonos osztályokat, hogy le kell törni, meg kell alázni azokat, akik a munkásosztályt elnyomták.

Ez a veszedelmes mentalitás annyira elharapódzott, hogy a legnagyobb elszántsággal kellett a Munkástanácsot a helytelen intézkedésektől megóvni. Nem mulasztottam el egyetlen alkalmat sem, hogy az egyre jobban követelődző kegyetlenkedőkkel szembeszálljak. Határozottan meg kellett állapítani, hogy a szocializmus nem osztályelnyomást jelent és távol áll minden kegyetlenkedéstől. Nem a régi osztályok elnyomására kell fölhasználni a diktatúra erejét, hanem az elnyomott osztályok fölszabadítására, az országban élő egész népesség jólétének emelésére. Ha a diktatúra, avagy a tiszta szocializmus megvalósítása csak egyszerű helycserét jelentene, ha az volna a szocializmus, hogy ezentúl a munkásosztály gyakorolja a hatalmat; olyan módon, hogy a többi osztályokat elnyomja és leigázza, akkor ez azt jelentené, hogy mindaz, amit eddig hirdettünk, hazugság volt. Ez a meggondolás vezetett, amikor a vért és elnyomatást kívánó terror-fiúkkal szemben az emberiség parancsainak alkalmazását követeltem.

Magától értetődő, hogy ilyen irányú fölszólalásaim és a *Népszavában* névalírással megjelent cikkeim nem voltak arra alkalmasak, hogy a Lenin-fiúk kedvencüknek tekintsenek. Csak az összeomlás után tudtam meg, hogy ez a derék testület több esetben tanácskozott arról, hogy milyen módon lehetne engem egész szépen, minden feltűnés nélkül a másvilágra expediálni. Igaz, hogy elég jó társaságban küldtek volna az utolsó útra, mert Kunfit, Böhmöt, Erdélyit és Rónait szintén ki akarták irtani. Az egyik Lenin-fiú mondta el Bécsben, hogy gyülekezőhelyükön, a Batthyány-palotában gyakran énekelték az alábbi kedves rigmust: „Szerkesztő úr Jakab, kitörjék a nyakad.”

De ettől függetlenül a névtelen fenyegetőlevelek olyan tömegeivel árasztottak el, hogy a legtöbbet el sem olvastam. Voltak ezek között bájosan naiv fenyegetések is. Az egyik ilyen kis levélke a következőképen hangzott:

Még két napod van. Vigyázz, mert óráid meg vannak számlálva. Szürke szemüveget viselek, ha meglátsz, azonnal szaladj el.

Hát ezt a drága embert a szürke szemüvegével együtt nem volt alkalmam meglátni, tehát megmenekültem a szaladástól is. De voltak egész brutális fenyegetőlevelek, akasztófaraajokkal spékelve és valamennyi megegyezett abban, hogy halálra ítélt, vagy legalább is azt kívánta, hogy minél előbb elpusztuljak. Nem voltam hajlandó a Lenin-fiuknak szívességet tenni, tehát nyugodtan tovább támadtam őket. Hogy a fenyegetőleveleknek nem lett komolyabb következménye és a Lenin-fiúk, egy esettől eltekintve, nem tettek kísérletet az elpusztításomra, az annak tulajdonítható, hogy a Kormányzótanács, illetve Kun Béla a legerélyesebben figyelmeztette a terroristákat azokra a következményekre, amelyekkel egy ilyen *kilengés* járna. Az ilyenirányú figyelmeztetést igen határozott formában megismételték, amikor az egyik éjszaka két fegyveres terrorfiu a lakásomon érdeklődött, hogy otthon vagyok-e. Feleségem azonban még a lakásba sem engedte be őket, mert nem tudtak fölmutatni semmiféle parancsot az elhurcolásomra. Csak harmadnap értesültem erről a kellemes látogatásról, mert odahaza nem akartak nyugtalanítani. Az esetet bejelentettem a Kormányzótanácsnak azzal a megjegyzéssel, hogy amennyiben nem kiméinek meg a további zaklatásoktól, nyilvánosságra hozom a Leninek hőstetteit. Azonnal intézkedtek és a további látogatások elmaradtak.

A bolsevizmus bukása után sokat beszéltek a terrorcsapat gyilkolásairól és. kegyetlenkedéseiről. A Bat-

thyány-palotát és a parlament pincéit úgy emlegetik, mintha tömeggyilkosságok és kínzások színhelyei lettek volna. Bizonyos, hogy az elterjesztett rémhírek legnagyobb része *hazugságok* a Lenin-fiukkal kapcsolatban voltak olyan esetek is, amelyekkel a Kormányzótanács több ízben foglalkozott. Egyre többen voltunk, akik a leghatározottabb formában követeltük ennek a terroristaszervezetnek a föloszlatását. A parlamentbe már csak egy töredéke került a Lenineknek, mert legnagyobb részüket lefegyverezték és szélnek eresztették.

Csak egyetlen esetben voltam a tanyájukon. A *Népszavánál* ugyanis bejelentették, hogy egy Vadász nevű elvtársunk, aki a Park-klubban vigyázott a fölhalmozott értékekre, nyomtalanul eltűnt. Azt mondták, azért fogták el, mert megakadályozta, hogy az ott fölhalmozott értékeket széthordják, hogy a nagy értékű ezüstneműt illetéktelenek elrekvirálják. Telefonon Kun Béla tudtára adtam ezt az esetet s azt követeltem, hogy Vadászt kerítsék elő. Másnap azt az értesítést kaptam, hogy nem tudják kinyomozni, mi történt Vadással. Kun Béla szerint Csernyék határozottan tagadják, hogy az illető náluk van, viszont sem a rendőrségen, sem a fogházakban nem található.

A dolgot azonban nem lehetett így elintézni, mert egyre többen követelték Vadász előkerítését. A szervezetekben arról beszéltek, hogy Vadászt meggyilkolták és a munkások izgalma növekedőben volt. Elmentem tehát a parlamentbe, hogy Csernyéket a következményekre figyelmeztessem. Nekem is azt állította, hogy Vadászról nem tud semmit. Rendben van, mondtam neki, de mivel tudtommal a rendőrség nem fogta el Vadászt, jó lesz széjjelnézni a saját portáján, hátha az ő tudta nélkül rejtegetik Vadászt. Annál inkább szükséges a komoly érdeklődés, mert abban az esetben, ha Vadász 24 óra alatt nem kerül elő, a *Népszavában* hozom nyilvános-

ságra ezt a lehetetlen ügyet és biztosítom őt arról, hogy nagyon rövid időn belül a Lenin-fiúk megszűnnek szerepet játszani a magyar közéletben. Ennek a fenyegetésnek megvolt a kellő hatása. Vadász néhány óra múlva előkerült, mert Cserny tudtával tartották fogva.

A Lenin-fiúk ellen való felháborodás azonban egyre növekedett. A munkások megunták prepotens föllépésüket s a szervezetekben hangoztatott fenyegető kijelentéseiket. A Kormányzótanács több ízben foglalkozott a felosztatásukkal, mert nemcsak én, hanem Böhm Vilmos és Kunfi Zsigmond elvtársaim is a leghatározottabban követelték, hogy Csernyéket minél előbb oszlassák föl. Az úgynevezett régi kommunisták eleinte hallani sem akartak a Csernyék ellen irányuló rendszabályok végrehajtásáról, de amikor Csernyék vakmerő elbizakodottságukban a Kormányzótanács tagjait is megfenyegették és a „szentimentalizmustól” mentes diktatúra *kérlelhetetlen* alkalmazását követelték, végül mégis elhatározták, hogy ezt a terror alakulatot föloszlatják.

A Cserny-csapat felosztatását Haubrichra bízták, Hetekig tartó tanácskozás után nyilvánvalóvá vált, hogy ezt a felosztatást véres harc nélkül nem lehet végrehajtani. Kun Béla végül a hadtestparancsnokshoz fordult, amelyet arra kért föl, hogy Csernyéket a *főváros területén kívül fegyverezze le.*

Böhm Vilmos elvtárs szívesen elvállalta ezt a szerepet és rendeletet adott ki, amelyben a legszigorúbb megtorlással fenyegeti meg mindazokat, akik önkényes politikai terrorcsapatokat alakítanak vagy ilyeneket vezetnek és azokat is, akik az ilyen alakulatoknak tagjai lesznek. A rendelet értelmében az ilyen alakulatok minden tagját *rögtönit élő törvényszék* elé kell állítani.

Ennek a rendeletnek alapján Böhm elvtárs fölszólította Csernyt, hogy jelenjen meg a főhadiszálláson. Ott azután kijelentette előtte, hogy nem tűri tovább ennek a

fegyveres alakulatnak a garázdálkodását, hanem megköveteli, hogy nyolc napon belül az egész csapat, valamennyi autójával, ágyúival, gépfegyvereivel és minden főszerelési tárgyával jelenjen meg Gödöllőn a főhadiszálláson.

Május hó 19-én Cserny az egész csapatával Gödöllőre érkezett. Ott azután már gondoskodtak a barátságos fogadtatásukról. Két zászlóaljjal és egy üteggel tisztelték meg őket, hogy a leszerelést baj nélkül végrehajthassák. A főparancsnokság megbízottja főszólitotta Csernyéket, hogy egy órán belül adják át minden fegyverüket és főszerelésüket, mert ellenkező esetben *erőszakkal szerelik le őket*. Rövid tanakodás után Csernyék belátták, hogy vége a dicsőségeknek s minden ellenállás nélkül megadták magukat.

A terrorcsapatától a következő főszerelési tárgyakat és fegyvereket kobozták el:

- 6 drb 14 cm-es aknavetőt,
- 6 drb 9 cm-es aknavetőt,
- 3 drb 7 ½ cm-es páncélágyút,
- 7 drb gyalogsági ágyút,
- 7 drb gépfegyvert,
- 63 láda bombát,
- 130 láda kézigránátot,
- 41 rakasz gépfegyvertöltényt,
- 11.5 láda töltényt, gyalogsági ágyú számára,
- 807 láda aknavető- és ágyúlőszert,
- 7 drb személyautót,
- 6 drb teherautót.

A leszerelt Cserny azonban csak nehezen tudott belenyugodni, hogy hatáskör nélkül, mint magánember létezzen. A terrorcsapat legtöbb tagja nagyon hamar elszökött a frontról, mert csak a védtelen emberekkel szemben voltak bátrak. Cserny kieszközölte, hogy mint belügyi nyomozó működjék és maga mellé vehette 40 leszerelt és a frontról megszökött emberét. A június 24-i

ellenforradalom után újból jelentkezik és arra való utalással, hogy Budapesten az ellenforradalom dühöng, beadványt intéz Kun Bélához és a hadseregfőparancsnoksághoz, hogy újból engedjék meg a terrorcsapat megszervezését. A beadványban szószerint a következőket mondja: „... ezen utolsó három nap megmutatta, hogy *véres kézzel kell legázolni és vérbe kell fojtani minden ellenforradalmat.* Meg kell szervezni a Vörösőrség tüzérsztagát, E célból kérek 200 tagból álló legénységet, 80 nyomozót, 35 őrségi személyzetet és egy 25 főből álló törzset. Ezek szereltessenek föl 16 ágyúval, 12 gépfegyverrel és egyéb lőfegyverekkel. Bocsásanak rendelkezésükre megfelelő épületet. Im átveszem a parancsnokságot, én fogom megváltatni a legénységet. Az osztag megszervezése után adassék át nekünk a dunai flotilla is. Lenni vagy nem lenni, ez most a kérdés! Ne tétovázzunk, fogják keményen kezükbe a gyeplőt”.

A. Munkástanács május 31-én megtartott ülésén szintén szóba került a két párt közötti ellentét és Kun Béla hosszabb beszédet mondott arról, hogy aki a proletariátust hátbatámadja, halálos bünt követ el. Megemlékezett a „szentimentaliztmusról” is, amely szerinte oda vezet, hogy az ellenforradalom erőt merít belőle és támadást indít az új rendszer ellen.

Nyilvánvaló volt, hogy ez a beszéd azok felé volt irányítva, akik elítélték az úgynevezett kilengéseket és a terroristák visszaéléseit. Kun Bélával szemben kifejezésre akartam juttatni, hogy a szociáldemokrata párt-hoz tartozó munkások és szervezetek nem akarják az egységet megbontani, de azt hiszik, hogy az egyre sűrűbben jelentkező visszaélések nem látszanak alkalmas eszköznek a Tanácsköztársaság megerősítésére. Ezért fölszólaltam és a következőket mondtam:

Aki a pártegységet a mostani körülmények között meg akarja bontani, az hátbatámadja azt az ügyet, ame-

lyet szolgálni akar. Ez szól azonban úgy jobbra, mint balra.

Itt kell kijelentennem azt is, hogy a proletárdiktatúra *a munkások felé nem diktatúra és nem terror*. Itt, ezen a helyen mindenki szabadon elmondhatja, amit akar, mindenki a bírálat legteljesebb szabadságával élhet. Elmondom tehát mindazt, amit elmondani szükségesnek tartok és ebben semmiféle fenyegetés sem fog meggátolni.

A helyzet ma olyan, hogy szükség van a nyílt, őszinte szóra. Lehetnek olyanok is, akiknek komoly, becsületes meggyőződésük az, hogy bizonyos körülmények között a lassú haladás *a szocializmus győzelme szempontjából többet ér annál a tempónál, amelyet sokan kiabálással és terrorral akarnak kierőszakolni*. A Magyarországi Tanácsköztársaság sok dologban előbbre van, mint az orosz szovjet, sok dologban *sokkal radikálisabb*, mint az oroszok.

Nem lehet a magyar köztársaságot „szentimentalizmussal” vádolni, nem lehet azt valami túlságosan nagy szentimentalizmusnak tartani, hogy elvette a tőkésék házáat, földjét, gyárát, a bankokat és lefoglalta a pénzét. De szentimentalizmus és vérengzés között óriási úr tátong. Ha szentimentális volnék, azt is jogom volna megmondani, mert itt nem kell egy véleményen lennünk a részletekben, azonban az még nem szentimentalizmus, ha valaki az, ok nélküli durvaságokat ellenzi. (Élénk éljenzés és taps.), Jól ismerem a párisi kommün történetét, amelynek leveretése után az ellenforradalom a leggazabb vérfürdőt rendezte a munkások között. De mi szocialisták *wem azt mondjuk, hogy utánozni kell a gázságot és gonosztetteket*, hiszen mírdig azt hirdettük, hogy olyan társadalmat akarunk, amely- szebb, jobb és nemesebb lesz, mint a kapitalista állam

Egyebekben a napirendre tűzött élelmezési kérdésnél a legfontosabb részletnek Budapest tehermentesítését tartom. A főváros lakossága olyan mértékben megszapordott, hogy az nem áll semmiféle arányban azzal a területtel, amely most Magyarországon nincsen megszállva. A háború alatt és később is, a front összeomlása után és a megszállás miatt rengeteg sokan jöttek a fővárosba olyanok, akik a gazdasági életben nem tudnak elhelyezkedni. Rengeteg sok olyan ember van, akinek a fővárosban nincsen semmi dolga. De nemcsak burzsoá van itt, hanem

tízezrével vannak olyan proletárok, akik a gazdasági életben nem végeznek semmiféle munkát, holott a vidéken a népélelmezés dolgában és az agitációban is hasznos munkát végezhetnének.

Könnyű azt kiabálni, hogy küldjük a burzsoát dolgozni, azonban *az ilyen frázisok nem használnak semmit*. Tessék elolvasni Lenin és Trockij írásait a munkáról, a munkafegyelemről és az üzem ellenőrzéséről. Én ezekben az írásokban sehol sem olvastam, hogy a burzsoát fogják kényszermunkára, hanem éppen ellenkezően, a leghatározottabban arról van szó bennük, hogy a Tanácsköztársaság csak akkor maradhat meg, *ha a munkások fegyelmezetten dolgoznak*. A kapitalizmus uralmi idejében, amikor még az akkordmunka és a hajcsárrendszer dívott, a munkások rengeteg sokat termeltek. Tehát dolgozni kell most is, amikor önmagunknak dolgozunk. *És rendszerint azok dolgoznak a legkevesebbet, akik legjobban kiabálnak*.

A proletariátus ügyét nemcsak a fronton kell győzelemre vinni. A fronton elért győzelem nem sokat ér, ha a gazdasági életünket nem tudjuk organizálni.

Az ipari termelés szorosan összefügg az élelmiszerellátással, mert a fővárosnak csak akkor tudunk megfelelő mennyiségű élelmet szerezni, ha ipari termékeinket ki tudjuk cserélni. Öntudatos és fegyelmezett termelésre van szükség. *Nem frázisok kellene, nem kiabálás és terror, hanem: dolgozni, dolgozni!* (Hosszantartó éljenzés és taps.)

Április közepe táján megkezdődtek már az előkészületek május elsejének megünneplésére. A Kormányzótanácsban helyet foglaló ifjú óriások azt hitték, hogy úgy ünneplik meg legméltóbban a május elsejét, ha egész Budapestet *vörösre mázolják*. Minden lehető és lehetetlen helyet elborítottak vörös szövetekkel és rengeteg ember foglalkozott azzal, hogy a hevenyészett zászlótartórudakat és gúlaszerű oszlopokat vörösszínűvé fesse.

Közben azonban a frontról nagyon rossz hírek érkeztek, mert a románok a rosszul kiképzett csapatokat mindenütt kiszorították állásaikból. Május elsején a

főhadiszállást Szolnokról Gödöllőre kellett áthelyezni mert a csapatok a jól kiépített tiszai hídfőt elhagyták és rendetlen csoportban, teljes szétzüllöttségben vonultak Budapest felé. Most már arról is gondoskodni kellett, hogy ezeket a fegyveres csoportokat még Budapest előtt lefegyverezzék, mert féltő volt, hogy Budapest békés lakosságát megtámadják.

Május elsejének megünneplése a rikító és izléstelen külső díszítése ellenére nagyszerűen sikerült. Százvezrek vonultak föl Budapesten lelkes hangulatban, olyan tömegek, akiknek sejtelmük sem volt arról, hogy a románok előtt nyitva áll az út Budapest felé és csak a szolnoki hid fölrobbantásának köszönhető, hogy előnyomulásukat pillanatnyilag meg lehetett állítani.

Május hó 2-án azonban a Kormányzótanács ülése már a teljes fejvesztettség képét mutatta. A legfantasztikusabb tervek kerültek forgalomba és az úgynevezett mindenre elszántak komolyan foglalkoztak azzal, hogy amennyiben a románok Budapestet elfoglalják, gyorsan hadsereget kell gyűjteni és vissza kell vonulni egészen a Bakonyig, hogy onnan indítsuk meg az ellentámadást. Nyugodtan kijelentettem: „én nem megyek a Bakonyba”. Böhm Vilmos elvtárs csatlakozott ehhez a fölfogáshoz és Kun Bélának lehetetlen terveivel szemben ő volt az egyetlen, aki józan és gyakorlati értékű javaslatokkal akarta megmenteni a helyzetet.

Itt kell közbevetően megjegyezni, hogy április hó végén, a frontról érkező rossz hírek hatása alatt, Kun Béla a Kormányzótanács tudtán kívül kapcsolatot keresett az ántántkörökkel. Böhm Vilmos elvtárs a már említett könyvében ezekről a tárgyalásokról a következőket írja:

Április 29-én meglepetésemre Kun a következő táviratot intézte hozzám:

„Amerikai misszió véleménye szerint külföldön

jó hatást tenne bizonyos személycseré a Kormányzó-tanácsban. új népbiztosokként *Bolgár és Weltner kerülnének be*. Szamuely és Pogány más fontos megbízást kapnak. Legyen szíves velük beszélni s megbeszélésük eredményét velem sürgősen közölni. Ez a személyváltás további tárgyalásokat garantál és megvalósulásuk esetén hajlandók Parisban közbelépni.”

Furcsán festett, hogy Kun, aki színleg a legjobb viszonyt tartotta fenn Szamuelyvel, engem — aki viszont nem a legbarátságosabb lábon álltam vele — bízott meg azzal a kényes föladdal, hogy adjam tudomására a megbuktatását. De azért Pogányéknak átnyújtottam a Kun küldötte selyemzsinórt és válaszukat az alábbi táviratban közöltem Kunnal.

„Az amerikai misszió véleményét tartalmazó táviratra érintkezésbe léptem Pogány és Szamuely elvtársakkal. Szamuely az önnel való telefonérintkezés után a maga részéről minden további nélkül hajlandó félreállni. Pogány hasonlóképen, sőt az ügy gyorsítása céljából, ha a helyzet úgy kívánja, máris a Kormányzótanács rendelkezésére bocsátja állását. A magam részéről Bolgár és *főleg Weltner megválasztását igazán nagy örömmel fogadnám*. Kunii velem teljesen azonos állásponton van.”

Választ ebben az ügyben Kuntól nem kaptam.

De más meglepetés ért...

Május 3-án az amerikai misszió főnöke, Brown professzor, Kun megbízásából Szolnokra utazott, hogy a románokkal a fegyverszünet kérdésében tárgyaljon. Brown a vonaton szemrehányással illetett, hogy miért nem fogadjuk el a kormányváltásra vonatkozó proпозиációját. Megmutattam neki Kun táviratát, Pogány és Szamuely válaszát, amelyek, mondtam, tudomásom szerint minden tekintetben födik az ő proпозиációit.

Legnagyobb meglepetésemre Brown tanár kijelentette, hogy ő nemcsak Szamuely és Pogány, hanem elsősorban Kun távozását követelte. A ravasz Kun azonban fölállozta két bajtársát, de a maga távozásáról bölcsen hallgatott...

Akkoriban nem tudtam mire vélni, hogy Kun Béla

nagyon gyakran követelte tőlem, hogy valamelyik népbiztosságot elvállaljam. Barátságos rábeszéléssel, néha fenyegetésekkel iparkodott engem is a népbiztosok sorába beiktatni. Csak később tudtam meg, hogy az ántánt követeléseinek akart eleget tenni, mert azt hitte, hogy a feszültség enyhül, ha a Kormányzótanácsot azokkal frissíti föl, akikről köztudomású volt, hogy nem helyeslik azokat az intézkedéseket, amelyekkel nemcsak a polgárokat zaklatták oktalan módon, hanem a munkásokat is. Azt hiszem, Peyer Károlyt és másokat is be akartak vonni a Kormányzótanács körébe. Talán ha a *Népszava* ebben az időben nem teljesített volna a munkások szempontjából fontos szolgálatot, akkor esetleg sikerült volna a Kunék terve. így azonban a lapot nem akartam otthagyni és csak akkor távoztam helyemről, amikor már teljesen hiábavaló volt a harc, mert a bolsevisták túzásait nem lehetett megakadályozni.

Visszatérve a katonai összeomlásra, a tanácskozássok eredménye Böhm Vilmos elvtárs javaslatainak elfogadása volt, A Kormányzótanács e javaslatok alapján elrendelte, hogy Budapest hadművelési terület és a rendet a munkásezredek tartják fenn. Haubrichot a budapesti katonai erő főparancsnokául nevezték ki és a Munkástanács ülésén felszólították a szervezett munkásokat, mindazokat, akik katonailag kiképzettek, hogy azonnal vonuljanak a frontra.

A Munkástanács egyhangú lelkesedéssel elhatározta, hogy fölállítja az új vörös hadsereget, amelyet a lehető leggyorsabban a frontra kell küldeni. El kell ismerni, hogy a budapesti szervezett munkások valóban csodálatraméltó áldozatkészséggel, lázas gyorsasággal megalakították azokat a zászlóaljkat, melyek a frontra kerülve, napok alatt megváltoztatták a hadihelyzetet. Május 20-án indult meg a csehszlovák fronton a támadás, amely ellenállhatatlan erővel, győzelemről győze-

lemre vitte a vörös hadsereget. Az előnyomulást Clemenceau jegyzéke állította meg, amely a párisi négyes tanács nevében bejelenti, hogy „a szövetséges és társult kormányok azon a ponton vannak, hogy a magyar kormány képviselőit a békekonferencia elé hívják. A szövetségesek már kinyilvánították szilárd akaratukat, hogy véget vessenek minden fölösleges ellenségeskedésnek azáltal, hogy két ízben is megállították a román seregeket, amelyek átlépték a fegyverszüneti határt, azután a neutrális zóna határait és (megakadályozták őket, hogy folytassák előrenyomulásukat Budapestre és megállították a szerb és francia seregeket Magyarország déli frontján.”

A jegyzék azzal végződik, hogy amennyiben a budapesti kormány nem szünteti be az ellenségeskedéseket, az autant „a legszélsőbb rendszabályokhoz folyomodik”.

Ezt a jegyzéket annál inkább el kellett fogadni, mert június vége felé az ország belső bajai miatt a fronton újból a fölbomlás jelei mutatkoztak. Amíg a munkászlóaljak hősiességgel hadakoztak, a bolsevisták szájkaszkodóinak jórésze messzire elkerülte a frontot és Budapesten hősködött. Böhm Vilmos elvtárs írja ezekről a következőket:

Természetesen voltak ennek a lelkes hangulatnak érdemtelen haszonélvezői is. Budapest utcáit ellepte a katonaruhát viselő férfiak tömege. A Munkástanácsban, az utcán, a szervezetekben és a párhelyiségekben egymásután tűntek föl különböző katonaruhába öltözött egyének. Kiírták a lapokban, hogy eltávoznak a frontra s mialatt a névtelen hősök tízezrei elmentek a forradalom védelmére, ők a reklámot zsebrevágták és otthon maradtak a veszélytelen budapesti fronton. Hangos álradikalizmussal, a lefegyverzett burzsoázia és a forradalmat védő szociáldemokraták elleni kurjongatással vélték a forradalomnak szolgálatot tenni. A Munkástanácsban, katonaruhában és fegyveres fölszereléssel Weltner, Garbai és Kunfi ellen hadakoztak, amíg a proletárok kint a fronton ellen-

séges ágyú- és gépfegyvertűzben védelmezték a forradalmat ...

Természetesen nem szabad általánosítani, mert a kommunisták közül is nagyon sokan elszántan és hősiesen harcoltak. De a meggyőződésből harcolók mellé odaszegődtek azok, akik csak harácsolni akartak, de eszükbe se jutott, hogy a bőrüket kockáztassák.

A gyorsan elővarázsolt vörös hadsereg 2835 négyzetkilométer területet hódított vissza az országnak. Clemenceau jegyzéke érteimében ki kellett volna ürítenie 1251 négyzetkilométer területet, tehát az offenzíva eredménye gyanánt megmaradt volna 1584 négyzetkilométer terület, A románoknak 2655 négyzetkilométer területet kellett volna kiüríteniök, ha Clemenceau megtartotta volna az ígéretét. Erre azonban nem került sor, mert a vörös hadsereg visszavonulása után nyilvánvalóvá vált, hogy a bolsevista rendszer tarthatatlan és a teljes összeomlás elkerülhetetlen.

Harc a szakszervezetek ellen.

A bolsevisták szerencsétlen külpolitikájának kudarcai mellett figyelemre méltó az az ügyetlenség is, amellyel a régi szervezett munkásokat magukra haragították. A bolsevista mozgalom nem rendelkezett olyan tömegekkel, amelyek meggyőződésből szolgálták volna ezt az eszmét. A forradalom magva a szakszervezetekben volt, a régi, kipróbált és meggyőződött munkások a szervezetekből kerültek ki. De a bolsevistákhoz csatlakozó fiatalok mindenáron azt akarták kimutatni, hogy ok a régiéknél külön forradalmárok, tehát megtámadták a szakszervezeteket, amelyeket elavult bürokratikus intézményeknek minősítettek. Az újakhoz csatlakozott Fiedler Rezső, aki már régebben tagja volt a vasmunkások szervezetének, de a szakszervezetek ellen irányuló támadásoknak az élére állt és „A szakszervezeti bürokrá-

cia címmel a *Népszavában* élesen megtámadta a szervezeteket. A cikk lényege az, hogy a szakszervezeti vezetők „a munkásság közvetlen és kisebb érdekeiért fölfáldozták a távolabb fekvő és nagyobb érdemeket.” Szakítani kell tehát a bürokráciával, hogy a végcél elérhessük. A múlt politikájával a munkásság szakított és egy nagy tételre, a világforradalomra tette sorsát.” Nagyobb nyomatékkal a cikk alá odairta: Fiedler Eezső vasesztergályos.

Fiedler cikkét a *Népszava* azzal a megjegyzéssel közölte, hogy legközelebb majd mi is megtesszük a magunk észrevételeit. A cikk megjelenése után következő lapszámban ugyancsak „A szakszervezeti bürokrácia” címmel a következő cikket írtam:

A szakszervezeti bürokráciáról irt cikket Fiedler elvtárs a *Népszava* szombati számában és bár azt erősítgeti, hogy nem akarja a múlt sérelmeit fölhánytorgatni, mégis egész sereg inzultussal illeti azokat az elvtársakat, akik a szakszervezetek élén állanak. Ha a Fiedler elvtárs cikkében fölsorakoztatott vádak igazak volnának, ha azt bizonyítaná, hogy a szakszervezeti mozgalom elméleti fölfogása helytelen, gyakorlati munkája eredménytelen volt, akkor éppen az ügy érdekében egy szóval sem kellene fejtegetéseire válaszolni. Azonban a jelzett cikkben minderről egy szó sincs. Fiedler elvtárs nem is tesz kísérletet arra, hogy vádjait beigazolja. Nemes egyszerűséggel halmoz gyanúsítást gyanúsításra és azután, abban a hiszemben, hogy munkáját jól végezte, arra biztatja a szakszervezeti vezetőket, hogy *ismerjék be a múltak bűneit és dolgozzanak lelkesen a jövő érdekében.*

Hát ilyen egyszerűen nem lehet a dolgokat elintézni. Nem ez a módja annak, hogy a munkások tömegeit egységes és lelkes munkára serkentsük. Nem elég megírni, hogy „nem akarjuk a múlt sérelmeit fölhánytorgatni”, hanem valóban szakítani kell minden oldalon azzal a rendszerrel, amely úgy állítja be a dolgokat, mintha a munkások egyik részének vezekelnie kellene a múltak bűneiért és ezzel szemben a másik rész hivatva volna arra, hogy bírálatot mondjon, ítéletet hozzon a proletárdikta-

túra előtt való (munkásmozgalomról).

Fiedler elvtársnak és vele együtt sok másik nagy szerephez jutott elvtársnak azt kellene figyelembe vennie, hogy a múlt elítélése az egész magyarországi munkásmozgalom elítélését jelenti és csak az a kicsiny töredék marad a vádaktól mentes, *amely a munkásmozgalomban sohasem vett részt*, amely csak néhány hónap előtt csatlakozott a mozgalomhoz. A magyar munkásmozgalom küzdelmeit maguk a munkások irányították. A felelőséget jóért és rosszért egyenlően kell vállalnia mindenkinek, aki ebben a munkában résztvett, tehát Fiedler elvtársnak éppen úgy, mint nekem, vagy másoknak, akik ebben a mozgalomban résztvettek.

Fiedler elvtárs cikkének az a lényege, hogy a magyarországi munkásmozgalomban „az a speciális szervezeti, politikai irányzat uralkodik, amely ellensége volt mindenmű forradalmi cselekvésnek”, amely bizonyos „szerény bér- és munkaidőkövetelések” keresztülvitelére pazarolta minden erejét, hogy követeléseit nem a harc, hanem az egyezkedések árán akarta elérni. „Az volt a baj, hogy a munkásság közvetlen és kisebb érdekeiért föláldozták a távolabbfekvő nagyobb érdekeket”, hogy a munkásság kis rétegeinek közvetlen érdekei érvényesültek a munkások összességének érdekei rovására, hogy a szakszervezeti vezetők politikája „a megalkuvás politikája” volt. Fiedler elvtárs szerint a szakszervezeti bürokrácia meggátolta a forradalmi munkát és kollektív szerződések elasztikus lehetőségeinek teljes kiépítését vallotta végcéljául. Éppen ezért félni kell, hogy a jelzett bürokraták „a régi ideológiában nevelkedett gondolkozásukkal hátráltatják majd a proletariátus önfelszabadító munkáját”. Félni kell attól, vajjon nem fogják-e visszasírni a bérrabszolgaság húsfazekait, elfeledve azt, hogy a kapitalizmusra való visszatérés a mai körülmények között csak annyit jelentene, hogy a meglévő csekély készleteket a burzsoázia maga foglalná le a maga számára”.

Úgy látszik, Fiedler elvtárs nem volt tisztában azzal, hogy szavai mit jelentenek, mert különben nem jelezne békülékeny szelleműnek azt a cikket, amely a fentiek szerint valósággal korbáccsal ver végig mindazokon, akik a szakszervezeti mozgalom vezetőhelyein dolgoztak. De nem azt akarjuk kimutatni, hogy a gyanúsítások milyen su-

lyosak, hanem arról kell beszélni, hogy mennyire alaptalanok.

Elsősorban arról kell Fiedler elvtársat fölvilágosítani, hogy a *Népszava* pénteki számában nem azt akartuk bizonyítani, hogy a magyar szakszervezetek jók voltak és a külföldiek rosszak, hanem arról beszéltünk, hogy a szakszervezeti mozgalom, fejlődése Magyarországon más utón járt, mint a külföldön. Ennek a bizonyítására most nincs terünk, de nincs is erre szükség, mert mindenki, aki csak félig-meddig tisztában van a különböző államok szakszervezeti mozgalmával, nagyon jól tudja, hogy az angol és amerikai szakszervezetek egészen más alapokon fejlődtek, mint például a francia szakszervezetek, s viszont a német és a skandináv államok szervezetei szintén elűtő szervezeti formát mutatnak. Kérjük tehát Fiedler elvtársat, hogy frissítse föl emlékezetét és ne kívánja tőlünk, hogy ezt hosszasan bizonyítsuk, mert erre annál kevésbé van szükség, mivel a legtöbb szervezett munkás bizonyítás nélkül is nekünk ad igazat.

Arra sem akarunk sok szót vesztegetni, hogy a szakszervezeti vezetők mindig a legélesebb osztályharc élén állottak, hogy sohasem elleneztek a forradalmi jelentőségű mozgalmakat, hogy igen gyakran kockára tették a szakszervezeteket, hogy nem féltek a föloszlatásoktól, ha arról volt szó, hogy tömegsztrájkokkal a munkásság politikai érvényesülésének útját megszerezhessék. Aki visszapillant a legutolsó évtized óriási harcaira, annak vita nélkül el kell ismernie, hogy Európa egyetlen államában sem küzdött a munkásság nagyobb önfeláldozással, mint nálunk, hogy sehol sem nyugtalanította a kapitalizmust *annyi tömegmozgalom, mint Magyarországon.*

Fiedler elvtárs elfelejti, hogy a szocializmus harci eszközei a közelmúltban még nagyban különböztek a proletárdiktatúra harci eszközeitől. Az egész világ munkássága még röviddel ezelőtt a politikai és gazdasági harc eszközeivel akarta a munkásosztályt fölszabadítani, hogy a különböző szocialista pártok programja majdnem az: egész világon egyenlő harcmodort szabott meg és egyenlő eszközökkel küzdött a végső célokért.

Ne beszéljünk gúnyosan arról az aprólékos munkáról, amelyet a szakszervezetek folytattak. Ne tessék olyan mély megvetéssel beszélni „holmi munkaidőrovidítésről”,

„elasztikus kollektív szerződésekről”, hanem ehelyett ajánlatos volna elolvasni a „Das Kapital” VIII. és XXIV. fejezetét, amelyben Marx nagyon hosszasan és részletesen mutatja ki, hogy a munkásosztálynak a munkaidőrovidítésért és a kollektív szerződésekért vívott harcai milyen történelmi jelentőségűek voltak és megállapítja, hogy ezek az osztályharcok mentették meg a munkásosztályt a teljes elzülléstől. Mi azután már ennél is tovább mehetünk és biztosíthatjuk arról Fiedler elvtársat, hogy a szakszervezetek nevelőmunkája nélkül a proletárdiktatúrát sohasem lehetett volna alkalmazni.

Az emberiség története osztályharcok története. A szakszervezeteiknek- annyira lekicsmylett küzdelmei a kollektív szerződésekért és a rövidebb munkaidőért a kapitalizmussal szemben vívott osztályharc legélesebb formait tüntetik föl. Mert Marx arról is fölvilágosítást nyújt s nagyon beható módon bizonyítja, hogy a tőkések milyen mereven ragaszkodnak a hosszú munkaidőhöz, mert a munkásoknak adott minden kedvezmény a profitráta lecsökkentését jelenti.

A proletárdiktatúra alkalmazása csak ott lehetséges, ahol az osztály tudatos munkások tömege elég nagy arra, hogy akarátát a vele szemben álló tömegekre — burzsoákra és indifferens munkásokra — rákényszerítse...

A párt- és szakszervezeti mozgalom most külön utakon jár. A szakszervezeti vezetők között nincsen olyan, aki akadályozni akarná a gazdasági és politikai mozgalom különválását. Nem jár tehát haszonnal, ha folyton a bürokráciáról beszélünk és lebecsüljük a szakszervezetek munkáját. Azt hisszük, hogy Fiedler elvtárs és mások, akik a bürokráciáról beszélnek, nem azt kifogásolják, hogy a szakszervezetekben pontos könyvelést vezetnek, hogy a segélyeket annak rendje és módja szerint kiutalják, hogy a tagok járulékait nyilvántartják, stb. stb. Erre a munkára szükség van és a jövőben még nagyobb szükség lesz, mert a szakszervezeteket ujabban egész sereg olyan föladatral bízták meg, amelyeket csak úgy lehet végrehajtani, ha az alkalmazottak számát szaporítják. Ha tehát igaz az, hogy a szakszervezetekre szükség van, akkor félre a gyanúsításokkal és engedjék a szervezeteket dolgozni.

Weltner Jakob
asztalos.

Az „asztalos” jelzõt azért használtam, mert Fiedler éppen olyan kevésbé volt vasesztergályos, *amikor a cikkét írta*, mint én asztalos. Azonban tudtam, hogy hozzánk tartozó elvtársaim mulatni fognak az aláíráson, amellyel Fiedler demagógiáját kigúnyoltam.

A támadásokat a „Vörös Újság”-ban a bolsevisták egyik úgynevezett teoretikusa, Révai folytatta, aki elméleti alapot akart adni ezeknek a támadásoknak. A válaszcikkben, amelyet erre a támadásra a *Népszava* május 25-i számában írtam, idézem azokat az érveket, amelyekkel a szervezeteket támadta, tehát nem kell külön ismertetnem a cikket. „A szakszervezetek a proletárdiktatúrában” címmel írtam a következőket:

Révai elvtárs a „Vörös Újság” vasárnapi számában a fõnti címmel cikket írt és a pártgyûlés helyett õ akarja megszabni azokat a kereteket, amelyekben a szak- és párt-szervezeteknek a jövõben mûködniök kell. Nem tartom szükségesnek errõl a kérdésrõl a hírlapi polémiákat, mert untig elegendõ, ha a pártprogramról és a pártszervezeti szabályokról folyó vitáról, amely most Kun Béla elvtárs elõadásainak nyomán folyik, adunk kimerítõ tudósítást. Sokkal helyesebb, ha elsõsorban azok mondanak véleményt, akik a gyakorlati munkában állandóan résztvesznek, mint hogyha az íróasztal mellõl, a munkások meghallgatása nélkül szabjuk meg a jövõ teendõit. Azonban Révai elvtárs cikkét nem lehet felelet nélkül hagyni. A cikk történetfilozófiai nézõpontjairól nincs semmi mondanivalónk, ámbár úgy a marxizmus, mint a történetfilozófia nézõpontjából ehhez a részhez is sok szó férne. Helyesebb azonban, ha csupán azokkal a részekkel foglalkozunk, amelyek a szakszervezetek szerepével foglalkoznak és a gyakorlati élettõl annyira eltávolodva tárgyalják ezt a kérdést, hogy minden a mozgalomban résztvett szervezett munkás *csak csendes derûltséggel olvashatja, hogy a múltban milyen szerepet játszott a mozgalomban.*

Révai elvtárs kegyesen elismeri, hogy a szakszervezeteknek a múltban volt némi szerepük és jelentõségük, „egyszerûen azért, mert léteztek”. Elismeri azt is, hogy a szakszervezeti harc a kapitalizmus idejében forradalmi

harc volt, mert a munkásosztály a bér munka viszonyát akarta megszüntetni és „a tőkésosztállyal való közvetlen szembenállásával, anélkül hogy talán tudta volna, ezt a megszüntetést szolgálta”. Ellenben azt mondja, hogy a vita nem e körül folyik, hanem a kérdés az, hogy a munkások öntudatosan harcoltak-e a kapitalizmus ellen?

Miután ezt a kérdést fölvetette, Eévai elvtárs azt próbálja bizonyítani, hogy a munkások teljesen öntudatlanul „csupán kényszerből vett-e részt ebben a küzdelemben”. „Azt lehetne mondani, hogy ezt a küzdelmet inkább elviselték, mint harcolták. A gazdasági helyzetük kényszerítette őket arra, hogy résztvegyenek benne és nem a saját elhatározásuk.”

Ez így simán elmondva nagyszerűen hat, mert mindenki azt hiszi, hogy íme, Révai elvtárs a legkitűnőbb marxista, mert mindent a gazdasági helyzetre vezet vissza. Tagadhatatlan és meg nem döntött dolog, hogy az emberek elhatározására a gazdasági helyzetük döntő befolyással bír. Ellenben naiv dolog ezt a marxi megállapítást a szakszervezeti mozgalomra vonatkoztatni és a szakszervezetek harcait úgy beállítani, hogy e szervezetek küzdelmeiben az osztályöntudatnak nem volt semmi szerepe, hogy a szervezett munkások „ezt a küzdelmet inkább elviselték, mint harcolták”. Naiv dolog azt mondani, hogy a szakszervezetek nevelőmunkája tiszteletreméltó és becsületes munka volt, de ez a munka független volt a szakszervezetek hivatásától és szerepétől. „A szakszervezetek vezetőinek érdeme ez, de nem a szakszervezeteké.”

Aki a magyarországi szakszervezeti mozgalmat ismeri, az rögtön tisztában van azzal, hogy ilyen megállapításokat csak az tehet, aki a szakszervezeti mozgalmat nem ismeri. Mert elsősorban éppen a szakszervezetek fejlődésének története dönti meg Révai elvtársnak ama, nem tudom marxi vagy történetfilozófiai állítását, hogy a szakszervezetek tagjai csupán kényszerből harcoltak, hogy inkább elviselték, mint harcolták a küzdelmet. Mindenki tudja, hogy a szakszervezetek legjobb harcosai a legjobban fizetett munkások voltak. Igaz az, hogy a szakszervezeti küzdelmet a gazdasági kényszer fejlesztette, de a, kapitalizmus ellen folytatott harcot az elnyomott munkások legöntudatosabbjai harcolták végig. Ha csupán a gazdasági kényszer hatna mindenkire egyforma módon,

akkor a szakszervezeti mozgalom előharcosai a legjobban elnyomott páriák lettek volna, azok, akik a legtöbbet szenvedték.

Ennek azonban éppen a fordítottja történt, A munkásság harcaiban azok a rétegek vettek a legtevékenyebben részt, amelyek gazdaságilag a legjobb helyzetben voltak. A legjobban fizetett iparágak munkásai álltak mindig az első helyen. Azok a kisipari üzemek, amelyekben a leghosszabb volt a munkaidő és a legcsekélyebb a munkabér, számba se jöttek; azok az iparágak, amelyeknek munkásait a legjobban megnyomorították, az agitáció semmiféle eszközeivel sem voltak a küzdelembe vonhatók.

És téved abban is Révai elvtárs, hogy a szakszervezeteknek a múltban nem az volt a hivatásuk, hogy az egyéneket és az egyének osztálytudatra ébresztésével az egész munkásmozgalmat forradalmasítsák. Unalmas dolog napról-napra ismételni, hogy a magyarországi szakszervezeteknek az uralkodó osztályok reakciója miatt hosszú évtizedekig a pártmozgalmat is vezetniök kellett. Minden szervezett munkás igazolhatja, hogy a szakszervezetek sohasem álltak azon az állásponton, hogy a filléres bérémelésekkel és a munkaidő rövidítésével már elértük a munkásmozgalom végső céljait. Éppen a célkitűzés dolgában voltak szervezeteink forradalmiak. Nem volt olyan valamirevaló szakszervezet, amelyben ne azt tanították volna, napról-napra, hogy a munkaidő-rövidítés és a bér-főlemelés csak eszköz arra, hogy a munkásosztály a végső céljaihoz közeledjék, de ez a kapitalizmus és a bér munka viszonyában nem jelent semmi változást, Nem volt olyan szervezet, amelyben ne ismételték volna napról-napra, hogy az igazi cél a kapitalizmus megdöntése, a termelő-eszközök társadalmosítása. Igenis, a szakszervezetek hirdették a legélesebb osztályharc szükségességét, azok tanították a magyar munkások tízezreit arra, hogy nem szabad megelégedni a pillanatnyi eredményekkel, hanem mindig a végső célt kell tekinteni, hogy a gazdasági és politikai harccal a szocializmust kell megvalósítani. Mivel így történt, ezért mondjuk, hogy a magyarországi szervezett munkások öntudatosság és áldozatkészség dolgában bármely más állam proletárjaival fölvehetik a versenyt.

Sokat kellene írni arról is, amit Révai elvtárs a szakszervezetek jövő feladatairól írt. Erre azonban nincs szükség. Tudjuk Kun Béla előadásából és azoknak az elvtársaknak a nyilatkozataiból, akik a mozgalom élén állnak, liogy a szakszervezeteknek egészen más szerepet szántak, mint Révai elvtárs. Tudjuk, hogy a szakszervezeteknek a hivatása a jövőben nem az lesz, hogy „a gyomrokat kielégítse” és a pártszervezeteknek sem az lesz a feladatuk, hogy „a burzsoáziát féken tartsák”. Révai elvtárs azt írja, hogy az osztályharcot a munkás- és katonatanácsok fogják vinni, tehát a pártmozgalomnak nem szabad ezekbe a dolgokba beavatkozni.

A dolog éppen fordítva történik. A munkás- és katonatanácsok az egész munkásosztály képviselőit alkotják. Ezekben a testületekben a munkásoknak minden rétege kivétel nélkül képviselőre jut. Olyanok is, akik nem szocialisták, akik a kommunizmus megvalósítását nem óhajtják. A szocializmus megvalósításához azonban feltétlenül szükséges, hogy azok legyenek többségben, akik a mi céljainkat tartják helyeseknek. A szakszervezetek és a pártszervezetek különválasztása nem azt jelenti, hogy a szakszervezeteket eltiltjuk a nevelőmunkától, hanem csupán annyit, hogy a nevezett szervezetek külön meghatározott munkát végeznek. A nevelés munkájában azonban minden szervezetnek egyenlően részt kell vennie. Minél több öntudatos szocialistát nevelünk, annál bizonyosabb, hogy a Munkás- és Katonatanácsban azok jutnak vezetőszerephez, akik a mi céljaink megvalósítását óhajtják. A szak- és pártszervezeteknek kell elvégezniök azt a nagy munkát, hogy a munkások óriási tömegei forradalmi szellemmel legyenek telítve, hogy a munkásoknak osztályképviselete egységes legyen a szocialista célok megvalósításában.

Egyelőre elég ennyi.

Weltner Jakab.

A szakszervezetekről folytatott vita annyira kiélesítette az ellentéteket, hogy Kun Béla a szakszervezetek helyzetének és teendőinek dolgában a parlament ülés-terében vitát rendeztetett. Ő maga is hosszabb beszédet mondott, de csak nagy általánosságban beszélt, és

bár nem támadta a szervezeteket, azok ellen sem foglalt állást, akik károsnak és fölöslegesnek tartották a szakszervezeti mozgalmat. Mi azonban tisztázni akartuk a helyzetet, ezért több szakszervezet kérésére én is föl-szóltam és a következőket mondtam:

Kun Béla néhány szóval elmondta, hogy miképen képzei el a szakszervezetek elhelyezkedését. Azt mondja, hogy a Tanács, amely Budapesten fog tárgyalni és a Tanácsok az egész országban, ezek képezik a dolgozók osztályszerzetét, ezek lesznek a dolgozó nép osztályszervei, amelyekben mindenki, kivétel nélkül, akármilyen elvi állásponton van, résztvehet. Tehát Kun Béla szerint magának a szovjetnek, illetve a Tanácsnak, amely összeül, nem kell okvetlenül szocialistákból állania, oda bekerülhet olyan ember is és bekerülhetnek olyanok is, akik más elveket vallanak és nézeteiket kifejthetik. Ez volna lényegében az a szerv, amely a hatalmat kezében tartja. Ezzel szemben állanak azután, illetőleg ezzel párhuzamosan alakulnak meg a többi szervek, a szakszervezetek, a pártszervezetek, amelyek bizonyos elvi alapon állanak, bizonyos célok elérésére törekszenek és az a föl-adatuk, hogy ennek a Tanácsnak minden tagját olyanokból válasszák, akik öntudatos szocialisták, hogy ez a szerv a szocializmus megvalósítására törekedjék.

Nem is szóltam volna föl, ha csupán erről volna szó. De ennek a vitának a keretében egyesek, akár illetékesen, akár illetéktelenül, olyan szerepet szántak a régi, kipróbált szervezeteknek, hogy erről okvetlenül el kell mondanom néhány szót, nehogy azt higyjük, hogy a szakszervezetek, a munkásmozgalom eme kipróbált előharcosai, a jövő alakulásban teljesen tétlenségre lesznek kárhoyztatva, hogy ezeknek a szervezeteknek csak az lesz a szerepük, amelyet egyes magántudósok a részükre megszabtak. Nevezettek a szakszervezetek szerepéről azt mondták, hogy ezek a munkásság gazdasági intézményei voltak, összeverődött munkások, akiket a gazdasági kényszer hajtott a szervezetekbe. Ez a lényege egynémely cikknek, amely megjelenti Megjelent olyan emberek tollából, *akik soha szakszervezetet nem láttak*. (úgy van, úgy van!) Az úgynevezett magántudósok, akik minden pillanatban a marxizmusról beszélnek, akiknek minden harmadik mondatában

„marxizmus” és „ideológia” fordul elő, meg „történelmi erő” és ilyen szavak, úgylátszik, azt hiszik, hogy hatnak a tömegekre, mert így, aki olvassa, azt gondolja: ime, ez tudományos dolog, mert benne van az a szó, hogy marxizmus. (Derűtség!) Mert a cikkeikben kiforgatott mondatok vannak, amelyeket senki sem tud megérteni és háromszor kell elolvasni, amíg rájön valaki, hogy nincs abban a mondatban semmi.

Ezek a magántudósok azt mondják: szakszervezeti tagnak kell lenni mindenkinek, hogy megélhessen, hogy kenyérjegyet kapjon, hogy húsjegyet vagy hústalan jegyet kapjon, amit éppen kiadnak. Katasztrófa volna az új államalakulatra, ha a szakszervezeteket olyan szervvé degradálnák, amilyenek ezek azt elképzelik.

A marxizmus nem ilyen szerepet szánt a szakszervezeteknek és általában a munkásmozgalmat nem ebből a szempontból bírálja el. A történelmi materialista fölfogás, és az osztályharc, amit Marx hirdetett, nem azt mondja, hogy a gazdasági kényszer csordákba hajtja az embereket és kényszeríti, hogy küzdjenek, hanem azt mondja, hogy az a gazdasági helyzet, amelyben élnek, a társadalmi termelésnek gazdasági alapja irányítja az emberek cselekvését és gondolkodásmódját, készíti tettekre az embereket. A történelmi materializmust így kell értelmezni és így kell megérteni és éppen a szakszervezetek mozgalma bizonyítja a legélesebben, hogy ez így is van. Tudniillik a szakszervezeti mozgalomban, mindjárt a keletkezésénél *nem* azok az emberek vettek részt, akik gazdaságilag a legelnyomottabbak voltak, akik a legroszabbul kerestek, hanem a legjobban kereső, intelligens munkások voltak e mozgalom előharcosai. (Élénk helyeslés és taps.)

Hogy mennyire nincs igazuk ezeknek a magántudósoknak a szakszervezetek mozgalmára vonatkozóan, azt a legjobban az bizonyítja, hogy a mozgalom kezdetén száz meg száz s később ezer meg ezer embernek a párt- és szakszervezeti mozgalom nemcsak lelkes munkát, hanem rengeteg kiadást is jelentett.

Azt, amit nehéz munkával szereztek, odaadták, hogy a szervezetek házbért fizethessenek, odaadták, hogy könyveket lehessen beszerezni, mentek agitációra és *nem kap-, lak érte olyan magas napszámokat, mint amilyenek most divatosak* (Zajos fölkiáltások: Igaz! Úgy van! Leleges taps),

hanem mentek plakátokat ragasztani, tányéroztak a vidéken, hogy a pártnak krajcárokot hozzanak. A mozgalomban lerongyolódtak, nem azért, mivel keveset kerestek, hiszen többet kerestek, mint a többi munkások, de keresetük jórészét odaáldozták a pártmozgalomnak. Világosan átérezték, hogy a munkásmozgalom részére az összesség érdekében áldozatokat kell hozni, mert csak így fejlődhetünk.

A magyar munkásmozgalomban mindig a legjobban keresők és a legintelligensebb munkások vettek részt. Akik tudták és megértették, mi a bérmunka és mi a kapitalizmus és megértették azt, amit a marxizmus igazán hirdet, hogy csak az osztályharc segítségével lehet felszabadulni, hogy a munkásság csak önmaga szabadíthatja föl magát. Ha úgy volna, hogy — amint tadniillik a félreértelmezett marxizmus szerint állítják — csakis a gazdasági helyzet, csakis a nyomorúság forradalmasíthat, akkor *a legjobban elnyomott napszámosok, a leginkább elnyomott ipari rétegek volnának a legnagyobb forradalmárok.*

Hogy a magyarországi munkásosztályban a szocializmus annyira hódítani tudott, hogy a háborúban megállotta helyét, hogy a háború után a kormányhatalomnak részese lett, mindez nem lett volna lehetséges a szakszervezetek munkája nélkül és nem lett volna lehetséges a szakszervezeti fegyelemben fölnevelkedett, öntudatos munkásrétegek nélkül. (úgy van! Élénk taps.) Egyik legnagyobb hibája a mi állapotainknak ma is az, hogy, sajnos, nagyon kevés volt az ilyen szakszervezetileg fegyelmezett munkás. Az a néhány ember, aki a szakszervezeti munkában a nevelés munkáját végezte, nyugodt lélekkel elmondhatom: ez a néhány egyén emberfölötti munkát végzett. *Csakhoggy akkor nem volt konjunktúra, úgy mint ma,* akkor nem ment olyan gyorsan és nem volt annyira szükséges belépni a szakszervezetekbe. Ma valóban fönnáll az az állapot, amit a múltra akarnak vonatkoztatni, hogy a szakszervezeteknek ezer, tízezer és százezer tagjuk van, azért, mert ama bizonyos társadalmi kényszer az, hogy belépjen valaki a szakszervezetekbe.

Régebben a szakszervezeti tagság, a nevelőmunka és a szocialista pártban való agitáció börtönt jelentett (Igaz! úgy van! Taps.), nem pedig elismerést, nem érdemeket és

nem hivatalokat. Akkor csendőrök és rendőrök és mások üldözték az embereket.

A múltban az üldözések miatt volt olyan az adott helyzet Magyarországon, hogy párt és szakszervezet jóformán egyet jelentett.

Külföldön a legtöbb helyen szétagoltan, külön működött a párt és külön a szakszervezet. Nálunk éppen az üldözés, az uralkodó osztályok tudatlansága, a reakció volt az oka annak, hogy a magyarországi szakszervezetek és az egész pártmozgalom nem haladhatott azokban a keretekben, mint a nyugati államokban. Én nem azt mondom, hogy baj, hogy kifejlődött a szakszervezeti bürokrácia, én ennek éppen az ellenkezőjét mondom mindenkivel szemben, tudniillik azt, hogy a magyarországi munkásmozgalom éppen azért volt céltudatosabb, mint sok más erősebb mozgalom, mert a szakszervezetek tagjaikat *a szocializmusra nevelték*.

Mi ebben a hátramaradt államban csináltunk nyugati munkásmozgalmat. Intelligens, nagy, erős, meggyőződéses és harcos, bátor munkásmozgalmat, amely, ha számra nézve aránylag kicsiny volt is, százalékarányban majd/nem mindig azon a nívón állott, mint a nyugati államok munkásmozgalma. (Igaz, igaz, úgy van!) Ha tehát nem lett volna ez a munkásmozgalom, akkor a mostani eredmények egészen mások volnának, akkor talán a munkás-ság jelenlegi osztályharcát sem lehetne olyan fegyelmezetten lejátszani, amint az most lejátszódik, akkor hiába volna minden kísérlet, hiába mindenféle erőlködés.

Ha azt akarjuk, hogy a Tanácsban szocialisták üljenek, ha azt akarjuk, hogy ezek a Tanácsok az egész országban mindenütt ne csak veszekedést csináljanak, hanem képesek is legyenek organizálni az új termelést, ha azt akarjuk, hogy a jövő társadalmát, a szocializmust ki tudjuk építeni, akkor ehhez egy fegyelmezett és nagyon intelligens munkástömeg kell, mert különben nem tudjuk megcsinálni magát az új társadalmat és nem tudjuk elérni a szocializmust.

Sokan nagyon egyszerűnek és nagyon könnyűnek gondolják a dolgokat és azt hiszik, tul vagyunk már minden nehézségen, mert a diktatúra segítségével kezünkben tartjuk a hatalmat. Vegyék mindezek figyelembe, hogy a diktatúra *csak eszköz arra, hogy elérjünk a szocializmus-*

hoz. A diktatúra nem lehet cél és nem lehet örökösen fegyverekkel uralkodni.

A pártszervezetek végzik a politikai ellenőrzés munkáját. Azokban játszódnak le az elvi, elméleti harcok, amelyek szükségesek, hogy az új társadalom izmosan, megerősödve kerüljön ki a küzdelemből. Azt hiszem, hogy a szakszervezeti és a pártmozgalomnak együttesen kell adni azokat a szocialistákat, akik a vidéken és a fővárosban a Tanácsköztársaság minden fontos fórumán képviselik az igazi szocializmust. Ne higgyék azt, hogy kedves állapot, ha minden kritika szünetel. Nagyon szükséges és fontos dolog, hogy kritika legyen, de nemcsak olyan bíráló, amelyet el lehet fojtani, hanem olyan, amely mögött szervezett erő van.

Bűnnek róják föl, hogy a szakszervezetekben bürokrácia volt. Nem tudom, hogy mit értenek vagy értettek alatta, mert a szakszervezetekben valóban kellett hivatalnokokat alkalmazni, akik kiűzetik a munkanélküliséglyeket, akik a nagy szervezetekben beszedik a tagdíjakat és elkönyvelik. Szóval, kellene hivatalnokok, mert ahol nincsenek alkalmazottak, ahol nincsenek intézők, ott nem lehet semmit sem csinálni. Ha ez bűn volt a szakszervezetknél, akkor bűn volna az új bürokrácia is, amely most alakult ki két hónapon belül. (Taps.)

És egyet nem tudok megérteni. Ha tudniillik a proletárok azt mondják, hogy a régi bürokrácia alávaló, gonosz volt, gorombáskodott, a munkásokat nem vette emberszámba, miért utánozzák a régi bürokráciát? (Zajos taps.) Régi közmondás, hogy akinek az isten hivatalt adott, annak ad észt is. Ma megtörténik az, hogy vannak emberek, akiknek adnak hivatalt, de akiknek az isten elfelejtett észt adni és még gorombák is. (Zajos taps.) Ezt nem tudom megérteni. Nem tudom megérteni, hogy ha egy proletár, egy munkás, aki dolgozott, aki érezte az elnyomás minden keserűségét, akit végigkancsukáltak a kapitalizmus alatt, amikor hivatalba került, miért durva, goromba a munkásokkal szemben és miért nem viselkedik úgy, mint proletártestvérrel szemben kellene! Nagy tisztómunkára lesz szükség. Ezt nem én találtam ki. Lenin a beszédeiben hosszasan emlékezik meg azokról a huligán csirkefogókról s egyebekről, akik betolakodtak a konjunktúra hatása alatt egyes helyekre. Ezekről kell megtisz-

titanunk pártunkat. (Nagy zaj. Helyeslés.)

Ezzel végeztem is. Azt mondom: Ne gondolják, hogy olyan könnyű az új társadalmat fölépíteni. Ne gondolják, különösen most, amikor ez az ország a négyéves háború után kifosztva, nyersterményeitől megfosztva, ipari élete úgyszólván dögrováson, hogy ezekben az időkben ezt az új társadalmat, amely többet akar mindenkinek juttatni, olyan egyszerű lesz megcsinálni. Nem! Fegyelmezett, öntudatos munkára van szükség a munkásosztály keretén belül, ha azt akarjuk, hogy azt a kolosszális, emberfölötti munkát, amellyel az új társadalom fölépítése jár, elvégezhessük. (Hosszantartó, zajos taps és éljenzés.)

A hírlapírók közgyűlése.

A szovjetköztársaság' kikiáltása után rövid ideig a polgári lapok is megjelenhettek. A Kormányzótanács igazán nem panaszkodhatott a magyar sajtóra. A lapok kivétel nélkül alkalmazkodtak az adott helyzethez és dicsőítő cikkekben üdvözölték az új rendet. Ellenállásról, ellenforradalmi hangulatról szó sem lehetett, mert hiszen minden kiadó tudta, hogy abban a pillanatban, amikor a diktatúrával szembehelyezkedik, a lapot beszüntetik. Ilyen körülmények között esztelenség volt az a rendelkezés, amely a *Népszava*, a „Vörös Újság” és a „Pester Lloyd” kivételével az összes lapok megjelenését betiltotta. Csak az úgynevezett hivatalos lapok jelenhettek meg, de ezek is erős ellenőrzés alatt állottak. A diktatúrával szemben az adott lehetőségekhez mérten *egyedül* a *Népszava* foglalt állást, de a bírálat szabadságát erősen lecsökkentette, hogy a Kormányzótanács rendeleteit és azokat a cikkeket, amelyeket a Kormányzótanács láttamozott, minden megjegyzés nélkül közölnie kellett.

A lapok betiltását a papírínséggel indokolták. Tagadhatatlan, hogy a rendelkezésre álló papírmennyiség a még megmaradt lapok papírszükségletét is csak né-

hány hétre biztosította. Azonban ha a polgári lapok megjelenését nem akadályozzák meg, valószínűen sokkal gyorsabban lehetett volna külföldi behozatallal a lapok teljes szükségletét kielégíteni. Így azonban a magyar Tanácsköztársaságnak nem szállítottak papírt, mert a külföldön is számításba jött, hogy a sajtószabadságot eltiporták, a papírszállítás tehát a diktatúra megerősítését szolgálta volna.

A lapok betiltása azért is helytelen volt, mert ezzel a rendelkezéssel a hírlapírók százait tették kenyértelenné. A diktatúra ilyen módon automatikusan szaporította ellenfeleit és növelte az ellenforradalmi szellemet. Az ügyes, intelligens, nagy összeköttetésekkel rendelkező egyének százait egyenesen arra kényszerítette, hogy az új rendszer ellen állást foglaljanak, holott ha a hírlapíróknak megfelelő elhelyezkedést biztosít, még azoknak az ellenállását is leenyhíti, akik meggyőződésüknél fogva nem rajongtak túlságosan a szovjetdiktatúráért.

A Kormányzótanács erősen lebecsülte a hírlapírók szerepét, mert nem gondoskodott arról, hogy az egzisztenciájuktól megfosztott emberek valamennyien munkához és fizetéshez jussanak. A hírlapírók jórésze nem jutott megfelelő javadalmazáshoz. Akikről nem gondoskodtak, azok érthető elkeseredéssel tiltakoztak az ellen, hogy őket minden további nélkül az utcára tegyék. A Hírlapírók Egyesületében a terror hatása alatt csak suttogva, félénken nyilatkozott meg az ellenforradalmi szellem, de az egyes csoportok az eseményeket abból a szempontból tárgyalták, hogy a szovjet fönmaradására hasznos vagy káros hatással járnak-e. Minden ellenforradalmi megmozdulás nagy örömet okozott s az antantnak minden szovjetellenes intézkedését megnyugvással, azaz a reménységgel vették tudomásul, hogy most már nemsokára eljön a fölszabadulás ideje.

A Kormányzótanács teljesen tisztában volt azzal,

hogy a Hírlapírók Egyesületében nem nézik osztatlan rokonszenvvel működését. Azonban egészen helytelenül, nem arra törekedtek, hogy az elkeseredésből származó ellenszenvet a keresetnélküliek megfelelő elhelyezésével eloszlassák, hanem erőszakos eszközökkel, a Hírlapírók Egyesületének felosztatásával akarták a bajokat fokozni.

Nyugodtan meg lehet állapítani, hogy a hírlapírók szovjetellenes hangulatát meg lehetett volna szüntetni és nagyon sok értékes embert tudtak volna hasznos munkára fölhasználni. De ezen a területen is az elfogultság legyőzte a józan belátást. A „Vörös Újság” ifjú óriásai, akiknek a legnagyobb része sohasem foglalkozott hírlapírással, kiadták a jelszót, hogy minden polgári hírlapíró született ellenforradalmár, akivel szemben csak az erőszak és az erős ököl alkalmazható. Voltak azonban olyanok is, akik fölismerték ennek a problémának fontosságát és ezek között elsősorban Kun Ízéla több kísérletet is tett arra, hogy a hírlapírókat a szovjet részére megnyerje, de csak félmunkát végezhetett, mert a Kormányzótanácsban a „Vörös Újság”-ék befolyása túlságosan érvényesült.

Kezdetől fogva az volt a meggyőződésem, hogy a hírlapírókkal szemben alkalmazott eszközök helytelenek. Arra törekedtem tehát, hogy az ellentéteket leenyhítsem és lehetőleg mindenki részére megfelelő elhelyezkedést biztosítsak. Jellemző tünete az akkori viszonyoknak, hogy csak közvetlenül a szovjet bukása előtt jutottunk el annyira, hogy a hírlapírók legnagyobb részét hajlandók voltak arra fölhasználni, hogy a város különböző pontjain létesített utcai helyiségekben a napi eseményeket a kirakatokban gyorsan közöljék. Megbeszélések alapján tervbe vettük, hogy körülbelül százötven hírlapírót alkalmazunk arra, hogy minden fontosabb eseményt plakátokon tudassanak a nyilvános-

sággal olyan módon, amint azt a nagyobb lapok még ma is megteszik. Ez a terv azonban nem valósult meg.

Hozzájárult a hírlapírók, ellenszenvének növeléséhez, hogy egyéni akciókkal állandóan nyugtalanították őket. Az Otthonba például állandóan bejárt két vádbiztos, megfelelő számú kézigránattal és revolverrel ellátva, holott az Egyesületbe csak tagoknak volt joguk belépni. Ez a két vádbiztos napról-napra a legpimaszabb megjegyzésekkel nyugtalanította az Egyesület tagjait s olyan túrhetetlen módon viselkedett, hogy a jobbérzésűek inkább otthon maradtak, bár az Egyesületben olcsóbban és jobban tudtak étkezni, mint más nyilvános helyiségben.

Akkor már én voltam a Hírlapíró Egyesület elnöke. Nemigen járhattam az Egyesületbe, mert másirányú elfoglaltságom teljesen lekötött. Így azután csak később szereztem tudomást a vádbiztosok „hősi” tetteiről, amikor azok már hetekig garázdálkodtak. Végre azonban telefonon értesítettek arról, hogy a helyzet teljesen túrhetetlen s ha nem tudjuk a vádbiztosokat az Egyesületből eltávolítani, akkor az Egyesület működése önmagától megszűnik, anélkül, hogy Kormányzótanács föloszlatná azt. Még az értesítés napján elmentem az Egyesületbe, ahol az egyéni akciónak két kiválósága éppen arról tartott előadást, hogy az Egyesületben megnyilvánuló ellenforradalmi szellemet le fogják törni, mert már intézkedtek, hogy ezt a bünbarlangot bezárják. Javában szónokoltak, amikor odamentem hozzájuk és megkérdeztem őket, hogy mit keresnek az Egyesületben. Természetesen nem ismertek s a szokott pökhendi módon válaszoltak. Figyelmeztettem őket, hogy egy szervezet helyiségében vannak, olyan helyen, ahová csak a tagoknak van joguk belépni. Mint az Egyesület elnöke arra szólítottam fel őket, hogy azonnal távozzanak, mert ellenkező esetben eltávolíttatom őket. Nyugodtan azt felel-

ték, hogy szeretnék látni, ki tudja őket innét kimozdítani. Mondtam nekik, ha csak ez a kívánságuk, akkor nagyon rövid időn belül meglátják azokat, akik igen érthető módon távolítják el őket.

A vörösörség főparancsnoka Jancsik volt, aki sok rossz tulajdonsága mellett a kilengők ellen mégis a legnagyobb határozottsággal járt el. Fölhívtam telefonon, előadtam neki a tényállást és megkérdeztem, hajlandó-e segítséget nyújtani az illetéktelenül garázdálkodó vádbiztosok ellen. Előre bementam neki, hogy amennyiben nem ad segítséget, az egész esetet a *Népszavában* nyilvánosságra hozom, mert tudom, hogy az illetők minden megbízatás nélkül járnak a helyiségbe és a Kormányzótanács föltétlenül elítéli az ilyen egyéni akciókat. Jancsik a legnagyobb készséggel ígérte meg a támogatást, sőt kijelentette azt is, hogy bár dolga van, mégis személyesen jön el az ügy elintézésére. Azt mondtam neki, hogy erre nincsen szükség. Csak maradjon nyugodtan hivatalában, de küldjön négy teljesen megbízható vörösört, akiknek ugyanolyan kézigránátjaik vannak, mint a vádbiztosoknak és mondja meg az illetőknek, hogy az Egyesületben hozzám forduljanak és minden fentartás nélkül álljanak rendelkezésemre.

A két vádbiztos még javában szavalt, amikor jelentést kaptam, hogy a vörösörök megérkeztek és az előcsarnokban várnak. Amikor így a megerősítés megérkezett, újból fölhívtam a hívatlan vendégeket, hogy azonnal távozzanak. Kedélyesen azt felelték, hogy nagyon jól érzik magukat és eszükágában sincs ebből a barátságos otthonból elmenni. Na, mondtam nekik, majd segítünk egy kicsit az elmenetel ügyében és most már a vörösöröktől támogatva szólítottam föl őket a helyiség azonnali elhagyására. Lényegesen enyhébb hangon próbáltak tiltakozni, de a vörösörök közrefogták őket és nem sokat teketóriáztak, hanem ellentmon-

dást nem tűrő módon távolították el őket a helyiségből.

Az Újságírók Egyesületének közgyűlése, amely megelőzte ezt az incidenst, azért volt érdekes, mert a „Vörös Újság” fiataljai nagy erővel készülődtek erre a közgyűlésre s a terror minden eszközével olyan hangulatot akartak teremteni, amely lehetővé teszi, hogy az Egyesület elnökét az ő soraikból válasszák meg. Az Egyesület elnöke, Göndör elvtárs lemondott és ideiglenesen Heltai Jenő vezette az ügyeket, akit mindenki szeretett és normális viszonyok között nagy lelkesedéssel egyhangúan őt választották volna elnöknek. De maga Heltai és mások is úgy találták, hogy az Egyesület ellen való támadások miatt olyan elnököt kell választani, aki bizonyos befolyással bír és elég erővel rendelkezik a jogosulatlan támadások visszaverésére. Hosszabb tanácskozások után tehát abban állapodtak meg, hogy engem jelölnek az elnökségre. Nem szívesen vállaltam ezt a szerepet, de magam is úgy éreztem, hogy éppen az ügy érdekében el kell fogadnom a följánlott tisztséget, mert fontos érdeknek tartottam a hírlapírók megnyerését.

A közgyűlésre a „Vörös Újság” kicsiny tábora erősen fölkészülve, abban a biztos reményben jött el, hogy a hírlapírók többségét le tudja terrorizálni s az elnökséget meg tudja szerezni. A közgyűlést Heltai Jenő nyitotta meg, óriási lármában, mert „Vörös Újság”-ék rögtön azt a látszatot akarták kelteni, hogy nagyon sokan vannak. Már-már úgy látszott, hogy az óriási botrányok miatt a közgyűlést föl kell oszlatni, amikor minden fölhatalmazás nélkül átvettem az elnökséget és kijelentettem, hogy ha a zajongók nem hallgatnak el, kivezettelem őket a teremből. Különösen két fanatikus kiabálót kellett rendre intennem. Az egyik Gallovics Jenő, a másik Róbert Oszkár volt, aki épp mostanában nyilatkozik az egyik lapban és a szociáldemokrata pártnak tesz arra

javaslatokat, hogy milyen politikát folytasson. Gallovicsnak, a közgyűlés tagjainak nagy derűtsége közben, azt mondtam, hogy „neki, mint régi marxistának, tudnia kellene azt, hogy egy közgyűlésen nyugodtan meg kell hallgatni azokat, akik szóhoz jelentkeztek s ha valami baja van, akkor ő is jelentkezhetik”. „Tudom — fejeztem be a rövid figyelmeztetést —, hogy neki sem esik jól, ha beszéde közben nevetlen szószátyárkodók közbeszólnak.” Gallovics el is hallgatott, ellenben Róbert Oszkár rekedtre ordította magát. Többszöri figyelmeztetés után végül azzal hallgattattam el, hogy amennyiben nem marad csöndben, kidobatom az ablakon.

A „Vörös Újság” terrorizáló kísérlete teljes kudarcba fulladt. A közgyűlést rendben lefolytattuk és a „Vörös Újság” gárdájának mintegy tizenhét szavazata ellenében, több mint ötszáz szavazattal engem választottak meg az Egyesület elnökéül.

Magától értetődő, hogy a fölsült ifjak nem az igazságnak megfelelően számoltak be a közgyűlés lefolyásáról. Talán ennek köszönhetem, hogy Kun Béla a közgyűlés után való napon heves szemrehányásokkal azzal vádolt meg, hogy *az ellenforradalmár oh mellé álltam* és a közgyűlésen való viselkedésem miatt megérdemelném, hogy a Forradalmi Törvényszék elé állítsanak. Az igazságnak megfelelően mondtam el a közgyűlésen lejátszódott dolgokat és ama szerény véleményemnek adtam kifejezést, hogy igazság szerint azokat kellene lebüntetni, akik botor együgyűséggel mindent elkövetnek, hogy a szovjetrendszer ellen való hadakozás erkölcsi jogosultságot nyerjen. A dolognak nem lett semmi komolyabb következménye, mert a diktatúra akkori vezetői nagyon jól tudták, hogy a munkások többsége a legélesebben tiltakoznék, ha ellenem eljárást indítanának.

A támadások azonban az Újságírók Egyesülete ellen

még a közgyűlés után sem szűntek meg. Egyre többen követelték, hogy az Egyesület működését szüntessék meg, számos kísérlet történt arra, hogy az Otthon helyiségét elrekvirálják. Annak ellenére, hogy a hírlapírók ellenforradalmi tevékenységéről semmiféle pozitív adatot sem tudtak fölmutatni, ösztönösen érezték, hogy nagy többségük élénken óhajtja a Tanácsköztársaság bukását. Arra természetesen nem gondoltak, hogy a saját hibájuk miatt szorították a hírlapírók jórészét az új rendszer ellen való hadakozásra.

Itt kell megemlíteni azt is, hogy a Kormányzótanács túlzó tagjai a bírálókat minden szavát el akarták nyomni. Idegességük ezen a területen annyira ment, hogy még a saját házi költőikkel szemben gyakorolt bírálatot is szovjetellenes cselekedetnek minősítették. Göndör Ferenc elvtárs az „Ember” című lapjában, amely nem esett az általános tilalom alá és bizonyos ideig megjelenhetett, Maca János nevű haragos szovjetköltő és ifjú óriás ellen irt néhány sort. Az enyhe bírálat azzal a következménnyel járt, hogy a Kormányzótanács az „Ember” megjelenését betiltotta. Ez a rendelkezés is nagy fölzúdulást keltett a munkások soraiban. Göndör, aki akkor a *Népszava* munkatársa volt, jogos fölháborodással tiltakozott lapjának betiltása ellen és elkeseredetten panaszkodott, hogy már a Macák ellen sem lehet írni. Beszélgetés közben azt mondtam neki, hogy ne túlozzon, mert képtelenségnek tartom, hogy Maca verseiről ne lehessen véleményt mondani. „De hiszen a lapomat, amint ön is tudja — mondotta Göndör —, a Maca verseinek bírálata miatt tiltották be.” „Helyes — mondtam Göndörnek. — Azt hiszem, nyilvánvalóan azt akarják, hogy az ilyen bírálatok nagyobb nyilvánosság előtt jelenjenek meg, ennél fogva följánlom a *Népszavát* erre a célra.” Ilyen módon a betiltás után néhány napra Göndör elvtárs nagy buzgalommal több esetben éles cikkek-

ben a *Népszavá-ban* intézte el Macát és a Macákat.

Az ügy természetesen a Kormányzótanács elé került és a tárgyalásra engem is beidéztek. A leghevesebben tiltakoztam az ellen, hogy az irodalom területén való bírálatot is megöljék. Kifejtettem azt is, hogy a *Népszava* nem a Kormányzótanács lapja és csak a pártvezetőség utasításait hajlandó követni. Tessék tehát az ügyet a pártvezetőség elé vinni, mert csak ott vagyok hajlandó bebizonyítani, hogy jogosan jártam el és a jövőben szintén helyet engedek az ilyenmű bírálatoknak. Ha ez nem lehetséges, akkor köszönöm a megtiszteltetést, de nem szerkesztem tovább a lapot. Egyben arra is kitértem, hogy jogosulatlannak tartom az „Ember” betiltását s követelem annak újból való megjelenését. A vita azzal a nem várt eredménnyel járt, hogy a Kormányzótanács többsége újból megengedte az „Ember” megjelenését.

A szocialista pártgyűlés.

Június hó 12. és 13-ára hívta össze a pártvezetőség a kongresszust, amelyre mind a két tábor erősen készüldött. Előrelátható volt, hogy ezen a pártgyűlésen a két egymástól egyre jobban távolodó irányzat összekap, mert a szakszervezetek megelégtették azt a sok támadást, amelyeket gyakran éretlen és a munkásmozgalomban teljesen ismeretlen nevű bölcsektől kellett elszenvedniük. Az egyesült pártok elnevezésének kérdése is sok vitára adott alkalmat, mert a bolsevisták minden erejükkel arra törekedtek, hogy az egyesült pártok neve „A Magyarországi Kommunisták Pártja” legyen.

A bolsevisták terrorjával szemben biztatni kellett a mi küldötteinket, hogy a pártgyűlésen szabadon beszéljenek. Ennek tudatában a kongresszust megelőző napon a *Népszavában* „Szocialista pártgyűlés” címen a következő cikket írtam:

Csütörtökön megkezdődik a szocialista pártgyűlés, amely felé feszült érdeklődéssel néznek mindazok, akik tudták, hogy nagyon sok zavart és bajt elkerülhettünk volna, ha az egyesült pártok egységes vezetését is biztosítani lehetett volna a proletárdiktatúra alkalmazása után. A szervezett munkásokra szakadó nagy föladatok azonban lehetetlenné tették az egységes szervezet megteremtését. A párt a szó legszorosabb értelmében vezetés nélkül maradt az átalakulás alkalmával s a szocialista proletárok befolyása csak a Munkás- és Katonatanácsok befolyása útján érvényesül. A Forradalmi Kormányzótanács működése eddig nem állt *a megfelelő ellenőrzés alatt*. Hiányzott az a szerv, amely állandó bírálatot gyakorolhat és — ami fontosabb — amelynek elegendő ereje is van arra, hogy elfoglalt álláspontját érvényesíthesse, amelynek nem kell félnie attól, *hogy ellenforradalmi célatokkal meggyanúsítsák*.

A Tanácsköztársaság e legutóbbi hetekben rendkívüli módon megerősödött. A szervezett munkásokból elővársolt proletárhadseregek diadalmasan nyomulnak előre és a külföldi események is olyan kedvezőek, hogy *a kritika szükséges fényűzését megengedhetjük magunknak*. A pártgyűlés előtt pedig egyenesen parancsoló szükségesség, hogy egynémely dologról említést tegyünk, hogy a küldöttek figyelmét némely bajra fölhívjuk.

A szociáldemokraták és a kommunisták egyesülése óta a pártegység kérdése állandóan napirenden van. Valljuk meg őszintén, hogy ez az egyesülés nem történt meg olyan benső módon, amint ez kívánatos és szükséges volna. A proletárdiktatúra alkalmazása fölött nincs vita, ezen a területen a párt egységes, de az alkalmazás módszerei és eszközei dolgában olyan nagyfokú eltérések vannak, hogy azokat *egyszerű leintéssel vagy fenyegetésekkel elintézni nem lehet*.

Nem akarok visszatérni azokra a vitákra, amelyek a szakszervezetek szerepének megállapítása körül folytak. Talán ma már kialakult az az egységes vélemény, hogy arra illetéktelen magántudósok vetették föl ezt a kérdést és meggondolatlan kijelentéseikkel fölösleges módon okoztak zavarokat. De beszélni kell sok egyéb dologról, olyan kérdésekről, amelyekről még kevés szó esett, bár beszélni kellett volna róluk.

Elsősorban a bíráló szabadságának kérdését kellett volna fölvetni. Az arra illetékes tényezők azt hangoztatták, hogy a proletárdiktatúra csak az eddigi uralkodóosztályokat fosztja meg a kritika jogának gyakorlásától, azonban a szervezett munkások ezentúl is korlátlanul gyakorolhatnak bírálót. Ez így nagyszerűen hangzik. A valóság azonban az volt, hogy illetéktelen tényezők úgy interpretálták a bíráló szabadságát, *hogy mindent szabad dicsérni, korlátlanul szabad lelkesedni, de aki kételkedni mer az összes intézkedések nagyszerűségében, az „ingadüzo”* „szentimentális”, „ellenforradalmár”, akit le kell lőni.

Ennek tulajdonítható, hogy oly kevesen mertek élni a kritika jogával. Nagyon sokan megijedtek a fenyegetésektől és a rágalmaktól. Lenin ismert levelét, amely az ingadozókra a halált követeli, nagy kéjjel ismételtetik, holott ők maguk is tudják, hogy az idézett mondat csak azokra vonatkozik, akik a proletárdiktatúra alkalmazását nem tartják helyesnek és a kapitalizmusra akarnak visszatérni. Avagy lehetséges, hogy vannak olyan ifjak és öregek, akik nem tudják, hogy Lenin a kritikát egyenesen megköveteli, hogy ő maga egyik legkérelmezhetőbb bírálója az orosz szovjet hibás alkotásainak. Vegye tehát mindenki tudomásul, hogy még a legszélsőbb bíráló sem jelent ingadozást, *vegyék tudomásul, hogy a fenyegetésekkel csak azokat riasztják vissza a kritika gyakorlásától, akik vagy gyöngye idegzetnek, avagy pedig örülnek annak, hogy a bajok szaporodnak, mert ettől remélik a viszonyok változását.*

Én a magam részéről még bírom idegekkel és ezért hatástalanok maradnak azok a bájos fenyegető levelek, *amelyekkel némely ifjak névtelenül megtisztelték.* Nem félek a fenyegetődzésektől, mert amint nem ijedtünk meg a Tiszáék terrorjától, ugyanolyan módon visszautasítjuk azt a terrort is, amelyet a Kormányzótanács intencióival ellentétben egy kisdéd csoport akar a munkások nagy többségével szemben alkalmazni. És nem hatnak rám azok a naiv gyanúsításokkal teljes kitanítások sem, amelyeket olyan gyakran és olyan előszeretettel alkalmaznak, hogy „ne legyünk szentimentálisak, mert a burzsoá kegyetlen és nem kíméli azokat sem, akik most a vérengzés ellen beszélnek”. Köszönöm a kitanítást. A francia kommün tör-

ténetét lefordítottam és nemsokára újabb idézetekkel jöhetnek azok, akik még nem ismerik a munkásokkal szemben elkövetett kegyetlenségeket. Én is azt vallom, hogy mindenki örült, aki kíméletre számít. És mégis, mindezek ellenére, jogom van hirdetni, hogy *óvakodni kell az okatlan vérontástól, le kell törni az egyéni akciókat, meg kell gátolni a fosztogatást.* A proletárdiktatúra erejét óriási módon növelte, hogy a Kormányzótanács ezeket az elveket vasszigorral érvényesítette és nem hallgatott azokra a beteges hajlamú „elvtársainkra”, akik vérben akartak gázolni.

Mert némelyek még azt is elfelejtik, hogy az a gyökeres átalakulás, amely most végbement, nem egyszerű helycserét jelent. Nem arról van szó, hogy a „burzsujt” kidobjuk a palotákból és a nagyszerű fényűzéssel berendezett lakásokba a proletárokat telepítsük be... Igen, ha minden proletár részére jutna ilyen lakás, akkor helyes volna az ilyen kellemes megoldás, az adott helyzetben azonban csak a proletároknak egy kis töredékét lehetne ilyen módon elhelyezni. A burzsoázia helyét elfoglalná a munkárisztokrácia és a nagy tömegek ezentúl is sötét, rossz lakásokban tengődnének. Ezért a helyes és igazságos megoldás az, hogy mindenki részére megfelelő lakást szerezzünk. A meglévő lakások igazságos elosztása mellett minden erővel meg kell kezdeni a termelést, hogy lakásokat építhessünk. Nem *csak azokat kell elhelyezni, akik közel furakodtak a tűzhöz és most nyugodtan melegednek*, hanem azokról is gondoskodni kell, akik némán, hangtalanul szenvednek, akiknek nincs protekciójuk, hogy jó lakáshoz, nagyszerű bútorokhoz jussanak.

Mert most is dühöng a protekció. Mert irni kell végre arról, hogy már *megszületett az új bürokrácia*, amely bizonyos dolgokban tútesz a régiek gyalázatosságain is. Tudora, hogy csodák nincsenek. A régi rendszer egész gépezetét át kell alakítani. Ezt a nagy munkát nem lehet néhány hét alatt befejezni. Az irányzat helyes: intelligens, dolgozni akaró munkásokkal kell elvégeztetni a proletárállam nagy föladatait De a kivitel egyelőre nagyon gyatra. A régi rendszer tehetségtelen alakjai — akik alkalmazkodtak a viszonyokhoz, akik szájkodtak és minden meggyőződés nélkül a proletárdiktatúra lelkes híveinek vallják magukat — a legtöbb helyen vezető-

szerephez jutottak. Ezzel szemben a komoly, tehetséges embereket, akik nem tudnak handabandázni, kiüldözik vagy meddő munkára kárhoztatják.

A fiataloké a jövő és botorság volna a tehetséges fiatalokat koruk miatt bárhonnán kizárni. Azt hiszem azonban, hogy a proletárdiktatúra túlságosan figyelembe vette azt a krisztusi mondást: „Eresszétek hozzám a kisdedeket.” A hivatalokban és a termelés csaknem minden ágában *a tehetségtelen fiatalok* rengeteg bajokat okoznak. Igaz, hogy a kapitalizmus lehetetlenné tette a tömegek nevelését. De ez nem jelenti azt, hogy fontos pozíciókat *analfabétákkal kell betöltenünk*. A termelés és a hivatalos iroda nem előkészítő iskola. Akad elég írni és olvasni tudó munkás azok helyébe, akik saját hibájukon kívül ezt a mesterséget nem tanulták meg.

És a műveltség hiányával együtt jár az a tónus, amelyet számos helyen meghonosítottak. A sok fölösleges irka-fírka miatt egyre jobban megduzzad az ügyek elintézésére várók tömege. Ez természetesen ideges összeütközésekre, gorombaságokra vezet. Rengeteg sokan megfedkeznek arról, hogy a proletárdiktatúra *nem azért kergette el a régi rendszer embereit, hogy rosszabbakat tegyen a helyükbe* hanem az volt a célja, hogy a proletárhivatalnokokkal a gyors és igazságos elintézés, a megértés szellemét vigye az osztályuralom volt hivatalaiba. A proletároknak nem valami nagy vívmányt jelent, ha a régiek helyett most az újak, a „proletártestvéreik” *gorombászkodnak velük és éppen úgy nem intézik el az ügyeiket, mint a régiek*.

Sokat lehetne írni hasonló dolgokról. A termelésről, amely azért olyan nehézkes, mert kevés megfelelő embert alkalmaztak, mert oktalanul pocskolnak, mert a hozzáértő, technikailag képzett embereket elkeserítik. Az iskolákról, amelyekben *a bizalmifűük és leányok az oktatást lezüllesztik*, a kataszterbe szedett irodalomról és más egyebekről. Sajnos, lapunk szűk tere nem engedi meg, hogy mindezekről bővebben megemlékezzünk. A pártgyűlés van hivatta arra, hogy bizonyos kérdésekben állást foglaljon és rendet teremtsen. Jogosan remélhetjük, hogy az új pártprogram és a szervezeti szabályzat, továbbá a megválasztott új pártvezetőség megteremtik a proletárok egy-

séges pártját és kiradírozzák azokat a hibákat, amelyek a szocializmus megvalósítását hátráltatják.

Weltner Jakab.

Már a pártgyűlés első napján kitűnt, hogy az ellentéteket nem lehet eloszlatni, sőt a lefolytatott vita után a szakadás a két párt között nagyobb lett, mint amilyen a pártgyűlés előtt volt. Az elnevezés kérdésében a pártgyűlés óriási többsége arra az álláspontra helyezkedett, hogy az egyesült pártok nevét nem kell megváltoztatni. Ez tiltakozást jelentett a kommunista elnevezéssel szemben. A nyílt szakadást csak úgy lehetett elkerülni, hogy a pártgyűlés kompromisszumos javaslat alapján a szocialista-kommunista párt elnevezés mellett döntött. Szóba kerültek a kongresszuson azok a visszaélések és kegyetlenkedések is, amelyekkel a polgári osztályt zaklatták s a küldöttek óriási többsége határozottan tiltakozott a terroristák féktelenkedése ellen. De különösen a pártvezetőség választásánál tűnt ki, hogy a szervezett munkások elítélik azokat, akik a gyors, mindenkit letipró tempó hívei, mert Bokányit — aki teljesen azonosította magát az Oroszországból hazatért reformátorokkal — nagy többséggel kibuktatták a pártvezetőségből.

A szociáldemokrata párt álláspontját Kunfi Zsigmond elvtárs képviselte, akinek fölszólalása azért bir különös jelentőséggel, mert a kongresszus küldötteinek nagy többsége óriási tetszéssel fogadta, de a karzat, amelyet a bolsevisták a saját híveikkel töltöttek meg, nagy tüntetést rendezett Kunfi ellen. Fölszólalásában Kunfi elismerte, hogy az elnevezés kérdésének szimbolikus jelentősége van. „Amikor március 21-én a volt szociáldemokrata és a volt kommunista párt egyesülése megtörtént, akkor abban az egyesülést kimondó iratban az a kijelentés foglaltatott, hogy míg a III. Internacionálé véglegesen nem dönt a párt nevééről, addig a párt-

nak neve Magyarországi Szocialista Párt lesz. Miután az a föltevés, amelyből ez az elnevezés keletkezett, még ma is megvan, mert tudomásom szerint a III. Internacionálé még nem döntött arról, illetve nem mondta ki azt, hogy a III. Internacionálénak csak olyan párt lehet tagja, amely magát kommunistának nevezi, én azon az állásponton vagyok, hogy nincs okunk a párt nevén változtatni.”

Kifejtette Kunfi, hogy Oroszországban egészen más a helyzet, mint nálunk, mert a bolsevisták a kommunista párt elnevezéssel éles határvonalat akartak húzni azokkal a szocialista pártokkal szemben, amelyek akkor a bolsevista párt ellen küzdöttek. Az elnevezés az orosz kommunista pártnak harci rendszabálya volt a többi szocialista pártokkal szemben és bizonyosfoku megbélyegzés is. Magyarországon erre a megkülönböztetésre nincsen szükség, mert minálunk a két munkáspárt harc nélkül egyesült. Ez az egyik ok, ami miatt az elnevezés kérdésében a szocialisták álláspontját is figyelembe kell venni. Majd szósz szerint a következőket mondta Kunfi:

A másik ok pedig az, hogy én a magam részéről a szocialista nevet nemcsak hogy nem tartom megbélyegző szónak, hanem olyannak, amelyet módunkban van becsülettel, bátran hirdetni és Önérzettel viselni. („úgy van!” Élénk éljenzés és taps!) Én tehát ebben a helyzetben ezt a névváltoztatást, miután ilyen megbélyegzés is volna benne, a III. Internacionálé döntése előtt nem tartom helyesnek. Ezért kérem az elvtársakat, hogy amikor szavazni fogunk, járuljanak hozzá, hogy a pártnak neve „Szocialisták Magyarországi Pártja” legyen ... (Élénk helyeslés és taps.)

Akik olyan könnyen jönnek a kishitűségnek, a konkolyhintésnek és az ingadozásnak a vádjával, azoknak én azt mondom, hogy azok, akiket ők konkolyhintőknek neveznek, azok vannak olyan aggódó szeretettel és olyan nyugtalansággal a szocializmus sorsa iránt, mint ők vannak és az, hogy mi kritikát gyakorolunk és hogy egy

bizonyos irányban többen igenis *változtatást kívánunk a proletár diktatúrának az eddigi alkalmazásában*, az nem azért van, mert mi ezt a diktatúrát föl akarjuk adni, hanem, mert véleményünk szerint ennek a módszernek további következetes alkalmazása meg fogja buktatni és el fogja veszíteni a proletariátust. De azt a nagy történelmi tényt, hogy a nemzetközi forradalom még csak fejlődőfélben van, de még nem következett be, azt a tényt el nem ismerni olyan gyanánt, amely nem a diktatúra tényét, de a diktatúra taktikáját és módszereit legnagyobb mértékben kell, hogy befolyásolja: ennek a gondolkozásmódnak helyességét elismerni én nem tudom. És én egy elméleti formulára helyezve a dolgot, azt mondom, hogy mindaddig, amíg a nemzetközi forradalom több államban oly erőssé nem lett, hogy ezeknek az államoknak proletariátusai meg tudják akadályozni az ellenforradalmat, addig nem lehet a diktatúra integrális programját alkalmazni, hanem amint volt a régi szociáldemokrata pártnak és van minden munkáspártnak végleges és átmeneti programja, *szükségesnek tartom*, hogy mindaddig, amíg a nemzetközi forradalom valósággá nem vált^ a diktatúrának legyen egy átmeneti programja, amely az eddigi rendszabályoknak minden lényeges részben való föntartása mellett *mértékletesébe, a viszonyokkal jobban számoló, az ellenforradalom kifejlődését okos rendszabályokkal és nem terroristikus eszközökkel megakadályozó politikával dolgozik*. Ebben a kérdésben a legmesszebbmenő bírálat, kölcsönös fölvilágosítás és meggyőzés kell és meg kell állapítani, mi az az ellenforradalom, amelyet a proletariátus diktatúrája és a szocializmus kiépítésének ténye elkerülhetetlenül szükségessé tesz és mi az az ellenforradalmi többlet, amellyel pozíciónk gyöngül, amely nem a diktatúra. szükségességéből, nem a szocializmus építéséből, hanem annak helytelen módjaiból, a viszonyokkal nem számoló alkalmazásaiból áll elő, j

Kunfi elvtárs ezután, annak elismerése mellett, hogy a diktatúra az erőszak alkalmazásától elválaszthatatlan, tiltakozott a diktatúra szellemi téren való alkalmazása ellen. „Szükségesnek tartom — mondotta —, hogy a párton és a proletariátuson belül a legmesszebbmenő vélemény szabadság, kritikai szabadság legyen, anélkül hogy

ezért akár kívülről hozott üzenetekkel, akár terrorisztikus föllépéssel, akár a gyanúsítás fegyvereivel kelljen találkozunk.” (Hosszantartó helyeslés és taps.).

Egy másik dolog — folytatta Kunfi —, amire egy megjegyzéssel ki akarok térni, a humanizmusnak, az emberségnek kérdése. Ebben nekem az a fölfogásom, hogy diktatúra, forradalmi harc a szigornak bizonyos alkalmazása nélkül egyáltalán nem lehetséges. Azonban nincs szükség bizonyos fajta szadisztikus kegyetlenkedésre, a tyúkszemretaposás politikájára, oktalan szekatúrára, amellyel üldözik, bántják azokat, akik ebben a küzdelemben amúgy is alulrekedtek. Van bizonyos tendencia rendőri üldözésre, minden gondolatnyilvánításnak, minden politikai megnyilvánulásnak, még a mozgalmon belül való megnyilvánulásnak is ilyen eszközökkel való diszkreditálására és elnyomására.

Én a humanizmust a burzsoáziával, a humanizmust a legyőzöttekkel szemben nem az ő elveik alapján követelem — erre az ő elveik alapján nincs is joguk —, de követelem azon szocialista elv alapján, amelyen állottunk mindig, amelynek alapján küzdöttünk mindig azon barbárságok ellen, amelyeket ők velünk szemben alkalmaztak. (Élénk helyeslés és taps. — Zaj.)

Azért közlöm ilyen részletesen Kunfi elvtárs beszédét, mert a legtöbb részében annak az elgondolásnak adott kifejezést, amelyeknek alapján kezdettől fogva álltam a diktatúra alkalmazásával. De le kellett közölni azért is e beszédnek a kegyetlenkedések ellen irányuló mondatait, mert a kongresszus küldötteinek többsége állandóan tetszéssel fogadta, különösen azokat a részeket, amelyek Szamuely és társainak terrorja ellen jelentettek tiltakozást. Élesen megvilágította a küldöttek helyeslése azt a nagy szakadékot, amely a munkások nagy többségét a szovjetbürokráciától elválasztotta.

A kommunisták a kongresszuson azzal igyekeztek az egyesült kommunista párt elnevezésnek híveket szerezni, hogy egy Moszkvából érkezett táviratnak a párt elnevezésére vonatkozó részét úgy tüntették föl, mintha

a III. Internacionálé követelné az egyesült kommunista párt elnevezés fölvetését. Hogy a távirat Moszkvából érkezett-e, az nem volt megállapítható, de a szövegezés helytelen volt még a kommunisták szempontjából is, mert csak azt javasolta, hogy a pártgyűlés a kommunisták részéről ajánlott elnevezést vegye föl.

Természetes, hogy az Oroszországból visszaérkezett bolsevisták kivétel nélkül az egyesült kommunista párt elnevezés mellett kardoskodtak. A régiek közül élénk fölűnést keltett Bokányi Dezső, aki föntartás nélkül a kommunisták álláspontjára helyezkedett és hosszú beszédben követelte, hogy a Nyugattal szakítsunk, mert minden jót a Kelettől kapunk, el kell tehát fogadnunk az elnevezést is, amelyet ők javasolnak.

A kongresszus többsége azonban a párt nevének megváltoztatásában Kunfi elvtárs fölfogásához csatlakozott. A szakítás ilyen módon elkerülhetetlennek látszott. Megfontolást kívánt tehát, hogy ebben az egyébként alárendelt kérdésben nyíltan szakításra kerüljön a dolog, ami az adott viszonyok között a nyílt testvérharcot jelentette volna. Az erőviszonyok mérlegelése arra az elhatározásra birt, hogy bár mindenben helyeseltem Kunfi előterjesztését, mégis kompromisszumos javaslatot terjeszsek a pártgyűlés elé és a szocialista-kommunista elnevezést ajánlottam. A küldöttek nagyon vegyes érzelmekkel fogadták ezt a javaslatot, de végül mégis elfogadták.

A küldöttek elégedetlensége azonban mégis nyilvánult. A nyílt ellentétek a pártvezetőség megválasztásánál mutatkoztak a legélesebben. A pártgyűlés szociáldemokrata többsége a kommunisták közül csak Kun Bélát és néhány, a mérsékelt irányhoz tartozó hív ét választotta meg a pártvezetőség tagjává. Az ellentét nagyságát mutatja, hogy Bokányi Dezsőt, akit a régi szociáldemokrata mozgalomban nagyszerű szónoki készsége

miatt valósággal istenítettek, óriási többséggel kibuktatták a pártvezetőségből.

A választás nagy fölzúdulást keltett a kommunisták táborában. Kun Béla és a pártvezetőségbe beválasztott társai a kongresszus elnökénél, Garbai Sándor elvtársnál bejelentették, hogy társaik kibuktatása miatt a választást nem fogadják el. Föntartották maguknak azonban a párton és a Kormányzótanácson belül az akeió-, „szabadságukat, amivel azt akarták jelezni, hogy a pártgyűlés határozatával nyíltan szembeszállnak s minden eszközt fölhasználnak arra, hogy a pártvezetőségben döntő túlsúlyt biztosítsanak maguknak. Ez a bejelentés fenyegetés volt és a nyílt szakadást jelentette.

Az adott helyzetben Böhm Vilmos elvtárs, aki szintén kezdettől fogva a legélesebb ellentétben állt azzal a taktikával szemben, amelyet a kommunisták folytattak, Kunfit és engem tanácskozássra hívott, amelyen megbeszéltük az adott lehetőségeket és arra az elhatározásra jutottunk, hogy a kongresszus határozatának megmástitására nem gyakorolunk befolyást és nem törődünk a kommunisták fenyegetésével, akik nyíltan hangoztatták, hogy fegyveres erővel fogják a szociáldemokratákból alakult vezetőséget elzavarni.

Ezt az elhatározást megerősítette az a tudat, hogy a budapesti csapatok velünk rokonszenveznek és parancsnokuk, Haubrich József nagyon sokszor *élesen állást foglalt a kommunistákkal szemben*. Mint a munkásokból álló karhatalom parancsnoka, több ízben ő maga hozta szóba, hogy a bolsevisták ellen fegyveresen kellene eljárni, mindenki meg volt tehát győződve arról, hogy ebben a válságos pillanatban a mi álláspontunkra helyezkedik.

Haubrichhal Kunfi és Böhm tárgyaltak, de minden eredmény nélkül. Hogy a kulisszák mögött mi történt, az még ma sem derült ki. Haubrich azonban kijelentette,

hogy mindenben *szolidaritást vállal* a kommunistákkal és ezt már írásban is bejelentette a pártgyűlés elnökének. Állásfoglalásának döntő jelentősége volt, mert bizonyos, hogy nyílt szakítás esetén még a budapesti karhatalom is megosztottan harcolt volna, ami véres, elkeseredett küzdelmet jelentett.

Valami módon tehát meg kellett oldani a helyzetet. Amikor javában tanácskoztunk, mit lehetne a békés megoldás érdekében javasolni, Landler Jenő arra kért föl bennünket, hogy a kommunistákkal együtt beszéljük meg a teendőket. Haubrich állásfoglalása után tisztában voltunk azzal, hogy újból nekünk kell engednünk. A tanácskozáson a régi szociáldemokraták közül Kunfi, Böhm, Bajáki, Kulcsár, néhány megbízható szakszervezet vezető és én vettünk részt, továbbá Kun Béla személyes hívei.

Az értekezlet hallatlanul izgalmas volt. Kun Béla valósággal sírva beszélt arról, hogy a kongresszus határozata elkerülhetetlenné teszi a véres összeütközést. Könyörgött és fenyegetődzött, hogy minket a határozat megváltoztatására bírjon. A vita hevében szenvedélyesen kikelt Kunfi ellen, akit ellenforradalmárnak minősített, mert szerinte a történekeért egyedül Kunfi felelős és önmagából kikelve ordította, hogy *le fogja gyilkoltatni*.

Ez a kijelentés fölborította az értekezletet. A legélesebb módon kikeltünk az ilyen aljas fenyegetés ellen s azt kiabáltuk Kun Bélának, hogy rögtön megkezdjük majd a próbát s nem tudjuk, hogy melyik oldalon lesz több halott. Böhm magánkívül rohant ki az értekezletről, azzal a szándékkal, hogy a kongresszus elé terjeszti az értekezleten elhangzottakat és megkérdezi a küldötteket, mi a véleményük Kunfi legyilkolásáról. Az értekezlet résztvevői közül többen Böhm után rohantak és erőszakkal visszacipelték a terembe. Kun Béla lényegesen hal-

kabban beszélt s arra kérte az értekezletet, hogy a front helyzetére való tekintettel javasolják a kongresszusnak a választás megsemmisítését és a hivatalos lista elfogadását. Erre a nehéz föladatra Böhm Vilmost kérték föl, akit a munkások körében éppen a kommunistákkal szemben tanúsított ellentétes fölfogása miatt, annak ellenére, hogy a vöröshadsereg főparancsnoka volt, nagyon szerettek. Böhm nagyon kelletlenül vállalkozott erre a népszerűtlen föladatra, de az ügy érdekében *jobb meggyőződése ellenére* mégis megtette az előterjesztést. A kongresszus küldöttei, miután már előzően tudomást szereztek az értekezlet lefolyásáról, *egyhangúan* elfogadták Böhm javaslatát.

A nyílt szakítást tehát megakadályoztuk, de az ellentétek megmaradtak, sőt élesebbek lettek. A szociáldemokrata párt régi vezetői közül Böhm, Erdélyi és Kunfi, előzetes megállapodás alapján, nem vállaltak tisztséget és kimaradtak a Kormányzótanácsból. Tőlük függetlenül, saját elhatározásom alapján bejelentettem, hogy az adott körülmények között *nem vállalom tovább a Népszava szerkesztését*

A budapesti ellenforradalom.

Junius hó 24-én az Engels-laktanyában a tiszték maguk köré gyűjtötték a legénységet és a következőket mondták a katonáknak:

„Fiuk, ma valamit fogunk csinálni! Haubrich. elvtárs vezetésével mi meg fogjuk mutatni, hogy mi az igazi diktatúra, mi az igazi kommunizmus. Haubrich elvtárs a mi vezérünk! *A parancsokat Haubrich elvtárstól fogjuk kapni.* Nem csinálunk semmit addig, amíg parancsot nem kapunk, de ha Haubrich elvtárs parancsa megérkezik, akkor annak az igazi proletárdiktatúra, az igazi kommunizmus érdekében vakon engedelmességek kell!”

Az Engels-laktanyában történt megbeszélés alapján

a délutáni órákban a tüzérek ágyúlövessel adtak jelt az ellenforradalom megkezdésére. Az ágyúlövések után az óbudai kikötőből három monitor nemzetiszínű zászlókkal kivonult a Dunára s a Duna mentén ráparancsoltak a hajókra, hogy tüzzék ki a nemzetiszínű zászlót. A Dunán azután a hajók lefutottak a vasúti összekötő-hídig, azután visszafordultak és a Hungária-szállodát, amelyet szovjetházzá alakítottak át, gépfegyverekkel és ágyúkkal lövöldözni kezdték. A lövések leszakították a harmadik emeleten az ablakpárkányt, de emberéletben nem esett kár. A monitorok ezután elvonultak, az egyik Csepel jelé, a másik pedig a Dunán fölfelé.

Késő délutáni órákban a Mária Terézia-téren levő József-központot egy volt huszárfőhadnagy és egy hadnagy vezetésével 50 főnyi Ludovika-akadémiai növendék szállotta meg. Az őrségnek azt mondták, hogy Haubrich „elvtárs” átvette a kormányt s az ő parancsára szállják meg az épületet. Nemsokára azután fél zászlóalj vöröskatona fogta körül az épületet s erős tűz alá vette. Néhányórai tüzelés után a Ludovikások parancsnoka Haubrichnak telefonált és parlamentair kiküldését kérte. Szántó Béla ment ki a Ludovikásokhoz és a Ludovikások parancsnokával a Baross-utcai előljárási épületében folytatott tárgyalás alapján a hadapródok a fegyvert letették. A parancsnokot a negyedik hadtestparancsnoksághoz kísérték, a hadapródokat pedig a Martinovich-laktanyában vették őrizet alá. A telefonközpontot egy század vöröskatona, szállta meg.

Amikor a józsefvárosi telefonközpont megszállása befejeződött, az ott levő növendékeket összeterelték és elszállították. Késő éjjel indult meg a tárgyalás, hogy az ellenforradalomban résztvevő tisztekkel és a Ludovikás növendékekkel mi történjék. Éjjel félkettőkor, lapzárta után telefonértesítést kaptam, hogy a negyedik kerületi hadtestparancsnokságon tárgyalnak az ellenforradal-

márok büntetéséről. Még ma sem tudom, hogy ki telefonált, mert hiába kérdeztem a nevét, nem akarta megmondani. Valószínű, hogy valamelyik tisztnek vagy Ludovikásnak hozzátartozója aggódott és abban a reményben figyelmeztetett erre a tárgyalásra, hogy közbelépéssel enyhíteni tudok az elfogottak sorsán. Siettem a hadtestparancsnokságra, mert már a figyelmeztetés nélkül elhatároztam, hogy a meggondolatlan fiatalok érdekében — akik teljesen félreismerték az erőviszonyokat — közbelépek. Számításba vettem azt is, hogy ez az egész esztelen kísérlet minden valószínűség szerint külső biztatásra történt és az ellenforradalom vezetői Haubrich kétértelmű kijelentéseiből azt magyarázták, hogy az ellenforradalmat a siker reményével lehet megkezdni, mert a békétlenkedő munkások, sőt a vöröshadsereg bizonyos részei *csatlakoztak az ellenforradalomhoz*.

A hadtestparancsnokságon már együtt voltak a Tanácsköztársaság legismertebb vezetői. Pontosan nem tudom, kik voltak jelen a tanácskozáson. Ha jól emlékszem, Kun Bélán és Szamuellyn kívül ott volt Garbai, Haubrich, Landler, Böhm és még ketten, akiknek neveire nem emlékszem.

A tanácskozáson a legkalandosabb ötletek merültek föl. A vita azzal kezdődött, hogy azokat, akiket fegyverrel kezükben fogtak el, kivétel nélkül agyon kell lőni. Hosszas vitatkozás után többen amellet foglaltak állást, hogy a Ludovikásokat meg kell tizedelni.

Böhm Vilmos és Garbai Sándor elvtársak a leghatározottabban elleneztek a véres megtorlást és én nagy lelkesedéssel csatlakoztam véleményükhöz. Kifejtettem, hogy a fiatal Ludovikások kivégzése nemcsak a polgárságot lázítaná föl, hanem a munkások között is nagyon sokan lesznek, akik vegyes érzelmekkel fogadnák a vérengzést.

Kun Béla a legnagyobb meglepetésünkre szintén erre az álláspontra helyezkedett és ezzel *el is döntötte az ügyet* Most már nem volt nehéz leszerelni azokat, akik mindenáron vért akartak látni. Még akkor éjjel határozatba ment, hogy a Ludovikások közül *senki sem bűnhődik halállal*, hanem valamennyit úgynevezett nevelőmunkára fogják. Előadásokat tartanak a részükre, hogy elfogultságukat leküzdjék. Még ebben a tragikus helyzetben sem tudtam elhallgatni azt a közbeszólást, hogy *ez is súlyos büntetés*.

Mindezekből kitűnik, hogy a budapesti olasz katonai misszió vezetőjének, G. Eomanellinek a Ludovikások dolgában való szereplése csak egy szép legenda. Románelli az ellenforradalom éjjelén még csak információkat szerzett egyik kapitánya útján arról, hogy mi vár az elfogottakra. A következő napon, amikor az információ alapján az erőszakos rendszabályokért a népbiztosokat a Kormányzótanácshoz küldött jegyzékben személyükben is felelőssé tette, már eldöntött dolog volt, hogy a Ludovikások közül senkit sem bántanak.

Igaz viszont, hogy a vezető tisztek halálbüntetése ellen eredménytelenül harcoltunk, ebben a tekintetben *nem tudunk semmiféle eredményt elérni*. Vitás azonban, hogy az ántánt-missziók közbelépése mentette-e meg életüket, mert nem hiszem, hogy a kiszabott halálbüntetést, amelyet valószínűen csak ijesztésül hoztak, végrehajtották volna. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy az olasz misszió jegyzéke, amelyre egyébként Kun Béla a Kormányzótanács nevében határozott elutasító választ adott, fölösleges volt.

Az ellenforradalom kitörése után Budapest utcáira a következő hirdetményt ragasztották ki:

Parancs!

Budapest és környékére *a legszigorúbb kivételes állapotot rendeljük el*. Három embernél több az utcán nem lehet együtt! Mindenféle ellenforradalmi ténykedés vagy bárminő büntett kötel által való halállal büntettetik. Azokat az ellenforradalmárokat pedig, akiket kezükben fegyverrel fognak el, a helyszínen agyonlövik!

Budapest, 1919 június hó 25.

Kun Béla, s. k.,
a hadseregfőparancsnok helyettese.

Haubrich József, s. k.,
Budapest katonai főparancsnoka.

Az ellenforradalmi megmozdulás nem jött váratlanul. A fővárosban és a vidéken is szervezkedtek a bolsevizmus ellen. Mindenféle apró röpcédulákat osztogattak, amelyekben rámutattak az egyre nagyobb nélkülözésekre és azt híresztelték, hogy a templomokból mozikat akarnak létesíteni, hogy a gyermekeket elviszik a szülőktől, tehát álljon mindenki készen a cselekvésre.

E mozgolódások olyan méreteket öltöttek, hogy a Kormányzótanács az ellenforradalmi törekvések leküzdésére a következő rendeletet adta ki:

Rendelet.

A Forradalmi Kormányzótanács az ellenforradalmi törekvések leküzdésére

statáriális intézkedő joggal

megbízta Budapestnek és környékének területén Haubrich Józsefet, Budapest katonai parancsnokát.

Budapest, 1919 június hó 23.

A Forradalmi Kormányzótanács.

Haubrich e megbízás alapján a következő „Parancs”-ot adta ki:

*Parancs.*A Forradalmi Kormányzótanács rendelete
statáriális intézkedőjoggal

bízott meg az ellenforradalmi üzemek leküzdésére.

Közhírré teszem, hogy a mai naptól statárium sujtása alá esik minden olyan gyülekezés, bujtogatás vagy cselekedet, amely a Tanácsköztársaság és ennek intézményei ellen irányul, minden pogrom-izgatás és felekezeti és faji gyűlölködés fölszítása.

A legkérelhetetlenebb szigorral, a proletárforradalom minden hatalmával fogok eljárni az ellenforradalmi zsidó bankárok és klerikálisok minden aknamunkájával szemben.

Fölszólítom a proletárokat és elsősorban a dolgozó asszonyokat, hogy ne üljenek föl a vagyona után kesergő zsidó tőke és a hatalmát féltő klerikálisok bűnös szövetségének és ne hagyják magukat eszközül fölhasználni más-vallású proletártestvéreik ellen.

A mai naptól kezdődve

betiltok mindennemű gyülekezést és fölvonulást

(szak- és pártszervezeti gyűlések kivételével). Teljes védelmet biztosítok a templomokban a vallás gyakorlata számára, de egyetlen pillanatig sem tűrhetem, hogy a vallás leple alatt nagyra nőjön az ellenforradalom.

Budapest, 1929 június 23.

Haubrich József, s. k.,
Budapest katonai parancsnoka.

Roppantul érdekes, hogy ez a két rendelet olyan időben jelent meg, amikor az ellenforradalom már teljesen meg volt szervezve. Nem lehet megállapítani, hogy voltak-e olyanok, akik előre beárulták a készülődést, de bizonyos, hogy erről a szervezkedésről a Kormányzótanácsnak biztos értesítése volt; valószínű azonban, hogy csak olyanoktól, akiket nem avattak be a dolgok lényegébe, hanem csak hallomásból tudták, hogy mire készülnek.

Érdekes ebben az ellenforradalmi mozgolódásban Haubrich Józsefnek a szerepe. Nevezett a bolsevizmus kitörésének első napjától annak majdnem a befejezéséig ingadozó, kétértelmű magatartást tanúsított. Ha szociáldemokraták között volt, akkor folyton arról beszélt, hogy tenni kell valamit a kilengések ellen és ő a vörös vasasdandárral együtt hajlandó elősegíteni, hogy *konzolidáltabb, mérsékeltbb kormányzat lépjen a bolsevista túlzók nyomába*. Azonban ha a bolsevisták között tartózkodott — még abban az esetben is, ha olyanok voltak jelen, akik ismerték a bolsevisták ellen tett kijelentéseit —, a legradikálisabb hangon beszélt arról, hogy miképpen kell az „ellenforradalmárokkal” szemben eljárni és gyakran a legtúlzóbb bolsevistánál is „erélyesebbnek” mutatkozott.

Ez különösen azért jellemző, mert az ellenforradalom, amint később kiderült, Haubrich nevével takarodott és azt a hitet tudta fölkelteni, hogy Haubrich helyesli az akciót és a rendelkezésére álló haderővel az akció élére áll.

Ma már lehetetlen pontosan meghatározni, hogy az ellenforradalomban Haubrichnak milyen szerepe volt. Bizonyos, hogy széles körben elterjedt az a hit, hogy Haubrich a mérsékelték közé tartozik és nincsen megelégedve a kormánnyal. Csak így képzelhető, el, hogy az egyes kaszárnyákban az ott lévő legénység eltúrte az ellenforradalom megmozdulását.

Az ellenforradalom leverése után a bolsevisták bal-szárnya erélyesen követelte Haubrich megrendszabályozását. A vizsgálat meg is indult, de nem tudott semmi pozitív eredményt elérni. Senki sem tudta bizonyítani, hogy Haubrichnak az ellenforradalomban aktív szerepe volt. Bár sok gyanús jelenség merült föl, mégsem mertek Haubrich ellen eljárni, mert nagyon jól tudták, hogy

a vörös vasasdandár nem túrné el Haubrich eltávolítását.

Ellenforradalmak.

A proletárdiktatúra belpolitikai ügyetlenségei mellé társul szegődtek a külpolitikai kudarcok. A polgárság az első napok lázas reménységeiben csalódva, nagyon gyorsan észrevette, hogy a Tanácsköztársaság nem sokat komédiázik, hanem az egész vonalon elkobozza a tőkésék vagyónát. Fokozta az elkeseredést, hogy az úgynevezett szocializálást olyan zaklatásokkal hajtották végre, amelyek jórészt fölöslegesek voltak és méltán elkeserítették azokat, akiknek vesztenivalójuk volt. A budapesti készülődésekről már irtunk, de az ellenforradalom főfészke a dunántúli agrárvidék volt, amelynek lakossága és főképen a parasztság, kezdettől fogva ellenségesen viselkedett a Tanácsköztársasággal szemben. A hadseregfőparancsnoksághoz beérkezett jelentések nagyon vigasztalan helyzetről számolnak be. Pogány jelentése szerint, amint azt Böhm Vilmos elvtárs könyvében olvashatjuk, nemcsak a parasztság „tűri fogcsikorgatóan a bolsevista uralmat”, hanem az ipari munkásság is minden lelkesedés nélkül szemléli az eseményeket. „Székesfehérvárott 1800 munkás bevonult, de alig lehetett hatszázat a kaszárnyákban tartani.” — „A Dunántúl, ahogyan ma van, a legkisebb kudarc esetén teljesen ki fog siklani kezünkől. A dunántúli parasztságot semmiféle szocialista propaganda nem fogja a közeijövendőben mi mellénk állítani.”

Pogány már május hó vége felé azt követelte, hogy a Dunántúlt szintén hadműveleti területnek proklamálják. Ezt a kérését azonban hetekig nem teljesítették, amíg végül a Dunántúlon kitört a vasutassztrájk, amely a csapatok szállítását megakasztotta. Az ellenforradalmi mozgalmak most már sűrű egymásutánban jelentkeztek.

„A Dunántúlnak meg a Duna—Tisza közének számtalan községében napirenden voltak a fegyveres ellenforradalmi fölkelések, fegyveres harcok, nyílt lázadások.”

De nemcsak a szociáldemokrata mozgalomtól távol álló tömegek foglalkoztak a proletárdiktatúra vezetőinek intézkedéseivel, hanem a szakszervezetek is egyre nyíltabban adtak kifejezést elégedetlenségüknek. A szakszervezetek vezetői megunták a régebbi szociáldemokrata mozgalomban és a szakszervezetekben is ismeretlen nevű ifjú forradalmárok támadásait s ezeknek ellensúlyozására számos értekezletet tartottak. Ezeknek az ellenmozgalmaknak vezetője Peyer Károly elvtárs volt, aki egységes föllépésre akarta birni a szervezeteket. A szakszervezetek nem is titkolták, hogy értekezleteket tartanak, mert tudták, hogy az adott erőviszonyok között megtorló intézkedésektől nem kell félniök. A legnagyobb szervezetek: az építőmunkások, a famunkások, a nyomdászok, a husipari munkások, vasmunkások és több más szervezet jött össze ezeken az értekezleteken, de a nyílt ellenforradalmi mozgalmak megakadályozták, hogy pontosan körülhatárolt követelésekkel lépjenek a Kormányzótanács elé. A szervezetek vezetői visszariadtak a felelősségtől, nem akartak polgárháborút és bár azzal gyanúsították őket, hogy az ellenforradalmi akciókat támogatják, a veszedelemben lévő Tanácsköztársaság ellen egyetlen olyan lépést sem tettek, amely elősegítette volna az ellenforradalom győzelmét.

Itt kell megemlítenem azt is, hogy egyetlen ilyen értekezleten sem vettem részt. A Tanácsköztársaság kiáltásának első percétől, egészen az összeomlásig, megmaradtam azon az állásponton, hogy a munkásságnak nem szabad megbuktatnia a proletárdiktatúrát. Kezdetől fogva az volt a véleményem, hogy ez a rendszer nem maradhat meg és az összeomlásnak még akkor is be kell következnie, ha az ellenséges hatalmak nem támadják

meg fegyveresen a Tanácsköztársaságot. De számolni kellett azzal, hogy a szociáldemokrata táborban megmaradó munkások abban az esetben, ha a szakszervezetek verik le a proletárdiktatúrát, néhány hét múlva, ha a viszonyok nem változnak — aminthogy az adott körülmények között nagyobb változásokat, jobb ellátást nem lehetett remélni — saját maguk is csatlakoznak azokhoz, akik azt hirdették volna, hogy a bolsevizmus leverésével a szociáldemokraták elárulták a munkások ügyét.

A szakszervezeteken kívül Böhm Vilmos elvtárs a legnagyobb aggodalommal figyelte az események menetét. Mint a hadsereg főparancsnoka, ő tudta a legjobban, hogy a Kormányzótanács helytelen intézkedései milyen bénítóan hatnak a fronton harcoló katonák lelkesedésére és harckészségére, valamint ezzel összefüggően a hadműveletekre. Böhm is azt akarta, hogy egységesen lépünk föl a Kormányzótanáccsal szemben. Az első ilyen tanácskozásról a következőkben számol be:

Június hó elején tanácskozásra hívtam a szociáldemokrata párt néhány régi vezetőjét, hogy a forradalmat veszélyeztető jelenségekkel szemben állást foglaljanak. Telefonon a főhadiszállásra kértem Kunfit, Weltner, Garbait, Horovitz Gábort, a famunkások vezetőjét és Haubrich Józsefet. Meglepetésemre a tanácskozásra kitűzött idő előtt néhány órával, megjelent nálam — Szántó és nem tágitott mellőlem. Ilyenformán a tanácskozás meghiúsult.

Rövid úton tudomásomra jutott Szántó kirándulásának története. Kun Béláék telefoncenzort rendeltek ki a hadseregfőparancsnok telefonjához, aki minden telefonbeszélgetésemről köteles volt Kunéknak jelentést tenni, így szereztek tudomást az értekezletről...

Nagyon komoly jelentőségű volt az az értekezet, amelyet Böhm elvtárs július hó 5-ére hívott össze Pogány hivatalos helyiségébe..,4- júniusi ellenforradalom leverése után Stromfeld elvtársunk július hó 4-én ott-

hagyta a főhadiszállást és Böhm elvtárs már ezt megelőzően bizalmasan értesítette Kun Bélát, hogy mentse föl a főparancsnokság viselésétől és gondoskodjék utódjáról. Kun Béla Böhmöt arra kérte, hogy ne okozzon bonyodalmakat, maradjon meg a helyén és mindenekelőtt beszéljen Romanellivel, az olasz katonai megbízottal. Böhm elvtárs nem akart Romanellivel találkozni és csak hosszabb rábeszélésre határozta el, hogy tárgyal. A találkozón Romanelli arra kérte Böhmöt, hogy ne hagyja ott a főparancsnokságot és ha lehet, Stromfeldet is birja elhatározásának megmásítására. úgy látszik, Kun Béla fölhasználta Böhm bizalmas bejelentését és Romanelli segítségével akarta Böhmöt a hadsereg-főparancsnokságon tartani.

Ezzel egyidőben Haubrich hivatalból azt jelentette, hogy Szamuely Kalocsán a leghallatlanabb vérengzéssel uszítja a kormány ellen a parasztságot. A helyszínen fölvelt jegyzőkönyvekkel bizonyította, hogy a vasmunkásokból álló vörös vasaseredek katonái, régi szervezett munkások, felháborodással követelték Szamuely megrendszabályozását, mert fegyveres emberei nemcsak az ellenforradalmárokkal kegyetlenkedtek, hanem az ellenforradalomtól teljesen távol álló munkásokkal szemben is.

A jelzett értekezleten Pogány, Landler, Haubrich es én vettem részt. Böhm Vilmos elvtárs az értekezlet elé terjesztette Haubrich jelentéseit és kifejtette, hogy a front és a gyárak munkásai most már nemcsak elégedetlenek, *hanem gyűlölik is a bolsevista rendszert.* Attól kell tartani, hogy az összeomlás maga alá temeti az egész munkásosztályt. Ma még a hadsereg a mi kezünkben van. Kunék és Szamuelyék csak néhány száz fölfegyverzett egyénnel rendelkeznek. Ha ezek ellen fegyveres erővel föllépünk, a győzelem nem lehet kétséges. Ő a betegsége ellenére elvállalja a mozgalom katonai

részét, de csak abban az esetben, ha a szociáldemokraták erre fölhatalmazzák és elvállalják a felelősséget. Ha csak egyesek csinálnák az akciót, akkor annak ellenforradalom jellege volna. Ellenben ha a túlnyomó többséget alkotó szociáldemokrata munkások kelnek föl a kisebbségi diktatúra ellen, ez csak azt jelenti, hogy az öntudatos és a forradalom érdekeit védő szociáldemokraták meg akarják menteni a forradalmat az anarchiától és az összeomlástól. Biztosítanunk kell a munkásság hatalmát az országon belül, ezzel elkerüljük az ellenforradalmat s az antanttal való megegyezés segítségével lehetővé tesszük, hogy a munkásság ne pusztuljon el a fölösleges áldozatokban és a nyomorúságban.

Pogány röviden bejelentette, hogy teljesen egyetért Böhmrel, de egyénileg nem támogathatja ezt a vállalkozást, mert nem hisz a sikerben. De nem is akadályozza meg, hanem egyszerűen félreáll. Haubrich kijelentette, hogy a parancsnoksága alatt álló zászlóaljakkal az akció mellé szegődik. Ez valóban azt jelentette volna, hogy a bolsevisták leverése föltétlenül sikerül. Böhm elvtárs könyvéből idézem a következőket:

Weltner azonban erélyesen szembeszállt tervemmel. Nem bízott a sikerben. Az anarchia rendszerét ő gyűlölte a legmélyebben; elégedetlenséggel szemlélte a garázdálkodást; tudta, hogy a végső bukás felé rohan a forradalom, de azért nem támogathatja az akciót, mert ennek nem lehet más következménye, mint az ellenforradalom győzelme. A szociáldemokraták a forradalomnak ebben a stádiumában leverhetik ugyan a paraziták garázdálkodását, de nem tudják föntartani a munkásosztály hatalmát. A gazdasági okokból elégedetlen munkásság a szociáldemokrata párt ellen fog fordulni, megismétlődhetnek az októberi forradalom eseményei, — végül a fehér terror fog fölülkerekedni.

Kudarccs esetére — ettől azonban a katonai és munkásviszonyok ismerete alapján én nem féltem — Weltner aggodalma jogosult volt.

A szociáldemokrata párt és a szervezett munkások busz esztendő óta egyik legbefolyásosabb vezetőjének, Weltnernek állásfoglalása eldöntötte az akció sorsát! Weltner nélkül megindítani a »mozgalmat: az akkori viszonyok között a szociáldemokraták laza táborának a szétszakításához, megbontásához vezetett volna, az egyéni akció jellegét öltötte volna föl. Erre nem vállalkoztunk, mert csak az ellenforradalom malmára hajtottuk volna a vizet.

Az értekezlet állásfoglalása kiirtotta belőlem a kibontakozás reményének utolsó szikráját is. Nem láttam ki vezető utat a forradalom és a munkásosztály hatalmának megmentésére. Ott rögtön bejelentettem megmásíthatatlan elhatározásomat, hogy megválók tisztségemtől, nem vállalom tovább a munkásosztály előtt a felelősséget a kommunista vezetés baklövéséiért.

Böhm elvtárs meg is maradt elhatározása mellett és a bécsi követség vezetését vállalta el. A magyar Tanácsköztársaság ezek után közeledett a végső napjai felé, annál inkább, mert Stromfeld helyét Julier Ferenc foglalta el, aki mindent megtett, hogy az összeomlást, az ellenfelekkel összejátszva, katonailag is elősegítse.

A bécsi tárgyalások.

Az ántánt budapesti megbízottai már július elején kísérletet tettek arra, hogy a mérsékeltbb irányú vezetőemberekkel, Buchingerrel, Peyer Károllyal, Peidl Gyulával és velem tárgyalásokba bocsátkozzanak. A szerkesztőségben is több ízben fölkerestek, hogy bizonyos dolgok elintézésére lépjek összeköttetésbe a missziók vezetőivel. Minden esetben azt válaszoltam, hogy csak a Kormányzótanács beleegyezésével vehetek részt ilyen tárgyalásokon. Kun Béla azonban mereven elzárkózott a tárgyalások elől, valószínűen attól félt, hogy az ántánt megbízottainak információi határozottabbá teszik a bolsevisták ellen irányuló akciókat.

Ezért nagy meglepetéssel vettem tudomásul, amikor július vége felé Kun Béla telefonhoz hívott és be-

jelentette, hogy Peyer Károllyal utazzam Bécsbe, ahol az ántánt-missziók vezetőivel kell tárgyalásokat folytatnunk. A bécsi követség, illetőleg Böhm elvtárs már előkészítette ezeket a tárgyalásokat. Diplomáciai útlevéllal utaztunk el és július hó 24-én Cunnigham ezredes, Anglia bécsi megbízottja, az ántánt államainak nevében a Tanácsköztársasággal való békekötés dolgában a következő javaslatot terjesztette elénk:

„1. Egy diktatórikus kormány vegye át a hatalmat. Célszerű volna, ha a következő férfiak helyet foglalnának a kormányban: Haubrich, Ágoston és Garami.

2. Kun kommunista kormánya eltávolítandó, a bolsevizmus visszautasítandó; a bolsevista propaganda az egész vonalon megszüntetendő.

3. A diktatúra csak áthidalás legyen egy valamennyi osztályból képviselt kormány alakításához.

4. Minden terrorisztikus cselekvés, konfiskáció és lefoglalás azonnal megszüntetendő.

5. Egy ántánt-tanács hívandó meg a kormány támogatására.

6. A blokádot föloldják, az ántánt részéről azonnal intézkedések történnek élelmiszerek és szén szállítására, meg a dunai közlekedés megnyitásának támogatására.

7. Mindenféle politikai üldözés beszüntetendő.

8. A szocializálás dolgában a végleges döntés az állandó kormány részére tartatik fönn.”

Cunnighamen kívül Alizé francia és Borghese herceg olasz megbízottal is tárgyaltunk, akik szintén megerősítették, hogy a Cunnigham javaslata alapján képzelhető csak el a békekötés, tehát igyekezzünk a Kormányzótanácsot ilyen irányban befolyásolni.

A tárgyalások azzal fejeződtek be, hogy mi jelentést teszünk a kormánynak és az ántánt megbízottai is megvárják a négyestanács döntését a javaslataik dolgában.

A párisi négyestanács július hó 28-án, Cunnighamék javaslatára, a következő szikratáviratban válaszolt:

A szövetséges és társult kormányok a következő nyilatkozatot tették közzé:

A szövetséges és társult kormányok igen kívánatosnak tartanak, hogy a magyar néppel békét kössenek s ezzel véget vessenek annak az állapotnak, amely Közép-európa gazdasági újjáépítését lehetetlenné teszi és a népek élelmezésének leküzdhetetlen nehézségeket állít az útjába.

Az élelmiszerszállítást azonban lehetetlen megkezdeni addig, amíg Magyarországon nem áll fönn olyan kormány, amely a népakaratot képviseli és a szövetséges és társult hatalmakkal szemben vállalt kötelezettségének betű szerint és szellemének megfelelően eleget tesz. Kun Béla kormánya ezeknek a föltételeknek semmiképen sem felel meg. Nemcsak nem képviseli a magyar népet, de jelenleg egy barátságos hatalom ellen támad. A szövetséges és társult kormányok saját felelősségükre olyan rendszabályokhoz fognak nyúlni, aminőket ez a szociális kérdés szükségessé tesz. Ha arról van szó, hogy élelmiszereket szállítsanak, a blokádnak megszűnjék, a gazdasági újjáépítés munkája megkezdődjék és a béke helyreálljon, akkor a magyar népet olyan kormánynak kell képviselnie, amely a népakaratot reprezentálja, nem pedig olyannak, amelynek hatalma a terroron nyugszik. Természetes, hogy a magyar területeknek — amennyiben azokat a békekonferencia mint ilyeneket megjelölte — idegen csapatokkal való megszállása nyomban megszűnik, mihelyt a szövetséges csapatok parancsnoka meggyőződést szerez a fegyverszüneti föltételek helyes végrehajtásáról.

A bécsi tanácskozásokról Böhm elvtárs Kun Bélát állandóan tájékoztatta, de a tárgyalások éppen Kun Béla ingadozása miatt holtpontra jutottak. Mi a magunk részéről tudtuk, hogy ez a legutolsó alkalom, amikor a lehető legcsekélyebb áldozatokkal, becsülettel kímélhetjük a bolsevista kaland következményei alól, tehát minden lehető megtettünk, hogy Kun Bélát a gyors békekötésre bírjuk. A vörös hadsereg katonai helyzete a lehető legrosszabb volt és valósággal vakok voltak azok, akik azt remélték, hogy a Tanácsrendszer az ellenséges hadseregeket leverheti. De mindezek elle-

nére Kun Béla nem adott határozott választ, hanem azt üzenté Bécsbe, hogy személyesen kíván velünk tárgyalni, tehát vegyük tudomásul, hogy július hó 30-án reggel a magyar határállomáson vár bennünket.

Július hó 30-án Királyhidán találkoztunk Kun Bélával, akit Böhm informált. Nyomatékosan figyelmeztette, hogy őszintén és nyíltan beszéljen, mert most már nem babra megy a játék, hanem ha a front helyzete rossz és félni kell az összeomlástól, akkor ők lesznek a felelősek a szörnyű következményekért. Kun Béla a leghatározottabban kijelentette, hogy „soha Budapesten és a csapatok között nem volt olyan lelkes a hangulat, mint most. A fronton kitűnően állunk, a csorbát kiköszörlöttük, a románokat visszavertük s a győzelem nem kétséges.”

Ezzel a fölfogással szemben nem lehetett hadakozni és Böhm tudomásul vette, hogy nem szabad semmiféle megállapodást kötnie, mert „a Tanácsköztársaság ügye olyan jól áll, hogy erre nincsen szükség”.

Mindez július hó 30-án történt és 31-én a vörös hadsereg csapatai már rendetlen csoportokban özönlöttek Budapest felé. Ha Kun Bélát nem vezették félre és már akkor is tisztában volt a következményekkel, amikor a vonatban együtt utaztunk, akkor a legjobb színészek közé lehet sorozni. A vonaton ugyanis, amikor beszélgettünk, a szentimentalizmusnak ez a látszólagos nagy ellensége kinézett az ablakon s a szántóföldeket szemlélve, ellágyultan mondta: „csak kevesen tudják, hogy Varga Jenő mennyire szeret gazdálkodni. Majd egy-két esztendő múlva, ha a dolgok teljesen rendbe jönnek, adunk neki egy kisebb birtokot, ahol csendben, visszavonultan gazdálkodhatik”.

Az összeomlás.

A vörös hadsereg katasztrófális vereségének hírére a népbiztosok közül többen, közöttük Kun Béla is, július hó 31-én este elutaztak a frontra, hogy a helyzetről személyes meggyőződést szerezzenek. Kun Béla még az éjjeli órákban Budapestre jött s egy rögtönzött tanácskozáson elmondta, hogy a helyzet teljesen reménytelen. A románok, szerinte, minden ellenállás nélkül jöhetnek Budapestre. Azt javasolta, hogy azonnal hívjuk össze a Munkástanácsot, rázzuk föl a munkásszervezeteket és mindenkit azonnal küldjünk a frontra. Többen hozzászóltak Kun javaslatához és különösen Hamburger Jenő azon a véleményen volt, hogy még mindent meg lehet menteni.

A tanácskozáson Haubrich, Bajáki és Szamuely is résztvettek. Engem is meghívtak, bár tudták, hogy minden kalandos megoldást ellenezni fogok. Kun Béla után fölszóltam s kifejtettem, hogy a munkások tízezreinek céltalan fölládozását élesen ellenzem, ötletszerűen, órák alatt összeszedett munkásokkal, a megfelelő előkészítés és fölszerelés nélkül nem lehet a jól fölkészült román hadsereget föltartóztatni. Forradalminak látszó gesztusokkal nem szabad a munkásosztályt katasztrófába kergetni, de mindent meg kell tenni, hogy a románok ne vonulhassanak Budapestre, mert az ő védelmük alatt az ellenforradalom jut uralomra. A románok első dolga az volna, hogy a munkásokat lefegyverezzék, majd mindent összeharácsolnának, leszerelnék a gyárakat és a magyar munkásoknak nemcsak a fegyvereit vennék el, hanem a megélhetés lehetőségét is. Az adott helyzetben egyetlen lehetőség van. A kormány fogadja el az antant bécsi megbízottainak javaslatait és ilyen módon akadályozza meg a teljes vereséget.

Haubrich az én javaslatomhoz csatlakozott, de Sza-

muelly erőszakoskodására nem jött létre megállapodás, hanem az a fölfogás alakult ki, hogy mégegyszer meg kell kísérelni a fegyveres ellenállást.

A pártvezetőség és a Kormányzótanács 1919 augusztus hó 1-én megtartott együttes ülésén már mindenki belátta a helyzet tarthatatlanságát. Az ülésen egyhangúan elfogadták az előző éjszaka tett javaslatomat, hogy a Tanácskormány lemond és átadja a hatalmat egy szakszervezeti férfiakból álló kormánynak, amely a bécsi tárgyalások alapján az antanttal érintkezésbe lép a békes kibontakozás létesítésére. Az ülés után a pártvezetőség együtt maradt, hogy megalakítsa az új kormányt. Több ízben hallottam már, hogy egyesek szerencsétlennek tartották az új kormány személyeinek megválogatását, mert két népbiztos, Ágoston Péter és Haubrich József is miniszteri tárcát kapott. A gáncsoskodók azonban elfelejtik, hogy ez az ántánt-misszió megbízottainak egyenes kívánságára történt, mert a Bécsben folytatott tárgyalások alapján jogosan hittük azt, hogy megnyugvással fogadják, ha azok is a kormányba kerülnek, akiket ők alkalmasnak találtak.

Az új kormány Peidl Gyula miniszterelnök vezetése alatt létesült. Tagjai: Ágoston Péter külügyminiszter; Dovcsák Antal kereskedelemügyi; Garami Ernő (aki akkor még Svájcban tartózkodott) igazságügyi; Knalier Győző nemzetiségi; Garbai Sándor közoktatásügyi; Knittelhoffer Ferenc közéleti; Miákics Ferenc pénzügyi; Peyer Károly belügyi; Szabó Imre népjóléti; Haubrich József hadügyi és Takács József földmívelésügyi miniszter.

Az új minisztériumnak az értekezleten jelen lévő tagjai rögtön tanácskozássra vonultak vissza, amelyen én is résztvettem. A románok fenyegető előnyomulásáról volt szó, amely Budapestet megszállással fenyegette és a katasztrófát teljessé tette volna. Többen kifejezést ad-

tak annak a véleményüknek, hogy a bécsi ántánt-megbízottakhoz kellene fordulni azzal a kérelemmel, hogy kormányaiknál eszközöljék ki a románoknak azonnal való megállítást. Az értekezlet végül arra a megállapodásra jutott, hogy nekem rögtön Bécsbe kell utaznom, mert már ismerem az ántánt megbízottait és valószínűnek látszik, hogy az új kormány összeállítása biztosíték az ő szemükben arra, hogy azok a föltételek, amelyeknek elfogadásához ragaszkodtak, megvalósulnak.

Azonnal intézkedtek, hogy különvonatot állítsanak össze. Minden ellenkező hazugsággal szemben határozottan ki kell jelentenem, hogy ezen a vonaton teljesen egyedül utaztam a kormány megbízása alapján, tisztán és kizáróan azért, hogy a szövetségesek megbízottainak segítségével *a románok előnyomulását meggátoljam*.

Böhm elvtárs Bruckban várt rám a követség autójával és ennek a gyorsított eljárásnak segítségével már negyed kilenckor érintkezésbe léptünk Cunnigham ezredessel és Borghese herceggel. Nagyon barátságosan fogadtak bennünket és megígérték, hogy azonnal táviratoznak. Szavukat be is tartották, mert néhány nap múlva már bebizonyították, hogy az ántánt megtiltotta a románok további előnyomulását, de azok nem törődtek a tilalommal, hanem megszállták Budapestet.

A Munkástanácsnak az összeomlás napján megtartott ülésén már nem vettem részt. Csak Bécsben olvastam azokról a tragikus jelenetekről, amelyek Rónai Zoltán beszéde közben — aki a pártvezetőség és a Kormányzótanács álláspontját fejtette ki — lejátszódtak. Rónai után Kun Béla beszélt, s habár elismerte, hogy a bolsevizmus megbukott, még ebben a tragikus pillanatban is arról beszélt, hogy csak az átmeneti idő alatt állnak félre és realisabb körülmények között újra kezdik a harcot.

Hívei, úglátszik, már „realisabbaknak” tekintik a

viszonyokat, mert már most is a rágalmak fertőjével borítják el a szociáldemokrata mozgalmat s a reakció végtelen örömeire meg akarják bontani a munkásmozgalmom egységét.

A bécsi tárgyalások a románok megszállása dolgában elhúzódtak s a missziók vezetői azzal tartottak Bécsben, hogy helyes volna, ha a helyzet kialakulását megvárnám, mert lehetséges, hogy az új magyar kormánnyal bizonyos tárgyalásokat kell közvetítenem. Közben megtörtént Budapest megszállása és az országból érkező hírek olyanok voltak, hogy Cunnigham ezredes azt javasolta, hogy az adott viszonyok között ne térjek vissza Budapestre, hanem rendezkedjek be a hosszabb távolmaradásra. Tanácsát megfogadtam és teljes ötszáz óráig kellett várnom, amíg újból Budapestre jöhettek.

E M I G R Á C I Ó

Lehetetlen meghatottság nélkül írni az összeomlást követő emigrációs életről, a különböző európai államokba menekült munkások tízezreinek nélkülözésekkel és szenvedésekkel teljes sorsáról. A bolsevizmus nemcsak abban bűnös, hogy a magyar munkásmozgalmat hosszú esztendőkre megbénította, hanem *felelős* azokért is, akik itthon az országban és a külföldön *az életükkel vagy az existenciájuk elpusztulásával fizettek ezért a kalandért.*

Az úgynevezett vezetők többé-kevésbé tudták, hogy a proletárdiktatúra összeomlása után mi vár rájuk. El lehettek arra készülve, hogy a legjobb esetben csak az életüket tudják megmenteni és elmenekülhetnek a külföldre. Csak a naiv álmodozók gondolhatták azt, hogy az ellenforradalom gondos mérlegeléssel vizsgálja, hogy kinek milyen szerepe volt a Tanácsköztársaság fönnlálásának néhány hónapjában és megkíméli azokat minden üldözéstől, akik a terrort és a kegyetlenkedéseket nemcsak elítélték, hanem gyakran életük kockáztatásával megakadályozták, hogy a vérengzésre hajlamos terroristák a cselekvés terére léphessenek.

Nyugodt lelkiismerettel mondhatom és ebből a munkából ki is tűnik, hogy minden embertelenséget, minden esztelen zaklatást meg akartam akadályozni. *De egy pillanatra sem gondoltam arra, hogy különválasztanak a többtől és föloldanak a felelősség alól.* Velem együtt

éppen a régi vezetők közül többen öntudatos bátorsággal támadták a kilengéseket és az egyéni akciókat, de még ma is külföldön kell tartózkodniok, mert még az elmúlt tíz esztendő sem hűtötte le azoknak a bosszuszomját, *akik az igazságot nem tudják és nem akarják fölismerni.*

De a következményekre fölkészült vezetők mellett ezren és ezren vannak olyanok, akiket az események kényszerítő erővel sodortak a mozgalomba és noha azal sohasem vállaltak semmiféle közösséget, mégis el kellett hagyniok az országot. A bizalmiférfiak és a vidéki városok különböző bizottságaiban működő földmunkások ezrei menekültek külföldre az üldözések elől és a legnagyobb részük *talán még ma sem tudja, hogy mivel vádolják őket.* Százával vannak olyanok, akiknek halvány sejtelmük sem volt arról, hogy mi a kommunizmus s a saját kicsiny hatáskörükben becsületes igyekezettel munkálkodtak, senkinek kárt nem okoztak, sőt *amennyire lehetett, mindenkit megvédelmeztek.*

Európa minden államába tömegesen özönlöttek az emigránsok. A legtöbben közülük csak magyarul beszéltek, tehát az elhelyezkedésük hallatlan nehézségekkel járt. úgy evickéltek a más nyelvet beszélő népek tömegében, mint a szárazra vetett hal. A legjobban jártak az ipari munkások, akiknek elhelyezkedését a valutaromlással járó átmeneti konjunktúra megkönnyítette. De a földmivelők és az értelmiségi foglalkozásúak csak nehezen találtak kereseti lehetőséget.

Az első hetekben a menekültek ezrei leírhatatlan nyomorúságban tengődtek. Sokan közülük egyetlen fillér nélkül kerültek ki az országból és rögtön támogatásra szorultak. A tehetősebbek készséggel állottak rendelkezésre és tőlük telhetően enyhítették az általános nyomort, de mindez kevésnek bizonyult volna, ha az

osztrák Szociáldemokrata párt nem teszi magáévá az emigránsok ügyét.

A hála és a köszönet szavaival kell megemlékezni ezen a helyen is mindazokért az áldozatokért, amelyeket az osztrák szociáldemokrata párt a magyar emigránsok menedékjogának biztosításáért és a nyomorgók ellátásáért hozott. Ausztria kormánya, amelyben akkor a szociáldemokraták jutottak döntő túlsúlyra, minden fönntartás nélkül menedékjogot biztosított a politikai üldözötteknek, annak ellenére, hogy a reakciós polgári pártok, különösen a népbiztosok menedékjogának dolgában élesen támadták a szociáldemokratákat. Figyelembe kell venni még azt is, hogy a magyar Tanácsköztársaság bolsevista vezetői tündöklésük fénykorában *a leghitványabb módon támadták osztrák elvtársainkat és különösen Otto Bauer külügyminisztert*. Ennek ellenére magukra vettek minden támadást, *kitették magukat a nemzetközi beavatkozás veszedelmének*, mert a demokratikus követeléseket nem frázisnak tekintették.

Az emigránsok különböző csoportjai egész Európában szétszóródtak. A legtöbbben, természetesen, Bécsbe kerültek, mert tudták, hogy az osztrák kormány megvédelmezi őket. Nagy tömegek menekültek Csehszlovákiába és Jugoszláviába, de bőven jutott a menekültekből Franciaországnak és Németországnak is. A gazdasági viszonyok romlása után nagy csoportokban vándoroltak ki a délamerikai államokba.

Bécsben már az első napokban különálló csoportokra oszlottak az emigránsok. A bolsevizmusnak „hithű” követői, valószínűen a menedékjogért való hálás elismerésük jeléül, tovább folytatták a szociáldemokraták ellen irányuló rágalmozó hadjáratukat és belekapcsolódtak az osztrák kommunista mozgalomba, amely azonban még az ő segítségükkel sem tudott megerősödni. Az orosz szovjet bőven ellátta őket pénzzel, hogy lapot

alapíthassanak, amelyben az „áruló” szociáldemokratákról meséltek szép regényeket és *gyatra kísérletük kudarcáért azokat okoltak, akiknek segítsége nélkül a bukás még sokkal gyorsabban következett volna be.* Természetesen az osztrák szociáldemokrata pártot sem kimeiték meg a gyanúsításoktól.

Azok a munkások és vezetők, akik már Magyarországon is éles elvi harcokat folytattak a bolsevistákkal, Bécsben is elkülönítettek magukat a csődbe jutott világforradalmároktól. Azonban, sajnos, ez a másik csoport sem volt egységes. Kialakult a jobb- és a balszárny, holott *nem voltak olyan áthidalhatatlan ellentetek, amelyek ezt a különválást szükségessé tették.* Az úgynevezett jobbszárny Garami, Buchinger és Erdélyi elvtársak körül csoportosult, míg Böhm, Garbai, Kunfi és Rónai elvtársak és a mögójük sorakozó emigránsok alkották a balszárnyat.

Nem az én hivatásom, hogy az emigrációs csoportok káros viszályának okait kutassam. Annál kevésbé tehetem ezt, mert Bécsben minden politikai tevékenységtől távortartottam magam. Annak idején nagyon sokan helytelenítették ezt az eljárást és nem fogadtak el magyarázatul, hogy azért kell távolmaradnom a mozgalmaktól, mert nem akarom Budapesten tartózkodó teiségemet és leányaimat üldözéseknek kitenni. Velük szemben minden lelkiismeretfurdalás nélkül állapíthatom meg, hogy az emigráció nem vesztett semmit azzal, hogy a politikai működés helyett, változó sikerrel, a „közgazdasági” tevékenységnek szenteltem minden idomé. Arról, hogy az emigráció politikailag milyen eszközökkel akart a magyar viszonyokra befolyást szerezni, majd másoknak, illetékesebbeknek, valószínűen sok mondani-valójuk lesz.

A magam emigrációs életének is csak néhány, inkább vidám epizódjáról emlékezem meg. Ez természetesen

nem jelenti azt, hogy mindig fenéig volt a tejföl, mert sok szomorú, nagyon keserves hónap nélkülözései tarkították a megélhetésért folytatott harcot. Erről azonban jobb nem írni. Öt esztendeig voltam távol, de minden nélkülözésnél keservesebb volt, hogy családomat csak nagyon ritkán láthattam. Ünnepnap volt, amikor Bécsben meglátogattak.

S végül hálátlanság volna, ha nem mondanék köszönetet azoknak, akik önzetlen szívóssággal fáradoztak azon, hogy az országba visszatérhessek. Elsősorban Horovitz Gábor, Propper Sándor és Györki Imre elvtársaknak kell köszönetet mondanom és velük együtt a szociáldemokrata párt vezetőségének, mert mindent megtettek arra, hogy újból a magyar munkásmozgalom szolgálatába állhassak.

*

Az emigráció első éveiben minden lehetőséget fölhasználtam, hogy eltarthassam magamat. A newyorki utazásról szóló fejezetben megírom, hogy milyen módon kerültem a bécsi bélyegtőzsdére, több más fejezet a különféle alkalmi keresetekről számol be. A boldogulás útján az első állomás Franzensbad volt, ahol a fürdő legszebb helyén utcára nyíló bélyegüzletünk volt. A sikerült kezdetről és a létért való küzdelem néhány mozzanatáról a következőkben számolok be.

Franzensbad.

Azokban a kávéházakban, amelyekben az emigránsok nagyobb csoportokban tartózkodtak, a legképtelebb vállalkozások csíráztak ki. Egyszer, amint gyanútlanul ülünk néhányan, lelkendezve berohan *egyik* sors társunk azzal, hogy *nagyon fontos* üzleti ügyben akar velem tárgyalni. Félrehív az asztaltól és minden bevezetés nélkül megkérdi, hogy nem-e tudok használni *két*

fényszórót. Percekig nem tudtam szóhoz jutni, mert habár minden alkalmat megragadtam arra, hogy pénzt szerezzek, a fényzőrőkra nem gondoltam. Barátom ezután elmagyarázta, hogy a likvidálóbizottságtól vette meg olcsón ezeket a sugárzó holmikát és azt gondolta, hogy miután a városnál összeköttetésem vannak, én vagyok a legalkalmasabb a fényzőrők eladására. Azt kérdeztem tőle, hogy a város mi a csodának tudná fölhasználni ezt a portékát, amire a gyors válasz az volt, hogy a közúti villamosnál gyakran éjjel is dolgoznak és a fényzőrőkkel pompásan meg lehet világítani a javításra szoruló úttestet.

Ilyen üzletek özönével akadtak. Nem létező vagonok cseréltek gazdát és a leghetetlenebb üzleteknél is az tűnt ki, hogy a végén mindenki nyert. Egyes emigránsok péksüteményeket kezdtek gyártani, mások kekszet állítottak elő, sőt többen összeálltak, hogy magyar hentesárukat készítsenek. Ez az üzem aránylag a legtovább bírta, mert csak évekig tartó szenvedés után múlt ki.

Átlag naponta két-három ilyen kalandos vállalkozásról tárgyaltam. Időnk bőven volt, mert a bélyegüzlet legföljebb 2—3 órát vett igénybe naponta. Milliárdos hasznokkal kecsegtető tervek omlottak össze a kávéházi asztaloknál, de az idő közben szépen eltelt és az idegeinket megnyugtatta, amikor így a milliókkal dobálódtunk. Soknak nem is volt más foglalkozása, mint az ilyen ötletek kitalálása. Hogy miből éltek, azt az ég tudja.

Az emigránsok dicséretére legyen mondva, különösen az első időkben, amikor az ötletesebbek komoly pénzeket kerestek, az adott gazdasági helyzethez mérten, mindenki segített azokon, akik nem tudtak elhelyezkedni. Pénzzel és tanáccsal nyújtottak egymásnak segítséget a menekültek.

A sok lehetetlen terv között végre olyan is akadt, amely megvalósíthatónak látszott és reális jövedelemmel

biztatott. Az előadott terv azért is megnyerte tetszésemet mert új szakmámba vágott és a bélyegüzlet területén mozgott. Az egyik emigráns szenvedőtársam, aki cseh-szlovák állampolgár volt, azzal az ötlettel jött, hogy jó volna Franzensbadban nyílt bélyegüzletet nyitni, mert a fürdő nemzetközi jellegű és az ott tartózkodó vendégek már unalomból is bélyegét vásárolnak.

Bárdos, aki ezt az ötletet kitermelte, előadta, azt is, hogy ő már a viszonyokat kikémlelte. A fürdőhelyen csak 2—3 bélyegkereskedő van, de ezek nem tartják azokat a bélyegeket raktáron, amelyekkel mi a fürdő vendégeit el akarjuk árasztani. A háborús bélyegek gyűjtése divatba jött és a nemzetközi piacon óriási árat fizettek a nagyobb sorozatokért.

Az ötlet kitűnő volt és a megvalósításnak csak az volt egyetlen akadálya, hogy nem volt pénzünk olyan raktár beszerzésére, amilyen egy nyílt üzletben föltétlenül szükséges. A bolt kibérléséhez és néhány heti ellátásra elegendő volt a pénzünk, de a rendelkezésre álló összeget nem fektethettük bélyegbe. Bárdos előadta, hogy engem szemelt ki a bélyeghitel kieszközlésére. Ő kiveszi a boltot, megszerzi az iparendedélyt és a ha, szon közösen osztozkodunk.

A szükséges hitel megszerzése sokkal könnyebben ment, mint ahogy gondoltam. úgy a bécsi, mint a Bécsben élő magyar bélyegkereskedők a legnagyobb készséggel álltak rendelkezésemre és kijelentették, hogy minden biztosíték nélkül korlátlan hitelt nyújtanak. Az egyik cég például, amelynél az akkori viszonyok között óriási összegű, majdnem 100.000 korona áru bélyegét vettem hitelbe, amikor az átvételi elismervényt alá akartam írni, azt mondták, fölösleges fáradság, mert ők olyannak nem adnak hitelbe, akinek csak az aláírása a biztosíték.

Néhány nap alatt befejeztük az előkészületeket és

Bárdos elutazott Franzensbadba, hogy leendő boltunkat kibérelje és a legszükségesebb berendezést elkészíttesse. Néhány hét múlva táviratilag értesített, hogy azonnal induljak útnak a bélyegekkkel, mert a fürdővendégek már alig várják a bolt megnyitását.

Az utazás azonban nem ment olyan simán, mint ahogyan elképzeltem. Az osztrák rendőrségtől volt ugyan kisegítő útlevelem, de ezzel csak akkor lehetett utazni, ha a szükséges vízummal ellátják. Elmentem tehát a cseh követségre abban a balga tévhitben, hogy minden további nélkül megszerezhetem a beutazási engedélyt. Elöttem és utánam elintéztek már minden útlevelet, az enyém azonban nem akart visszakérülni. Láttam, hogy az osztály vezetője hosszasan tárgyal ügyemben az egyik hivatalnokával, akivel együtt különféle könyveket és törzslapokat tanulmányoztak, majd végül kijelentették, hogy a szükséges beutazást *nem adják meg*.

A cseh követségen a sajtóosztály vezetőjét ismerem, elmentem hozzá, hogy a visszautasítás miatt panaszt emeljek. Másnapra ígért választ arra, hogy megkaphatom-e a vízumot. Pontosan megjelentem a megbeszélte időben, de a közbenjárás nem használt semmit. A sajtóosztály vezetője bizalmasan megmondta, hogy a feketelistán vagyok és a követség csak a belügyminisztérium engedélye alapján adhat beutazási és tartózkodási engedélyt.

A követségen azt a tanácsot adták, hogy szerezzem meg a német vízumot és a cs.eh utlevélosztálytól csak átutazási engedélyt kérjek. Ezt szerintük nem tagadhatják meg. Az átutazási víziini megszerzése valóban nem ütközött akadályba. Figyelmeztettek azonban, hogy amennyiben Csehszlovákiában valamely állomáson kiszállok, súlyos büntetés vár rám.

Másnap elutaztam és a bécsi útlevélosztály barátság-

gos figyelmeztetése ellenére Prágában minden lelkiismeretfurdalás nélkül megszakítottam az utazást. Biztam abban, hogy a szociáldemokrata képviselők segítségével, akik közül többet személyesen ismertem, minden akadály nélkül megszerzem a tartózkodási engedélyt és eltekintenek a büntetéstől. Erre azonban nem került sor. Prágában megtudtam, hogy Hodzsa Milán, akit még Budapestről ismertem, befolyásos tagja a kormánynak, tehát valószínű, hogy gyorsan megszerzi a szükséges engedélyt.

Ebben a várakozásban nem is csalódtam. Hodzsa Milán, aki akkor unifikációs miniszter volt, nagyon barátságosan fogadott és azonnal intézkedett, hogy a belügyminisztériumban eljárjanak. Közben a régi magyarországi dolgokról beszélgettünk. Félóra múlva már kezemben volt az útlevél, amely egyúttal háromhónapi tartózkodási engedélyt jelentett a csehszlovák köztársaság bármelyik községében.

Boldogan utaztam Franzensbadba, ahol már várt a „kész” nyitott üzlet. Szomorúan állapítottam meg, hogy az első benyomás meglehetősen silány. Néhány deszkából összerótt pult, három szék és egy kis asztalka volt az egész berendezés. Nagy leleményességgel fogtunk hozzá, hogy valami módon elrejthessük a szegénységünket. Raktárunk legnagyobb részét a kirakatba tettük és a boltban a falakra akasztottuk. Néhány reklámképet is fölhasználtunk arra, hogy a fényt emeljük és a jóízűsünkről bizonykodjunk.

Végre elérkezett az ünnepélyes pillanat, amikor hárman — Bárdos fiatal felesége is ott volt — a boltot nagy várakozással megnyitottuk. Az első hetek nagyon szomorúak voltak. Az átlagos napi bevétel 4—8 csehkorona volt, ami a bolt bérének alig néhány százalékát fődözte. Tökénk rohamosan apadt, mert bár a

levegő kitűnőnek bizonyult, de abból megélni még a nálunknál ügyesebb emberek sem tudtak. Az sem nyújtott vigasztalást, hogy velünk szemben volt a Kurhaus, amelynek kitűnő zenekarát ingyen élvezhettük.

A bolt tehát nem vett túlságosan igénybe bennünket. Hogy az unalmas órákon átsegítsem magam, néhány csehkoronát befektettem egy ottani szegényes kölcsönkönyvtárba, amelynek „művei” közül mindazokat a könyveket elolvastam, amelyekhez normális viszonyok között hozzá sem nyúltam volna.

A helyzet egyre aggasztóbbá vált, A boltot mindenki elkerülte. Úgy látszik azt hitték, hogy járványkórházat nyitottunk, amelynek még a tájékára sem tanácsos menni. Csak az apró gyermekek, akik, úgy látszik, még tapasztalatlanok voltak, jöttek tömegesen a boltba és négyen-öten félórát tartó tanácskozások után vásároltak 50 fillérért bélyeget. Csak a jobb jövő reményében nem dobtuk ki ezeket az apró vevőket, akiknek a legtöbbje ingyen akart bélyeget.

Majdnem két hétig reménytelennek látszott a helyzet. Rengeteg tömeg haladt el a boltunk előtt, olyanok, akik teljesen elfelejtették, hogy régi bélyegek is vannak a világon és még kevésbé jutott eszükbe, hogy az előttük pompázó boltban három ember lesi azt az áldozatot, aki a boltbér és a penzió költségeinek fedezéséhez hozzájárul. Hallgatták a zenét, nagy erdei sétákat rendeztek, fürödtek, szórakoztak és teljesen megfeledkeztek arról, hogy mi a világon vagyunk.

Kicsiny tőkénk rohamosan fogyott. Bárdosék napról-napra gyászosabban lestek az ajtó felé és különösen Bárdos felesége volt elkeseredve azon, hogy menthetlenül tönkremegyünk.

Az egyik szép júniusi napon délután ismét együtt ült a csüggedt társaság. Bárdosné változatosság okáért

elkezdett sírni és élénk szemrehányásokat tett férjének, hogy ilyen kalandos vállalkozásba kezdett. Künn ragyogott a nap és az emberek jókedvűen, vidáman sétáltak. Gondoltam magamban, hogy jó lesz a bús társaság egy részét szintén elküldeni az erdőbe. A gondolatot rögtön követte a kivitel. Mondom Bárdosnénak, szárítsa föl könnyeit és menjen rögtön a boltból, mert elpecheli az egész környéket. A férjét pedig vigye magával, aztán keressenek az erdőben egy üres padot, ott aztán nyugodtan lesírhatja az egész hétrevaló penzumot.

Nem kellett őket sokat biztatnom. Nagyon jól tudták, hogy azt a három-négy csehkoronát, amelyet a bevétel-rovatban szoktunk elkönyvelni, estére is megtalálják. Amikor távoztak, gúnyosan sok szerencsét kívántak és azzal biztattak, hogy fejtsem ki a legbuzgóbb üzleti tevékenységet s legalább nyolc-tíz korona legyen a bevétel.

Alig távoztak a boltból, amikor egy körülbelül kétméteres, hatalmas alak lépett a boltba. Na, gondoltam magamban, ezzel nagyon előzékenyen kell beszélni, mert ha megharagszik, úgy kupánvág, hogy Bárdosék csak nagy költséggel tudnak újból emberré éleszteni. Vevőm azonban nem mutatott ellenséges szándékot, Megkérdezte, hogy van-e raktáron „Occupation française” sorozatom (az aradi francia megszállás bélyegei), mert vásárolna egy nagy sorozatot. Ezekből a bélyegekből a teljes sorozat a katalógusban rengeteg összeget képviselt. Egyetlen teljes sorozatunk volt, amelyet hitelbe négyezer csehkoronáért vásároltunk. A katalógusban a teljes sorozatot több mint ötvenezer csehkoronára értékelték. Nagy büszkén elővettem tehát legnagyobb kincsünket és eléje raktam a sorozatot. Hosszabb ideig vizsgálgatta, közben pedig én is vizsgálgattam őt, hogy tetszik-e neki a sorozat. Úgy láttam, hogy rajong érte. Amikor tehát megkérdezte, hogy a sorozat mibe kerül,

hirtelen elgondoltam magamban, hogy a katalógus árának ötödrésze nem lesz sok. Minden izgalom nélkül tízezer csehkoronát kértem a sorozatért. A társalgás németül folyt és a kétméteres nagy meglepődöttséggel mondta: „Legen Sie es beiseite.” Ezen az alapon nem egészen húsz perc alatt több mint tizenötezer csehkورونا ára bélyeget vásárolt és ami még ennél is fontosabb, rögtön készpénzzel fizetett.

A sikerült vásár után, amely azt jelentette, hogy megkerestük az egész franzensbadi kirándulás költségeit is, rögtön be akartam zárni a boltot, hogy én is az erdőbe menjek társnőm könnyeit fölszántani. Viszont elgondoltam, hogy a délután jól kezdődött, hátha folytatása lesz a cseh pénzek özönlésének. A szerencsével nem szabad hazardírozni. Jöjjön, aminek jönni kell. Ha a franzensbadiak fejükbe vették, hogy megszüntetik boltunk ellen a bojkottot, állok rendelkezésükre.

Most már tehát sokkal nyugodtabban vártam a vevőket. De az én cseh gyárosom csak olyan eltévedt fecske volt. Utána csak az ötvenfilléres gyermekek hada ostromolta a boltot, de mivel a zsebemben levő hatalmas összegek erősen kifejllesztették bennem a humanizmust, most már ezeket is barátságosan kezeltem és némi nemzeti ajándékokat juttattam a részükre.

Rendesen vezetett könyveinkbe a cseh gyáros vásárlását nem írtam be. A bevétel-rovatban ezúttal is a húsz- és ötvenfilléresek tengtek túl és a végeredmény a megszokott siralmas képet mutatta.

Estefelé vidámabb hangulatban jött a család. úgy látszik, jót tett nekik a levegő és az erdőben kiszámították, hogy még néhány napig élhetnek, tehát ráérnek majd akkor búsulni, ha majd kidobnak bennünket a penzióból. Megnézték a főkönyvnek kinevezett noteszt, amelyből hiányzott a zsebemben lévő összeg, de példás rendben sorakozott egymás alá az a hét csehkورونا,

amelyet a vásárló gyermekek az uzsonnájukból takarítottak meg. Bárdosné nagy meglepedettséggel nézte a kudarcot és nem mulasztotta el azt a megjegyzést: „Na, maga híres, ki pecheli el a boltot?” Nagy önuralommal mondtam neki, hogy a bevétel mégis több, mint ha ő jelen lett volna, holott lesújthattam volna a cseh ezresekkel.

A meglepetést azonban estére tartogattam. Bezártuk a boltot, azután, szokás szerint, elmentünk sétálni a vacsora idejéig. Amikor a penzió felé irányítottuk lépteinket, egykedvűen azt mondtam nekik, gyerekek, én már unom azt a vacak egyhangú kosztot, amellyel bennünket kínoznak, ruccanjunk ki és együnk valami rendes helyen jó vacsorát. Most már úgyis mindegy. Hogy tönkre-megyünk, az olyan biztos, mint ahogy $2 \times 2 = 4$. Legyünk tehát hősök, ne törődjünk a jövővel, hogy legalább elmondhassuk: bátran viseltük a sors csapásait és amikor a legrosszabbul ment, akkor ettünk jó vacsorát.

Bárdost nem kellett nagyon biztatni, hanem a felesége rögtön osztott, szorzott, kivont és e nevezetes számtani műveletek eredménye az volt, hogy lehetetlen költekezni, mert már így is kétségbeejtő a helyzet.

Jól van, mondtam, ügylátszik, maguk azt akarják, hogy egyedül menjek tönkre. Annyi bizonyos, hogy ma jól vacsorázunk, kerüljön akármennyibe és az egész cég együtt vacsorázik. Ha maguk annyira fősvények, sőt, ami rosszabb, ennyire óvatosak, akkor fizetem egyedül a vacsora költségeit.

Ezt a megoldást Bárdosné is rokonszenvesnek találta, tehát a társaság a legjobb vendéglő felé irányította lépteit és nemsokára kitűnő étvággyal fogyasztotta a régóta nélkülözött ízes falatokat. Egy üveg bort is rendeltem, ami lényegesen emelte a hangulatot.

Vacsora után azt mondtam Bárdosnénak, hogy bár nem akarom a hangulatot rontani, de talán mégis üdvös volna, ha szemébe néznénk anyagi helyzetünknek és le-

számolnánk a következményekkel. Vegyen elő papirost és ceruzát, számítsuk ki, mennyi pénzünk van, mit kell fizetnünk a boltért, mibe kerül a szezon végéig az ellátásunk, mert így vakító világossággal áll majd előttünk, hogy mennyi a deficitünk. Sokkal jobb, ha kész realitásokkal számolunk, mert ahogy most állunk, azt sem tudjuk, hogy mennyit kell keresnünk.

Bárdosné, ami a saját ellátásukat illeti, elég zsu-gori módon számította ki, hogy mennyiből élhetnek meg. Még a férj cigarettaszükségletét is leszorította, mondván — Bárdos élénk ellenzése közben —, hogy ezen a területen is lehet takarékoskodni.

Kiderült, hogy ötezer csehkoronával a haza, a bolt és a Bárdos-família meg volna mentve. „Hát mit szól hozzá, drágaságom — mondtam Bárdosnénak —, ha oda-adom az ötezer csehkoronát?” Nem is válaszolt komolyan, tehát határozottan ki kellett jelentenem, hogy amennyiben a jövőben nem nyavalyog, azonnal készpénzben kifizetem. Hogy szavaimnak súlyt adjak, egyenként előszedtem az ezreket és odaadtam eléje. Elmondtam a francia megszállás bélyegeinek történetét és kiszámítottam, hogy ezen az üzleten, beleértve a többi eladott bélyegek összegét is, ha levonjuk azt az összeget, amibe a bélyegek kerültek, mindegyikünk részére négyezer csehkrona marad. Mivel pedig a reájuk eső részt rögtön odaadtam, a hangulat túlságosan emelkedetté vált.

A cseh gyáros állandó vásárlónk lett. Bárdosékat természetesen a tájékára sem engedtem, mert azokat a sorozatokat, amelyeknél nem árulta el, hogy valami különösen tetszenek, olcsón számítottam, de ha láttam, hogy valamit szeretne, azt rendesen meg kellett fizetnie. Itt kell megjegyeznem, hogy amikor a franzensbadi boltot bezártuk, még évekig Bécsből szállítottam neki a legkülönbözőbb fajtájú bélyegeket és ő egymaga nagy-

ban előmozdította, hogy a küzdelmes lét elviselhető legyen. Sajnos, idő előtt meghalt ez a buzgó gyámolító, akit őszinte részvétellel gyászoltam, különösen akkor, amikor egy feketeszegélyű borítékban fia és örököse visszaküldte a bélyegeimet azzal a lesújtó hírrel, hogy az apja meghalt és ő inkább pénzt gyűjt, mint bélyegeket.

Egyebekben a cseh gyáros szerencsét hozott, mert utána az üzlet föllendült. Most jövőnk biztosítva volt, egyre több vevőnk akadt — lehetséges, hogy legjobb vevőnk a saját baráti körében elhíresztelte, hogy milyen „olcsón” lehet nálunk vásárolni —, tehát a nyári idény végén elég szép haszonnal zártuk le a boltot és az üzleti tevékenységet.

A villanykapcsoló.

Haáz Mór, az „Ideal” írógépüzlet tulajdonosa, az írógépüzleten kívül mint föltaláló is nevet akart magának szerezni. Elsőrangú műszerész lévén, folyton arról ábrándozott, hogy ami Edisonnak olyan nagyszerűen sikerült, azt mások is megcselekedhetik. úgy okoskodott, hogy kis dolgokkal, közszükségleti cikkekkel lehet a legtöbb pénzt keresni. Eszébe jutott tehát, hogy a villamoskapcsolót kellene megreformálni, önzetlenségét a legjobban az bizonyítja, hogy nem a létezőknél rosszabb villanykapcsolót akart szerkeszteni — ami azért lett volna az ő szempontjából helyes dolog, mert a rossz gyorsan elromlik, tehát több kell belőle —, hanem olyan villanykapcsolón mesterkedett, amely az eddigiéknél sokkal jobb és semmiféle módon sem lehet elrontani.

Sikerült is olyan villanykapcsolót előállítania, amely a használatban levőknél olcsóbb, kevesebb anyaggal állítható elő, de azért sokkal tartósabb. A villanykapcsolót szabadalmaztatta és most már abban a boldog

hitben éldegélt, hogy nemsokára tízezzrel gyárthatja kitűnő találmányát.

Természetesen nem vette figyelembe, hogy a megszokottat kiszorítani rengeteg fáradtságba és ami a legfontosabb, sok pénzbe kerül, amit reklámra kell elkölteni.

A biztos siker reményében nagyon sok pénzt ölt a villanykapcsolókba s az első roham céljaira vagy tízezer darabot gyártott belőlük. Kiderült azonban, hogy az emberek inkább használják a kipróbált rosszat, mint a bizonytalan jót. Az értékesítés művelete nagyon silányan sikerült. Alig tudott néhány száz darabot eladni és az egész találmány csak azzal az eredménnyel járt, hogy szomorú tapasztalattal és vagy tízezer villanykapcsolóval lett gazdagabb.

Az emigráció első évében egy bécsi kávéházban találkoztam Haázzal, aki az egész villanykapcsoló ügyét elmondta és a magával hozott mintadarabokkal bizonyította, hogy milyen remekművet alkotott, de mint a legtöbb föltalalónak, neki is az a tragédiája, hogy a vevők nem méltányolják eléggé. Szakszerű magyarázatából nem sokat értettem, de amikor elmondta, hogy engem szemelt ki olyannak, mint aki a kapcsoló ügyét felledíti és ezért a műveletért az értékesítésből befolyó összeg 25%-át nekem szánja, rögtön tisztában voltam azal, hogy segítségére kell sietnem.

Ismertem egy, a konjunktúrában alakult bankház vezetőjét, akiről tudtam, hogy minden lehető és lehetetlen alkalmat megragad a terjeszkedésre. Bécs akkor lázas időket élt s amint mondani szokták, a pénz az utcán hevert. Igaz, hogy ez csak elméletileg volt igazság, mert az emigrált magyarok többsége lehajtott fejjel járkált az utcákon, de a heverésző pénzekből egy fillért sem talált soha. De hát egy ilyen bankár más számításba jön és a villanykapcsoló legalább látszatra olyan

volt, hogy jó reménységgel lehetett pénzt szimatolni az üzletből.

Nem is volt túlságosan fáradságos a bankot a villanykapcsoló értékesítésére rábírní. Az üzletet rövidesen nyélbeütöttük és Haáz barátom 75.000 koronával, továbbá egy jónak látszó szerződéssel vitorlázott Pest felé, viszont az én zsebemet is 25.000 korona dagasztotta.

A bankház fölhozatta Budapestről a kapcsolókat, sőt egy kicsiny műhelyt is berendezett, hogy ha a szükséglet megkívánja, gyorsan gyártani lehessen a többi tízezreket. Talán a vak véletlenség okozta, hogy a bécsiek, akiknek akkor mindenre volt pénzük, a villanykapcsolókról hallani sem akartak. Telt-múlt az idő, de még a tízezer eredeti villanykapcsolót sem tudták eladni, holott a szerződés értelmében újabb tízezreket kellett volna gyártaniok, hogy Haáznak, aki Budapesten várta találmányának aranygyümölcseit, a megfelelő összeget beszolgáltatthassák.

Így történt azután, hogy egy szép napon Haáz ismét megjelent Bécsben és arról értesített, hogy a bankkal minden összeköttetést megszakított és a szerződést fölbontotta. Most tehát ismét ő találmányának egyedüli tulajdonosa.

— Ne félj, komám, — mondtam neki. — Eladjuk mi ezt újra. Lehet, hogy a cég, amely megveszi, megint nem keres semmit az üzleten. De amit kapunk, az tiszta haszon. Menj csak nyugodtan Budapestre, majd értesítelek, hogy melyik áldozattal kell újból szerződést kötnöd.

Néhány hét múlva már meg is találtam azt a szerencsétlen céget, amely „Legyen világosság” jelszóval a villanykapcsoló ügyét melegen fölkarolta. Természetesen a cégnek sejtelve sem volt arról, hogy már Budapesten, sőt Bécsben is százalmas kudarccal végződött az

értékesítés ügye, még akivel tárgyaltam, lelkesen magyarázta, hogy ennek a dolognak „jövője” van. Szegény, ismétlem, nem tudta, hogy ennek az ügynek eddig csak „múltja” van, sőt olyan múltja, amelyről jobb nem beszélni.

Nem is beszélgettem erről. Hanem élénken helyeseltam, nem is komiszágból, hanem inkább arra gondoltam, „ha az isten akarja, a kapanyél is elsül”. Könnyen lehetséges tehát, hogy előbb-utóbb ez a villanykapcsoló is megtartja a világ körül való hódító útját.

Haáz pontosan megjelent és gyorsan megkötötte a szerződést. Most már sokkal nagyobb összeget kaptunk, mert közben az osztrák valuta alaposan lezüllött. Azt hiszem, hogy Haáz olcsóbban is megkötötte volna a szerződést, mert ha a vállalat terjeszteni tudja a kapcsolót, akkor állandóan kapta volna a pénzeket. Nekem azonban az volt a fontos, hogy az eladásnál kapjunk minél nagyobb összeget, mert a továbbiakban nem voltam érdekelve.

Az üzletet gyorsan nyélbeütöttük s a találmány boldog birtokosai, a mi új üzlettársaink, pontosan lemintázták az előbbi vevő szomorú tragédiáját. Átvették a kész villanykapcsolókat, berendezték a műhelyt s a végén ők is azzal a szomorú tapasztalattal lettek gazdagabbak, hogy ezt a nagyszerű találmányt a villanylámpák tulajdonosai nem tudják méltányolni.

Ilyen módon azután a találmány újból visszakerült Haáz barátom tulajdonába és még mindig megvehető. Elismerten jó dologról lévén szó, talán néhány esztendő múlva kiderül, hogy Bécsben olyan dolgot árusítottam, amiben nagy vagyon fekszik, csak ki kell használni a lehetőségeket. Én is, Haáz barátom is, most izgalmasan lessük, hogy mit hoz a jövő.

A tűzjelzők.

Amikor az ember cél nélkül szaladgál az utcákon, néha egész furá gondolatai támadnak. Bécsben rengeteg sok helyen van olyan tűzjelzőkészülék, amelyet mindenki fölhasználhat arra, hogy a tűzoltókat gyorsan segítségül hívja. Gyakran álldogáltam az ilyen készülékek előtt s elgondoltam, milyen jó volna az üveget benyomni, hogy a tűzoltók gyors automobiljaikkal rögtön megjelenjenek. A kicsiny készülékek tanulmányozása közben feltűnőnek találtam, hogy minden készüléken ott találtam: Volters szabadalma. Még a városi készüléken is Volters hirdette, hogy a készülék kizárólagos tulajdonosa.

Amint egyszer ott állok a készülék előtt, eszembe jut: milyen jó volna, ha ez a hasznos jószág minden nagyobb ipartelepen elhelyeződne és különösen az olyan gyárakban, amelyek tűzveszélyesek. Az ötlet jó, gondoltam és talán hasznosítani is lehetne. Elmentem tehát a városházára, hogy megérdeklődjem, létezik-e még a Volters-cég s van-e annak akadálya, hogy a nagyobb ipartelepeken ilyen készüléket elhelyezzünk. A városházán azt felelték, hogy a készülék minden ipartelepre bevezethető, sőt nagyon hasznos volna, ha valaki ezen a területen működne, mert a cég tulajdonosa nagyon maradi ember, aki nem törődik azzal, hogy szabadalmát hasznosítsa, hanem megelégszik azzal a jövedelemmel, amelyet a várostól kap és néhány nagyobb iparteleptől, amelyek saját maguk kezdeményezték a tűz jelzőkészülék alkalmazását.

Na, gondoltam, most már helyes vágányon vagyok. Kikutattam, hogy a gyár az Arbeitergasseban létezik és gyors elhatározással meglátogattam Volters urat. Az üzlet gyors lekötésének azonban némely akadályai voltak, így például mindjárt a kezdet kezdetén azon fenek-

lett meg a dolog, hogy nem akartak beengedni a tűz-istenhez. Az irodában előbb alaposan kikérdeztek, hogy mi járatban vagyok és ki akarták csinálni belőlem a „szabadalmat”. Hősiesen ellenálltam és csak annyit árultam el, hogy nagyszerű ötletem van a tűz jelzőkészülékek hasznosítása körül.

Végre bekerültem Voltershez, aki sokkal öregebb volt, mint amilyenek gondoltam és a legcsekélyebb mértékben sem volt elragadtatva, amikor előadtam, hogy milyen nagy jövő vár a készülékekre. Természetesen elmondtam, hogy óriási reklámmal fogunk dolgozni, plakátokkal, hirdetésekkel hívjuk föl a gyárosok figyelmét a találmány előnyeire és százával adjuk majd el a készülékeket. Elmondtam azt is, hogy a gyárat valószínűen nagyobbítani kell, mert ha reményeimnek csak tizedrésze valóra válik, akkor dűl a pénz. Volters egyre jobban megrémült és valósággal dühösen jelentette ki, hogy ő már öreg ember, nem akar sem reklámot, sem nagyobb gyárat, az ipartelepek csak égjenek nyugodtan el, ha nem jönnek saját maguktól a készülékért.

Normális viszonyok között a rideg válasz azt jelentette volna, hogy Volters makacssága miatt nem kerülök a tűzjelzőkészülékkel közelebbi ismeretségbe. Az adott helyzet azonban arra kényszerített, hogy az ügyet ne tekintsem befejezettnek. Megnyugtattam tehát, hogy nem kell rögtön határoznia, hanem egyelőre csak vegye tudomásul, hogy milyen szép jövő vár a vállalatára. Majd néhány nap múlva jelentkezni fogok a végleges válaszáért. Láttam rajta, hogy a biztatásnak nem nagyon örül, de nem is tiltakozott az újabb látogatás ellen.

Hosszabb ideig nem törődtem a tűzjelzők ügyével, de két nagyobb tüzeset újból aktuálissá tette Volters találmányát. Két nagyobb gyár teljesen leégett s az egyiknél megállapították, hogy a telefonközpont hanyagsága

miatt a tűzoltók több mint 20 percet késtek, holott ha idejében megjelennek, a telepet megmenthették volna.

Ez az esemény újból az Arbeitergasseba irányított. Most már úgy jelentem meg, mint régi ismerős s az irodában nem is kérdeztem, hogy be lehet-e menni az öreghez, hanem nyugodtan helyet foglaltam azon a padon, amelyet a hivatalos és hívatlan látogatók részére Volters ajtaja előtt elhelyeztek. Elhatároztam, hogy az öreg makacsságát megtöröm és okvetlenül mint a tűzjelző-készülékek kizárólagos birtokosa távozom. Elég soká ültem a padon, mert végigtanulmányoztam az egész irodát, de Volters ajtaja egyszer sem nyílt meg. Ezért kellemes változást jelentett, hogy az irodába belépett egy fiatal asszonyka, akit az irodában barátságosan üdvözöltek és szó nélkül mellém telepedett. Természetesen rögtön megkérdeztem tőle, hogy szintén Volters úrral akar-e beszélni, mert én már egy félórája várok, hogy ebben az élvezetben részesülhessek. Új sorstársam nagyon közlékeny volt és öt percen belül már jobban tudta mint én, hogy az öreg hogyan akarja eltemetni a szerencsését azzal, hogy a tűzjelzőkészülékek sorsát nem az én avatott kezeimbe adja. Elmondtam új ismerősömmnek, hogy milyen hasznos ez a találmány és milyen nagyszerűen lehetne terjeszteni. Különösen most, amikor két nagy tűzzel rá lehet ijeszteni a gyárosokra.

A fiatal asszony komolyan meghallgatta az előterjesztésemet, mert olyan alaposan magyaráztam neki, mintha magával Volters-szel beszélnék. Szegény, talán nem is tudta, hogy kísérleti nyúl gyanánt szerepelt, mert rajta próbáltam ki, hogy milyen hatást tesznek azok az érvek, amelyekkel a tűzjelzőt magamhoz akartam kaparintani. Közben természetesen nem győztem szidni az öreget, hogy milyen maradi és reakciós, holott minden kockázat és befektetés nélkül nagy jövedelemre tehetné szert.

Amikor a beszélgetés véget ért, az asszonyka, nagy meglepetésemre, azt mondta, hogy engedjem őt előbb bemenni a papájához, majd megpróbálja, hogy lehet-e valamit csinálni az ügy érdekében. Amikor Volters látogatója eltávozott, a lánya ment az irodába és valószínűen hősies közelharcot folytatott a tűzjelzőim érdekében, mert legalább félóraig tartott, amíg Voltershez behívtak. Még aznap délelőtt zsebemben volt az irás, hogy Bécs tűz jelzőkészülékeinek kizárólagos képviselője vagyok és minden eladott készülék árából 20 százalék az én zsebembe vándorol. Ezzel szemben tartozom a tűzjelzőket lapokban és röpiratokkal népszerűsíteni.

Látszóan a szerződés megkötése volt a nehezebb, holott a komoly munka csak most kezdődött. A reklámhoz pénz kellett volna, holott én nem akartam és nem is tudtam volna pénzt kiadni, hanem éppen ellenkezően, a tűzjelzőkből akartam élni. Elmentem tehát ahhoz a bankhoz, ahol a bélyegekből befolyó különböző valutákat — elég meggondolatlanul — be szoktam váltani. A bank igazgatója tevékeny ember volt és nagy üzletet szimatolt a tűzjelzők körül. Rövid időn belül a nehezen megszerzett tűzjelzők kizárólagos tulajdonjogát 250.000 koronáért könnyű szívvel eladtam és havi 50.000 korona fizetéssel, ami az akkori viszonyok mellett jelentős összeg volt, a bank alkalmazottja lettem.

A vállalat nagyon jól indult. Legalább addig nem volt semmi baj, amíg a nyomtatványokat elkészítettük és a nagyobb vállalatokat értesítettük arról, hogy a lehető legnagyobb gyorsasággal szerezzék be tűzjelző készülékeinket, mert ha ezt tenni elmulasztják és leégnek, akkor ne bennünket okoljanak, akik kellő időben figyelmeztettük őket a súlyos következményekre, hanem saját magukat.

Komoly figyelmeztetésünk megfelelő eredménnyel járt. Anélkül, hogy el kellett volna mennünk a gyárak-

hoz, már a körlevelek nyomán tíz üzem megrendelte a tűzjelzőkészüléket, amelyet 40.000 koronáért ajánlottunk. Ha a tűzjelzők készen lettek volna és a vállalatoknak nem kellett volna beszerezniök a várostól és a tűzoltóságtól a fölállításra vonatkozó engedélyeket, akkor a bank valóban rengeteget keresett volna a készülékeken. Néhány héten belül föltételesen több mint száz üzemmel állapotodtunk meg, hogy leszállítjuk a készüléket.

De időközben az osztrák korona elhatározta, hogy ő ezentúl kevesebbet ér. Megkezdődött a devalvációnak az a korszaka, amelyben minden reális vállalkozás lehetlenné vált. Mire az első készülék fölállítására megkaptuk az engedélyt, a 40.000 koronáért ajánlott készülék a vállalatnak több mint 80.000 koronájába került. Természetes, hogy ilyen körülmények között nem volt hajlandó leszállítani a tűzjelzőt. Okulva a tapasztalatokon, most már 80.000 korona helyett nagy előrelátással 120.000 koronáért vállaltuk el egy-egy készülék fölállítását, de mire le kellett volna szállítanunk, legalább 400.000 koronába került az előállítás. Csupán ennek tulajdonítható, hogy buzgó működésem teljesen negatív eredménnyel végződött. Hat hónapig dolgoztam a bankban, de egyetlen készüléket sem állítottunk föl. Ilyen viszonyok között magam is beláttam, hogy ezen a területen nem terem babér s a legnagyobb lojalitással kijelentettem a direktoromnak, hogy fölmondás nélkül távozom. Az egész üzletből csak annyi hasznuk volt, hogy nem kellett fölmondást fizetniök. Volters ellenben, aki szintén nem adott el egyetlen készüléket sem, nem vesztett semmit, de bizonyára megerősödött abban az elhatározásában, hogy a készülékek dolgában ő járt el helyesen.

Egyebekben a bank visszaadta a szerződésemet és miután ezt a szerződést Volters sem bontotta, föl, azt hiszem, hogy még ma is én vagyok Bécs város tűzjelzőkészülékeinek kizárólagos képviselője.

Amilacetát.

A Carlton-kávéházban, ahol gyakran megfordultak a bélyegtőzsde emberei, valamelyik délután éppen arról beszélgettünk, hogy, sajnos, a bélyegláz megszűnt és akiknek eddig az volt a legfőbb szórakozásuk, hogy minél több bélyeget ragasszanak albumukba, úgylátszik, most már sokkal anyagiasabb dolgokat gyűjtenek. Különösen a megszállott területeken gyártott bélyegekkel szemben mutattak föltűnő lanyhaságot. Ez a divatváltozás elég kellemetlenül érintett, mert legfőképpen magyar bélyegkereskedőkkel álltam összeköttetésben, akik a megszállott területeken olcsón vásárolták össze a nagy tömegben gyártott különféle bélyegsorozatokat, amelyekkel nemcsak a bélyegkereskedők csináltak kitűnő üzleteket, *hanem a megszálló csapatok vezetői is.*

A hangulat tehát nem volt föltűnően lelkes. Kiszámítottuk, hogyha a dolgok ilyen módon fejlődnek, nem-sokára magunknak kell a vevők után szaladgálnunk és rá kell őket beszélnünk, hogy lelkesedjenek a bélyeggyűjtés nagyszerűségeiért. Időm tehát bőven volt s amikor a pincér azzal jött hozzám, hogy egy ur szeretne velem beszélni, rögtön követtem abban a reményben, hogy kipróbálom rajta, hogy még ha nem is akar bélyeget venni, milyen módon lehetne némely sorozat megvétele ré rábírní.

A szokásos formaságok elintézése után — természetesen nem tudtam, hogy mi a neve és milyen faluból származik — néhány mondat után rátértem a román és francia megszállás bélyegeinek ismertetésére és élénken magyaráztam, hogy milyen hasznos befektetés lesz, ha a pénzét ideadja és cserébe bélyegeket visz haza. Meglepő türelemmel hallgatott s végül megkérdezte, hogy milyen sorozataim vannak és mennyiért vásároltam azokat. Természetesen hozzácsaptam a bevásárlási árhoz a 20 százalékot, de megmondtam neki, hogy a bevásárlási

ár ennyivel olcsóbb. új ismerősöm nagy meglepetésemre a következőket válaszolta: Kedves Weltner ur, magát becsapják, mert a nevezett sorozatokat én sokkal olcsóbban tudom önnek megszerezni. Amint már emiatt tettem — mondta —, én a nagyváradai Aurora vegyészeti gyár egyik igazgatója vagyok és a helyszínén sokkal olcsóbban tudom beszerezni azokat a bélyegeket, amelyeket megvételre kínált, *mert nálunk már senki sem gyűjti ezt a szemetet.* Beszéljünk azonban okosabb dolgokról. úgy látom, hogy önök mindenfélével foglalkoznak, azt hiszem tehát, hogy olyasmit ajánlhatok, amivel több pénzt kereshet, mint a bélyegekkel. Nekem még a béke idejéből megmaradt két hordó amilacetátom. Nem tudná azt ön eladni!

— Dehogyan nem — volt a gyors válasz.

— Vegye akkor elő a jegyzőkönyvét, majd bediktálom a minőségét. Az egyik hordó 950 kiló bruttó, 870 nettó, benzolfrei, wasserfrei, technischrein, südepunkt ennyi, stb. A másik hordó 550 kiló bruttó, 500 nettó chemischrein, stb.

Természetesen sokkal több adatot sorolt föl a rejtélyes amilacetát nemes tulajdonságairól, de ma már azt se tudom, hogy az idézett adatok megfelelnek-e az akkor bemandott adatoknak. A lényeg azonban az, hogy nyugodtan leírtam mindent, amit bediktált, majd hanyagul zsebrevágtam a jegyzőkönyvet és szelíden megkérdeztem tőle: Mondja, kedves direktor ur, miféle állat az az amilacetát!

A nagyváradai direktor elnevette magát és értésemre adta, hogy az amilacetátot a lakk- és festékgyárak használják. Most már csak az a kérdés, hogy ismerék-e olyan megbízható üzemeket, amelyeknek a két hordót eladhatom.

A tűzjelzőkészülékek révén, amelyeknek megszerzéséről már előzően írtam, természetszerűen éppen a na-

gyobb lakk- és festékgyárakat ismertem. Azt válaszoltam tehát megbízómnak, hogy várjon néhány pillanatig, talán rögtön eladom kimondhatatlan nevű portékáját. Fölhívtam telefonon a legnagyobb lakkgyárat és érté- sére adtam, hogy- milyen kincsekkel rendelkezem, meg- toldva azzal, hogy az áru körül nagy tolongás van, tehát a saját érdekében azonnal vásárolja meg. A legnagyobb meglepetésemre nagy örömmel jelentette be, hogy a leg- alkalmasabb pillanatban jelentkeztem, mert az amil- acetátkészletük fogytán van s ha az áru megfelel, azon- nal megveszik. Csak úgy mellékesen kérdezte, hogy hol látható az ajánlott két hordó.

Erről természetesen akkor még nekem sem volt sejt- telmem. Azt mondtam tehát, várjon néhány pillanatig, mert informálódnom kell. Visszarohantam Nagyvárad- hoz azzal a harci kiáltással, hogy a két hordó szörnyűség el van adva, csak azt kell tudni, hogy hol van. Na, ez gyorsan ment, jelentette ki új barátom. A két hordó egyebekben Budapesten van. Bementam a lakkgyár igazgatójának, hogy Budapestről szállítjuk a két hordót, amire az a legnagyobb közömbösséggel azt a választ adta, hogy ebből, édesem, nem lesz üzlet, mert az áru Budapestről sohasem jut Bécsbe.

A bélyegüzletet ezek szerint nem lehetett az amil- acetáttal föllendíteni. Szorgalmasan el kellett járnom a tőzsdére, ahol egyre hevesebb harcok dúltak a bélyegek körül, mert nemcsak a katonatisztek és különböző nem- zetiségű emigránsok érezték meg, hogy a bélyegek aranykorszaka letűnt, hanem a hivatásos bélyegkeres- kedők is.

Az amilacetát-ügy már az álmaimban sem jutott eszembe, amikor egyszer hónapok múlva nagy szállító- leveleket hoznak a lakásomra és ezekből kiderül, hogy a Schwarz és utódai című cég arról értesít, hogy két hordó amilacetát arra vár a raktáraiban, hogy eladjam őket.

Időközben az osztrák korona lényegesen megromlott. Azt hiszem, a megbízólevélem szerint különként 2500 koronáért kellett az amilacetátot eladnom. Ebből az összegből tíz százalék volt az én jutalékom. Nem kellett valami nagy kereskedői tehetség annak kiszámításához, hogy a koronaromlás folytán az amilacetát is megdrágult. Ezért mielőtt valamely gyárnak ajánlatot tettem volna, megérdeklődtem, hogy mennyiért lehet amilacetátot eladni. A válasz megnyugtató volt, mert azt mondták, hogy különként 6500 koronáért minden megerőltetés nélkül eladhatom. Gyorsan elsiettem abba a gyárba, amelynek már előzően is följajánlottam az amilacetátot s most már büszkén jelentettem, hogy az áru Bécsben van. Az igazgató alig akarta elhinni, hogy ez a művelet sikerült, de kijelentette, hogy amennyiben a minőség jó, megveszi különként 6500 koronáért. Azt hiszem, többet is adott volna érte, de én nem akartam sokat vesződni. A vámházból két üvegben mintát hoztam s az amilacetát két napon belül gazdát cserélt. Anyagi viszonyaim a sikerült vásár után annyira megjavultak, hogy három hónapig a bélyegüzlet viszonyai alig érdekelték. Szabad időmet inkább arra fordítottam, hogy olyan embereket keressek, akiknek az amilacetáthoz hasonló portékájuk van, mert úgy látszott, hogy az ilyen irányú közgazdasági tevékenység sokkal simábban bonyolódik le, mint a „Bánát-Bácska” című bélyegsorozatok rásózása a meg gondolatlan halandókra.

A helyzet azonban időközben lényegesen rosszabbodott. Az emberek a bélyegek helyett inkább kenyeret vásároltak és egyre többen kényszerültek arra, hogy a bélyegek eladása helyett olyan amilacetátos üzleteket keressenek. Később, a nyomor napjaiban az amilacetát mégegyszer megmentett. Hetekig tartó hajsza után, amely idő alatt semmi sem sikerült, eszembe jutott, hogy a két vashordót nem adtam el a gyárnak. Elmentem te-

hát a telepre, hogy a vashordóim megvannak-e. Úgy látszik, hogy ebben a gyárban rend volt, mert nemcsak a hordóim voltak meg, hanem vita nélkül elismerték a tulajdonjogomat is. A hordókat eladni természetesen egy pillanat műve volt. Az üzlet várakozáson fölül sikerült, mert vagy három hétig a vashordókból származó anyagiak segítettek át a legrútabb válságon.

New-Yorkban.

Az emigráció első heteiben két cikkem jelent meg az osztrák szociáldemokrata párt hivatalos lapjában, az *Arbeiter-Zeitung-ban*. A proletárdiktatúra néhány eseményével foglalkoztam, főleg azzal, hogy milyen okok készítették a szociáldemokratákat a bolsevistákkal való együttműködésre.

Az első hetekben egyetlen fillért sem tudtam keresni. Ebben a reménytelen helyzetben az *Arbeiter-Zeitung* szerkesztősege telefonon értesített, hogy New-Yorkból levél érkezett az én nevemre. A legnagyobb meglepetéssel vettem tudomásul ezt a híradást, mert tudtommal csak egyetlen ismerősöm élt New-Yorkban, aki azonban 22 évvel azelőtt vándorolt ki, de sohasem irt még levelet. Az *Arbeiter-Zeitung-nál* átvettem a levelet, amely nemcsak üdvözetet hozott, hanem egy százdolláros csekket is. A levelet K. Szabó József elvtársam írta, ugyanaz, aki 22 évig nem adott életjelt magáról. A levélben azután Öreg barátom azt írja, hogy az *Arbeiter-Zeitung* cikke nyomán értesült arról, hogy Bécsben tartózkodom és végtelenül örül, hogy a nagy fölfordulásból ép bőrrel kerültem ki. Azt hiszi, írja a továbbiakban, hogy valószínűen nem téved, ha föltételezi, hogy anyagiakban nem bővelkedem, ezért mellékel 100 dollárt, abban a reményben, hogy ezt az összeget jól föl tudom használni.

Ebben a reményében nem is csalódott. A küldött 100 dollár arra ösztönzött, hogy valamilyen módon ennek az összegnek a segítségével alapozzam meg a Bécsben való tartózkodásom lehetőségeit. Nem akartam könnyelmű vállalkozásokba bocsátkozni, tehát naponta legalább négy-öt emberrel tanácskoztam, hogy mibe fektessem a 100 dollárt. Így kerültem össze Diner-Dénes barátommal, aki már a béke idejében is érdeklődött a bélyegek iránt. Bécsben rögtön tagja lett a bélyegtőzsdének és kitűnően megélt a bélyegüzlet jövedelméből. Diner készséggel elvállalta, hogy bevezet a bélyegtőzsdére és a 100 dollárért jó bélyegeket vásárol. Biztosított arról is, hogy a bélyegeket haszonnal továbbadhatom. Az új üzletág nagyszerűen virágzott, mert egyetlen héten 50 dollárt kerestem. Az első siker után éjjel-nappal a bélyegkatalógusokat bújtam, hogy szakértővé képezsem ki magam. Csak később jöttem rá, hogy ez a munka teljesen fölösleges volt. Mert a tőzsde árai homlokegyenest ellenkeztek a katalógusokban feltüntetett árakkal és pont a szakértők buktak meg abban a vadregényes zűrzavarban, amely a háború után a bélyegek árait napról-napra változtatta. Ezért inkább a gyakorlat terére léptem s ott a tőzsdén tanultam el, milyen bélyegek kelendők s melyeket lehet a leggyorsabban eladni. Az új pálya elég jól jövedelmezett és hosszú ideig megmentett attól, hogy másokra szoruljak.

K. Szabó József levelére azonnal válaszoltam és megírtam neki, hogy küldeménye a legjobb időben jött, mert annak a segítségével akarom megszerezni ausztriai tartózkodásom anyagi alapjait. Később azután azt is megírtam, hogy beléptem a bélyegkereskedők sorába s alapos reményem van arra, hogy nemsokára Amerikát is elárasztom bélyegekkel. Az öreg nem valami túlságosan buzgólkodott a válaszírás dolgában, mert hónapokig nem irt egyetlen sort sem. Amikor azután újra levelet

kaptam tőle, kifejtette, hogy nem túlságosan bízik a bélyeg-bizniszben, ezért szükségesnek tartja, hogy némi injekciót küldjön egy újabb százdolláros csekk formájában. Ilyen módon a bélyegüzlet lényegesen föllandult, mert a raktárt alaposan ki lehetett bővíteni. Újból eltelt néhány hónap, amikor a Carlton-kávéházban az egyik pincér jelenti, hogy egy fiatal ember szeretne velem beszélni. Éppen valami új sorozat megjelenéséről tárgyaltam több kereskedővel, akik azt akarták, hogy szerezzük meg előre az új kiadás néhány ezer sorozatát és a piacot megelőzve, küldjük külföldre a sorozatokat. A tárgyalás hosszan elnyúlt s közben teljesen elfelejtettem, hogy valaki beszélni akar velem. Közben a pincér újból megsürgette a beszélgetést, amelyről nem is gondoltam, hogy erősen befolyásolhatja dolgaimat. Végre mégis létrejött a találkozás s a rám várakozó fiatal embertől megtudtam, hogy K. Szabó József fia, aki Európába jött szórakozni s akinek az öreg meghagyta, hogy hosszabb időt töltsön velem Bécsben, azzal a kikötéssel, hogy a lehető legjobban szórakozzunk. Az öreg azt is a lelkére kötötte, hogy néhány fényképet készítsen rólam, mert kíváncsi volt, hogy az elmúlt évtizedek után megismer-e. A találkozás örömét fokozta az az újabb ötven dollár, amelyet a fiatalabb Szabó átnyújtott.

A találkozás után néhány hónap múlva a posta újabb levelet hozott, amelyben K. Szabó József azt írja, hogy már öreg ember és okvetlenül szeretné, hogy New-Yorkban meglátogassam. A levél melléklete egy New-Yorkba szóló másodosztályú hajójegy volt és az előzetes költségekre egy újabb százdolláros csekk.

A hajójegy birtokában azonnal megkezdtem a vízum után való hadjáratot. Az Egyesült-Államok az összeomlás után a legnagyobb kíméletlenséggel utasították vissza mindazokat, akik politikailag gyanúsak

voltak és valószínű, hogy engem is nyilvántartottak a követség listáján. Már a szükséges okmányok beszerzése is óriási nehézségekbe ütközött, de néhányhónapos közelharc után mindent beszereztem, amit a követség a vízum beszerzéséhez szükségesnek tartott.

Amikor már minden együtt volt és a kérvényemet elfogadták, azt hittem, hogy végre megkapom a vízumot, de ennek ellenére csak hónapok múlva értesítettek arról, hogy a vízumot nem adhatják meg. A bajokat fokozta, hogy a követség a legnagyobb faggatások után sem árulta el, hogy mi a visszautasítás indoka. Időközben a hajójegy, amely egyévi időtartamra volt érvényes, szintén elveszett volna, de a hajóstársaság minden baj nélkül egy további esztendővel meghosszabbította az érvényességét.

Hosszabb levélben megírtam a vízumszerzés kálváriáját. K. Szabó válaszul azt írta, hogy a jegyet ne adjam el, mert mindent elkövet, hogy a vízumot megszeresse. Már le is mondtam az amerikai út tervéről, amikor egy szép napon a lakásomon átadták az Egyesült-Államok követségének értesítését, hogy sürgősen jelentkezem náluk a vízum dolgában.

A követségen megtudtam, hogy kábeltávirattal utasították őket a vízum kiadására. Átvették az útleveletem és néhány perc múlva már megkaptam a beutazási engedélyt az Egyesült-Államokba.

Néhány napot az előkészületek izgalmai foglaltak el. A bécsi bélyegüzleteimet gyorsan le kellett bonyolítanom, de ezzel egyidőben előkészületeket tettem arra, hogy New-Yorkban a jó dollárokért olcsón beszerezhető könyvekkel boldogítsam az ott tartózkodó magyarokat. A jelzett időben ugyanis a könyvek értéke nagyon leszállt és a szépirodalom legjobb művei neveléses áron voltak beszerezhetők. Egyik Bécsben élő elvtársammal szövetkezve, 200 dollárért vásároltunk rengeteg

mennyiségű jó könyvet és két hatalmas ládába csomagolva, előre elküldtük New-Yorkba. A bélyegekből is nagy mennyiséget vittem magammal, olyan sorozatokat, amelyeknek addig is New-York volt a legjobb piaca.

A Royal Mail „Orbita” nevű 29.000 tonnás hajóján indultam Hamburgból New-York felé. A hajó maga látványosságban ment, mert az első- és másodosztály meglepő fényűzéssel volt berendezve, sőt még a harmadosztályú utasok kabinjai is tiszták és elfogadhatók voltak. A nevezett hajóstársaság bécsi kirendeltségének igazgatójával már az utazást megelőzően megismerkedtem, aminek az a nagy előnye volt, hogy kitűnő kabint kaptam, amely teljesen kielégített. A véletlen azonban a hajón is összesodort bennünket. Az igazgatót fontos ügyben New-Yorkba rendelték; ő is az „Orbitá”-n utazott velem együtt. Már az első nap találkoztunk és hosszú ideig sétálgattunk a fedélzeten. Természetesen szóba kerültek a különböző államok politikai és gazdasági viszonyai is s az azokról elmondott véleményem, ugylátszik, megnyerte az igazgató tetszését, mert kijelentette, hogy szeretne velem többször beszélni. Kifejtette azt is, hogy szerény véleménye szerint az első osztályon jobban lehet diskurálni, mint a másodikon s mivel ő az első osztályon utazik, a legokosabb az lesz, ha ingyen és bérmentve átköltözöm az első osztály egyik kabinjába. Azzal váltunk el, hogy azonnal intézkedik és másnap már el is foglalhatom olcsón megszerzett helyemet.

A tengeren néhányórai út után már kóstolót kaptunk a viharból. Meg kell jegyeznem, hogy decemberben indultam útnak, amikor gyakori viharokkal kell számolni. A hajó utasai közül rengeteg sokan rosszul lettek, én azonban vidáman mászkáltam a fedélzeten és a gyöngédebb nemhez tartozó áldozatoknak első segélyt nyújtottam, hogy nyugodtan önthessék ki a szívüket...

Ebben a nem éppen kellemesnek mondható szórakozásban egy nyurga német ember zavart meg, aki alaposan kikérdezett, hogy sokat utaztam-e már és biztos vagyok-e abban, hogy nem kapok tengeri betegséget. Elmondtam neki, hogy többször voltam már tengeren, de nagyobb viharba még nem kerültem, ennél fogva sejtelmem sincsen arról, hogy a tengeri betegséggel szemben a szervezetem milyen álláspontra helyezkedik. Kitéűnt, hogy az illető, aki megszólított, tengerészmérnök és már behajózta az egész világot, Elmondtá, hogy mindenetre jó jel, hogy ilyen vidáman viselkedem, de tartózkodjam a segélynyújtástól, mert én is könnyen megkaphatom a tengeri betegséget. Ehelyett azt javasolta, hogy menjek a kabinjába, mert kitűnő viskije van, ami szerinte a tengeri betegség leghatásosabb ellenszere. Még ma sem tudom, hogy nagy általánosságban beválí-e a viski-kúra, annyi azonban bizonyos, hogy nálam fényesen bevált, mert a mérnökömmel, a fokozódó vihar ellenére, igen derűs hangulatban mászkáltunk éjjel 12 órákor is a fedélzeten.

Az utazás második napján átköltöztem az első osztályba, ami különösen azért volt hasznos, mert hajónk napokig a legborzalmasabb viharban hanykolódott és az elsőosztályú kabinok a legfelsőbb fedélzeten vannak, ahol a hajó ingadozását nem érezni annyira, mint az alsóbb kabinokban, meg a levegő is sokkal jobb.

A hajó legtöbb utasa alig tudott magához táplálékot venni s volt olyan nap is, hogy a kilencvenegy elsőosztályú utas közül csak öten-hatan jelentünk meg ebédnél vagy vacsoránál. Az ellátás kitűnő és én alaposan kihasználtam az étlapot, amely egyébként is olyan változatos, hogy alig lehet kívánni olyat, amit az ember meg nem kaphatna. Közben szorgalmasan meglátogattam német barátomat is, akihez gyakran alig tudtam eljutni, mert alaposan meg kellett fogni minden korlátot, hogy

oda ne vágódjak valamihez. Szorgalmasan fogyasztottuk a nekem szokatlan italt, de ennek köszönhetem, hogy még a legnagyobb viharban is nagyszerűen aludtam.

Óriási késéssel érkeztünk New-Yorkba. Természetesen mindenki boldog volt, amikor a kis kalauzhajó odasiklott a mi óriásunk mellé s elkezdte vontatni a kikötőbe. A kalauzhajón érkezett az a bizottság is, amely az útleveleket megvizsgálta s amelynek engedélye nélkül a hajóról nem lehet távozni. Az orvosi vizsgálatot az első osztályon észre sem vettük, mert kiderült, hogy amikor teára hívták az utasokat, az orvos ott az étteremben föltűnés nélkül már meg is ejtette a vizsgálatot. A vizsgálóbizottságnál azonban az utasoknak már egyenként kellett jelentkezniök. Az első osztályon ez a vizsgálat nem sokat jelent, mert a legtöbb esetben mindenkit azonnal kiengednek. Így történt a mi vizsgálatunknál is, mert akadály nélkül mindenkinek az útlevelére rányomták a hajó elhagyására jogosító bélyegzőt. Én voltam az egyetlen kivétel. A vizsgálóbizottság tagjai élénk érdeklődéssel faggattak, hogy mit akarok a szabadság földjén, mennyi pénzem van, kiket ismerek és mennyi ideig akarok maradni. Pénzem elegendő volt s bementem azt is, hogy van egy vagyonos barátom, akihez látogatába megyek s az illető valószínűen várni fog. Hosszabb tanácskozás után megmondták, hogy egyelőre nem adnak partraszállásra engedélyt, majd ha a barátom jelentkezik, beszélhetünk tovább az ügyről.

A hajó nagy késése miatt azonban a lapok nem adtak megbízható értesítést, hogy mikor érkezik az „Orbita”, ennél fogva hiába kiabálták K. Szabó József nevét, senki sem jelentkezett. A hiábavaló kísérlet után tudtomra adták, hogy egyelőre a hajót nem hagyhatom el.

Reménytelen kétségbeeséssel vártam a fejleményeket, amikor az egyik, valószínűen nagyon befolyásos és

gazdag amerikai polgár, akivel az utazás alatt sokat beszéltem, megkérdezte, hogy mi a bajom. Elmondtam az eseményeket, amire fölháborodottan kijelentette: „márpedig maga még ma New-Yorkban lesz”. Közben a hajóstársaság bécsi igazgatója is megtudta, hogy visszautasítottak és az amerikaihoz csatlakozva, mentek a vizsgálóbiztosokhoz. Tíz perc múlva az én útlevelemen is ott díszelgett a „mehet”.

A hajó kapitánya időközben bejelentette, hogy mivel későn érkeztünk, mindazok, akik a hajón akarnak aludni, az éjjelt ott tölthetik. Már előzően figyelmeztettek bennünket, 10 óra után a hajóról senki sem távozhatik. Aki tehát el akar menni, 10 óráig kell magát elhatárolnia.

A nagy izgalmak után eszembe jutott, hogy nem is vacsoráztam, tehát jó volna valamit enni. A vacsora ideje már elmúlt, tehát megkértem az egyik pincért, hogy hozzon szendvicseket. Nemsokára őrült tömeg sokáskenyérrel ültem kabinomban, amikor az egyik vizsgálóbiztos megjelent és tudtomra adta, hogy befutott K. Szabó József barátom, aki kieszközölte, hogy kivételesen engem 10 óra után is kiengedjenek. Ha tehát akarok, a szárazföldre mehetek.

Tizenegy óra felé már a ragyogó városban robogtunk K. Szabó autóján. Már a hajóról elbűvölt bennünket a fényárban úszó város, amely a hajóról úgy látszott, mintha valamilyen hegyoldalon épült volna föl. Az egymás mellett torlódó ötven-harminc- és húszemeletes házak keltették ezt a látszatot. Tizenegy óra után végigrobogtunk az egész városon. Egy New-York mellett levő községbe, Fluchingba igyekeztünk, ahol barátomnak szép villája volt. A színházakból és mulatóhelyekről éppen ebben az időben tódultak ki tízezrével a látogatók, tehát az ismert 42-ik utcánál, a Grand Central állomásánál, már ízelítőt kaptunk arról az óriási for-

galomról, amely ezen a környéken lebonyolódik. Az autó itt csak lépésben haladhatott és gyakran hosszabb ideig állnunk kellett, amíg az utat szabaddá tették.

Pluchingban már ünnepi vacsora várt bennünket. A sok izgalom után a megnyugvás érzetével bújtam az ágyba és a késő délelőttig aludtam.

Távol áll tőlem, hogy New-Yorkot újból fölfedezzem. Annyi bizonyos, hogy a város káprázata mindenkit magával ragad, aki először látja ezt a hatalmas méretű, szédítő forgalmú, az európainak egészen szokatlan építkezésű, óriási várost. Az első napokban mindenki önkéntelenül az emeleteket számolja. Hosszú ideig tartott, amíg elszoktam attól, hogy az egymás mellett égne emelkedő óriási épülettömböknek ne számoljam az emeleteit.

A megérkezésemet követő napon autóval indultunk fölfedezőútra, de beérkezve a városba, rögtön önállósítottam magam. K. Szabónak egyébként is a gyárába kellett sietnie, tehát bár nehéz szívvel, de beleegyezett abba, hogy egyedül maradjak. Természetesen hosszabb kioktatásban részesített és főleg azt kötötte lelkemre, hogy ne túlságosan ugráljak és főképen ne tegyek kísérletet a földalatti vasúttal, mert sohasem kerülök ki a föld alól. Megbeszéltük, hogy déli 1 órakor a „Times” házánál találkozunk.

Most a „kellő” tapasztalatokkal rendelkezve, első dolgom természetesen az volt, hogy a földalatti vasutat nézzem meg. Brooklynban egyik távoli rokonomat akartam meglátogatni. Csak később tudtam meg, hogy ez milyen merész vállalkozás volt. A brooklyni földalatti utazás ugyanis a Grand Central-állomásról olyan komplikált vállalkozás, hogy csak a földalatti vasút legjobb ismerői jutnak akadály nélkül céljukhoz. Angolul nem tudtam semmit. A Franklin Avenue-hoz kellett eljutnom és ennek a bűvös szónak segítségével szálltam be a leg-

első vonatba, amely az állomásra berobogott. A Subway hasonló a mi nagy vasúti vonatainkhoz, mert 8—10 Pullman-kocsit kapcsolnak össze. Amikor a vonat elindult, azonnal a kalauz mellé furakodtam és szerényen, kérdő formában csak annyit mondtam, Franklin Avenue? A kalauz, úgylátszik, intelligens ember volt, mert hosszasan magyarázott valamit, amiből egy betűt sem érttem, de a mozdulataiból megláttam, hogy pont az ellenkező irányba kell utaznom, ha Brooklynba akarok kerülni. A legelső állomáson tehát kiszálltam, átmentem a túlsó oldalra és beültem a legelső vonatba, amely az állomásra befutott. Itt megisméltődött az előző jelenet. A hosszasan magyarázat után valahogyan megértették velem, hogy olyan kocsiba kell ülnöm elsősorban, amely a Westet az East-tel összeköti és csak azután kutathatok olyan vonal után, amelynek célja Brooklyn.

Megjegyzendő, hogy ezek az eltévelyedések és oda-vissza való utazások nem kerülnek pénzbe. Aki a földalatti vasút gépébe bedobja az öt centet, az holtanapjáig utazhat jobbra-balra, előre és hátra, ahogy éppen jól esik. Éjjel-nappal száguldozhat — ha táplálékkal el tudja magát látni — a vasúti kocsikban s akár éveig a föld alatt tartózkodhatik. Amíg a kijáratokon át nem megy, senki sem követel tőle jegyet, nem is követelhet, mert a Subway területén az ilyesmit nem ismerik. Igaz, hogy a belépésre jogosító öt centet alaposan megnézik. Bégebben még az öt cent súlyával egyező ólomdarabokkal is meg lehetett váltani az utazás kedvezményeit. De ezek a jó idők gyorsan elmúltak. A vállalat olyan gépeket állíttatott föl, amelyekben a bedobott ötcentes nem esik le, hanem óriási nagytáskában, jól megvilágítva ottmarad a gépben. Lejjebb csak akkor kerül, ha a legközelebbi ötcentest bedobják. A gépek előtt a vállalat alkalmazottja sétálgat és azonnal megfoghatja az ólommal dolgozó potyautasokat, akiket a csalásért elítélnek.

A sorozatos kudarcok után most már óvatosabb voltam és a berobogó vonatoknál elolvastam a jelzéseket. Végre nagy örömmre olyan vonat futott be, amelyen a várva-várt Brooklyn jelzést olvastam. Helyet foglaltam az egyik kocsiban és újból megkérdeztem a kalauzt, hogy érinti-e a Franklin Avenue-t. Időközben eszembe jutott egy olyan angol szó, amely alkalmasnak látszott arra, hogy a kalauz jobban megértsen. Ezért bátran a következő mondattal támadtam meg: „You stop Franklin Avenue?” Ez körülbelül azt jelentette, hogy megáll-e a jelzett útnál? A legnagyobb meglepetésemre tagadóan intett és újból hosszan magyarázott. Elég annyi, hogy az egyik állomáson leszállított azzal, hogy a legközelebbi vonatba üljek, amely érinti a kérdéses útvonalat.

Végre mégis megérkeztem célomhoz, ahol roppantul csodálkoztak, hogy már az első nap eltaláltam hozzájuk. A visszautazás szintén elég bonyolult volt, de már jóval a kitűzött idő előtt ott kóvályogtam a „Times” háza előtt.

Egy óraker pontosan megjelentem a találkán és elmeséltem kalandjaimat. K. Szabó rögtön kinyilatkoztatta, hogy nem vagyok elveszett ember s láttam rajta, hogy helyesli kalandos vállalkozásomat. Megjegyzendő, hogy ezek után hallatlan önbizalommal jártam fölfedezőutakra és mindennap új területekkel kísérleteztem.

Csak hetek múlva szoktam meg a földfölötti vasút villámgyors vonatainak dübörgő zaját és a Subway örületes forgalmát. A Grand Central-állomáson délután öt óraker valósággal áradásszerűen jelennek meg az irodákból és a gyárakból kiözönlő tömegek. Ezen az egy állomáson körülbelül ötnegyedórás keretben legalább másfélmillió embert szállítanak New-York különböző városrészeibe. A vonatok úgyszólván másodpercenként futnak be s a nagy Pullman-kocsik szorongásig megtelnek. Egymás hegyén-hátán állnak az emberek és a vál-

lalat alkalmazottai a legnagyobb erőfeszítéssel nyomják az utasokat a kocsikba, hogy az ajtókat lezárhassák. Körülbelül két hétig laktam Fluchingban, ahová már este hat órakor ki kellett mennünk az autóval, mert K. Szabó ilyen időtájt érkezett haza a gyárából. Ez alatt az idő alatt is többször voltunk a Metropolitan-operában, ahová barátomnak bérlete volt, de a városba nem jutottunk. Annak ellenére, hogy vendéglátóim minden jóval elhalmoztak, szerettem volna önállóan kószálni, tehát a rendelkezésemre álló szabad időt arra használtam föl, hogy valamilyen alkalmazást keressek. Igaz, hogy hónapokra volt tervezve a vendégség, de már a kétheti tétlenség is idegesített, Gyermekkorom óta megszoktam a munkát, tehát a napok csigalassúsággal teltek, szóval a helyzet tarthatatlan volt.

Elhatároztam, hogy munkát keresek. A dolog nem ment azonban olyan simán, mint ahogy én azt elgondoltam. K. Szabó hallani sem akart arról, hogy tőlük eltávozzam, mert a fejébe vette, hogy amíg New-Yorkban tartózkodom, addig az ő vendége maradok. Elkezdett faggatni, hogy miért akarok okvetlenül keresni, mert ha pénz kell, ez nem akadály, annyit ad, amennyire szükségem van. Az első nap nem is tudtunk megegyezni. Másnap este K. Szabó sugárzó arccal fogadott s azt mondta, hogy most rájött, hogy mi a bajom. Tudom, fiam — mondotta az öreg —, hogy maga a családjának akar pénzt küldeni. Hát ez a dolog el van intézve. Bizonyítékul előkotorászott a zsebéből egy 50 dollárról szóló elismervényt, amely azt bizonyította, hogy K. Szabó ezt az összeget elküldte a feleségem címére Budapestre. Az öreg egyúttal bejelentette, hogy amíg New-Yorkban vagyok, a családomról is gondoskodik.

Az anyagiaknak ilyen módon való elintézése azonban nem oldotta meg a problémát, mert tudtam, hogy a vendégség nem olyan foglalkozás, amelyet én kibírok.

Időközben összekerültem Szabados Zádor barátommal is, aki egy filmirodában dolgozott. Nagyon kedvesen fogadott és megígérte, hogy a számomra is alkalmazást keres.

Néhány nap múlva már a Columbus Cirkel egyik 30 emeletes épületének 20-ik emeletén munkába léptem. A vállalat, amelynél dolgoztam, az úgynevezett nevelőfilmeket gyártotta, amelyeknek szövegeit több nyelvre kellett fordítani. Szerencsémre a magyar fordítások már megvoltak — ezeket Szabados Zádor készítette —, az én főladatom pedig az volt, hogy a német fölratokat csináljam meg.

Heti 30 dollár fizetéssel alkalmaztak s reggel fél 9-től egyóráig ebédszünettel délután 4 óráig kellett dolgoznunk. A munka elég változatos volt, mert ezek az oktatófilmek annyira érdekesek voltak, hogy a munkám teljesen lekötött. Annál nagyobb kedvvel dolgoztam, mert az irodában dolgozó igazgató, Mister Brown nagyon kedves ember volt és nem hasonlított azokhoz a munkáltatókhoz, akik az alkalmazottaikat alacsonyabbrendű embereknek tekintik. Nagyon gyakran meghívott vacsorára is — nemcsak engem, hanem az iroda többi alkalmazottját is —, holott nem sok öröme telhetett bennem, mert csak nagyon keservesen beszélt németül, viszont én angolul egyáltalán nem beszéltem.

New-Yorkban való tartózkodásom egész ideje alatt ebben az irodában dolgoztam és valószínű, hogy a teljes hat hónapot — az amerikai követség csak hathónapi tartózkodást engedélyezett — ennél a vállalatnál töltöttem volna, ha időközben nem alakul ki az a terv, hogy a vállalat Európában is reklámot csinál cikkeinek és a nagyobb fővárosokban irodákat létesít, amelyeknek az a céljuk, hogy a nevelőfilmeket terjesszék. Az igazgató megkérdezte tőlem, hogy nem-e vállalnám el a bécsi iroda létesítését. Az lett volna a főladatom, hogy egy

időszaki, a szükséghez mérten megjelenő lapot szerkesztesz, amely a nevelőfilmeket ismerteti és népszerűsíti. A lap anyagát nagyobb részét a vállalat szolgáltatja, tehát csupán arról lesz szó, hogy magyar és német nyelven Ausztriában, Magyarországon és a Balkán-államokban a lapot elterjesszük. A fizetésem Bécsben is heti 30 dollár lesz.

Örömmel fogadtam az ajánlatot annál inkább, mert megtudtam, hogy a filmvállalat érdekközösségben van a United States Line nevű hajóvállalattal és elsőosztályú kabinban tehetem meg a vállalat költségén az utazást.

Azonban mindezeket megelőzően Balog István barátomról kellett volna megemlékeznem, akivel newyorki tartózkodásom első napján kerültem össze. Balog barátom ama szerencsés halandók közé tartozott, akik már a háború kitörése előtt elkerültek az Egyesült-Államokba. A leglelkesebb és a legönzettelenebb szocialisták közé tartozott. Kora fiatalságától minden szabad idejét a pártnak szentelte. Mi röviden Balog Tutának neveztük, de mindenki szerette és becsülte, mert annak ellenére, hogy állandóan betegeskedett, minden pártmunkát szívesen elvállalt. Különösen a *Népszava* napilap sorsával törődött. A lapnak nálánál ügyesebb agitátora sohasem volt. Százával hozta az előfizetőket és a legnagyobb készséggel tárgyalt órák hosszát olyanokkal, akik nem akartak előfizetni. Évekig dolgozott ezen a területen és az előfizetők ezreit szerezte meg működésével a *Népszavának*. A baj az volt, hogy irni is szeretett és tulheves temperamentumával összeütközésbe került az ügyésszéggel is. Egyre több lett a pőrének száma és egyre súlyosabb ítéleteket szabtak ki rá. Ilyen módon összegyűjtött vagy 5 és fél esztendő, amelyet, ha le kellett volna ülnie, beteges szervezete miatt ez egyenesen halálbüntetést jelentett volna.

Amikor közeledett a bevonulás ideje, Balog néhány barátja összeült, hogy megbeszéljék, hogyan lehetne a börtöntől megmenteni. A tanácskozás eredménye az volt, hogy összeszedik részére az Amerikába való utazás költségeit s kiszöktetik az országból.

Az így elgondolt terv nagyszerűen sikerült. A szükséges összegek néhány nap alatt rendelkezésére állottak, sőt Balog barátunk Fiúméig kísérőt is kapott, aki azután csak akkor nyugodott meg, amikor a New-Yorkba induló hajó a kikötőből távozott,

New-Yorkban Balog folytatta a szocialista agitációt és nemsokára az amerikai magyar munkásmozgalom egyik leglelkesebb agitátora volt. Amikor New-Yorkba érkeztem, elmondta, hogy most távol áll a mozgalomtól, mert nem érdemes dolgozni. Az amerikai magyar munkásmozgalom teljesen szétzüllött. A bolsevisták magyarországi szereplése és a proletárdiktatúra kikiáltása New-Yorkban is élénk visszhangra talált. Azok a kavartfejű fiatalok, akik a mozgalomtól távol állottak, azt gondolták, hogy a magyar „diadal” együtt jár az egész világ átalakulásával és annyira gyöngéelméjük voltak, hogy az Egyesült-Államokban is a proletárdiktatúra győzelmében reménykedtek.

Az amúgy is gyöngé szocialista mozgalom kettészakadt s a bolsevisták magukhoz kaparintották a pártlapot, amelynek segítségével a legaljasabb támadásokat intézték a szocialisták ellen. Ilyen körülmények között Balog elvtársam nem találta meg a helyét és szemmel láthatóan búslakodott azon, hogy tétlenül kell néznie a mozgalom pusztulását.

Az „új Előre” volt a bolsevisták lapja, amely rögtön a megérkezésem után a legaljasabb modorban támadott és azt hirdette, hogy Magyarországon *a bolsevisták árulója voltam*, de ettől függetlenül is valószínűen azért jöttem New-Yorkba, hogy a bolsevisták ellen fölvegyem

a harcot és a szociáldemokrata mozgalmat erősítsem.

Ebben az utóbbi állításukban nem is csalatkoztak volna, ha állandó tartózkodásra jöttem volna New-Yorkba. Sajnos, azonban csak hat hónapra volt engedélyem, tehát szó sem lehetett arról, hogy az amerikai magyar munkások szervezésével foglalkozzam, hogy csatasorba állítsam őket a bolsevistákkal szemben.

Pedig a New-Yorkban élő magyar munkásoknak fontos érdekük volna, hogy azzal a szedett-vedett népséggel szemben, amely New-Yorkban a bolsevisták magyar osztályát képviseli, komoly ellenakció induljon meg. Az „új Előre” köré csoportosult társaság ugyanis a bolsevizmus eszméjének sem hoz valami túlságosan nagy dicsőséget. Ők képviselik ugyanis a külföldi bolsevisták legszertelenebb kilengőit és minden igyekezetükkel azon dolgoznak, hogy megszolgálják azokat a nagy összegeket, amelyeket fölöslegesen elpocsékolnak rájuk. A legkalandosabb vállalkozásokkal adnak magukról életjelt és nincsen olyan elvetemültség, amelytől visszariadnának.

A módszereik hasonlók azokhoz, amelyeket más államokban is alkalmazni szoktak a szociáldemokrata pártokkal szemben. Mindenkiel szövetkeznek, ha csak a legcsekélyebb reménységük van arra, hogy újabb bevételekhez jutnak. Az amerikai kapitalizmusnak nem árthatnak semmit. Bár a demokratikus törvények lehetővé teszik a handabandázásukat, a tőkésék fölényes közömbösséggel szemlélik ennek a kis csoportnak ártatlan szórakozásait. A kapitalista kizsákmányolást egyenesen elősegíti, hogy a newyorki magyar bolsevisták lehetetlenné teszik a magyar munkások komoly szervezését, mert a gyűlölködéssel és a rágalmakkal erős és egységes mozgalmat még sehol sem tudtak létrehozni.

A szociáldemokrata érzelmű munkásokon kívül az Egyesült-Államokban rengeteg sok úgynevezett jóté-

konyocélú vagy hazafias irányú egyesület működik. Ezek az alkalmi egyesületek nem az osztályharc alapján állnak, hanem alkalmi mulatságok rendezésével, hazafias ünnepekkel lendítik föl az egyleti életet, avagy pedig a temetkezési segélyekkel szereznek tagokat.

A bolsevisták, mint „a legélesebb osztályharc rendíthetetlen előharcosai”, bekapcsolódtak ezekbe a mozgalmakba is és a leghazafiasabb szólamokkal bizonyították, hogy ők korántsem veszedelmesek és nem azért akarnak „szervezetközi” bizottságokat alakítani, hogy a bolsevizmus ösvényére tereljék a sok ezer, tőlük távol álló munkást, hanem az Amerikában élő magyarok egységesítése a legfőbb céljuk. Ez az amerikai „egységes” párt az ígéretekben ugyanolyan nagy volt, mint a mi kormánypárti egységeseink, de a kitűzött cél az volt, hogy a különböző társaskörökben szervezett munkások a bolsevisták pártkasszájába járulékot fizessenek, hogy bezsebeljék azokat a tízcenteket, amelyeket hetenként minden munkásnak le kellett volna szurkolnia csupán azért, hogy az „új Előre” szennyáradatában gyönyörködhessek.

Ezen a területen elég nagy sikerrel dolgoztak. Hivatalos pártlapjuk hosszú cikkekben foglalkozott a jótékonykodás szükséges és erkölcsnemesítő hatásával és váltig erősítgette, hogy az a szervezetköziség, amelyet ők hirdetnek, *távol áll minden osztályharctól*, mert csak arra ad alkalmat, hogy minden amerikai magyar egy táborba tömörüljön. Hiszen ha a szociáldemokrata munkások szintén lépemennek, a jövedelem fokozása érdekében őket is keblükre ölelték volna. De a komolyan szervezett munkások leplezték ezt a nagystílusú zsarolást és minden erejükkel azon dolgoztak, hogy a szervezetlen munkásokat ne csalhassa meg az az érdektársaság, amely a szovjet szubvencióján kívül a saját hatáskörében is *a legillatosabb üzleteket kötötte*.

Amikor New-Yorkba megérkeztem, néhány nap múlva már részletesen informáltak arról, hogy a bolsevistáknak newyorki kirendeltsége milyen legényekből verődött össze. Szellemi vezetőikről pozitív bizonyítékokkal fölszerelten igazolták, hogy heti 5—6 dollár különbözetért úgy változtatják az elveiket, mint egy jó módú ember a zsebkendőjét. Ha a kapitalisták komolyan vették volna ezt a mozgalmat, akkor a vezérkar legtöbb tagját, az amerikai viszonyokhoz mérten nagyon csekély befektetéssel, mint a kapitalista érdekek hű harcosait használhatták volna föl. A szubvenciót így is megérdemelték, mert az ő bűnük az, hogy az amerikai magyarok nem tudják megvédelmezni az érdekeiket, az ő rágalmaiknak tudható be, hogy az amerikai magyarság nem tud egységes szervezetbe tömörülni.

Balogh elvtársamon kívül nagyon sok régi, meggyőződött szocialista munkással beszélgettem, olyanokkal, akik a magyarországi munkásmozgalomban tevékenyen résztvettek, de New-Yorkban teljesen távortartották magukat a mozgalmtól. Ezek közé tartozik K. Szabó József barátom is, aki nagy áldozatokat hozott a newyorki munkások támogatása érdekében, de a bolsevisták megjelenése után mély undorral visszavonult, mert úgy látta, hogy becsületes eszközökkel nem lehet ezzel a népséggel hadakozni. Igyekeztem a mozgalmtól távolállókra és ezek között K. Szabó Józsefet is az aktív szereplésre újból rábírni, de nem tudtam semmiféle eredményt sem elérni. Olyan keserűséggel beszéltek az „új Előre” mindenre elszánt brigantijairól, hogy minden érv hiábavalónak bizonyult. Én már ismertem azokat az eszközöket, amelyekkel azok ellen hadakoznak, akik nem szokták meg a csatornatisztítómunkát, tehát nagyon sajnáltam, hogy nem maradhatok hosszabb ideig New-Yorkban, mert az volt a meggyőződésem, hogy megfelelő módszerekkel le lehet őket gyűrni.

A támadásokra az első hetekben nem tudtam felelni, mert nem állott olyan lap a rendelkezésemre, amelyben az „új Előre” szerkesztőjének, egy a magyarországi mozgalmakból is ismert Lékai nevű ifjúnak s a többszörösen renegát Baskynak szemérmertlenségeire felelhettem volna.

A bolsevistákon kívül az amerikai magyarok csak egyetlen szervezetben voltak tömörülve, az úgynevezett Independent Labour Party magyar osztályában. Balog megismertetett ennek a mozgalomnak vezetőembereivel, akik éles ellentétben a bolsevisták pénzért dolgozó agitátoraival, önzetlen, áldozatkész szocialistáknak bizonyultak és megvolt az a nagy előnyük is, hogy sokkal műveltebbek voltak, mint az „új Előre” körül csoportosuló érdektársaság.

Sajnos, a mozgalmuk — bár kiterjedt Amerika majdnem minden nagyobb városára — nagyon gyöngye volt, mert habár a bolsevisták sem tudtak számottevő tömeget megmozgatni, demagógiájuk egyre több munkást távolított el a mozgalomtól, főképen olyanokat, akik Magyarországon tevékeny részt vettek a mozgalomban, de az adott viszonyok között New-Yorkban hallani sem akartak arról, hogy az agitációban résztvegyenek.

A bolsevistákkal szemben álló munkáspártnak csak egy hetenkint egyszer megjelenő lapja volt, amelyet azután készséggel bocsátottak rendelkezésemre. Az „A Munkás” című lapban több cikkem jelent meg olyan hatással, hogy az „új Előre” rövid időn belül teljesen elhallgatott. Rájuk bizonyítottam, hogy nemcsak aljasok, hanem tudatlanok is, hogy forradalmi frázisaik mögött üres fejek húzódnak meg, hogy milyen esztelenség arról ábrándozni, hogy az Egyesült-Államokban az „új Előre” köré csoportosult kicsiny és súlytalan társaság megvalósítja a proletárdiktatúrát.

A hírlapi vita befejezése után a legkülönbözőbb oldalról jöttek azok a híresztelések, hogy amennyiben a bolsevisták ellen agitálni merek, majd elbánnak velem. Talán megtudták, hogy köztem és a munkáspárt között tárgyalások folytak olyan irányban, hogy bejárom az Egyesült-Államok legnagyobb városait és fölolvadásokat tartok a magyar viszonyokról s eme fölolvadások keretében rátérek arra is, hogy mi okozta a magyarországi proletárdiktatúra bukását. Ezzel egyidőben a régi embe-reink közül nagyon sokan fölkerestek azzal a biztatással, hogy a Lékaiék fenyegetésére ne adjak semmit, mert ha fölolvadást tartok, rengeteg sokan eljönnek azok közül is, akik az adott viszonyok között nem vesznek részt a mozgalomban, de elég sokan vannak ahhoz, hogy minden rendzavarást megakadályozzanak.

A munkáspárttal folytatott tárgyalások elhúzódtak és bár már formálisan megegyeztünk, a tervből nem lett semmi, mert időközben kaptam azt az ajánlatot a film-vállalattól, amelyről már említést tettem, tehát fölmentést kértem a tervbe vett propagandakörut dolgában. New-Yorkban azonban megtartottam az előadást, amely a fenyegetések ellenére a legnagyobb rendben folyt le. Valószínű, hogy a teremben sokan voltak a bolsevisták közül is, de célszerűbbnek tartották a hallgatást, jól tudva, hogyha életjelt adnak, rögtön eltávolítják őket a teremből.

Már említettem, hogy hasznosítani akartam a new-yorki utazást és nagy rakomány jó könyvvel érkeztem meg. Nem számítottam azonban arra, hogy az amerikai magyar munkások legnagyobb része nem kíváncsi a jó könyvekre, hanem tömegesen fogyasztja a méregdrágán árusított füzetes rémregényeket. Több könyvügynökkel tárgyaltam, de egybehangzóan azt mondták, hogyha azon a pénzen, amelyet az irodalmi értékű könyvekbe fektettem, füzetes ponyvaregényeket hoztam volna, ak-

kor néhány perc alatt óriási haszonnal *megvették volna*. Így azonban nem hiszik, hogy a beszerzési összeg árát meg tudom szerezni.

Egyebekben a bevándoroltak általában nagyon keveset olvasnak és mozin kívül kulturális célokra alig költenek valamit. A bevándoroltak legnagyobb része az East-oldalon lakik, míg az amerikai munkások nagy tömegei a Westen. New-Yorknak ezt a két részét a Grand Centrálön külön vonat köti össze. Mivel az iroda, amelyben alkalmazva voltam, a West-oldalon volt, naponta meg kellett járnom ezt az utat. önkéntelenül megfigyeltem tehát, hogy amíg az East-oldalon a vasúti kocsikban alig akadt valaki, akinek könyv lett volna a kezében és újságokat is csak szórványosan olvastak, addig a Westen kivétel nélkül majdnem minden férfinak és nőnek a kezében vagy könyv, vagy valami lap volt.

A bevándorolt munkások legnagyobb része a legnagyobb takarékosággal él. Mindenkinek az a vágya, hogy minél több dollárt gyűjthessen. Ha jó munkához jutnak, akkor az első két esztendőben még abban az esetben is megtakaríthatnak 1000 dollárt, ha rendes életmódot folytatnak. A legtöbben azonban sokkal gyorsabban elérik ezt az összeget, mert volt hazájukban megszokták a nyomorúságot és az Egyesült-Államokban a magas keresetük ellenére igénytelenül élnek. Azt kellene hinni, hogy amikor már összekuporgattak annyi dollárt, amennyi hosszabb időre megmenti őket a nyomorúságtól, magasabb életnívót igyekeznek elérni. *De éppen az ellenkezője igaz*. Akik már boldog tulajdonosai valamilyen betétkönyvnek, azok még jobban takarékoskodnak, hogy gyorsabban szaporodjék a megtakarított pénzük. Ez teszi érthetővé, hogy csak a legfontosabb szükségleteiket elégítik ki és kultúrigényeik nincsenek. Nagy általánosságban azonban a dolgozó munkások sokkal jobban élnek, mint amilyen életmódot a hazájuk-

ban megszoktak, mert még a legnagyobb takarékoság mellett is jobb lakásviszonyok közé kerülnek és az élelmezésük is aránytalanul jobb.

Az amerikai intézményekről már köteteket írtak, mégis külön ki kell emelni azt a sok intézményt, amely az általános művelődést szolgálja. Nyilvános könyvtárak lehetővé teszik, hogy akárki, még ha nem is amerikai polgár, ingyen és minden illeték nélkül használhassa azokat a műveket, amelyekre szüksége van. Percek alatt be lehet szerezni a könyvtárban való tanulmányozás céljából a tudomány és irodalom minden jelentősebb művét. Magyar, német, angol vagy bármilyen nyelvű könyvet a legnagyobb gyorsasággal rendelkezésre bocsátanak és a világos, jól fűtött kényelmes termekben abszolút csendben lehet dolgozni. A könyvekért még biztosítékot sem kérnek, de mindezek ellenére alig fordul elő, hogy a könyvet ne szolgáltatnák vissza.

Nagy általánosságban végigvonul az amerikai életemben az a fölfogás, hogy az embereket minden ellenőrzés nélkül hozzá kell szoktatni a becsületességhez. Érdekes különösen az újságárusítóbódék előtt, hogy miképpen bonyolódik le a lapok eladása. A bódé előtt egy állványra kiteszik a különböző lapok nagy tömegeit és a tulajdonosuk gyakran hosszabb időre eltávozik az elárusítóhelyről. A vevők nem is törődnek azzal, hogy van-e valaki a bódében, hanem elveszik a lapokat és a lapok árát bedobják a pulton heverő tányérba. Megérdeklődtem, hogy vannak-e olyanok, akik a lap áránál kisebb összeget fizetnek, a felelet az volt, hogy ez *teljesen kizárt dolog*.

Négy és fél hónapig voltam New-Yorkban. Elég időm volt ahhoz, hogy összehasonlításokat tegyek az ottani munkásság életviszonyai és a magyar munkások életnívója között. Különösen az amerikai munkások helyzete irigylésreméltó, mert legnagyobb részük tagja

a Union-nak, ami azt jelenti, hogy abban az időben, amikor én az Egyesült-Államokban tartózkodtam, a minimális heti keresetük 54 dollár volt. Most ha számításba vesszük, hogy gőzfűtéses, fürdőszobás lakásban laktam egyedül egy szobában és jól táplálkoztam, jó cigarettát szívtam és mindennap moziba jártam, de mégis csak 13—14 dollárt költöttem hetenkint, könnyű kiszámítani, hogy a dolgozó amerikai munkások a mienkhez hasonlítva milyen életet élnek. Az sem felel meg a valóságnak, hogy a ruházat a keresetnek nagyrészt fölemészt. Aki az ottani viszonyokkal ismerős, ha nem akar a legjobb cégeknél dolgoztatni, olcsóbban vásárolhat jóminőségű ruhát, inget vagy cipőt, mint más államokban. A lapok tele vannak a nagy áruházak hirdetéseivel, amelyek azt adják tudtul, hogy bizonyos árucikkekből olcsó végeladást rendeznek. Ilyen módon egy dollárért vásároltam olyan ingeket, amelyeket például Bécsben ennek az összegnek kétszereséért sem lehetett volna beszerezni.

A többi árucikket is hasonló módon lehet olcsón beszerezni. Vannak olyan ruhásüzletek, ahol töménytelen mennyiségben árusítanak olyan ruhákat, amelyeket a gazdájuk rövid időn belül megunt, teljesen jó állapotban eladva. Az egyik ilyen üzletben 8 dollárért vettem egy fekete öltönyt, olyan minőségűt, amelyet új állapotban 50 dollárért sem lehetett volna beszerezni. Aki tehát nem ragaszkodik ahhoz, hogy mérték után készíttessen magának ruhát, föltűnő olcsón szeresheti be szükségleteit.

Az amerikai munkás egyebekben a munkája befejezése után átváltozik amerikai polgárrá s mint egyenrangú fél jelenik meg bármilyen nyilvános helyen. Az osztálykülönbségek valósággal elenyésznek s azok a kirívó ellentétek, amiket nálunk lépten-nyomon tapasztalhatunk, teljesen lehetetlenek. Talán a sokszoros milliomosok exkluzív klubjaitól eltekintve, minden területen

szabad bejárása van a munkásnak és valósággal elképzelhetetlen, hogy másodrendű polgárnak tekintsék.

Csak nehéz szívvel jöttem vissza Európába, de biztatott a remény, hogy a filmvállalat szolgálatában a jövőm biztosítva van. Ez a reménység azonban csalókévan bizonyult. A vállalat berlini igazgatója, aki a bécsi fiókot irányította, 40.000 dollárral megszökött és még az én pénzemből is ellopott egy csomót, mert a megjelent lapok nyomdászamláját ki kellett fizetnem. Ezek után a bécsi reklámlap is megszűnt és vele együtt az alkalmaztatásom is. Az Amerikához fűzött várakozások nem teljesültek. Újból alkalmazás és kereset nélkül tengődtem. A megélhetésért folytatott küzdelmemről más fejezetben írok.

A sovány esztendő.

Az osztrák valuta leromlása átmenetien — minden más országhoz hasonlóan — a legfurább kereseti lehetőségeket biztosította azok részére, akik valamivel foglalkozni akartak. A keresetek emelkedtek, de mivel egyik napról a másikra sem lehetett tudni, hogy a pénz vásárlóereje milyen mértékben csökken, mindenki szabadulni akart a pénzétől. Lázasan vásároltak olyan árucikkeket, amelyekről föltételezték, hogy a pénz leromlásától függetlenül, állandó értéket jelentenek. Természetes, hogy elsősorban a háztartási szükségleteket halmozták föl. Nagy raktárakat rendeztek be az egyes háztartások szappanból, fűszerekből, zsiradékokból, de tömegesen vásároltak könyveket, zeneműveket és last but not least bélyegeket.

Ennek köszönhető, hogy a bélyegtőzsdén nagyon érdekes társaság verődött össze. Képviselve volt a társadalom minden osztálya, a tábornoctól az őrmesterig. Aivitt értelemben az elkracholt politikusok társasága is hasonlóan festett. A minisztertől egészen az ideiglenes

díjnokig minden rangfokozat bélyegeket árusított. Tábornokunk kettő is akadt, s ezek mellett szekundált a fegyelem minden jele nélkül néhány ezredes és Őrnagy. Nem respektálták a megszokott katonai fegyelmet és élénken tiltakoztak az elien, hogy a tábornokok drágán sózzák rájuk a bélyegeket. A volt miniszter is hiába akarta alkalmazni a hivatali tekintélyt, ha nem megfelelő árat kívánt bélyegeiért.

De nagyjában és egészében néhány jó esztendő tette élénké a bélyegtőzsde életét. Mindenki rendesen megtudott élni, mert a legexótikusabb bélyegekre is akadt vásárló. Ilyen módon a hevesebb harcok és összeütközések elkerülhetők voltak.

Ezeket a békés állapotokat alaposan földúlta a német márka leromlása. Az osztrák korona ugyanis hosszú ideig sokkal rosszabb volt, mint a márka. Egy márkáért hatvan osztrák koronát lehetett vásárolni. Bécs mellett a német bélyegpiac látta el majdnem az egész világot bélyegekkal és a berlini tőzsdének sokkal nagyobb jelentősége volt, mint a bécsinek. A márka leromlásának első jelére a német bélyegkereskedők óriási tömegekben vásárolták a bécsi bélyegtőzsde áruit. Ilyen módon, amikor a márka mértani arányokban hanyatlott, a berlini kereskedők még akkor is valorizáltak kapták vissza a bélyegekre fektetett összegeket, ha húszszor olcsóbban árusították azokat, mint a bécsiek. A bélyegkrach teljesen megzavarta a bécsi tőzsde életét, mert napok alatt egész vagyonok semmisültek meg. Milliárdnyi érték pusztul el, anélkül hogy a mentésre gondolni lehetett volna. Dúsgazdag bélyegkereskedők egy szép napon arra ébredtek, hogy vagyonuk legnagyobb része csak *képzelt érték*. Megkezdődött az élet-halálharc a megélhetésért s ennek a kíméletlen küzdelemnek első eredménye volt az, hogy a kicsinypénzű existenciák pusztultak ki a tőzsdéről.

Én, sajnos, ebbe a csoportba tartoztam. Négy esztendei sikeres működésem után arra ébredtem, hogy újra előlről kezdek. Volt vagy tizenkilencmillió értékű bélyegraktáram — még ma is megvan —, amelyet azonban még 500.000 koronáért sem tudtam volna eladni. Szóval kiderült, hogy az egész vagyonom nem ér többet 7 dollárnál, ami éppen elég volt arra, hogy az ember egy hétig megéljen belőle.

Körülbelül úgy éreztem magam, imint a szárazra vetett hal, mert sejtlemem sem volt arról, hogy milyen módon jutok újból levegőhöz. Fokozta a bajokat, hogy időközben megszűnt minden kereseti lehetőség. A látzólagos jómódot és a korona leromlása folytán előálló látszatföllandülést fölváltotta a realizált nyomor. Az ipari és kereskedelmi vállalatok tömegesen bocsátották el alkalmazottaikat. A vigasztalan gazdasági helyzet az emigránsok nagy tömegeit döntötte a nyomorúságba, mert magától értetődően az adott viszonyok között elsősorban a magyarokat tették az utcára és amennyiben valamely vállalatnak munkaerőre volt szüksége, az osztrák honost részesítette előnyben.

De azért valahogyan mégis meg kellett élni. Megindult a hajsza a kereseti lehetőségek után s ebben a versenyfutásban annál inkább részt kellett vennem, mert Budapesten a családomat is el kellett tartanom. A legegyszerűbb kereseti lehetőség az lett volna, hogy adóságokat csináljak. Rengeteg sok ismerősöm volt Bécsben és ezek között sokan olyanok, akik szívesen állottak volna rendelkezésemre. Tudtam azonban, hogy minden ilyen szívesség bizonyosfoku lekötöttséggel jár, tehát inkább kísérleteztem olyan területeken, ahol mások még a rossz viszonyok mellett is elég rendszeren kerestek.

Az emigránsok közül sokan hirdetések gyűjtésével foglalkoztak. Erős önbizalommal és némi túlzással azt hittem, hogy ezen a pályán óriási sikerrel működhetem.

A hirdetésszerzők legnagyobb része nem volt túlságosan megáldva szellemiekkel és némelyik közülük — jól kereső ügynökök — a mindennapi érintkezésben legföljebb folyékonyan tudtak dadogni. Gondoltam magamban, valamikor a régmúlt időkben jó szónoknak tartottak, tehát ha elmegyek valamelyik vállalathoz és szavalni kezdek, egyszerűen lefőzök mindenkit.

A pályaválasztás nehézségein túlesve, most már keresni kellett olyan lapot, amelyet boldogítani szándékoztam. Tanácsokban nem volt hiány és jóakaróim rövidesen fölfedezték, hogy a bécsi vásár éppen most ad ki egy lapot, amelyben a vásár tudnivalói mellett hirdetések is közölnek. Néhány nap múlva már megvolt a meghatalmazásom, hogy a nevezett lap rádiórovatát tisztán és kizárón én szervezzem meg s rádió-hirdetéseket csak én gyűjthetek.

Vagyonom roncsaival útnak indultam tehát s a jóreménység vitorláival gyorsítva, lépkedtem a rádiósok felé. Az első napon *vagy öt üzletből vágta ki*, anélkül hogy szóhoz juthattam volna. Magától értetődően a kezdet nehézségeivel vigasztaltam magam és bizakodásomban megerősített az is, hogy néhány ügynök, akinek elmeséltem az első nap kalandos viszontagságait, nevetve magyarázta, hogy én lehetek nagyon bölcs és okos ember, de ezt az ügyet egészen másképen kell kezelni. Az igazi ügynök akkor kezd dolgozni, amikor ki akarják dobni. Ne törődjék azzal, ha azt mondják, hogy a lap nem érdekli őket, hogy eszükágában sincs hirdetni, hanem hazudjak akkorákat, mint egy négyemeletes ház és magyarázzam meg az illetékeseknek, hogy éppen azért pusztulnak, mert konokul elzárkóznak a hirdetések elől s a javulás egyetlen reménye, a föllendülés lehetősége csak akkor következik be, ha minél többet és minél nagyobb területen hirdetnek.

A használati utasításból megértettem, hogy a hir-

detésszerzés első alapföltétele a jó gyomor. Egyéb fiziológiai területen a gyomrommal sohasem volt bajom, de úgylátszik a hirdetések széles mezején nagyobb tréning és elszántság kellett volna, mert a további működésem élénk bizonyítéka volt annak, hogy a gyomrom csapnivalóan rossz, mert minden adott alkalommal, amikor azt mondták, hogy köszönjük a szíves figyelmességét, de egyáltalán nem érdekel az a sok előny bennünket, amelyeket a hirdetéssel érhetünk el, sarkon fordultam és minden megelőző elhatározás ellenére szó nélkül távoztam. Azt hiszem, főleg ennek köszönhetik a bécsi kereskedők, hogy nem jutottam el a hazugsáig és kitűnő beszédeim, a bécsi közgazdasági élet föllendülésének nagy kárára, elmaradtak.

Majdnem két hétig eredménytelenül mászkáltam és megbízóim nem győztek csodálkozni, hogy nem jelentkezem azokért a provízióért, amelyek a hirdetések után járnak. Talán azt hitték, hogy a vagyonos osztályhoz tartozom és egyszerre akarom fölvenni a nekem járó összegeket. Ugyanis képtelenségnek látszott, hogy egy komoly lapba két héten belül ne lehessen egyetlen hirdetést se szerezni. Persze nem tudták, hogy éppen azzal a gondolattal foglalkoztam, hogy ezt a dicstelen pályát, amely „képességeimet” megközelítően sem méltányolja, rútol el akarom hagyni. Konok elhatározással nekivágtam az üzletszerzésnek azzal, hogy amennyiben nem sikerül lekötnöm néhány sort, bucsut mondok a hirdetés-szerzők társadalmának. Nagy meglepetésemre a bécsi Ring egyik nagy üzletében szokatlan előzékenységgel fogadtak és nyugodtan meghallgatták előterjesztésemet. Elképzелhető, hogy milyen buzgalommal beszéltem. Hosszasan magyaráztam, hogy a rádióház milyen fokozása várható, ha a hirdetést föladják. Amikor készen voltam a mondókámmal, kiderült, hogy a főmérnökkel beszéltem, aki rokonszenvesen fogadta az ügyet és azzal

biztatott, hogy másnap jöjjenek el és az igazgatót is világosítsam föl, milyen szép jövő vár az üzletre, ha nagy hirdetést adnak föl. Körülbelül másfél hétig jártam minden nap ebbe a rádióüzletbe, mert az igazgatón kívül a gépíróleányokig mindenkit meg kellett dolgozni, hogy a hangulat lelkes legyen.

Végre eljutottunk odáig, hogy körülbelül harmincmillió értékű hirdetést föladnak. Ha ez az üzlet sikerül, akkor az egész hónapi ellátásomat biztosíthattam volna, mert huszonöt százalék provízió volt az enyém, ami hét és félmillió korona keresetnek felelt meg. A sorsomat eldöntő nagy napon bementem az igazgatóhoz, akivel megbeszéltük az utolsó részleteket és már éppen az aláírásnál tartottunk, amikor berohan a főmérnök azzal a kiáltással, hogy „tönkrementünk”. Németország kiviteli tilalmat rendelt el a rádióalkatrészekre. Mivel pedig a nevezett üzlet csak összeállította a német rádiókat, saját maga azonban nem gyártott, a hirdetésből nem lett semmi.

A rádióhirdetésszerzésnek ez a reám nézve drámai fordulata adta meg a kegyelemdőfést. Végtelen elkéseredéssel jelenttem be a bécsi vásár illetékes osztályánál, hogy keressenek más szolgát maguknak, mert én nemcsak hogy unom az ügyet, de teljesen tönkremegyek ezen a nagyszerű pályán.

Az elválás azonban nem ment olyan könnyen. Mindenáron a hónom alá akartak nyúlani, mert szerintük okvetlenül boldogulni kell mindenkinek, aki komolyan foglalkozik olyan hirdetésekkel, amelyek valamely elismerten jó lapba kerülnek.

Azt magyarázták, hogy valószínűen azért nem sikerültek a rádióhirdetések, mert ez az üzletág még nem alakult ki. Tegyek tehát kísérletet az építőszakmánál, amely éppen most van fejlődőben, tehát valószínű, hogy

a téгла-, cement- és más ebbe a szakmába tartozó vállalatok föltétlenül hirdetnek.

A kereseti lehetőségekben nem lehetett nagyon válogatni, tehát elvállaltam az építőipari szakmát, bár az előzők után nem reméltem, hogy ezzel az új megbízással a vagyonos emberek sorába lépek. Ez a reménységem nem bizonyult csalókának. Körülbelül négy hétig boldogítottam az építőipari vállalatokat. Itt is naponta három-négy üzemet kerestem föl, azzal a lesújtó eredménnyel, hogy még a villamosköltséget sem kerestem meg. Rádiót még csak vettek valahogy az emberek, de építkezni senki sem akart. Ha bejutottam valahova, már a második mondatnál elválták az áradozást azzal a megjegyzéssel, hogy az adott viszonyok között nincs értelme semmiféle hirdetésnek, mert a családi házakon kívül komoly építkezésre gondolni sem lehet.

Ezzel azután jogerősen lezáródott a hirdetésszerzés pályája. Lehetséges, hogy mások boldogultak volna ezen a területen, én azonban igen szomorú tapasztalatokat szereztem, mert majdnem két hónapig csak a reménység sovány kosztján éltem. úgy vélem, a bécsi vásár igazgatója még ma is azt hiszi, hogy a saját ügyetlenségem okozta ezt az eredménytelenséget, mert annak idején komoly jóakarattal ajánlották a pénzszerzésnek ezt a módját. Később azután kiderült, hogy a jelzett két üzletágban mások sem tudtak hirdetéseket szerezni, de akadt olyan is, aki azzal magyarázta ezt az eredménytelenséget, hogy az előző ügynök annyira elrontotta a rádiósokat és az építőszakmát, hogy ezen a területen még a legügyesebb ügynök sem boldogulhatott.

Még csak néhány szót

arról, hogy tudatosan nem írtam azokról, akik a bolsevizmus idejében hozzám fordultak, akiknek tőlem telhe-

tően mindig a kezükre jártam. A *Népszava* szerkesztőségében napról-napra rengeteg sokan kérték a közbenjárásomat. Lakásrekvirálások, visszaélések ügyében kellett majdnem mindennap interveniálnom. A lakáshivatalnak egyebekben nem túlságosan harcias vezetője rám is telefonált és figyelmeztetett arra, hogy a lakáshivatalban pontosan jegyzik, hogy kiknek az érdekében járok el. Jóakaratóan adta tudtomra, hogy mérsékeljem buzgalmamot, mert ellenforradalmi tevékenységnek számítják, hogy közismert „burzsoákért” szállok síkra. Azt feleltem neki, csak jegyezzék nyugodtan s ha megunják, hagyják abba. A túszok közül is nagyon sokat kiengedtek közbenjárásomra, majd amikor egyenesen hozzám fordultak és arról értesítettek, hogy elviselhetetlenné és tűrhetetlenné teszi a helyzetüket a kilengésektől való állandó félelem és nem érzik magukat biztonságban a terroristák miatt, Haubrichhal megbeszéltem, hogy a vasasok közül — akik teljesen megbízhatók voltak — vezényeljenek ki gépfegyverekkel egy teljesen főszerelt századot a túszok védelmére. Néhány nap múlva értesítettek arról, hogy nagy megkönnyebbüléssel fogadták ezt az intézkedést.

Itt sem akarok azzal hivatkozni, hogy gyakran magam kerültem bajba mások miatt. Mégis idézem Garami elvtárs könyvének két levelét, amelyekben mások mondanak véleményt arról, hogy hogyan ítélték meg az én szerepemet. Az egyik levél Diner-Dénes Józseftől való, aki a következőket írja Garaminak:

Kedves Elvtárs!

Sajnos, Önnek volt igaza. Amikor Ön elutazott, én Szerbiába mentem és amikor onnan április 11-én visszatértem, a következő helyzetet találtam: Az összes régi elvtársak háttérbe szorultak és hallgatásra vannak ítélve, ellenben a bolsevizmus vígan virágzik minden bolond kinövésével egyetemben. Gondolhatja, hogy nem voltam

hajlandó ilyesmiben résztvenni és érte felelősséget vállalni és így a kínálkozó első alkalomnál odébbállottam és már hat hete Bécsben vagyok. Időközben, megbízható híreim szerint, hála Weltner csodálatos bátorságának, a régi elvtársak egy része is összeszedte magát s Landler és Böhm is egy kissé észbekapott, úgyhogy Kun tagadhatatlan ügyessége ellenére is egy kissé háttérbe szorították a bolsevistákat és ma megint van némi hatalom a régi elvtársak kezében. Ezenkívül, híreim szerint, van némi élénkebb mozgolódás a bolsevisták ellen a szakszervezetekben is, mert a terror, amelyet többnyire egészen fiatal gyerkőcök gyakorolnak, akik egynéhány hónap előtt teljesen távol állottak még minden szocializmustól, elviselhetetlen, amihez az is hozzájárul, hogy Budapesten rettenetesen éheznek, mert a vidék minden rendszabály ellenére rendszeresen elzárja magát Budapesttől. Egyszóval, úgy van itt is minden, mint Oroszországban. Hogy ilyen rendszer a proletárságot jobban tönkreteszi, mint a burzsoáziát, az kétségtelen és az is világos, hogy minden katonai győzelem dacára sem tartható, mert gazdaságilag belülről kell összeomlania.”

A másik levél Kondor Bernát elvtárstól való, aki Bécsbe emigrált, de még Budapesten szerzett tapasztalatai alapján írja Garaminak a következőket:

... így általában pedig csakis megdöbrentőt közölhetek önnel. Odahaza az egyesülés (t. i. a szociáldemokraták és a kommunisták között. — A szerző.) sehogy se megy, sőt ellenkezően: az emberek természetesen eltávolodnak egymástól. Közülünk mindenki sir és panaszkodik, sőt undorodik, mindazonáltal teljesen hiányzik az emberekből a tömegcselekvés érzése. Az egyedüli bátor ember Weltner — és ehhez Weltnernek kell lenni! —, aki szembeállt és sokszor megmondotta a Kormányzótanács ülésén véleményét. Igazat adtak neki, de a szellemidéző kormányzótanácsai alakulat teljesen képtelen a visszasságot termelő terrorcsapat ellen valamit csinálni. Ez fogja őket. A pártból szabálytalanságok miatt kizárt emberek, börtönviselt alakok, kétes existenciák, a legjobb esetben olyanok, akiket sohasem lehetett látni, csinálják a dolgokat, amelyekkel mindent, de mindent diszkreditálnak. Nekünk, a szociáldemokratáknak kevés szavunk van, a

szupremácia mindenképen az övék ... Landler léleknélküli hazardőr... Varga tehetetlensége és üressége most virágzik leginkább. Erdélyi — azt hiszem félelmében — hihetetlenül elszánt és vakmerő, Bokányi magaviseletének jellemzésére pedig szavakat nem találok. Képzelve csak, ő egy kormányzótanácsai ülésen merészkedett Weltnernek nekimenni, kioktatván őt, hogy most már elmúltak azok a tegnapi szociáldemokratapárti praktikák és kishitű álláspontok, vetközzék ő ki ezekből. Kommunista barátaink nagy kárörömére kénytelen volt Weltner Bokányinak alaposan nekimenni, mondván: öneki nem olyan lágy a meggyőződése, hogy egy éjszakán átvedlik, mint Bokányié, mert ő még ma is az, aki volt: szociáldemokrata. Weltner föllépése valóságos oázis volt, Bokányi meg olyan benyomást tett, mint az a zsidó, aki kikeresztelkedik és az „Alkotmány” munkatársa lesz... Pogány az övéké és a többi elvtárs: Horovitz, Miákits, Vanczák, Kitajka, Peidl, Buchinger, Jászai, mindmégannyi kipróbált komoly embereink lehorgasztott fővel jártak a klubban, olyannyira, hogy Kun egy munkástanácsai ülésen kijelentette, hogy a klubból indult útjára a munkások közé a defétista hangulat... Kunék a szakszervezeteket is kikezdi, mondván, hogy teljesen fölöslegesek. Weltner a *Népszavában* többekkel szemben és „Weltner Jakab asztalos” aláírással védelmébe veszi őket. Egy legutóbbi munkástanácsai ülésen elhatározottat, hogy a szövetszervezetet is megszüntetik, illetőleg megreformálják, mert „munkásarisztokráciát” nevelt és még mindig nevel.

És idéznem kell Böhm Vilmos elvtárs könyvéből a következő sorokat:

A történelem egykoron méltányolni fogja azoknak a férfiaknak a küzdelmét, akik a zűrzavaros napokban a forradalom tisztaságának érdekeiért minden más szempontot elvetettek maguktól és rendszeres, sok esetben veszedelmes harcot indítottak a forradalmi terror zagyva értelmezése és az egyéni terroristák garázdálkodása ellen. Rónai Zoltán, Kunfi. Zsigmond, Weltner Jakab, Garbai Sándor és Haubrich József gyakran minden hatalmi eszköz híján, sajtóban, Kormányzótanácsban, a Munkástanács nyílt ülésén hirdettek keresztesháborút az erősza-

koskodások ellen. Ha nem a szilárd meggyőződésű, minden barbarizmus ellen erélyesen küzdő Rónai Zoltán került volna az igazságügyek élére s ezzel a forradalmi törvényszék élére, ha a Kunfiak, Weltnerék helyét másolj töltötték volna be, más képet kapott volna a forradalmi terror mérlegszámlája.

És nyugodtan hozzátehető volna Böhm elvtárs hogyha nem ő lett volna a hadseregfőparancsnok, akkor a mi erőlködésünk is meddő maradt volna. *Csak abban a biztos tudatban lehetett a bolsevisták ellen föllépni, hogy Böhm teljesen a mi oldalunkon van és megvédelmez bennünket.* Ez a megbízható hátvéd tette lehetővé, hogy félelem nélkül hadakozzunk minden ellen, amit károsnak, rossznak és helytelennek tartottunk.

Természetesen az egyéni akciókkal szemben még a hadsereg sem nyújtott védelmet. Amikor a Kormányzótanács ülésén a két Návay és a két Hollán, valamint a Vándor-házaspár meggyilkolása ellen tiltakoztunk Garbaival, Kunfival és Böhmmel együtt, nagyorközel álltunk ahhoz, hogy egyéni akcióval eltávolítsanak bennünket az útból. Gyakran kaptunk hírt arról hogy a legyilkolásunkra készülődnek. A legkomolyabb ilyen akció két ukrán tiszt vezetése alatt érlelődött. Ezek a diktatúrával elégedetlenkedő baloldali elemekkel értekezletet tartottak és megbeszélték, hogy Böhm Vilmost, Kunfi Zsigmondot és csekély személyemet július hó 21-én éjjel lemészárolják, mert megakadályozzuk s proletárdiktatúra kialakulását. Az akadályok elhárítási után Kun Bélát lemondatták és Szamuely Tibort nevezik ki a Tanácsköztársaság vezetőjévé. Szamuely uralmának megerősítésére azonban előbb Budapesten vérfürdőt rendeznek. Kun Béla csak az utolsó percben szerzett tudomást erről a tervről és híveivel fölkoncoltatta a két ukrán tisztet. Jellemző az ellenforradalom gondolkozásmódjára, hogy még ezt is bűnéül tudják be.

Az emigrációból visszatérve, kitűnt, hogy helyesen

ítéltem meg az ellenforradalmat, mert a bolsevizmus bukása után öt esztendővel felségsértés és lázadás miatt port indítottak ellenem. Az összeomlás után tíz évvel, Garami és Buchinger elvtársak visszatérése folytán, pertörléssel szabadultam meg e súlyos vád következményeitől. Mindezek ellenére nyugodt lélekkel állapíthatom meg, hogy a bolsevizmus ideje alatt megtettem a kötelességemet és sohasem hagytam figyelmen kívül az emberiesség követelményeit. Viszont, s ezt újból hangsúlyozottan kell kiemelnem, semmiféle körülmények között sem járultam hozzá ahhoz, hogy akár a munkások segítségével, akár idegen segítség kérésével mi döntsük meg a Tanácsköztársaságot. – „Az Újság” főszerkesztőjének, dr. Ágai Bélának lakásán több ízben tárgyaltam külföldi megbízottakkal, de mindig azt hangoztattam, *hogy minden beavatkozás polgárháborút és vérfürdőt idézne elő, az tehát a legjobb megoldás, ha nyugodtan szemléljük az események fejlődését.* A Tanácsköztársaság az adott formájában nem maradhat meg, meg kell várni tehát, míg a viszonyok kiérlelik egy demokratikus átalakulás lehetőségeit. Igaz, hogy erre kevés remény volt, mert majdnem bizonyosra vettem, hogy a bukás után az ellenforradalom jön. ı

És végül ismételnem kell, hogy ez a munka a két forradalomnak és az emigrációnak csak néhány epizódját örökíti meg. Nem történelmi munka, hanem néhány olyan adat, amelyet mások talán nem ismernek, de amelyek mégis fontossággal bírnak a Károlyi-forradalom és a proletárdiktatúra helyes megítélése szempontjából. Csupán ennyit akartam és azt hiszem, ez a kitűzött cél sikerült.

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
Jegyzet -----,-----	3
FORRADALOM-----	5
Az összeomlás előtt-----	11
Harminc nap eseményei -----	11
A forradalom útján}-----	40
A forradalmi átalakulás-----	51
A magyar népköztársaság-----	72
A bolsevisták előnyomulása-----	120
Megegyezés 'a bolsevistákkal-----	147
BOLSEVIZMUS-----	159
A Lenin-fiuk-----	186
Harc a szakszervezetek ellen-----	201
A hírlapíróik közgyűlése-----	215
A szocialista pártgyűlés-----	223
A budapesti ellenforradalóim-----	235
Ellenforradalmak-----	242
A bécsi tárgyalások-----	247
Az összeomlás-----	251
EMIGRÁCIÓ -----	255
Franzensbad.....	259
A villanykapcsoló.....	269
A tűzjelzők.....	273
Amilacetát.....	278
New-Yorkban.....	282
A sovány esztendő.....	305
Még csak néhány szót.....	311